

Gundegu krustpunkti

Gundegu raksti
2. sējums

ISBN 978-9934-23-682-2

Gundegu krustpunkti

Gundegu raksti
2. sējums

Gundegu krustpunkti. Gundegu raksti, 2. sējums. Autoru kolektīvs
Kristīnes Jarinovskas un Ināras Kampenusas zinātniskajā redakcijā.
Rīga: Gundegas Fil! B!, 2022, 189 lpp.

Autores

Dr. iur. Kristīne Jarinovska, Dr. biol. Ināra Kampenusa,
Dr. biol. Baiba Ozola, Kultūras akadēmijas humanitāro zinātņu
bakalaure mākslās Anna Pētersone

Zinātniskās redaktore

Dr. iur. Kristīne Jarinovska
Dr. biol. Ināra Kampenusa

Literārā redaktore

Ilza Kampenusa

Pirmais vāks

Rundāles pils, 2014. gada 1. jūnijs, Kristīnes Jarinovskas foto.

Titullapa

Hercogienes apartamenti, Rundāles pils, 2015. gada 30. maijs,

Kristīnes Jarinovskas foto.

Elektronisko izdevumu sagatavoja Kristīne Jarinovska.

Elektroniskais izdevums. ISBN 978-9934-23-682-2

Saturs

SATURS	5
PRIEKŠVārds	8
KORP! GUNDEGA DIBINĀTĀJU PORTRETĒJUMS	11
KORP! GUNDEGA DIBINĀTĀJAS STUDENTU LIETĀS	27
KORP! GUNDEGA DIBINĀTĀJAS PASU KOLEKCIJĀ	31
KORP! GUNDEGA DIBINĀTĀJAS ĀDOLFA ZVIRBUĻA FOTO	32
KORP! GUNDEGA DIBINĀTĀJAS – 1924	34
KORP! GUNDEGA DIBINĀTĀJAS DESMITGADĒ	35
GAIŠUMS UN ELEGANCE – FIL! HELJA VIĻUMAINĒ 103. CI	37
HELJAS VIĻUMAINĒS 103. CI! GUNDEGAS ANKETA.....	38
1. BĒRNĪBA, SKOLAS UN STUDIJU LAIKS	39
2. DARBA GAITAS UN LAULĪBAS DZĪVE AR JŪLIJU VIĻUMAINI.....	44
3. ATMODAS LAIKS UN GAITAS STUDENŠU KORPORĀCIJĀ GUNDEGA	53
4. CEĻJUMI.....	61
NOSLĒGUMS.....	69
I GUNDEGU FOTOMIRKĻI	71
VIKTORIJAS ALĪDES JANSONES 29. CI GUNDEGAS ANKETA, PAPLAŠINĀTA	74
VIKTORIJA JANSONE 29. CI	82
II GUNDEGU FOTOMIRKĻI	88
MILDA KADIĶE. “GUNDEGAS KONVENTS VIŅAI BIJA VISS”	93
IEVADS.....	93
FIL! DIB! MILDAS KADIĶES GUNDEGAS ANKETA	94
KALNIŅU ĢIMENE	95
KADIĶU ĢIMENE	96

ĢIMNĀZISTE, STUDENTE.....	98
GUNDEGAS DIBINĀTĀJA, KOMILTONE. 1923. – 1927. GADS.....	99
FILISTRE, FIL! B! DIBINĀTĀJA. 1927. – 1940. GADS.....	103
1928. – 1929. gads.....	103
1930. gada pavasara semestris.....	107
1930. gada rudens semestris.....	108
1931. gads.....	109
1932. gada pavasara semestris.....	112
1933. gada pavasara semestris.....	116
1934. gada pavasara semestris.....	118
1934. gada rudens semestris.....	119
1935. gads.....	120
1936. gads.....	121
1937. gads.....	123
1938. – 1940. gads.....	124
1940. – 1941. gads.....	125
1941. – 1945. gads.....	126
1945. – 1954. gads.....	127
1954. gads.....	129
MĀSA VILMA KALNIŅA – 3. COETA GUNDEGA.....	130
Izglītība.....	130
Gundega.....	131
Pēc 1940. gada.....	134
Vilmas Kalniņas 3. c! gundegas anketa.....	135
KOPSAVILKUMS.....	136
III GUNDEGU FOTOMIRKĻI.....	141
GALVENIE MOTĪVI VEIDENBAUMA DZEJĀ.....	145
AUGSTSKOLAS AUTONOMIJAS ANATOMIJA: BRĪVĀ LATVIJĀ BRĪVA	
UNIVERSITĀTE.....	153
LATVIJAS UNIVERSITĀTES PIRMĀS SATVERSĒS.....	154

LATVIJAS UNIVERSITĀTES AUTONOMIJA 1923. GADA SATVERSMĒ – IECERES UN NOTEIKUMI	155
<i>Finansiālā autonomija</i>	156
<i>Akadēmiskā autonomija</i>	158
<i>Personāla autonomija</i>	159
<i>Organizatoriskā autonomija</i>	161
UNIVERSITĀTES AUTONOMIJA LAIKA GRIEŽOS	163
ALMA MATER CAUR GUNDEGU PRIZMU. FOTOMIRKĻI	166
GUNDEGU PIRMĀS MĀJAS	175
POST SCRIPTUM. ALMA MATER VĀRDADIENAS SIMTGADE	182
IV GUNDEGU FOTOMIRKĻI	187

Priekšvārds

Sievietes klusais darbs kā pretstats lētam spožumam ir studenšu korporācijas Gundega dibinātāju vēlētais, kas dažādos veidos citēts un iestrādāts pamatnoteikumos, tradīcijās, pat ikdienā un izpratnē par lietu kārtību pasaulē. Darbs ir gundegu sudrabs, un sudrabs ir gundegu darbs. Tādas esam.

Klusais darbs nav pieticība, bet pazemība un izpratne, ka sudrabs nespēj mirdzēt bez darba un ka tā spožums ir vērtētāja ziņā. «Gundegu rakstu» mērķis vairo sudraba mirdzumu bez lielības, bet ar darbos pierādītu ārēju un garīgu izaugsmi. Pētot gundegu biogrāfijas un atklājot ieceres, darbus un sasniegumus, iepazīstam gan gundegu dzīves gaitas, gan arī to mijiedarbību ar apkārtējo pasauli. Redakcionālā darba dalīšana, Inārai Kampenusiai sazinoties ar autorēm, bet Kristīnei Jarinovskai izvedot rakstīto līdz publicējamam izdevumam, radīja iespēju īstenot «Gundegu rakstu» grāmatu sērijas turpināšanu.

Ne katrs iepazīnis, ko nozīmē rediģēt, uzņemoties atbildību ne tikai par savu, bet arī citu autoru tekstā ietvertu un iecerēto, ko nozīmē cieņa pret avotiem un cik mīlestības prasa iepazīšanās ar teju septiņsimt vērēm un tur norādītajiem avotiem. Mēs mīlam mūsu darbu. Mēs mīlam procesu, kā iecere caur dokumentiem, periodiku un liecībām materializējas un dodas pasaulē stāstīt par gundegām. Esot vienisprātis par būtisko, pieļaujam autoru atsevišķās domas tehniskās detaļās.

Šajā «Gundegu rakstu» sērijas izdevumā vērts lasītājs pamanīs gundegu un tām tuvo cilvēku dzīves ceļu krustpunktus, kas nereti pārsniedz laiku, turklāt pavisam neparedzamos veidos. Biogrāfiju piemēri stāsta par izvēlēm un to nozīmi akadēmiski izglītotas sievietes dzīvē. Baudot dzimumu vienlīdzību akadēmiskajā sabiedrībā un politikā, derīgi atcerēties sievietes, kuru mēģinājumi un kļūdas devušas šīs veltes.

Dibinātājas Mildas Kadiķes sekmes un neveiksmes gūt vīrietim līdzvērtīgu vietu sabiedrībā un valstī ir aktuālas arī tagad. Lai gan Latvijas Republikā sievietes ieņēmušas visus augstākos valsts politiskos amatus, tomēr Latvijas Universitātes akadēmiskā saime vēl gaida

sievieti, ko tās vairākums vēlētos par derīgu rektores amatam. Savukārt pieredze ar kandidātēm rektora amatam neatpaliek no «Amora talona» gadījuma.

Mildas māsa – skolotāja Vilma Kalniņa bez skaļām ambīcijām un vēriena ir ģimenes balsts un māsas darba liecību glabātāja. Viņa nodrošinājusi jaunākajām gundegu paaudzēm tuvināšanos korp! Gundega sākotnei gan izpratnē, gan rīcībā. Savukārt Vilmas krāsu referāts ir vērtīga sava laika liecība.

Viktorijas Jansones mērķtiecība un sīkstums tas, kas ļauj nepieciešamības gadījumā divreiz iegūt jurista kvalifikāciju, un tad formāli atteikties no jurisprudences par labu pirmskolas bērnu audzināšanai un pedagogiskā darba vadīšanai. Formāli, jo, kā rāda liecības, Viktorija atrada ceļu uz tiesas zāli, pildot tiesas piesēdētājas amatu. Viņa ir to gundegu starpā, kas Atmodas laikā atjauno korp! Gundega darbību Latvijā un rūpējas, lai tā neapsīktu, bet kļūtu par svarīgu akadēmiskās sabiedrības daļu neatkarību atguvušajā Latvijas Republikā. Korporācijas septiņdesmit piecu gadu jubilejas svinīgajā aktā 1998. gada 28. novembrī Lielajā aulā, esot klāt rektoram Dr. habil. phys. Jurim Zaķim (1936–2017), Viktorija reprezentēja saiti, kas vieno gundegas pirms un pēc okupācijas. Kopā ar jaunāko Gundegas meiteni viņa bija izvēlēta, lai godinātu dibinātājas, sevišķi mūžībā aizgājušajās, iededzot divdesmit četras svecītes Lielās aulas centrālajā apsīdā.

Godināšanai izvēlētajai vietai ir simboliska nozīme. Spriežot gan pēc Eižena Laubes (1880–1967) iecerēs, gan pēc pirmajiem Kārļa Zemdegas (1894–1963) skulpturālajiem cilņiem, kas pēc Latvijas Universitātes teologu iebildumiem bija noņemti vēl pirms Lielās aulas iesvētīšanas, apsīda veidota kā altāris. Tieši tā to uztvēra arī PSRS okupācijas vara, kas tur izvietoja gan Ļeņina, gan arī Pētera Stučkas krūšutēlus.¹ 1998. gada 28. novembrī virs apsīdas bija novietots Latvijas Universitātes ģerbonis ar lauru lapu vainagā ietvertu ozolu, kas reprezentē saiti ar Latvijas Republikas sākotni. Līdz ar to apsīdas izgaismošana ar sveču uguntiņām salīdzināma ar atdzimšanu un

¹ Krastiņš, Jānis, Grosvalds, Ilgvars. "Latvijas Universitātes nami", *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 36, 1994, 12. lpp.

«Gundegu dziesmā»² aicināto gara liesmas ugunī sviest visas Jaunās domas.

Heljo Viļumaines femīnā pašapliecināšanās un piepildījums gūts kalpošanā pacientiem un vīra daiļradei, kā arī pasaules iepazīšanā. Heljo mazbērnu vietā piedzīvojusi ceļojumus: vedusi mājās iespaidus, ļāvusies to ietekmei un mēģinājusi savā darbā un saskarsmē ar līdzcilvēkiem tālāk dot šo iespaidu summu. Heljo veido konservatīvā audzināšana, augsti kulturālā brieduma dzīve un, jo sevišķi mūža nogalē – ceļojuma iespai. Viņa auga ne caur bērnu dullajiem gadiem, bet caur labā nozīmē dulliem ceļojumu maršrutiem.

«Gundegu rakstu» 2. sējumā iekļautie dzīvesstāsti ilustrē izvēles un to sekas, tai skaitā tam, kā mēs cilvēku uztveram un kādu piemiņu tam varam dot. Neliels ieskats par korp! Gundega un tās Fil! B! likvidācijā iesaistītajām personām atgādina, cik bieži dzīves ceļš vijies viens otram teju blakus un cik dažādas bijušas izvēles, saskaroties ar totalitārajām okupācijas varām. Savukārt ielūkošanās pirmās Latvijas Universitātes satversmes tapšanā, kā arī stāsts par gundegu pirmo pastāvīgo mājvietu Studentu namā ar klāt pievienoto ilustratīvo materiālu dod iespēju novērtēt spēju mainīties un augt, lai kopīgiem spēkiem, caur aktīvu akadēmisku iesaisti celtu Latvijas Republiku kā paraugu citiem.

Lai arī Latvijas Universitātes satversmi parakstījusi pirmā sieviete Latvijas valdībā – Valērija Seile (1891—1970) –, tomēr tieši izglītības ministra Kārļa Kasparsona (1865—1962) vārdi Latvijas Universitātes atklāšanā 1919. gada 28. septembrī, salīdzinot Latvijas Universitāti ar gaismas pili, bijuši pravietiski, jo, zaudējot brīvību pētīt un brīvību mācīt, Latvija un latviskums gluži kā Saulcerīte bija apglabāti. Savukārt pilnīga brīvība, kā to rāda aktuālās norises, balstās gara pilnībā, kas necieš bezdarbību un pieprasa darbu.

Vivat, crescat, floreat Gundega in aeternum!

Zinātniskās redaktores

² Autore – Elza Mīla Skraštiņa, prec. Ābele (1904–2002), kas ir ne tikai korp! Gundega dibinātāja, bet arī valodniece un rakstniece.

Korp! Gundega dibinātāju portretējums

Dr. iur. fil! Kristīne Jarinovska 116. c!

Divdesmit četrus korp! Gundega dibinātāju vienkopus portretējums arvien sagādājis sarežģījumus. Vienā no pirmajām dibinātāju kopbildēm, ko 1924. gada vēlā rudenī savā salonā Elizabetes ielā 49³ iemūžinājis mākslas un grupu fotogrāfs Ādolfs Zvirbulis⁴ un kas glabājas korp! Gundega C! Q!, redzamas vien

³ Ādolfa Zvirbuļa sludinājumos norādīts, ka viņš ir firmas «Hebenspergers un biedri» (saukta arī «Hebensperger & Co») īpašnieks (*Universitas*, 1930, 15. decembris, 18. lpp.; *Students*, 1935, 27. septembris, 3. lpp.). Minētā norāde saistīta ar diviem ievērojamiem fotogrāfiem un fotorūpniekiem – Kārli Franci Mariju Hebenspergeru un Emanuelu Egertu, kuru uzvārdi, kļūstot par firmas zīmi, reizē kalpoja par kvalitātes zīmi, vēlāk šo foto darbnīcu atrašanās vieta vien liecinājusi par kvalitatīti un tradīciju pārmantojamību. Abi kungi darbojušies gan atsevišķi, gan arī kopīgi, piemēram, fotodarbnīcā «E. von Eggert» (saukta arī «E. Eggert» un «Eggert»), kas sākumā iekārtota Aleksandra bulvāra un Dzirnau ielas stūrī, vietā, kur no 1838. gada pavasara līdz 1839. gada vasarai dzīvojis vācu komponists Rihards Vāgners (1813–1883). Minētā fotodarbnīca, esot pārdota jau 1908. gadā, tomēr saglabājot Egerta uzvārdu kā firmas zīmi, iekārtota jaunuzceltajā Neiburga namā Aleksandra ielā 40 (*Baltische Post*, 1911, 17. Dezember, S. 6; Eihenbaums, V. “Darbnīcas simtgade”, *Dzimtenes Balss*, 1986, 4. decembris 8. lpp.). Spriežot pēc publiski pieejamajām ziņām, fotogrāfs Hebenspergers bija ekscentriskas un vieglprātīga persona, par ko liecina, piemēram, tas, ka, aizceļojot 1919. gadā uz Vāciju, atstāja savu sešu istabu dzīvokļa iekārtojumu Kronvalda bulvārī 10 namsaimniekam Robertam Stūrmanim, bet, atgriežoties 1922. gadā, daļu mantas vairs neatrada, par ko cēla prasību. Namsaimnieku sodīja ar cietumsodu, bet zaudējumu sakarā abi izlīguši, lietai nonākot Senātā, lai gan iepriekš bija noteikta zaudējumu atlīdzība (“Tiesa”, *Latwis*, 1927, 27. aprīlis, 5. lpp.). Acīmredzot, ekscentriskums un vieglprātība izpaudās arī citādi, jo 1938. gada 18. jūnijā Hebenspergers bija atzīts par “garā slimu un nespējīgu pārvaldīt un rīkoties ar savu mantu”, kādēļ nodibināta aizgādība (“Tiesu sludinājumi”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 138, 1938, 22. jūnijs, 4. lpp.)

⁴ Miķelis Ādolfs Zvirbulis, dzimis 1891. gada 23. februārī Tukumā, miris 1961. gada 6. februārī Detroitā (Mičiganā, ASV) (*Laiks*, 1961, 1. marts, 7. lpp.); trimdā nodarbojies ar glezniecību. Pateicoties meitai Silvijai Birkertei (1927–2020), arhitekta Gunāra Gunivalža Birkerta (1925–2017) sievai, Latvijas Nacionālajam arhīvam nodota Miķeļa Ādolfa Zvirbuļa fotogrāfiju kolekcija. Pieejams: <http://www.itl.rtu.lv/trimdasaarhivi/index.php?id=555&ieraksts=649&iest=4>

deviņpadsmit dibinātājas. Trūkst – Emmas (korporācijā sauktas Aleksandras un vēlāk sadzīvē – arī Sandras) Apares, Alīdes (sauktas arī Alīdas) Cerbules, Alīdes Miglavas, Emmas Mīles (Milijas) Ulmanes un Olgas Vītumas. Datējumu apliecina arī kompozīcija, kur galvenā vieta atvēlēta t/l prezidijam. Kā centrālais tēls izvēlēta seniore Ērika Draviņa, kas amatā kopš dibināšanas un arī korp! Gundega pirmās mājvietas namamāte, ar viceseniori Mildu Matisoni, kas līdz 1924. gada rudens semestrim bija sekretāre, pie labās rokas un sekretāri Almu Birni pie kreisās rokas. Amatam atbilstoša arī Mildas Antonijas Kalniņas vieta, jo līdz ar 1924. gada rudens semestri viņa no viceseniores kļūst par audzinātāju.⁵

Desmit gadu jubilejai par godu Latvijas Universitātes akadēmiskajā laikrakstā «Universitas» publicētajā korp! Gundega dibinātāju portretu galerijā⁶ izpaliek vien divas – Emma Apare un Berta Etlvīne Puriņa (1900–?). Abu minēto dibinātāju ceļi bija paspējuši šķirties ar korp! Gundega katrai savu apsvērumu dēļ – Emmai jau 1924. gada nogalē, bet Bertai Etlvīnei 1927. gada pavasarī. Dibinātāju statusu tas tiesiski neietekmēja, lai gan Berta Etlvīne vēlējās savu dalību “anulēt”, un tātad citāda dibinātāju kopskaita norādīšanai nebija nekāda pamata.⁷ Vienīgais, ko šķiršanās ietekmēja – portretējumu jubilejai veltītajā rakstā.

Desmitgadi nesagaidīja arī Anna Paulīna Krūmiņa, jo bija šķīrusies no šīs pasaules jau 1929. gada 15. jūnijā, un atšķirībā no Mildas Karčevskas (dz. Matisones), kurai bija sarīkota grezna un publiska izvadīšana ar plašu atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos,⁸ par viņas aiziešanu mūžībā liecina vien Fil! B! sēru sludinājums laikrakstā «Latvis».⁹ Sava laika vēsturniece Lidija Torgani 6. c! (1906–1998) raksta: “Nenoklusināmā centība pēc zināšanām, darbs un trūcība novedusi Annu Krūmiņu līdz kapam, iekams tā pieredzēja labākas

⁵ LVVA, 4276. f., 1. apr., 48. l. (K! izejošie raksti 1924.–29.), 116., 120.–121. lp.

⁶ Blomniece, Z. “Gundega desmit gadu gaitās”, *Universitas*, 1933, 15. novembris, 219. lpp.

⁷ *Ibidem*, 218. lpp.

⁸ Milda Karčevska mirusi 1934. gada 24. novembrī. Skat. vairāk Birzniece, Māra. “Divi pretmeti, divas saules meitas: Milda Karčevska un Alīde Grīna”, *Gundegas dibinātāju un goda filistru dzīves stāsti. Gundegu raksti*, K. Jarinovskas zin. red., Rīga, Gundega, 2013, 20.–23. lpp.

⁹ *Latvis*, 1929, 19. jūnijs, 6. lpp.

dienas.”¹⁰ Atvadīties uz Liepāju devās astoņas gundegas.¹¹ Tomēr Annas Paulīnas portrets bez norādes par miršanas faktu ir līdzās citām dibinātājām. Minētais norāda gan uz to, ka portretu galerija acīmredzami tapusi pirms svētku notikuma, gan uz to, ka sēru vēstī paustā apņemšanās – “paturēt mīļā piemiņā” pāragri aizsaulē aizgājušo dibinātāju – bijusi īsta. Apņemšanās īstumu apliecina arī kapu vainaga nogādāšana uz kapavieta kā pateicību un godinājuma zīmi korp! Gundega desmitgades jubilejas priekšvakarā.¹²

Tāpat par labu tam, ka korp! Gundega desmitgadē publicētais dibinātāju attēlojums tapis pirms jubilejas, liecina arī Elfrīdas Tilikas studentu lietā esošā fotogrāfija, kas ir izgatavota ne vēlāk kā 1925. gadā¹³ un kas atbilst jubilejas portretējumam. Ja ievēro, ka dibinātāju paraksti atbilst dibināšanas brīdī esošajiem uzvārdiem, kurpretim rakstā līdztekus lietoti aktuālie un mainītie uzvārdi, secināms, ka portretu galerija izveidota ne vēlāk kā 1925. gada vasarā, kad Milda Matisone laulājās ar Antonu Otto Karčevski¹⁴. 1925. gada nogalē salaulājās arī Alma Birne ar skolotāju Pauli Ozoliņu.¹⁵

Arī tagad korp! Gundega dibinātāju portretu galerijas veidošana rada objektīvas grūtības, kas gan ir nesalīdzināmi mazākas nekā tās, ko pieredzēja vēl 2013. gadā, deviņdesmit gadu jubilejas atcerei sagatavojot Gundegu rakstu pirmo sējumu. Desmit gadu laikā beidzot noskaidroti precīzi dibinātāju vārdi, dzimšanas laiks, kā arī vismaz daļai zināms nāves brīdis. Pilns dibinātāju biogrāfiju kopojums ir nākamās desmitgades izaicinājums.

Lai izprastu ziņu trūkumu, jāapzinās abu 20. gadsimtā Latvijas teritorijā piedzīvoto okupāciju sekas. Ilustrācijai der ielūkoties dažos biedrību slēgšanas aspektos caur korp! Gundega un tās Fil! B! prizmu.

¹⁰ “1928./29. m. g. pavasara sēmeštris – t/l vēsturniece Lidija Torgani, 6. c!”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 42.–44. lpp.

¹¹ *Ibidem*.

¹² “1933./34. m. g. rudens sēmeštris – t/l vēsturniece Valija Šlesere, 13. c!”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 69.–74. lpp.

¹³ LVVA, 7427. f., 1. apr., 3956. l., 20a. lp. o. p.

¹⁴ Skat. Birzniece, Māra. “Divi pretmeti, divas saules meitas: Milda Karčevska un Alīde Grīna”, *Gundegas dibinātāju un goda filistru dzīves stāsti. Gundegu raksti*, K. Jarinovskas zin. red., Rīga, Gundega, 2013, 15. lpp.

¹⁵ *Latwis*, 1925, 8. decembris, 6. lpp.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) īstenotās okupācijas rezultātā biedrošanās brīvībai bija pielikts treknis punkts. Procesa formālais pamats bija sabiedrisko lietu ministra Pētera Blaua (1900–1971) 1940. gada 13. jūlija lēmums, ar kuru bija pārtraukta arī korp! Gundega un tās Fil! B! darbība.¹⁶ Tomēr PSRS okupācijas vara neaprobežojās ar paziņojumu par bezpeļņas biedrību un to savienību slēgšanu. Tas bija tikai atskaites punkts virknei turpmāko procesu, kuru rezultātā bija gan piespiedu kārtā atsavināta bez atlīdzības kustama un nekustama manta, gan arī iegūti līdzekļi totālai varas kontrolei.

Formāli izmantotas Ministru kabineta 1938. gada 11. februārī pieņemtā Likuma par bezpeļņas biedrībām un to savienībām¹⁷ V nodaļas – Biedrību un savienību likvidācija piespiedu kārtībā – tiesību normas,¹⁸ piemēram, tās, kas paredz, ka lēmumu par slēgšanu vai likvidatoru iecelšanu pieņem sabiedrisko lietu ministrs, izsludinot to *Valdības Vēstnesī* (43. pants), kas nosaka likvidatoru skaitu (42. pants) un kas paredz likvidējamās organizācijas mantas pārņemšanu likvidācijas komisijas rīcībā (44. pants). Atbilstoši 51. pantam par “atlikušās mantas izlietošanu” pēc prasījumu, tai skaitā likvidatoru un piesaistītā personāla atalgojuma un izdevumu segšanas (50. pants) apmierināšanu lemj sabiedrisko lietu ministrs. Nav ziņu, kas liecinātu par to, vai un cik liela loma bijusi sabiedrisko lietu ministram likvidācijas komisijas lēmumu par mantas sadali pieņemšanā. Parastā kārtība paredzēja pārdot mantu izsolē, un tikai lietderības apsvērumu dēļ, saņemot sabiedrisko lietu ministra atļauju, nodot īpašumā citai organizācijai (55. pants). Savukārt naudas līdzekļu noguldījums Latvijas Bankā atbilst likumā noteiktajam regulējumam (56. pants). Proti, attiecībā uz bezpeļņas biedrību un to savienību piespiedu likvidēšanu faktiski attiecināts civiltiesību princips “kā tas stāv” tādā apmērā, kādā tas piemērojams Civillikuma 2028. pantā noteiktajā apmērā attiecībā uz uzņēmumiem, jo aptver visu, kas vien noderot tam “par labu un ērtību”, kas bijis “vajadzīgs, atradies viņa

¹⁶ “Paziņojums”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 159, 1940, 17. jūlijs, 3. lpp.

¹⁷ *Valdības Vēstnesis*, Nr. 36, 1938, 14. februāris, 1.–3. lpp.

¹⁸ Paziņojums par sabiedrisko lietu ministra Pētera Blaua 1940. gada 16. jūlija lēmumu satur atsauci uz Likumu par bezpeļņas biedrībām un to savienībām. “Paziņojums”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 159, 1940, 17. jūlijs, 3. lpp.

lietošanā vai krājumā un bijis viņa īpašums”. Likteņa ironija, ka Kārļa Ulmaņa (1977–1942) vadītā Ministru kabineta iecerētās tiesību normas, lai apkarotu tādu biedrību vai savienību darbību, kas atzītas par nevēlamām vai kaitīgām valsts un sabiedriskām interesēm (13. panta 3. punkts), bija izmantotas pret tām organizācijām, kuru darbība bija vērsta pret PSRS okupācijas varu. Tāpat ironiski, ka pieredze, kas gūta, piemērojot attiecībā uz “slēgtajām vācu pilsoņu bezpeļņas biedrībām un to savienībām” Likuma par bezpeļņas biedrībām un to savienībām normas par likvidāciju piespiedu kārtībā un tādējādi izpildot Līguma par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju un tā papildprotokola noteikumus,¹⁹ efektīvi izmantota pret Latvijas Republikas pilsoņu bezpeļņas organizācijām un to savienībām.

Saskaņā ar 1940. gada 16. jūlija sabiedrisko lietu ministra Pētera Blaua lēmumu abām bezpeļņas biedrībām – korp! Gundega un tās Fil B! – iecelta likvidācijas komisija ar priekšsēdētāju Ansi Peiču (1901–1976) un diviem locekļiem Bruno Daņiševski un Klaudiju Ozolu, par likvidācijas komisijas “mājokli” nosakot adresi Pāvu iela 6, dz. 2, Rīga,²⁰ lai gan likvidācijas komisijas dokumenti liecina, ka “sēdeklim” izmantotas dažādas adreses.²¹ Gan Pētera Blaua izvēle Augusta Kirhenšteina (1872–1963) valdības sabiedrisko lietu ministra amatam, gan arī konkrētās likvidācijas komisijas personālsastāva izvēle liecina par to, ka PSRS īstenotā okupācija ir rūpīgi gatavota un 1940. gada izvēles veiktas uz iepriekš iegūtas informācijas par sadarbības iespējām vai arī jau gūto pieredzi sadarbībā.

Pētera Blaua loma PSRS īstenotajā okupācijā vien ir promocijas darba cienīga tematika, tāpēc šeit jāmin tikai daži Latvijas Republikas Satversmes ievadā minētā komunistiskā totalitārā režīma un tā noziegumu nosodījumu kontekstā svarīgi fakti. Pēteris Blaus ir viens no divdesmit delegātiem, kas Augusta Kirhenšteina vadībā 1940. gada 30. jūlijā no Rīgas stacijas devās uz Maskavu paust

¹⁹ “Sabiedrisko lietu ministrijas paskaidrojums”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 257, 1939, 11. novembris, 10. lpp.; “Sabiedrisko lietu ministrijas paskaidrojums”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 259, 1939, 14. novembris, 5. lpp.

²⁰ “Paziņojums”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 159, 1940, 17. jūlijs, 3. lpp.

²¹ Piemēram, Valdemāra iela 26, dz. 2, Lāčplēša iela 5. LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 1., 105.–106. lp.

atteikšanos no Latvijas Republikas valstiskuma un lūgt Latvijas Republikas pievienošanu PSRS.²² Līdztekus sabiedrisko lietu ministra amatam viņš arī pilda LPSR Augstākās Padomes Prezidija sekretāra pienākumus,²³ Latvijas fiziskās kultūras un sporta komitejas priekšsēdētāja amatu.²⁴ Publiskas aizdomas par sadarbību ar *čeku* – tolaik PSRS Valsts apvienoto politisko pārvaldi – radās saistībā ar publicista darbu, atspoguļojot Latvijas presē *čekas* prāvu norisi, piemēram, laikrakstā «Pēdējā Brīdī» aprakstot krimināllietas iztiesāšanu par valūtas operācijām un kontrabandu, kuru veikšana saistīta arī ar bijušo Satversmes sapulces locekli, Latvijas Republikas tieslietu ministru un lietas iztiesāšanas laikā Senāta virsprokurora biedru Erastu Biti (1880—1942)²⁵.²⁶ Pats Blaus savus “pakalpojumus Partijai un Padomju varai”²⁷ saista ar iestāšanos aizsargu organizācijā 1928. gadā. Sadarbību ar *čeku* – tolaik Iekšlietu Tautas Komisariātu – aģenta statusā ar segvārdu «*Общественник*» – saista ar Latvijas Republikas sabiedrisko lietu ministra Alfrēda Jēkaba Bērziņa (1899–1977) darbības laiku, kā sadarbības sākumu minot 1937. gadu, kad, stājoties jaunizveidotajā sabiedrisko lietu ministra amatā, viņš bija iecēlis Pēteri Blauu par laikraksta «Jaunākās Ziņas» atbildīgo redaktoru.²⁸ Minētā aģenta ziņojumi liecina par ziņu vākšanu ar mērķi noskaidrot Latvijas Republikas amatpersonu “atvērtību” sadarbībai.²⁹

²² “1940. gada 5. augustā PSRS Augstākās padomes sēdē Latvija tika uzņemta Padomju Savienības sastāvā”, *Jūrmala*, 1988, 4. augusts, 1. lpp.

²³ “Sarkanās armijas parāde”, *Atpūta*, 1940, 15. novembris, 12. lpp.

²⁴ “Vēstījums mūsu sportistu saimei: sabiedrisko lietu ministrs Pēteris Blaus iecelts par Latvijas sporta dzīves augstāko vadītāju”, *Sporta Pasaule*, 1940, 27. jūnijs, 1. lpp.

²⁵ Rumpēters, A. “Atskats uz Senātu Latvijas tiesu sistēmā”, *Latviešu Juristu Raksti*, Nr. 12, 1973, 13. lpp.; Treijs, Rihards. “Tieslietas: «*lus est ars boni et aequi*» – «Tiesības ir krietnuma un taisnīguma māksla». Erasta Bites (1880–?) laiks (12.05.1926.–26.10.1927.): Desmitais tieslietu ministrs”, *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 333, 1997, 18. decembris, 7. lpp.

²⁶ Blaus, Pēteris. “Bij. teesleetu ministri Erastu Bitti apwaino walutas operazijās un kontrabandā. Sensazonelā prahwa Maskawā”, *Pehdejā Brihdī*, 1929, 13. septembris, 2. lpp.

²⁷ Zvirgzdiņš, Indulis. “Mēs savā zemē un laikā: «..Kādiem taču vajadzēja būt jaunajā valdībā», *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 104, 2002, 11. jūlijs, 12. lpp.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Pelkaus, Elmārs. “Kāda ģenerāļa krišana. Dokumenti par ģenerāļa Roberta Kļaviņa lomu PSRS speciālo dienestu kalpībā”, *Austrālijas Latvietis*, 1995, 11. augusts, 4.–5. lpp.

Publiski zināmo *čekas* aģentu īpatsvars laikraksta «Jaunākās Ziņas» darbinieku vidū un nozīmīgi to publiskas atpazīstamības vairošanā³⁰ ļauj šo izdevumu salīdzināt ar Mihaila Bulgakova romāna «Meistars un Margarita» “nelabo dzīvokli”.

Lai gan iepriekš minētās likvidācijas komisijas personālsastāvs nepārspēj kolorīto sabiedrisko lietu ministru un vēlāko “sakarnieku” Pēteri Blauu, kas arī, pieredzot *čekas* represijas, vēl 1967. gada trimdas laikrakstā izpelnījās “Latvijas kaprača” birku,³¹ tomēr to izvēle bijusi balstītās ziņās par “sadarbspēju”.

Ansis Anzelms Peičs, Andža un Jūlijas (dz. Tilks) dēls, dzimis 1901. gada 13. [26.] maijā Sabiles Rinkules muižā, 1920. gadā beidzis Izglītības ministrijas Skolu departamenta Karavīru kursus pilna vidusskolas kursa apmērā, tad arī sācis studijas Latvijas Universitātes Mehānikas fakultātē. 1922. gadā mainīts studiju virziens – sāktas studijas Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tautsaimniecības nodaļā. Studijas pārtrauktas obligātā kara dienesta sakarā no 1930. gada 1. marta līdz 1931. gada 22. augustam, 1932. gada rudenī – atsāktas. Atbilstoši Latvijas Valsts universitātes 1952. gada 26. jūnija akadēmiskajai izziņai Nr. 4955, ko izsniedza prorektors Kārlis Pugo (1896–1955) un lietu pārvaldnieks G. Krūmiņš, studijas pārtrauktas 1941. gada 7. februārī, neiegūstot diplomu.³² Akadēmiskā izziņa sagatavota, izpildot 1952. gada 25. jūnija lūgumu, iesniegšanai Anša Peiča darba vietā – “PSRS Valsts kontroles ministrijā”.³³ ³⁴ Spriežot pēc periodikas, darbs PSRS valsts kontroles labā veikts kopš pirmās PSRS īstenotās okupācijas.³⁵ Miris 1976. gada 8. oktobrī un izvadīts no I Meža kapu kapličas.³⁶

Bruno Daniševskis, Jūlija Kārļa un Elizabetes (dz. Rutentāles) dēls, dzimis 1912. gada 17. jūnijā Rēzeknē, kristīts Stružānu katoļu

³⁰ Ozoliņš, Kārlis. “«Mūža meža maldi» un tā autors”, *Literatūra un Māksla*, 1988, 22. jūlijs, 9. lpp.

³¹ “Latvijas kapracis Zviedrijā. Pēteris Blaus ciemojas pie sava brāļa”, *Latvija*, 1967, 12. augusts, 1. lpp.

³² LVVA, 7427. f., 1. apr., 2792. l., 17.–17. lp. o. p.

³³ LVVA, 7427. f., 1. apr., 2792. l., 16. lp.

³⁴ LVVA, 7427. f., 1. apr., 2792. l.

³⁵ Valsts kontroles tautas komisariāta darbinieks. “Labākie preses izplatītāji”, *Padomju Latvija*, Nr. 67, 1941, 18. marts, 8. lpp.

³⁶ *Rīgas Balss*, 1976, 12. oktobris, 7. lpp.

baznīcā. 1930. gadā beidzis Rīgas pilsētas 4. ģimnāziju, tad arī sācis studijas Latvijas Universitātes Inženierzinātņu fakultātes Inženierzinātņu nodaļā. Atbilstoši rektora Jāņa Jurgena (1900–1983) un sekretāra A. Valdmaņa izsniegtajai pagaidu apliecībai 1941. gada 21. martā Nr. 1104 norādīts, ka pabeigts pilns kurss būvniecības specialitātē un atbilstoši Valsts eksāmenu komisijas 1941. gada 14. februāra lēmumam piešķirta būvzinieņa kvalifikācija ar izcilību.³⁷ Studenta lietā saglabājusies norāde par Daniševski kā Latvijas Universitātes studentu biedrības «Zemgalija» biedru 1938. gadā³⁸. PSRS okupācijas laika presē izcelta Zemgalijas komunistiskā darbība, bet ievērojamāko biedru starpā minēti Augusts Kirhenšteins (1872–1963), Valdis Lukss (1905–1985) un Jānis Plaudis (1903–1952).³⁹ Otrā pasaules kara laikā Bruno Daniševskis devies trimdā; bijis Brukmīles latviešu nometnē,⁴⁰ vēlāk pārcēlies uz dzīvi Bozmenā (Montānā, ASV)⁴¹. Miris 1999. gada 30. martā.⁴²

Bruno Daniševska raksturojuma pilnīgumam jāmin viņa tēvs Kārlis Jūlijs Daniševskis (1884–1938), kas bija profesionāls revolucionārs, Pētera Stučkas (1865–1932) Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas valdības priekšsēdētāja vietnieks⁴³ un “sarkanā terora” ideologs,⁴⁴ kas gluži kā Lielās Franču revolūcijas terora ideologi cieta no paša radīta instrumenta, “terora”, Lielā terora laikā.

Klaudija (Klavdija) Ozola (dz. Muravska), dzimusi 1907. gada 27. septembrī [8. oktobrī] Daugavpilī lokomotīves vadītāja Vladimira un Annas ģimenē, beigusi 1928. gadā Rīgas pilsētas 4. vidusskolu, tad arī sākusi studēt Latvijas Universitātes Matemātikas un dabas zinātņu fakultātes Dabas zinātņu nodaļā, 1937. gadā laulājusies ar Vilhelmu Ervinu Ozolu, Viļa dēlu, kas dzimis 1910. gada 4. aprīlī, Rīgā. 1938. gada 27. oktobrī saņem pagaidu apliecību Nr. 5552 par ļoti sekmīgu

³⁷ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15003. l., 12. lp.

³⁸ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15003. l., 13. lp.

³⁹ Cildermanis, A. “«Zemgalija» laikmetu griežos”, *Jaunais Inženieris*, 1971, 11. februāris, 3. lpp.

⁴⁰ “Latvieši Bavārijā”, *Bavārijas Latviešu Vēstnesis*, 1945, 22. septembris, 4. lpp.

⁴¹ Ķiploks, E. “Leiputrijas nav nekur”, *Laiks*, 1951, 1. decembris, 2. lpp.

⁴² *Laiks*, 1999, 10. aprīlis, 11. lpp.

⁴³ Veisa, Ludmila. “Jūlijs Daniševskis – arhīva dokumentos”, *Karogs*, Nr. 5, 1984, 148.–153. lpp.

⁴⁴ Rudzāts, A. “Divi laikmeti”, *Treji Vārti*, Nr. 221, 2007, 35. lpp.

Matemātikas nodaļas pilna kursa pabeigšanu, iegūstot matemātikas zinātņu kandidāta grādu.⁴⁵ Pirmreizējās PSRS okupācijas laikā izglītības tautas komisārs Jūlijs Lācis (1892–1941) ieceļ Klaudiju Ozolu par Rīgas pilsētas 10. vidusskolas direktores vietas izpildītāju.⁴⁶ Okupācijas varu nomaiņa atstāj paliekošu iespaidu arī uz Klaudijas Ozolas dzīvi, par ko liecina 1944. gada 22. septembrī publicēts šķiršanās lietas paziņojums ar norādi, ka prasītājam Vilhelmam Ervinam Ozolam nav zināma atbildētājas dzīvesvieta⁴⁷. Prombūtnes iemesls atrodams Padomju Savienības Komunistiskās partijas biedru grupas publicētajā nekrologā. Klaudija Ozola bija evakuēta uz Tatārijas Autonomo Padomju Sociālistisko Republiku, kur strādājusi par direktori Lielo Mengeru bērnu namā un mācījusi evakuācijā nonākušos bērnus. 1945. gadā atgriezusies Latvijas teritorijā, docējusi līdz 1958. gadam Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā, esot docenta amatā un vadot Fizikas katedru. Strādājusi arī Rīgas pedagoģiskajā institūtā, kur pildījusi Fiziskas un matemātikas fakultātes dekānes amatu. Bijusi nodarbināta arī Hidrotehnikas un meliorācijas zinātniskajā pētniecības institūtā, ieguvusi agronomijas zinātņu kandidāta grādu. Klaudija Ozola bijusi arī Rīgas medicīnas institūta Fizikas katedras vadītāja.⁴⁸ Mirusi 1972. gada 3. februārī, izvadīta 8. februārī no I Meža kapu kapličas.⁴⁹

Minētais norāda, ka korp! Gundega un tās Fil! B! likvidācijas komisijā bija iekļauti divi tobrīd studējoši Latvijas Universitātes studenti, viens no kuriem, vēl pildot likvidatora pienākumus, aizsāka karjeru PSRS valsts kontrolē, bet otra izvēle, acīmredzami, balstīta uz tēva nopelniem terora īstenošanā 1919. gada Latvijas okupācijā un pieredzi Latvijas Universitātes studentu biedrībā «Zemgalija» ar pagrīdes darbu PSRS labā. Tātad abiem būtu bijis vismaz jābūt informētiem par likvidējamo biedrību aktualitātēm. Klaudijas Ozolas izvēles iegansti gan ir mazāk skaidri, jo, esot absolvējušai Latvijas Universitāti jau 1938. gadā, aktuālās informācijas viņas rīcībā varēja arī

⁴⁵ LVVA, 7427. f., 1. apr., 12546. l.

⁴⁶ "Apstiprināta vadība Rīgas pilsētas vidusskolām", *Darbs*, 1940, 15. septembris, 2. lpp.

⁴⁷ *Rīkojuma Vēstnesis*, Nr. 222, 1944, 22. septembris, 3. lpp.

⁴⁸ "Klaudija Ozola", *Rīgas Balss*, 1972, 5. februāris, 6. lpp.

⁴⁹ *Rīgas Balss*, 1972, 7. februāris, 7. lpp.

nebūt. Tikai PSRS okupācijas varas pēkšņā izvēle direktores amatam, iepriekš esot pieredzei vien skolotājas darbā, un vēlāk došanās līdz ar PSRS okupācijas varu evakuācijā, liecina par pārbaudītu vai iepriekš zināmu lojalitāti.

Likvidācijas komisijas dokumenti liecina par sekošanu vispārējai kārtībai, kāda bijusi iedibināta ar Ministru kabineta 1938. gada 11. februārī pieņemto Likumu par bezpeļņas biedrībām un to savienībām attiecībā uz šim likumam padotām organizācijām, kas atzītas par nevēlamām vai kaitīgām valsts un sabiedriskām interesēm. Turklāt pārsteidz likvidatoru pedantisms.

Kopš 1933. gada konventa dzīvoklis bija ierīkots Purgaļu nama (Elizabetes ielā 63, Tērbatas un Elizabetes ielas stūrī) 3. dzīvoklī, proti, gadu pirms namsaimnieka, zvērināta advokāta, Satversmes sapulces locekļa un 1. Saeimas deputāta Jāņa Purgaļa (1869–1934) nāves, kura sieva Elvīra Purgale (dz. Zīle) (1880–1987) bija korp! Gundega goda filistre un kura līdz ar vīra nāvi mantoja arī namu.⁵⁰ Ievērojot Jāņa Purgaļa skaļo tiesvedību par vienlaicīgi tieslietu un izglītības ministra Ata Ķeniņa (1874 –1961) izlikšanu no Purgaļu nama par ģeometrijas un matemātikas skolotāju, korp! Gundega un tās Fil! B! ģeometrijas skolotājas tiesības pildīja atbilstošā kārtībā.⁵¹ Tādējādi 1940. gada 24. jūlija rīkojums nodot Sarkanās strādnieku un zemnieku armijas pulka komisāram – politdarbiniekam – dzīvokli līdz ar visu iekārtojumu⁵² vismaz formāli neatbilst likvidācijas komisijas pilnvarām, jo ne Purgaļu namā, ne arī kur citur korp! Gundega un tās Fil! B! nebija bijis nekustamā īpašuma.

Atsavināti biedrības pārvaldes līdzekļi, piemēram, aktuālie dokumenti,⁵³ zīmogs,⁵⁴ arhīvs, kas glabājās ārpus C! Q! Ērikas Lūses (dz. Kliņģere, 1910–1998) 15. c! dzīvesvietā.⁵⁵ Tāpat atsavināta un nodota Latvijas Valsts universitātes Studentu padomes pilnvarotajam pārstāvim Bronislavam Kudeiko (1911–1941), kura nopelni PSRS okupācijā mērāmi ar dalību Tautas Saeimā un darbību Komjaunatnes

⁵⁰ *Valdības Vēstnesis*, Nr. 3, 1937, 5. janvāris, 19. lpp.

⁵¹ "No Stiebrīnātes vēcelītes", *Daiļes Magazīna*, 1932, 23. decembris, 26. lpp.

⁵² LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 85. lp.

⁵³ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 66. lp.

⁵⁴ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 108. lp.

⁵⁵ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 80. lp.

nomenklatūrā⁵⁶, C! Q! iekārta, tai skaitā korporācijas konventa dzīvoklim raksturīgi atribūti, kā prezidija krēsli, krēsli ar cirķeli, prezidija cedras, cedru sēru apvalki,⁵⁷ un mākslas priekšmeti, kā izcilā latviešu grafiķa Riharda Zariņa (1869–1939) asējumi «Cor Virgnis» [sievietes sirds – no latīņu val.]⁵⁸, «Cor Viri» [vīrieša sirds – no latīņu val.] un «Dzērāja sirds»⁵⁹, *Fraternitas Metropolitana* korp! Gundega desmitgadē dāvinātā Konrāda Ubāna (1893–1981) «Pērse»⁶⁰ un S! P! K! dāvātā Eduarda Kalniņa⁶¹ (1904–1988) eļļas glezna, kur

⁵⁶ Broņislavs Kudeika, dzimis 1911. gada 6. [19.] jūnijā Kuseņu (Kusiņu) sādžā Kalupes pagastā, Daugavpils apriņķī Franča un Jūlas ģimenē, 1933. gadā beidzis Valsts Latgales lauksaimniecības vidusskolu Malnavā, tad arī iestājās Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātē, 1934. gadā iesaukts obligātajā kara dienestā, 1936. gadā nokārtoja eksternu pārbaudījumus par reālās ģimnāzijas pilna kursa apmēru un tad rudenī iestājās Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tautsaimniecības nodaļā, kopš 1935. gada 25. oktobra valsts civildienesta ierēdnis Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamentā. 1941. gada 11. martā ar izcilību beidzis Latvijas Valsts universitāti, iegūstot ekonomista kvalifikāciju. LVVA, 7427. f., 1. apr., 19027. l. Piedalījās kā Latvijas darba tautas bloka kandidāts («Latvijas darba tautas bloka kandidāti», *Brīvā Zeme*, 1940, 12. jūlijs, 3. lpp.) antisatversmiskā veidojuma Tautas Saeimas vēlēšanu imitācijā un, esot «ievēlēts», 1940. gada 21. jūlijā «balsoja» par Latvijas Republikas valstiskuma likvidēšanu un pievienošanu PSRS. Līdz nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijai pildīja Latvijas Ļeņina Komunistiskās jaunatnes savienības Centrālās Komitejas skolu daļas vadītāja pienākumus (Birziņa, L. «Viņš balsoja par Padomju varu», *Padomju Students*, 1968, 19. decembris, 2. lpp.). Neesot paspējis evakuēties kopā ar PSRS okupācijas varu, 1941. gadā esot apcietināts un nošauts Rīgā («Latviešu komunistu likteņi», *Latvija*, 1967, 12. augusts, 6. lpp.).

⁵⁷ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 89. lp.

⁵⁸ «Valsts mākslas muzeja darbība 1936. gadā», *Senatne un Māksla*, Nr. 1, 1937, 165. lpp.

⁵⁹ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 89. lp.

⁶⁰ Jānošķir no citas Konrāda Ubāna gleznas ar tādu pašu nosaukumu, kas bijusi izstādīta Kultūras fonda 4. Latvijas mākslas izstādē (kataloga Nr. 415) un ko Kultūras fonda dome 1938. gada 17. janvārī nolēma pirkt. «Kultūras fonda domes sēde», *Valdības Vēstnesis*, Nr. 38, 1938, 16. februāris, 1. lpp.

⁶¹ S! P! K! dāvanas izvēle, acīmredzot, saistīta ar jaunā mākslinieka ekscentriskumu, kļūstot atpazīstamam vēl kā Latvijas mākslas akadēmijas audzēknim, piemēram, dodoties uz motocikla Eiropas studiju ceļojumā («Studiju brauceens uz motocikla, *Jaunākās Ziņas*, 1930, 31. maijs, 3. lpp.). Tik divus gadus pirms korp! Gundega desmitgadu jubilejas (1931) absolvēja Vilhelma Purvīša dabas skatu meistardarbnīcu («Eduarda Kalniņa glezna «Ziemas ceļā», *Daugava*, Nr. 4, 1937, 376. lpp.), lai gan 1922. gadā sāktas studijas pie Riharda Zariņa (Melbārzdīs, Jānis. «...Purvītis mani mācījis vairāk nekā jebkurš cits...», *Dzimtenes Balss*, 1985, 7. februāris, 6. lpp.), ar

attēlota buru laivu piestātne.⁶² Tādas sudraba lietas, kā 101 sudraba tējkarote ar gravējumu «Gundega», desmit sudraba tortes naži, sudraba šķivis ar gravējumu «prof. Plāķis», sudraba prese, sudraba tintnīca ar gravējumu «Gundegai 5 gadu jubilejā», divi sudraba spalvaskāti, divi sudraba papīra naži, svērtas, novērtētas un nodotas Latvijas Bankai.⁶³ Likvidācijas komisija apzināja un uzdeva nodot arī to bezpeļņas biedrību īpašumu, kas neatradās C! Q!, piemēram, Ērikas Lūses mājvietā atrodošos tahtu un klavieres,⁶⁴ kas norāda uz to, ka likvidācijas komisija veica izziņu, lai noskaidrotu patiesu lietu stāvokli. Uzskatāmi uzņēmuma atsavināšanā izmantoto civiltiesību principu “kā tas stāv” parāda biedrību “parādnieku” apzināšana, proti, noskaidrots un uzdots veikt kavētos repartīciju maksājumus,⁶⁵ kā arī izskatīti 1940. gada 6. un 11. decembra lūgumi par “parāda” nomaksas termiņa pagarinājumu, noraidot un uzdodot veikt samaksu līdz 31. decembrim.⁶⁶ Likvidācijas komisijas darbība skāra pat fotogrāfijas, kas nodotas Rīgas pilsētas vēsturiskajam muzejam⁶⁷, bet, spriežot pēc Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja kolekcijas, muzeja rīcībā nodota arī cita korp! Gundega un Fil! B! manta. Ironiski, bet tieši arhīva un muzeja iesaiste izrādījies tā, kas ilgtermiņā nodrošinājusi to rīcībā

diplomdarbu «Pēc lietus», tā reprodukcija publicēta 1932. gada Latviju jauno literātu aprīļa mēnešrakstā «Dzirkstis» (*Dzirkstis*, Nr. 1, 1932, 20. lpp.), un gadu pēc jubilejas (1934) ieguva Romas prēmiju (“Eduarda Kalniņa glezna «Ziemas ceļā”», *Daugava*, Nr. 4, 1937, 376. lpp.). Personības ekscentriskuma uzsvars saglabājās arī PSRS okupācijas laikā, kas atspoguļojas arī Eduarda Kalniņa studiju biedra Kārļa Melnbārda (1902–1970) dēla Jāņa Melnbārda (1933–2000) darbā, kas sākotnēji publicēts turpinājumos laikrakstā «Literatūra un Māksla» (1983) un tad izdots kā monogrāfija 33 tūkstošu eksemplāru metienā par godu mākslinieka astoņdesmit gadu jubilejai (Melnbārdis, Jānis. *Cieši pie vēja*. Rīga: Liesma, 1984). Darbā minēti, cita starpā, arī trīs Vilhelma Purviša dabas skatu meistardarbnīcas beidzēju Eduarda Kalniņa, Kārļa Melnbārda un Jūlija Viļumaiņa kopā vadītie vakari Eduarda Kalniņa dzīvoklī Suvorova ielā, spēlējot biljardu uz “īsta franču biljarda galda ar slīpētu marmora virsmu”, izmantojot “ziļņoka kaula bumbas”. Melnbārdis, Jānis. “Cieši pie vēja”, *Literatūra un Māksla*, 1983, 15. aprīlis, 15. lpp.

⁶² “1933./34. m. g. rudens sēstestris – t/l vēsturniece Valija Šlesere, 13. c!”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 69.–74. lpp.

⁶³ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 91., 105.–106. lp.

⁶⁴ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 99. lp.

⁶⁵ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 128.–132. lp.

⁶⁶ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4403. l., 136.–138. lp.

⁶⁷ LVVA, 3724. f., 1. apr., 4407s. l., 40. lp.

nodoto vēstures liecību saglabāšanu. Cita lieta – šo liecību pieejamība pētniecībai.

Līdz 2017. gadam, kad, pateicoties PSRS okupācijas represīvo iestāžu zinātniskajai izpētei un atsaucoties uz sabiedrības spiedienu, Ministru kabinets atļāva ikvienam Latvijas Nacionālā arhīva lasītāvās fotografēt publiskos dokumentus,⁶⁸ katrs vēstures lappušu restaurācijas mēģinājums bija saistīts ne tikai ar ievērojamu cilvēkresursu patēriņu, bet arī ar nesamērīgiem finansiāliem izdevumiem, kurus lielākoties sedza gundegu ziedojumi. Tomēr arī tad būtu maldīgi uzskatīt minēto par vienīgo šķērsli, kas šķir abas organizācijas – korp! Gundega un tās Fil! B! – no PSRS okupācijas varas confiscētā dokumentālā mantojuma.

Pateicoties likvidācijas komisijas lēmumiem, jau sākotnēji nav ievērots arhīvu zinātnē svarīgais provenances princips, bet vēlāk, acīmredzot, 1951. gadā uzsāktā operatīvi čekistiskā LPSR Centrālā valsts vēstures arhīva dokumentu apstrāde⁶⁹ bijusi par iemeslu dokumentētās informācijas sadalīšanai. Rezultātā nav ziņu par korp! Gundega pirmo piecu gadu protokoliem. Toties Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva 4276. fonda 2. apraksta «Gundega» 2. lietā ir iekļauta studenšu korporācijas Daugaviete sodu grāmata. Tāpat Gundegas dokumentos atrodami arī imeriešu referāti.

Jāievēro, ka slepenība, kas noteikta vēl PSRS okupācijas laikā, nav bijusi atcelta līdz ar Latvijas Republikas faktiskās neatkarības atgūšanu, piemēram, Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātes pirmās daļas lietvedības dokumentiem bija noteikts slepenības statuss

⁶⁸ Tie bija pirmie grozījumi kopš pieņemti Ministru kabineta 2012. gada 6. novembra noteikumi Nr. 747 “Latvijas Nacionālā arhīva darbības noteikumi” (*Latvijas Vēstnesis*, Nr. 177, 2012, 8. novembris). Skat. Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 6. novembra noteikumos Nr. 747 “Latvijas Nacionālā arhīva darbības noteikumi”, *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 61, 2017, 23. marts). Otrie līdz šim pieņemtie grozījumi saistīti ar Latvijas Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Valsts drošības komitejas (LPSR VDK) zinātniskās izpētes komisijas darba uzskatāmāko rezultātu, proti, ar LPSR VDK pieejamības nodrošināšanu Latvijas Nacionālā arhīva tīmekļvietnē. Skat. Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 6. novembra noteikumos Nr. 747 “Latvijas Nacionālā arhīva darbības noteikumi”, *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 249, 2018, 19. decembris.

⁶⁹ Strods, Heinrihs. “Vai 1950.—1953. gadā Latvijā tika gatavotas vēl jaunas masu deportācijas?”, *Lauku Avīze*, 1992, 25. septembris, 8. lpp.

līdz 1997. gadam.⁷⁰ LPSR VDK dokumenti, kas atklāj PSRS okupācijas varas īstenotās represijas pret gundegām, arvien nav vēl visi aprakstīti, līdz ar to nav pieejami pētniecībai. Ievērojot minēto, zaudēta unikāla iespēja sastatīt dokumentēto informāciju ar tā laika liecinieku liecībām. Zaudēta iespēja kļiedēt maldus, ko radīja padomju totalitārais un autoritāri birokrātiskais režīms, un atjaunot mūža draudzības solījumu, ko atbilstoši tradīcijai katru komeršu dod ikviena gundega. Minētais uzskatāmi izskaidro, kāpēc, neesot pieejamām dokumentētām liecībām par korp! Gundega un tās Fil! B! darbību pēc gandrīz piecdesmit gadu gara darbības pārrāvuma Latvijā, sarežģīta pat tik šķietami vienkāršu vēstures lapušu restaurāciju kā dibinātāju portretējums.

Tieši tāpēc, 1989. gadā atjaunojot korp! Gundega un 1992. gadā Fil! B!, nozīmīga loma vēstures apzināšanā bija Ā! L! gundegām. Trimdas laikā vēstures liecību vākšana, fiksēšana, glabāšana un nesavtīga dalīšanās bijusi nozīmīga, gan lai atklātu gundegu vēsturi pirms abām 20. gadsimtā piedzīvotajām okupācijām, Otrā pasaules kara laikā un trimdā, gan arī to, ko pieredzējušas gundegas, dzīvojot PSRS okupācijas apstākļos. Latviešu trimdinieku atklātums par komunikāciju ar okupētajā dzimtenē palikušajiem ļauj atrast dokumentētu informāciju, kā arī pilnīgāk izprast ziņu saturu. Viens no nozīmīgākajiem Ā! L! gundegu darbiem gundegu vēstures saglabāšanā un popularizēšanā ir fil! Sibillas Korules 60. c! redakcijā izdots s/l vēsturnieču amata pienākumu ietvaros sagatavoto vēstures apskatu apkopojums ar atbilstošu ilustratīvu materiālu.⁷¹ Uzskatāms piemērs Ā! L! gundegu darbības nozīmīgumam vēstures liecību saglabāšanā ir, piemēram, korp! Gundega pirmo piecu gadu protokolu trūkuma radīto seku novēršanas mēģinājums, daloties ar to rīcībā esošajām zināšanām un liecībām.

Nozīmīgs ir fil! Ināras Kampenusas vadībā vairāk kā desmit gadu garumā gundegu īstenotais projekts Latvijas Nacionālajā arhīvā pieejamo korp! Gundega un tās Fil! B! dokumentārā mantojuma

⁷⁰ Skat. Jarinovska, Kristīne, Krēšļiņš, Uldis. *Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotās Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātes pirmā daļa* [melnraksts].

Pieejams: <https://www.lu.lv/par-mums/lu-mediji/zinas/zina/t/43782/>

⁷¹ *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā! L!, 2008.

atgūšanai, atlasot, pirms vēstures pētniecības pieejamības ieviešanas pasūtot un apmaksājot kopijas, pēc ieviešanas – fotografējot, pārrakstot un sagatavojot pētniecībai svarīgākās dokumentārās liecības par gundegu vēsturi, abu organizāciju pārvaldi un tradīcijām.

Aizsākums gundegu darbam ar arhīva dokumentiem meklējams laikā, kad bija pieņemts Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992. gada 15. decembra lēmums “Par Latvijas Republikas likuma «Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām» spēkā stāšanās kārtību”⁷². Minētā lēmuma 4. punkts uzdots “Latvijā jau pastāvošajām visu veidu sabiedriskajām organizācijām neatkarīgi no to dibināšanas laika iesniegt Tieslietu ministrijai reģistrācijas pieteikumu līdz 1993. gada 1. maijam”, savukārt visām organizācijām, kuras bija slēgtas pēc 1940. gada 17. jūnija piespiedu likvidācijas kārtībā un kuras savu darbību bija atjaunojušas, bija jāpievieno pieteikumam klāt gan slēgtās organizācijas statūti, gan arī atjaunošanu apliecināšie dokumenti. Lai izpildītu prasību, korp! Gundega un tās Fil! B! bija jāsaņem atbilstoši apstiprināti arhīva dokumenti. Spriežot pēc 1993. gada 5. aprīļa protokola Nr.16, iepazīšanos ar arhīva dokumentiem veica fil! Valērija Sieceniece 1. c! (dz. Liepiņa, 1905–1998). Acīmredzot, Fil! B! statūtu meklējumi aizņēma ilgāku laiku nekā bija noteikts, jo 1993. gada 6. septembrī taisīts lēmums par Fil! B! atjaunošanu, kur piedalās Elvīra Kubliņa 7. c! (dz. Grabovska, 1907–1993), Milda Natālija Vestmane 12. c! (dz. Kille, 1905–1996), Vallija Šlesere 13. c! (1909–1997), Valērija Sieceniece, Vera Berģe 19. c! (1914–1996), Milda Paulīne Pīlupe 14. c! (dz. Veihmane, 1908–1944) un Ērika Lūse 15. c!. 1993. gada 10. decembrī reģistrēta Latvijas Universitātes studentu korporācijas «Gundega» filistru biedrība, par ko izsniegta sabiedriskās organizācijas reģistrācijas apliecība Nr. SO-0587.

Projekta īstenošanā svarīga loma bijusi arī sadarbībai, piemēram ar Latvijas Nacionālā arhīva darbiniekiem. Arno Liepiņš palīdzēja precīzi noskaidrot, piemēram, dibinātāju portretējumam nepieciešamos pamatdatus, citādi gundegu rīcībā nebūtu ziņu pat par visu dibinātāju vārdiem un uzvārdiem, bet Mārcis Raudis piedalījās Emmas Apares radītās identitātes “mistērijas”, kas spēja maldināt pat

⁷² *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 1/2, 1993, 14. janvāris.

čeku, piemēram, fabricējot Antona Otto Karčevska krimināllietu, risināšanā.

Korp! Gundega dibinātājas studentu lietās

Elza Kleinberģe, prec. Lukstiņa (1901–1980)
1922
LVVA, 7427. f., 1. apr., 6189. l., 81. lp.

Emīlija Kresse, prec. Ansone (1900–1985)
1921
LVVA, 7427. f., 1. apr., 4031. l., 1. lp.

Milda Matisone, prec. Karčevska (1902–1934)
1922
LVVA, 7427. f., 1. apr., 5777. l., 37. lp.

Alise Dūmiņa, prec. Mīrāma (1900–1994)
1919
LVVA, 7427. f., 1. apr., 916. l., 2. lp.

Emma (s. Aleksandra, Sandra) Apare, prec. Balode
(1897–1989)
1921

LVVA, 7427. f., 1. apr., 5162. l., 2. lp.

Elza Mīla Skrastiņa, prec. Ābele
(1904–2002)
1922

LVVA, 7427. f., 1. apr., 6214. l., 1. lp.

Emīlija Margarete Ābiķe (1890–?)
1919

LVVA, 7427. f., 1. apr., 587. l., 1. lp.

Alīde (Alīda) Cerbule, prec. Grīna (1902–1952)
1928

LVVA, 7427. f., 1. apr., 1650. l., 5. lp.

Anna Bombane, prec. Ozola (1900–?)
1922
LVVA, 7427. f., 1. apr., 5811. l., 30. lp.

Anna Paulīna Krūmiņa (1901–1929)
1920
LVVA, 7427. f., 1. apr., 1671. l., 2. lp.

Milda Labsvīre, prec. Dūmiņa
(1900–1992)
1919
LVVA, 7427. f., 1. apr., 931. l., 7. lp. o. p.

Emīlija Vilhemīne Lorence, prec. Segleniece, Balode
(1898–?)
1919
LVVA, 7427. f., 1. apr., 1685. l., 1. lp.

Milda Stiebrīņa (1899–1981)
1920

LVVA, 7427. f., 1. apr., 2458. l., 3. lp.

Elfrīda Tilika (1895–1976)
1921

LVVA, 7427f., 1. apr., 3956. l., 1. lp.

Elīze (Eliza) Veronika Veinberģe (Veinberga), prec.
Šustere, vēlāk Aire (1899–1982)
1926

LVVA, 7427. f., 1. apr., 737. l., 6. lp. o. p.

Emma Mīle (Milija) Ulmane, prec. Āboltiņa, vēlāk
Kāvuža (1903–1991)
1921

LVVA, 7427. f., 1. apr., 4062. l., 1. lp.

Korp! Gundega dibinātājas pasu kolekcijā

Olga Emīlija Vikmane, prec. Auza (1898–1994)
1927
LVVA, 2996. f., 1. apr., 19642. l.

Kristīne Blaua, prec. Pukse (1900–1976)
1920
LVVA, 2996. f., 15. apr., 28558. l.

Milda Antonija Kalniņa, prec. Kadiķe
(1900–1954)
1919
LVVA, 2996. f., 10. apr., 1251. l.

Olga Vītuma, prec. Jeremica, vēlāk Vītola
(1903–1987)
1927
LVVA, 2996.f., 9. apr., 12208. l.

Alīde Miglava (1897–?)
1928
LVVA, 2996. f., 12. f., 19867. l.

Korp! Gundega dibinātājas Ādolfa Zvirbuļa foto

Ērika Draviņa, prec. Skuja (1900–1987)
1924
Ādolfa Zvirbuļa foto

Berta Etelvīne Puriņa (1900–?)
1924
Ādolfa Zvirbuļa foto

Alma Birne, prec. Ozoliņa (1898–1980)
1924
Ādolfa Zvirbuļa foto

Korp! Gundega dibinātājas – 1924

Korp! Gundega dibinātājas

Pirmā rindā no kreisās — Anna Bombāne, Anna Paulīna Krūmiņa, Elza Mīla Skrastīņa, Emīlija Kresse

Otrā rindā – Emīlija Vilhemīne Lorence, Milda Stiebrīņa, Milda Matisone, Ērika Draviņa, Alma Birne, Milda Antonija Kalniņa, Elza Kleinberģe

Trešā rindā – Kristīne Blaua, Emīlija Margarete Ābiķe, Puriņa, Elīze (Elīza) Veronika Veinberģe, Elfrīda Tīlika, Alise Dūmiņa, Olga Emīlija Vikmane, Milda Labsvīre

1924, Ādolfas Zvirbuļa foto

Korp! Gundega dibinātājas desmitgadē

Korp! Gundega dibinātājas

Blomniece, Z. "Gundega desmit gadu gaitās", *Universitas*, 1933, 15. novembris, 219. lpp.

Heljo Viļumaine
pavasara komeršā 2017. gada 27. maijā Rundāles pilī

Gaišums un elegances – fil! Helja Viļumaine 103. c!

Kultūras akadēmijas humanitāro zinātņu bakalaure mākslās
com! Anna Pētersone 159. c!

Krāsu referāts nolasīts 2021. gada 12. aprīļa Lit! Vak!

Fil! Helja Viļumaine 103. c! ir personība, kura korp! Gundega sniegusi paraugu ar savu stāju, viedumu un dzīves sparū. 2021. gadā viņa nosvinējusi 90 gadu jubileju.

Autori ar H. Viļumaini vieno personiska draudzība – autore m! Annas Pētersones 159. c! vecmāmiņa fil! Zenta Romana 100. c! bija tuva Heljas Viļumaines draudzene.

Autore referātā centusies atklāt H. Viļumaines dzīvesgājumu un darbību korp! Gundega.

Darba tapšanā izmantotas četras intervijas ar Helju Viļumaini, kas ir ierakstītas 2021. gada 28. februārī, 7. martā, 28. martā un 5. aprīlī un kas ir papildinātas ar viņas laika biedreņu intervijām, proti, ar intervijām, ko sniegušas fil! Ingūna Tirzmale 108. c! 2021. gada 7. februārī, fil! Rūta Astra Jēkabsons 103. c! 2021. gada 13. februārī un fil! Maruta Solvita Iveta Naudiņa 100. c! 2021. gada 6. aprīlī.

Izmantots arī korp! Gundega arhīvs, kā arī periodikā pieejamā informācija.

Par korp! Gundega un Latviju H. Viļumaine saka šādi:

“Es gribētu, ka Latvijas valsts attīstās pilnvērtīga un tās meitenes, kuras tiek uzņemtas korporācijā, ir tādas, kuras spējīgas būt paraugs visai sabiedrībai. Ar stāju un intelektu.”⁷³

Heljas Viļumaines uzsvars uz latviešu lepnumu par sevi un savu kultūru liek aizdomāties par to, ka mūsu tauta un valsts ir tāda, kādu to veidojam paši. Viņa nekad nav par savu tautu teikusi ko sliktu – ka latvieši būtu slinki, kūtri vai skaudīgi. Latvieši ir tieši tādi, kādi tie ir – mūsu nacionālā identitāte ir atkarīga no mums katra individuāli.

⁷³ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

Apsveikuma runā Heljas Viļumaines 85. gadu jubilejā t/l mag! lit! com! Margarita Koroļonoka 142. c! norāda:

“Es esmu vairāk nekā pārliecināta, ka ne tikai man, bet arī daudzām citām gundegām Tu esi inteligences, grācības un elegances etalons. Paraugs, kā turēt stāju visās dzīves situācijās.”

Referāta mērķis saglabāt un nodot Heljas Viļumaines dzīves skatījumu un vērtības, kā arī iedvesmot. Viņas pašas vārdiem:

“Mums ir jāstāsta par savu dzīvi, jo tas jaunām sievietēm palīdz ieraudzīt, ka jebkuras grūtības ir pārvaramas.”⁷⁴

Heljas Viļumaines 103. c! gundegas anketa

Vārds, uzvārds: Heljo Viļumaine (dzimusi Rogenbauma)

Dzimusi: 1931. gada 8. februārī Apē

Izglītība: Valkas vidusskola, Rīgas medicīnas institūts (1971) – ārste

Amati konventā: audzinātāja (1993./94.), Literārās komisijas locekle (1992./93, 1998./99.), magister literarum (1996./97.), Komāna komisijas locekle (1995–2000), Konventa tiesas locekle (1997–1999)

Krustmāte: Vera Berģe 19. c!

Krāsu māte: Inese Grīnvalde 100. c!

Krustmeitas: Dace Priede 107. c!, Ingūna Tīrzmale 108. c!

Krāsu dziesma: «Caur sidraba birzi gāju»

Laulība: 1977. gadā, gleznotājs Jūlijs Viļumainis (1909–1981)

Dzīvo: Rīgā (2021)

⁷⁴ Viļumaine, Heljo. “Viedums, nevis vecums. Jātur acis un ausis vaļā”, *Ieva*, Nr. 9, 2015, 3. aprīlis, 19. lpp.

1. Bērnība, skolas un studiju laiks

Fil! Helja Viļumaine – dzimusi Rogenbauma 1931. gada 8. februārī Apē. Tēvs Hendriks Rogenbaums (*Heinrich Rockenbaum*, 1898–1945)⁷⁵, ģimenē saukts Indriķis, nāk no Apes, māte Anna (dzimusi Peders) – igauņiete, cēlusies no Viru, Dienvidigauņijā^{76,77}. Tēvs bijis īpatnēja izskata – kupliem matiem, un māte vienmēr to salīdzinājusi ar kādu dienvidnieku. H. Rogenbaums runājis gan vāciski, gan jidišā, jo bērnībā mājas pagalmā spēlējies ar latviešu un ebreju bērniem.

Anna Rogenbauma, strādāja par bērnu audzinātāju, un darba dēļ nonāca Odesā, Krievijas Impērijā, pie jūras, kādā turīgā franču ģimenē. Kad Krievijas Impērijā arvien jūtamāks kļuva 20. gadsimta politisko pārmaiņu laiks, franču ģimene aicināja pamest Krievijas Impēriju kopā ar viņiem, taču Heljas Viļumaines māte atteicās un devās uz Rīgu, kur radnieki viņu iekārtojuši darbam Vērmanes dārza

⁷⁵ Hendriks Rogenbaums dzimis 1898. gada 18. jūlijā Jaunrozes (*Neu-Rosen*) muižā, kristīts 1898. gada 2. augustā Harglas baznīcā, tēvs Andris Rogenbaums (*Andri Roggenbaum*), māte Anna (*Ann*), dzimusi Kalamēsa (*Kalamees*), vecāki dzimuši Menistes (*Menzen, Mōniste*) muižā (Meetrikaraamat; EAA.1295.1.726; 1898; l. 22). 1924. gadā no Harglas draudzes pārcēlies uz Marienburgu (tagad Alūksni) (Personaalraamat IX (Mōniste, lisa tāhestik); EAA.1295.1.772; 1917-1933; l. 444–445). Valgas Lūkas evaņģēliski luteriskās draudzes loceklis kopš 1929. gada 15. janvāra, tobrīd dzīvesvieta Apē, Avotu ielā 6, iekasēta draudzes locekļa maksa no 1935. līdz 1940. gadam (Liikmemaksu raamat III; EAA.5282.1.16; 1935-1944; l. 2). 1924. gadā uzņemts Latvijas pavalstniecībā kā Hendriks Rogenbaums (“38. saraksts par personām, kas uz ministru kabineta lēmumiem uzņemtas Latvijas pavalstniecībā”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 259, 1924, 13. novembris, 1. lpp.). Atbilstoši Cimzes kapos apglabāto sarakstam – Hindrich Rogenbaum (http://valka.lv/wp-content/apglabatie_cimzes_alfabeta2.pdf). *Red. piez.*

⁷⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

⁷⁷ Ievērojot to, ka citviet norādīts, ka māte dzimusi Igaunijas pierobežā un ka atšķirībā no tēva nav lemts par pavalstniecības piešķiršanu, iespējams, ka runa ir par 1900. gada 20. janvārī Mazsalacas (*Salisburg*) Jaunoļļoz dzimušo, 13. februārī kristīto Annu Ernestīni (*Anna Ernestine*). Tēvs Mārtiņš Peders (*Mahrtin Pedder*), māte Līze (*Lihse*), dzimusi Melķīse (*Mellkihš*). Krustvecāki – Augusts Sālzirnis, Anna Mellupa, Karlīne Pedere (LVVA, 235. f. 12. uzsk. sar., 547. l., 2. lp., Mazsalacas latviešu un vācu draudzes 1900. gada dzimušo un kristīto, laulāto un mirušo reģistrs, 11. ieraksts). *Red. piez.*

restorānā, kuru vadījusi sieviete vārdā Anna Ķeniņa – Ata Ķeniņa sievas vārdamāsa.

Arī Hendriks Rogenbaums tajā laikā dzīvojis Rīgā, un tur abi satikušies.

Pēc laulībām Heljas Viļumaines vecāki uz dzīvi apmetušies Valkā, kur dzimis vecākais brālis Kalju Rogenbaums⁷⁸, taču 1928. gadā ģimene pārvācās uz Api, kur piedzima Helja Viļumaine un arī viņas jaunākais brālis Jānis Rogenbaums (1935–1964). Heljas Viļumaines kristītais vārds ir 'Heljo', un arī šobrīd viņas pasē vārds rakstīts šādi. Sadzīvē gan ierasts vārda galā dzirdēt burtu 'a', tādēļ darba gaitās un korp! Gundega vienkāršības labad ļāvusi sevi dēvēt 'Helja'.⁷⁹ Šī iemesla dēļ referātā izmantota sadzīvē lietotā vārda forma, nevis pasē norādītais vārds.

Apē sākās igauņu biedrības veidošanās, kur iesaistījās abi Heljas Viļumaines vecāki. Hendriks Rogenbaums strādāja par vadītāju Apes patērētāju biedrībā. Ģimene dzīvoja netālu no patērētāju biedrības nama, un Helja Viļumaine atceras tā skaisto apkārtni.⁸⁰ Vasaras pavadītas laukos pie vectēva netālu no Valkas. Tur bijusi brīnišķīga apkārtnē. Sestdienās vectēvs ievērojis tradīciju pirti kurināt tikai tad, kad māja bijusi uzkopta, un tad visi pēc kārtas gājuši pirtī. Pēc pirts ticis klāts galds, pie kura vectēvs sēdējais baltā linu kreklā, reizēm spēlējis harmonikas un kā ģimenes galva teicis nelielu svētrunu, un visiem bijis jāietur klusuma brīdis, kam sekojis vakara mielasts. Tas bijis patīkami, un Helja Viļumaine ar lielu sirsnību atceras ģimenisko atmosfēru. Laukos bijis arī vecs zirdziņš, ar kuru vectēvs mācījis viņai jāt.⁸¹ Rudenī tēvs braucis bērniem pakal, kas bieži novedis pie lielas raudāšanas, jo nav gribējis braukt prom. Arī Ziemassvētkus bērni pavadījuši laukos – vectēvs kamanās vedis visus uz baznīcu.⁸²

⁷⁸ Kalju (Kaljo – LVVA, 1308. f. 15. a. 2825.l., 83.lp.) Rogenbaums dzimis 1929. gada 11. oktobrī, miris 2010. gada 14. martā Valgā (LVVA, 1308. f. 15. a. 2825.l., 83.lp., *Valgamaalane*, 16 marts 2010, l. 7). Atbilstoši Cimzes kapos apglabāto sarakstam – Kalju Rogenbaum (http://valka.lv/wp-content/apglabatie_cimzes_alfabeta2.pdf).

Red. piez.

⁷⁹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 11. aprīlis.

⁸⁰ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*.

Kara laikā ģimene bijusi spiesta doties bēgļu gaitās un apmetās dzīvoklī pie paziņām netālu no Idus stacijas⁸³. Bijis plānots doties arī tālāk, taču māte atteikusies to darīt, jo bēgļu gaitas ar trīs bērniem bija pārāk riskantas.⁸⁴ Tur pavadīta 1941. gada vasara.⁸⁵ Helja Viļumaine atminas, kā uz lauka kritušas bumbas. Tāpat viņa atceras arī to, kā pa lielceļu prom virzījusies Sarkanā armija un kā Latvijā ienācis vācu karaspēks. Šajā varu nomaiņas laikā istabā nākuši sarkanarmieši pilnā bruņojumā vaicāt pēc ūdens, kas Heljai Viļumainei kā bērnam bijis liels pārdzīvojums.⁸⁶

Pēc nacionālsociālistiskās Vācijas karaspēka ienākšanas Latvijas teritorijā bijis jādomā, kā turpmāk izdzīvot. Tēvs aizbraucis meklēt darbu uz Aloju, māte ar bērniem nevarēja doties līdzi, taču nebija iespējas arī atgriezties mājās, jo tās bija nodedzinātas.⁸⁷ Citas izejas nebija, kā pārcelties uz laukiem pie Annas Rogenbaumas māsas Valgā, Igaunijā.

Helja Viļumaine ar brāļiem uzsāka skolas gaitas Valkā, 5 km attālumā no mājām. Lielākoties bērniem uz skolu bijis jāiet kājām, taču reizēm onkulis iejūdzis zirgu un tos aizvedis. H. Viļumaine atminas šo laiku kā labu rūdījumu.⁸⁸

Pēc Otrā pasaules kara un otrreizējās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) okupācijas, sekoja 1949. gada 25. marta deportācija, kad Heljas Viļumaines tanti un māsiņu izsūtīja uz Sibīriju, kas bijis īsi pēc H. Viļumaines onkuļa nāves. Tante no izsūtījuma neatgriezās.⁸⁹ Rogenbaumiem nācās meklēt jaunu vietu, kur dzīvot. Situācija nav bijusi labvēlīga, un jaunu mājvietu nav nācies atrast viegli, taču Heljas Viļumaines mātei pie kādas pazīstamas kundzes Valkā

⁸³ Valmieras novada Sēļu pagasts. *Red. piez.*

⁸⁴ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

⁸⁵ Pieejamajā iedzīvotāju sarakstā par Kaļļo Rogenbaumu norādīts, ka 1940. gada 21. jūnijā viņš ir pierakstīts Lugažu pagasta Kalnbozēs, bet piezīmēs par prombūtni – norādīts, ka 1941. gada 7. jūnijā ieradies no Valkas, acīmredzot, bijis īslaicīgā prombūtnē Valkā, par ko arī veikts ieraksts. *Red. piez.*

⁸⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

⁸⁷ *Ibidem.*

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ *Ibidem.*

izdevās noīrēt vienistabas dzīvokli. H. Viļumaine šo piecstāvu ēku atpazīst joprojām.⁹⁰

Karam beidzoties, 1945. gada maijā no infarkta Alojā mira Heljas Viļumaines tēvs. Tam sekoja ļoti kritiska situācija, taču māte bija ļoti enerģiska sieviete un smagi strādāja, lai pārvarētu grūtības un būtu spējīga nodrošināt savus bērnus.⁹¹ Neskatoties uz to, ka Anna Rogenbauma bija bērnu audzinātāja, viņa bija apguvusi arī mašīnādīšanas prasmes, un tādējādi turpināja pelnīt ģimenei iztiku. Sarežģītājā laikā daudz palīdzējuši mātes radi, pie kuriem bērni pavadījuši vasaras.

Helja Viļumaine ar brāļiem uzsākusi mācības Valkas vidusskolā. Visi trīs bērni bijuši aktīvi un sportiski – nodarbojušies ar slēpošanu, bet H. Viļumaine arī ar vingrošanu⁹². 1952. gada 21. decembrī kopā ar savu jaunāko brāli ieņēmuši godalgotas vietas slēpošanas sezonas atklāšanas sacensībās: Helja Viļumaine – trešo vietu 3 km distancē, savukārt Jānis Rogenbaums – pirmo vietu 5 km slēpošanas distancē vīriešiem, kā arī uzrādījis labāko rezultātu lēkšanā ar slēpēm no tramlīna.⁹³ 1954. gada meistarsacīkstēs slēpošanā pieaugušajiem un skolu jaunatnei, pārstāvot sporta biedrību «Daugava», H. Viļumaine 3 km distancē ieguvusi otro vietu.⁹⁴

Tā laika Valkas rajona tautas izglītības nodaļas vadītājs [Edvīns Kalniņš – *red. piez.*] ievērojis vecākās klases, kurā mācījās arī H. Viļumaine, aktivitāti un, zinādams ģimenes materiālo situāciju, ieteica viņai strādāt par skolotāju.⁹⁵ Helja Viļumaine piekrita, jo tajā brīdī citas iespējas nebija. Sekoja divus gadus ilgs darbs Trikātas pamatskolā par vispārīzglītojošo priekšmetu skolotāju bērniem līdz 4. klasei. Darbs ar bērniem H. Viļumainei patika; viņa veiksmīgi komunicēja ar saviem skolēniem un to vecākiem, īpaši veltot uzmanību tiem, kuriem ar mācībām neveicās tik raiti kā citiem.⁹⁶ Tomēr pedagoģiju viņa studēt neizvēlējās; pārsvaru guva interese par

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Cinis, A. "Pirmās slēpošanas sacīkstes", *Mūsu zeme*, 1952, 25. decembris, 2. lpp.

⁹⁴ Cinis, A. "Rajona meistarsacīkste slēpošanā", *Darba Karogs*, Nr. 22, 1954, 20. februāris, 2. lpp.

⁹⁵ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

⁹⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 5. aprīlis.

medicīnu. Abi ar jaunāko brāli Jāni Rogenbaumu vēlējās studēt, un viņiem laimējās. Ciemos no Rīgas reiz atbrauca kāda attāla radniece, kurai Anna Rogenbauma pastāstīja, ka abi bērni vēloties studēt, taču Rīgā neesot kur apmesties, uz ko radniece atbildēja ar aicinājumu jauniešiem dzīvot pie viņas. Radniece strādājusi par šuvēju, braukājot pa laukiem, tādēļ mājās bijusi maz, un abu studentu izkārtošana nav nākusies sarežģīta.⁹⁷

Helja Viļumaine iestājās tolaik prestižajā Rīgas medicīnas institūtā⁹⁸, kur uz studiju vietām konkurēja studenti no daudzām PSRS republikām, un iekļūšana studējošo rindās nav bijusi vienkārša. Anna Rogenbauma meitas vēlmi studēt medicīnu sākumā neatbalstīja, jo šaubījās par iespējām palīdzēt finansiāli, tomēr Helja Viļumaine iespītējās un atbildēja: “Man ir jātiek galā, un es tikšu galā.” Materiāli daudz palīdzēja brālis Kalju Rogenbaums, kurš tajā laikā jau bija ceļā uz Igaunijas Padomju Sociālistiskās Republikas (PSR) Valgas rajona tautas deputātu padomes izpildu komitejas priekšsēdētāja amatu.⁹⁹ Savukārt Jānis Rogenbaums studēja Latvijas valsts fiziskās kultūras institūtā^{100,101} kur arī pēc tam strādāja par docētāju.¹⁰² Paralēli studijām Helja Viļumaine strādāja par feldšeri Rīgas rajona ātrās medicīniskās palīdzības stacijā.¹⁰³ No studiju pieredzes anatomikumā H. Viļumaine visspilgtāk atceras latīņu valodas apguvi un Rīgas medicīnas institūta rektoru Vasīliju Kalbergu (1893–1983)¹⁰⁴, kurš bieži ieradies darbā ātrāk, lai sava halāta kabatas piepildītu ar maziem kauliņiem. No rītiem, nākot pretī studentiem, viņš paņēmis aiz rokas un izvīlīcis no kabatas kādu kauliņu, un prasījis tā latīnisko nosaukumu. No šādas prakses studenti baidījušies, tomēr tā bijusi lieliska mācību metode, jo pēcāk latīniskie nosaukumi uz mūžu palikuši atmiņā.

⁹⁷ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

⁹⁸ 1990. gadā pārveidots par Latvijas Medicīnas akadēmiju, kas savukārt kalpojusi par pamatu 2002. gadā veidotajai Rīgas Stradiņa universitātei.

⁹⁹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 5. aprīlis.

¹⁰⁰ 1991. gadā pārveidots par Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmiju. *Red. piez.*

¹⁰¹ Studijas pabeidza 1957. gadā. “Jānis Rogenbaums”, *Sports*, 1964, 23. jūnijs. 4. lpp. *Red. piez.*

¹⁰² Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 5. aprīlis.

¹⁰³ Kazaka, B., Rogenbauma, Heljo. (1964) “Partijas rūpes par mums attaisnosim ar darbu”, *Rīgas Balss*, 1964, 14. jūlijs, 1.lpp.

¹⁰⁴ “Vasīlijs Kalbergs”, *Rīgas Balss*, 1983, 4. augusts, 3. lpp.

Lekcijās notikusi apmeklējuma reģistrācija, lai studenti tās nekavētu. Tajā laikā darbs ātrās medicīniskās palīdzības stacijā tika iekārtots diennakts maiņās. Helja Viļumaine strādāja nedēļas nogalē, un pirmdienu rītos lekcijas klausīties bijis grūti, tādēļ viņai daudz palīdzējuši grupas biedri, daloties ar pierakstiem, par ko H. Viļumaine vēl joprojām ir ļoti pateicīga.¹⁰⁵

Studiju laikā Helja Viļumaine turpinājusi nodarboties ar vingrošanu un dejošanu. “Lielā Oktobra svētkiem” un “Maija svētkiem” par godu organizētajās svinēšanas programmās augstākās izglītības iestādēm bija jāsniedz priekšnesumi. Reizēm vingrošanas grupā no medicīnas institūta piedalījās arī H. Viļumaine. Pēc otrā kursa Heljas Viļumaines studiju gaitās iestājās pārtraukums. 1964. gada 20. jūnijā¹⁰⁶ gāja bojā viņas jaunākais brālis Jānis Rogenbaums.¹⁰⁷ Mājupceļā no vieglatlētu apbalvošanas piestājis pie ezera, lai nopeldētos, taču nesaprotamu iemeslu dēļ noslīcis, turklāt īsi pirms kāzām.¹⁰⁸ Tomēr, atkal iespītējusies, Helja Viļumaine nolēma pārvarēt visas grūtības un studijas turpināja. Viņa apņēmas absolvēt tik stingri, ka no tā it nekas nevarēja atturēt. Turpinājās darbs ‘ātrajā palīdzībā’, kas bija sarežģīts tehnikas trūkuma dēļ. H. Viļumaines medicīnas studijas noslēdzās 1971. gadā, iegūstot diplomu, kas šobrīd atbilst vispārējās prakses ārsta kvalifikācijai.¹⁰⁹

2. Darba gaitas un laulības dzīve ar Jūliju Viļumaini

Pēc medicīnas studiju absolvēšanas nebija iespējas brīvi izvēlēties darbavietu, un Helja Viļumaine tikusi norīkota darbam Rojas poliklīnikā, kur divus gadus strādāja kā poliklīnikas vadītāja.

¹⁰⁵ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁰⁶ “Jānis Rogenbaums”, *Sports*, Nr. 73, 1964, 23. jūnijs, 4. lpp.

¹⁰⁷ Kopš 1959. gada Jānis Rogenbaums bija LPSR arodbiedrību kooperatīvās lauku brīvprātīgās sporta biedrības “Vārpa” Centrālās padomes slēpošanas treneris. Reizē darbojās “republikas slēpošanas federācijas prezidija darbā, bija treneru padomes loceklis un republikas vīriešu izlases vecākais treneris distanču slēpošanā”. “Jānis Rogenbaums”, *Sports*, 1964, 23. jūnijs, 4. lpp. *Red. piez.*

¹⁰⁸ Viļumaine, Heljo. “Nezaudēt gara možumu” [intervija], intervēja Ieva Jātniece, *Ievas Stāsti*, Nr. 21, 2021, 22. oktobris, 20.–21. lpp. *Red. piez.*

¹⁰⁹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

Helja Viļumaine šo laiku atceras kā ļoti laimīgu. Rojā bijis brīnišķīgs zvejnieku kolhozs [«Banga» – *red. piez.*], tā “vadītājs” [valdes priekšsēdētājs Miķelis Liments, 1962–1998] poliklinikai daudz palīdzējis ar materiālo nodrošinājumu. No ministrijas bieži braukusi kontrole, un vienmēr ticis klāts galds – pilns dažādu zivju. Heljai Viļumainei piedāvāja palikt Rojā, un kolhoza “vadītājs” pat izteicis domu viņai uzcelt māju, tomēr Roja viņai bijusi nedaudz par “šauru”.¹¹⁰ Darbam Rojā sekoja Talsu rajona Laucienas ambulances galvenās ārstes darbs, par ko, cita starpā, ir saglabājusies liecība periodikā pateicības veidā par atgriešanu dzīvē.¹¹¹

Helja Viļumaine vienmēr mīlējusi mākslu un kultūru. Arī studējot, cik nu laiks ļāvis, gājusi uz izstādēm un sabiedriskiem sarīkojumiem. Rojā reiz savu izstādi rīkojis mākslinieks Jūlijs Viļumainis¹¹² (1909–1981), kuru Helja nolēmusi apmeklēt, tur abi arī iepazinušies. Jūlijs Viļumainis bijis 22 gadus vecāks, nopelniem bagāts latviešu mākslinieks¹¹³, viņa darbi bija apceļojuši Amerikas Savienotās Valstis, Japānu un daudzas citas pasaules valstis. Helju Viļumaini piesaistījusi gan viņa māksla, gan arī augstais intelekts. Savulaik Jūlijs Viļumainis strādājis par pedagogu,¹¹⁴ bet šo darbu

¹¹⁰ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹¹¹ Danbergs, J. “Pateicība”, *Padomju Karogs*, 1974, 19. februāris, 4. lpp.

¹¹² Jūlijs Ansis Kārlis Viļumainis (*Julius Ans Kahrlis Viļumain*) dzimis 1909. gada 12. aprīlī (atbilstoši Gregora kalendāram 25. aprīlī), kristīts Rīgas Lutera baznīcā 1909. gada 17. maijā). Tēvs – strādnieks Jānis Viļumainis (*Janis Viļumain*), māte – Mīle (*Mihle*), dzimusi Kalevica (*Kalewitz*). Krustvecāki – strādnieks Kārlis Kalevics, virpotājs Ansis Smilga, Lūcija Vidzirkste un sieva Anlīze Smilga (LVVA, 7006. f., 2. uzsk. sar., 22. l., 14. lp. otra puse, Rīgas Lutera latviešu draudzes 1909. gada dzimušo un kristīto, laulāto un mirušo reģistrs, 86. ieraksts). *Red. piez.*

¹¹³ Atbilstoši LPSR Augstākās Padomes Prezidija dekrētam par Latvijas PSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukuma piešķiršanu biedram J. Viļumainim 1979. gada 28. aprīlī “par nopelniem latviešu padomju tēlotāja mākslas attīstībā” piešķīra gleznotājam Jūlija Viļumainim “Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukumu” (*Ciņa*, 1979, 29. aprīlis, 4. lpp.). *Red. piez.*

¹¹⁴ Pabeidzot Latvijas Mākslas akadēmiju, divdesmit gadus savas dzīves veltīja pedagoga darbam, strādājot par pedagogu Rēzeknes Valsts skolotāju institūtā, šī institūta paraugskolā un Rēzeknes Valsts komercskolā (1937–1938), Rīgas 29. pamatskolā (1938–1939), Rīgas Viestura (48.) pamatskolā (1939–1944); bijis Kuldīgas Lietišķās mākslas vidusskolas direktors (1945), Valsts Mākslas akadēmijas mākslas vidusskolas direktors (1946–1947), pedagogs Rīgas lietišķās mākslas vidusskolā (1945–1946, 1949–1953) un Jaņa Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolā

pamētis un jau plānojis doties pelnīt iztiku aiz Latvijas robežām. Abi saglabājuši tuvu draudzību, un, kad Helja Viļumaine sākusi domāt par savu dzīvokli Rīgā, Jūlijs Viļumainis izteicis uzaicinājumu kopā apmesties viņa plašajā studijā Āgenskalnā.

Abi salaulājās 1977. gadā.¹¹⁵ Pāris daudz apmeklēja izstādes. Kultūras piepildītā ikdienu Heljai Viļumainei sniegusi atelpu no darba

(1947–1949) (Pieejams: <http://www.lvarhivs.gov.lv/index3.php?id=1113>; <https://paintings.lv/artists/view/77> pēc Cielava, Skaidrīte. *Jūlijs Viļumainis*. Rīga, Liesma, 1981; "Jūlijs Viļumainis", *Literatūra un Māksla*, 1981, 21. augusts, 14. lpp.; Zemzars, Uldis. "Vienkāršības "Bel canto"", *Māksla*, Nr. 2, 1980, 13. lpp.). *Red. piez.*

¹¹⁵ Jūlijam Viļumainim tā bija trešā laulība. Spriežot pēc pieejamās informācijas, laulību liktenī ievērojama loma bijusi arī politiskajām norisēm.

Par pirmo laulību var spriest no šķiršanās pieteikuma paziņojuma: "Jūlijs Jāņa d. Viļumainis, dzīv. Rīgā, Koku ielā 7–1, iesniedzis laulības šķiršanas pieteikumu pret savu sievu Ernu Kārļa m. Viļumaini, dzīv. Rīgā Koku ielā 3–6," (*Cīņa*, Nr. 141, 1946, 19. jūnijs, 6. lpp.). Periodika sniedz skopas ziņas par Ernu Viļumaini. Tik vien kā paziņojums, ka Erna Viļumaine (dzimusi Griķe) mirusi 1978. gada 17. maijā, apbedīta 20. maijā Ziepniekkalna kapos, bijusi meita (*Rīgas Balss*, Nr. 114, 1978, 19. maijs, 8. lpp.). Latvijas Nacionālajā arhīvā atrodams ziņas, ka Erna Griķe Kārļa meita ir dzimusi 1906. gada 10. septembrī Rīgā (LVVA, 2996. f., 7. apr., 30746 l., pase Nr. 244203).

Otrā laulība, spriežot pēc periodikas, ar keramiķi Natāliju Viļumaini (dzimušu Briedi, pirms un pēc laulībām ar Jūliju Viļumaini sava pirmā vīra uzvārdā – Mentele) ilgusi no 1957. līdz 1965. gadam. Natālija, dzimusi 1923. gada 13. decembrī Rīgā, beigus Rīgas daiļamatniecības vidusskolu, 1955. gadā – Valsts Mākslas akadēmijas Keramikas nodaļu ar izcilību ("Natālija Mentele", *Literatūra un Māksla*, 1987, 18. septembris, 13. lpp.), Āgenskalna priēžu "jauno namu rajonā" Jūlijam Viļumainim piešķirtajā sestā stāva mākslinieka darbnīcā kopīgi ierīkota keramikas darbnīca (Ozols, J. "Cīemos mākslinieka darbnīcā", *Dzimtenes Balss*, 1962, 30. jūlijs, 1. lpp.), lai gan strādājusi arī Ķīpsalas keramiķu darbnīcā, kopš 1956. gada LPSR Mākslinieku savienība, pirmā tās Keramiķu apakšsekcijas priekšsēdētāja, bijusi arī valdes locekle, darbojusies LPSR Mākslas fondā, 1957. gadā PSRS Jauno mākslinieku izstādē iegūst Goda diplomu un tad arī piedalās Starptautiskajā mākslas izstādē, kas "veltīta VI Vispasaules jaunatnes un studentu festivālam Maskavā"), mirusi 1987. gada 14. septembrī ("Natālija Mentele", *Literatūra un Māksla*, 1987, 18. septembris, 13. lpp.). Pirmais vīrs – bijušais leģionārs, Viestura ordeņa kavalieris (2009) – Oļģerts Mentelis, dzimis 1924. gada 9. maijā, miris 2018. gada 10. oktobrī. Zināms, ka studējis Latvijas Valsts fiziskās kultūras institūtā, guvis panākumus slēpošanā (Вайтужис, Ф., "Победа колхозных лыжников", *Советская молодежь*, 1950, 2 август, стр. 5.), bijis Talsu vidusskolas fizikultūras skolotājs ("Skolotāji kolhozam", *Padomju Karogs*, 1961, 7. septembris, 1. lpp.), brīvprātīgās arodbiedrību sporta biedrības «Daugavas» Ventspils padomes priekšsēdētājs ("Stadions bez vārda", *Sports*, 1964, 9. maijs, 2. lpp.), vēlāk sporta biedrības «Daugava» jahtkluba vecākais

medicinā. Kopā ar vīru piedzīvoti daudzi brīnišķīgi mirkļi ar draugiem, mājās svinot dzimšanas dienas un citus svētkus, kā arī apmeklēti dažādi pasākumi ārpus mājām.¹¹⁶ Turklāt, uzaicināts strādāt mākslinieku namos Kaukāzā, Krimā un citviet, Jūlijs Viļumainis līdzī nēma arī sievu.¹¹⁷ Par vīru Helja Viļumaine saka:

“Viņš bija vīrietis, kurš izturēšanos pret sievieti uzskatīja par *prestižu* un citiem vīriešiem daudz aizrādīja, ja tie neizturējās galanti.”¹¹⁸

Jūlijs Viļumainis audzis Rīgas strādnieku ģimenē. Viņš bija Latvijas mākslas akadēmijas audzēkņu biedrības «Vienotne Zaļā Zeme»¹¹⁹ dibinātājs¹²⁰, kas mākslas vēsturnieka Māra Branča ieskatā bija

босманis (“Спортивное лето, поторопись!” *Русак Балсс*, 1968, 6 август, стр. 4), treneris (“Vieglatlētikai vai basketbols?” *Sports*, 1961, 16. novembris, 2. lpp.). Publikācijā, kas satur arī faktu kļūdas, minēts, ka Mentelji precējušies 1946. gadā un nodzīvojuši abi līdz Natālijas mūža galam (Hartmanis, Aldis. “Latviešu karavīra 85 gadu jubileja”, *Laiks*, 2009. gada 13. jūnijs, 13. lpp.). *Red. piez.*

¹¹⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹¹⁷ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 5. aprīlis.

¹¹⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹¹⁹ 1941. gadā likvidēta saskaņā ar Biedrību likvidācijas komitejas pie Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes paziņojumu (“Biedrību likvidācijas komitejas pie Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes paziņojums”, *Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, Nr. 42, 1941, 20. februāris, 6. lpp.). *Red. piez.*

¹²⁰ Vienotni 1932. gada 14. decembrī dibina pieci Latvijas Mākslas akadēmijas audzēkņi – Jūlijs Viļumains, Kārlis Danne (1909–1939), Nikolajs Breikšs (1911–1972), Jēkabs Sprinģis (1907–2004) un Jānis Rūdolfs Zuntaks (1906–1985) (Konstants, Zigurds. “Zaļā zeme. Izstāde mākslas muzejā Arsenāls Rīgā”, *Latviju Māksla*, Nr. 21, 1995, 2112. lpp.). Vilhelms Purvītis, kura vadīto meistarklasi beidza Jūlijs Viļumains, savulaik darbojās Pēterpils Mākslas akadēmijā studējošo latviešu biedrībā, kuru Gustavs Šķilters (1874–1954) raksturo kā kaut ko vidēju “starp korporāciju, studentu novadneecību un aizleegtu beedribu, jo sapulcejamees bez policijas atļaujas” (Šķilters, Gustavs. “Atmiņas par «Rūķi»”, *Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 10, 1924, 7. marts, 217. lpp.). Atbilstoši Augusta Annusa (1893–1984) atmiņām, kad 1923. gada 19. martā dibināta Latvijas Mākslas akadēmijas audzēkņu korporācija Dzintarzeme, Vilhelma Purviša uzdevumā kā Studentu padomes priekšsēdētājs bija klāt Augusts Annuss, lai pārliecinātos par atbilstošu dibināšanas protokolēšanu. Nākamajā dienā saņemot protokolu, Purvītis esot bijis “apmierināts ar rezultātu”. Vilhelms Purvītis vēlāk kļuvis arī par Dzintarzemes goda filistru (Annuss, Augusts. “Meistaru un viņa laikmetu pieminot dažas reminiscences”, *Treji Vārti*, Nr. 36, 1972, novembris, 4. lpp.). Par Dzintarzemi skat. Lesničenoka [Ruhocka], Agnija.

“varbūt visraksturīgākais un konsekventākais šīs mākslinieku grupas pārstāvis, kurš, par spīti spaidīgajiem apstākļiem okupētajā Latvijā, palika uzticīgs saviem biedriem dotajam solījumam, konsekventi kopdams latviskumu savā mākslā.”¹²¹

Šo vienotnes biedru visraksturīgākās iezīmes – dziļa mīlestība pret savu zemi un latviskumu, Latvijas gleznieciskās tradīcijas nostiprināšana un attīstīšana.¹²² Jūlija Viļumaiņa:

“klusās dabas ar maizi, zivīm, sēnēm, piena krūzi, lauku puķēm simbolizē cilvēka dzīves pamatvērtības – tuvību zemei, dabai, darbu kā mūsu ikdienas gaitu vērtības izteicēju un rezultātu dabu kā skaistuma kritēriju.”¹²³

Periodikā atrodama liecība par J. Viļumaiņa atsauksmju par mākslas notikumiem publicēšanu.¹²⁴

Pēc pārceļšanās uz Rīgu Helja Viļumaine sāka darbu jaunuzceltajā Rīgas 15. pilsētas poliklīnikā Imantā¹²⁵, praktizējot kā vispārējās prakses ārste, kardioloģe, reimatoloģe un grūtnieču terapeite¹²⁶. H. Viļumaine saņēma uzaicinājumu strādāt poliklīnikas paraugkabinētā, kas bijis jāizrāda viesiem, kuri brauca uz Rīgu novērtēt medicīnas kvalitāti. Helja Viļumaine atminas viesojoties vērtētājus no Maskavas, un reiz pat japāņu grupu, kas brīnījusies par tehniskā aprīkojuma zemo līmeni.¹²⁷

Helja Viļumaine vienu mēnesi stažējās [PSRS Medicīnas zinātņu akadēmijas – red. piez.] Gerontoloģijas institūtā Kijevā, kā arī Ļeņingradas Kardioloģijas zinātniskās pētniecības institūtā. Vēlāk, pēc

“Dzintarzemieši un to izpratne par latviskumu trimdas latviešu mākslā”, *Jaunā Gaita*, Nr. 302, 2020, rudens. Pieejams:

https://jaunagaita.net/jg302/JG302_Lesnicenoka.htm

¹²¹ Brancis, Māris. “Māris Brancis izstāžu zālēs”, *Laiks*, 2007, 12. maijs, 4. lpp.

¹²² Nedēļas žurnālā literatūrai, sabiedriskiem jautājumiem un mākslai *Magazina* (Nr. 130, 1934, 9. novembris, 16.–17. lpp.) atvērumā redzamas gleznu reprodukcijas no vienotnes izstādes. *Red. piez.*

¹²³ Brancis, Māris. “Māris Brancis izstāžu zālēs”, *Laiks*, 2007, 12. maijs, 4. lpp.

¹²⁴ Viļumainis, Jūlijs. “Vācu mākslas izstāde Rīgā”, *Lūdums*, 1944, 23. marts, 6. lpp.

¹²⁵ Toms, A. “Jaunākā Rīgas poliklīnika: 15. pilsētas poliklīnika Imantā” [foto], *Veselība*, Nr. 4, 1978, 2. vāks. *Red. piez.*

¹²⁶ Radiņa, Mārīte. “Apterapija – ārstniecība ar biškopības produktiem”, *Latvijas Jaunatne*, 1991, 6. novembris, 6. lpp.

¹²⁷ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

vīra nāves viņa strādāja Rīgas Medicīnas institūta kardioloģijas nodaļā, papildinot savas zināšanas, taču nekad nepabeidza augstāka līmeņa studijas, jo paralēli darbam veica ar Jūlija Viļumaiņa atstātā mantojuma organizāciju saistītos pienākumus.¹²⁸ Helja Viļumaine par interesi kardioloģijā var pateikties savai zinātkārei un drosmei – viņai patika iedomāties sirdi kā cilvēka “motoru”. Jau agros studiju gados viņu ieinteresēja sirds uzbūve un darbība. Arī tagad, kad H. Viļumaine vairs nepraktizē, viņa klausās ar medicīnu saistītus raidījumus un labprāt izzina dažādus zinātnes jaunumus. Viņu fascinē sirds transplantācijas iespējas un arī implantī, kurus izmanto cilvēka “motora” darbības uzlabošanai. H. Viļumaine ar labiem panākumiem strādāja kardioloģijā un saņēma par to atzinīgas atsauksmes.¹²⁹

Vasaras Viļumaiņu pāris pavadīja Gaujā, Carnikavas pagastā, kur viņiem piederēja vasarnīca. Viņa atminas: “[..] mums bija tāda veca klētiņa, pie pašas Gaujas, kur vīrs gleznoja.”¹³⁰ Laiks vadīts rimti. Rīti sākušies ar peldi Gaujā un vīra sagatavotu kafiju. Dienā abi nodevās darbiem: vīrs gleznoja, bet Helja Viļumaine strādāja Rīgā. Vakarā, atgriežoties no darba ar vilcienu, abi devās kopīgā divu kilometru garā pastaigā, lai nopeldētos jūrā.

1981. gada 15. augusts būtiski izmainīja Heljas Viļumaines turpmāko dzīvi. Atgriežoties vasarnīcā un nesatiekot vīru, viņu pārņēma nemiers. Nevarot sazvanīt Rīgas dzīvokli, H. Viļumaine steigusies turp, bet nav varējusi atslēgt durvis. Lūgusi atmūķēt durvis tā laika Latvijas PSR Mākslas fonda “vadītājam” [valdes priekšsēdētājam Kārlim Dobrājam, 1941 – *red. piez.*]. Darbnīcai domātās telpas izbūvētas divos stāvos, ko savieno kāpnes.¹³¹ Vīrs bija nokritis no dzīvoklī atrodošās koka platformas, kas izrādījās liktenīgi viņa dzīvībai. Notikušais bija tik briesmīgs, ka sievu nav laiduši iekšā. Helja Viļumaine stāsta, ka, lai gan “vienmēr bijām sabiedrībā aktīvi, daudzi nāca ciemos svinēt dzimšanas dienas, un arī mēs daudz kur

¹²⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 5. aprīlis.

¹²⁹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹³⁰ Vasaras atpūta radusi vietu arī Jūlija Viļumaiņa darbos, piemēram, gleznā «No Carnikavas mežiem» (1972), kas bijusi skatāma izstādē «Ainava un klusā daba» izstāžu zālē Latvija (“Ainava un klusā daba. Vakar un šodien”, *Rīgas Balss*, 1986, 4. augusts, 5. lpp.). *Red. piez.*

¹³¹ Viļumaine, Heljo. “Nezaudēt gara možumu” [intervija], intervēja Ieva Jātniece, *Ievas Stāsti*, Nr. 21, 2021, 22. oktobris, 21. lpp. *Red. Piez.*

gājām”, tomēr pēc vīra nāves uz diviem gadiem noslēgusies sērās un nav gājusi sabiedrībā.¹³²

Helja Viļumaine rūpējusies par vīra atstāto darbu kolekciju. Tā, piemēram, 2009. gadā Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā tika rīkota Jūlija Viļumaiņa piemiņas izstāde. Tāpat viņa centusies veicināt sava vīra darbu apkopojuma izdošanu, diemžēl tas nav izdevies, ko Helja Viļumaine sāpīgi pārdzīvo. Mūsdienu poligrāfijas augstā kvalitāte ļautu radīt tādu Jūlija Viļumaiņa mākslas darbu albumu, kas veicinātu jaunāko mākslas interesentu izpratni par J. Viļumaiņa glezniecību.¹³³

Visu dzīvi H. Viļumainei gribējies cilvēkiem kaut ko dot:

“Tev ir jāiet, un jāmēģina iedziļināties. [..]

Jāsaka tā – pretestību no pacientiem neesmu jutusi, lai arī apstākļi ne vienmēr bija tādi, lai nodrošinātu pilnvērtīgu aprūpi. Tomēr es centos un pieņēmu, ka manā profesijā cilvēkā jāiedziļinās no visiem aspektiem – gan no psiholoģiskā, gan fizioloģiskā, un jāmēģina palīdzēt.”¹³⁴

Negatīvismu un nožēlu par neveiksmēm Helja Viļumaine nav pret sevi jutusi – tas palīdzējis pienācīgi novērtēt savus sasniegumus:

“Nevar viss būt pozitīvi, ir gan plusi, reizēm mīnusi, un kā nu kurā reizē ir – tas viss jāpieņem, neko nenožēlojot.”¹³⁵

Heljas Viļumaines atmiņā spilgti iespiedusies PSRS īstenotās politikas ietekme uz viņas darbu:

“Padomju laikā pie manis nāca dažādi virsnieki un vīri ar partijas kartēm, uzstājot, ka tiem ir privilēģijas. Bieži kāds krievu tautības ģenerālis nāca iekšā ar savu «lielisko būtību», kura visa bija jāpieņem un jāuzklausā, nekā nevarēja darīt, par spīti manām pretenzijām. Kad nodibinājās Latvijas valsts, viņš pa ielu reiz nāca man pretī un sveicināja, sakot: «Labdien, labdien, dakter, vai jūs mani atceraties?» Kā tad nu es viņu būtu varējusi aizmirst!

¹³² Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹³³ Jēkabsons, Rūta Astra, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 13 februāris.

¹³⁴ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹³⁵ *Ibidem*.

Pasveicināju arī viņu, kaut arī viņš reizēm mani pat bija novedis līdz asarām.”¹³⁶

Arī daudzus gadus pēc karjeras beigām, Helja Viļumaine piedzīvojuši gadījumus, kad pa ielu pretim nāk kāds bijušais pacients un sveicina, vaicājot, vai atceras, un pateicoties par palīdzību.¹³⁷

Tā laika apiterapijas pārstāve¹³⁸ akciju sabiedrība «Latvijas Bite» piedāvāja apgūt apiterapiju un apmaksāt Heljai Viļumainei dalībuursos,¹³⁹ kas radīja dilemmu – pilnībā palikt kardioloģijā vai sākt darboties arī citā jomā. 1991. gadā oktobra beigās Druskiniku sanatorijā «Egle» noritēja Lietuvas un Ukrainas kopuzņēmuma slēgtās akciju sabiedrības «Asteja» rīkotās mācības “par biškopības produktu lietošanu medicīnā”, ko vadīja “pieredzējuši apiterapeiti, augstskolu pasniedzēji un ārsti no Lietuvas Republikas un Ukrainas”. Rezultātā trīsdesmit klausītāji saņēma apliecinību par kursu pabeigšanu, to skaitā trīs Latvijas ārsti, arī Helja Viļumaine.¹⁴⁰ Apiterapijas kursu¹⁴¹ apmeklējums ļāva H. Viļumainei iegūt apiterapeita kvalifikāciju.¹⁴²

¹³⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹³⁷ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹³⁸ LPSR apiterapiju pārstāvēja: Republikāniskās biškopības apvienība «Latvijas Bite» (1990) (“Ko sarūpēs Latvijas Bite?” *Lauku Avīze*, 1991, 11. jūnijs, 6. lpp.), LPSR Valsts agrorūpnieciskās komitejas Republikāniskā biškopības apvienība (1988 – 1990), Latvijas PSR Biškopības pārvalde (1957–1988), Latvijas republikāniskais biškopības apgāds (1944–1957), uzņēmums “Biškopības piederumu apgāds” (1941). Latvijai atgūstot neatkarību apiterapijas pārstāvību sākotnēji veica akciju sabiedrība «Latvijas Bite» (Radiņa, Mārīte. “Apiterapija – ārstniecība ar biškopības produktiem”, *Latvijas Jaunatne*, 1991, 6. novembris, 6. lpp.), bet kopš 2010. gada – Latvijas Apiterapeitu biedrība (Reģistrēta 2010. gada 21. jūlijā, reģistrācijas Nr. 40008163005). *Red. piez.*

¹³⁹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 5. aprīlis.

¹⁴⁰ Radiņa, Mārīte. “Apiterapija – ārstniecība ar biškopības produktiem”, *Latvijas Jaunatne*, 1991, 6. novembris, 6. lpp.

¹⁴¹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris. Helja Viļumaine atminas apiterapijas kursus, ko rīkoja Ar Ļeņina un Darba Sarkanā Karoga ordeņiem apbalvotā Ivana Secenova 1. Maskavas Medicīnas institūta farmācijas nodaļa Viļņā. Ievērojot to, ka institūtu 1990. gadā pārdēvēja par Maskavas Medicīnas akadēmiju, attiecīgo mācību norise, acīmredzot, notikusi pirms 1990. gada. *Red. piez.*

¹⁴² Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

Helju Viļumaini bites bija apbūrušas. Dzīvojot Gaujas vasarnīcā, apkārtnē ziedošie lauki piesaistījuši ļoti daudz bišu, kuru vērošana viņā raisīja neviltotu interesi par bišu pasaules produktiem. H. Viļumaine saka:

“Ak, šis mazais, mazais dzīvnieciņš! Ko tu mums gan sniedz!
Un to neizmantot?”¹⁴³

Heljai Viļumainei tika izveidots kabinets konsultāciju sniegšanai interesentiem. Līdztekus konsultēšanai viņa sāka pētījumus par bišu pasaules produktiem, kā arī dalījās iegūtajās zināšanās, lasot referātus un apmācot medicīnus un farmaceitus gan Latvijā, gan arī Igaunijā. Interesi par apiterapijas pozitīvo ietekmi uz veselību izrādīja arī dažādu valstu vēstniecību pārstāvji.¹⁴⁴

Kopā ar fil! Marutu Solvitu Ivetu Naudiņu 100. c!, kas arī ir apiterapeite, H. Viļumaine darbojusies un pat bijusi priekšsēdētāja akciju sabiedrības «Latvijas Bite» paspārnē izveidotajā Apiterapijas asociācijā. Laikā no 1995. līdz 2000. gadam abas mēģinājušas panākt, ka apiterapiju atzīst par alternatīvās ārstniecības metodi Latvijā, tomēr, esot pilnas slodzes darbam katrai savā nozarē, tas nav izdevies.¹⁴⁵ Kopš 2010. gada Latvijas Apiterapeitu biedrība turpina Apiterapijas asociācijas aizsākto darbu, lai panāktu plašāku bišu pasaules produktu izmantošanu ārstniecībā.

Lai saprastu katra produkta īpatnības un iedarbību, Helja Viļumaine katru no tiem izmēģinājusi pati.¹⁴⁶ Viņa vienmēr iestājusies par to, ka ar bišu pasaules izstrādājumiem organismu var nostiprināt un, kur vien iespējams, tos nepieciešams lietot. H. Viļumaine ir piemērs bišu pasaules izstrādājumu ietekmei uz organismu, jo tos lieto mūža garumā un par savu mundrumu gan ceļošanai, gan ikdienas aktivitātēm var lielā mērā pateikties tieši apiterapijai. Helja Viļumaine uzskata, ka farmācijas izstrādājumi ir vajadzīgi, taču bišu produktus var lietot kā efektīvu papildinājumu.¹⁴⁷

¹⁴³ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁵ Naudiņa, Maruta Solvita Ivetu, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 6. aprīlis.

¹⁴⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

3. Atmosdas laiks un gaitas studenšu korporācijā Gundega

Atmodas laikā Helja Viļumaine piedalījies akcijā «Baltijas ceļš» un kā mediķe dežurējusi Doma baznīcā barikāžu laikā.¹⁴⁸ Sākoties PSRS sabrukumam, H. Viļumaine stingri iestājusies par Latvijas faktiskās neatkarības atjaunošanu.

Dalība akcijā «Baltijas ceļš» Heljai Viļumainei deva sevišķu patriotisma devu turpmākajai dzīvei. Neskatoties uz to, ka tuvinieki centušies H. Viļumaini atrunāt no dalības akcijā, norādot uz to, ka uzturēšanās notikumu epicentrā esot bīstama, tomēr, kā jau allaž, Helja Viļumaine ietepusies un uzstājusi, ka viņai tur jābūt.¹⁴⁹

Kaut arī PSRS okupācijas laikā apbalvota par darbu medicīnā un mudināta iestāties Padomju Savienības Komunistiskajā partijā (PSKP), H. Viļumaine bijusi pret dalību PSKP:

“Daudz kam nebija iespējams piekrist un daudz ko nebija iespējams piedot – it sevišķi radnieku izsūtījumu uz Sibīriju.”¹⁵⁰

Helja Viļumaine par studentu un studenšu korporācijām bija dzirdējusi no savas mātes, lai gan viņa nav bijusi korporācijas biedre. Anna Rogenbauma vienmēr interesējusies par kultūru un centusies šādu interesi raisīt arī savai meitai, lai viņa attīstītos un varētu ieiet sabiedrībā, dodot savu artavu jaunatnei.

Latvijas neatkarībai atjaunojoties, Helja Viļumaine daudzreiz domājusi, ka noteikti vēlas pievienoties kādai studenšu korporācijai. Savu vēlmi viņa minēja arī savai Rīgas pilsētas 15. poliklīnikas kolēģei fil! Mārai Ilzei Meijerei 101. c!, kura sakrītības pēc tolaik jau bijusi aktīva studenšu korporācijas Gundega locekle un aicinājusi arī Helju Viļumaini pievienoties. Šādam aicinājumam H. Viļumaine atbildēja: “Protams! Ļoti, ļoti!”¹⁵¹.

Heljai Viļumainei iestāšanās pieredze būtiski atšķīrusies no tās, ko pieredz meitenes tagad. Tā, piemēram, viņai nav bijis jāraksta krāsu referāts, tomēr tas nav atturējis viņu vēlāk referēt par Vilhelma

¹⁴⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵¹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

Purviša skolniekiem un, protams, par Jūliju Viļumaini, kā arī dalīties ar spilgtākajiem ceļojumu piedzīvojumiem, piemēram, 2015. gada 11. maijā referējot «Pasaule ir manas mājas».

Līdzīgi kā citas gundegu viesiņas pirms iestāšanās arī Helja Viļumaine, iepazīstinot gundegas ar sevi, stāstījusi par savu dzīvi un atklājusi savas domas un iemeslus, kāpēc viņa vēlas kļūt par gundegu. Tā kā viņas paustās vērtības saskanējušas ar korp! Gundega pamatprincipiem, vērtībām un tradīcijām, viņa tikusi uzņemta. Tiesa – atšķirībā no meiteņu gaitām šobrīd atvēlētā laika H. Viļumaine “meiteņu rindās” nācies pavadīt vien mēnesi. Helja Viļumaine atzīst, ka vecuma uzņemšanas brīdī dēļ viņai sanācis apiet ļoti daudz prasību, kādas šobrīd izvirzītas gundegām, kurām pirms kļūt par pilntiesīgām biedrēm sevi ir jāpierāda konventa darbā, tomēr viņa uzskata, ka šādām prasībām ir jābūt.

Fil! Rūta Astra Jēkabsone 103. c!, ar kuru kopā Helja Viļumaine uzņemtas 103. c!, pateicoties korporācijai, kļuvušas tuvas draudzenes. Par abu iepazīšanos R. A. Jēkabsone stāsta:

“Jāsaka, ka tas bija ļoti sen. Viss sākās ar slēpošanu. Tas bija, iespējams, 1961. vai 1962. gads. [...] Tajā laikā slēpotāju vilcieni bija ļoti iemīļoti – tie slēpotājus veda uz Ērgļiem, Cēsīm, Milzkalnu Tukumā. Tos organizēja Rīgas Tūristu klubs. Šajos vilcienos vienmēr bija mediķu brigāde; es tajās iesaistījos kā medmāsa, jo tā ir mana pirmā profesija. Šajā brigādē bija arī H. Viļumaine – toreiz vēl Rogenbauma –, ļoti simpātiska. Mēs sapazināties, un vairākus gadus tā braukājām; mums bija atsevišķa medicīnas brigādes kupeja, un tas bija arī papildus ienākumu avots. [...] Galvenais – pašas izslēpojušās! H. Viļumaine ar distanču slēpēm vienmēr brauca līdz pārgājienu maršrutu slēpotājiem, bet es darbojos uz kalna. Braucieni notika līdz septiņdesmito gadu vidum, jo tad sākās siltās ziemas, un vairs slēpošana nesanāca. Tad abas apprecējāmies, un īpašas kontaktēšanās iespējas nebija līdz, kā par brīnumu, mēs abas satikāmies 103. coetā. Mūs abas ieveda mana jaunības dienu draudzene Māra Ilze Meijere [...] Kamēr bijām meitenes, mūs audzināja gan

fil! Baiba Ozola 100. c!, gan fil! Sarma Lindenberga 100. c!,
gan fil! Astrīda Lūse 100. c!.”¹⁵²

Helja Viļumaine saskata korporācijā iespēju izaugsmei, pateicoties draudzībai ar citām gundegām. Faktiskās Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas un nostiprināšanās laikā studenšu korporācijas Gundega latvisko identitāti bija iespējams pārdomāt un attīstīt, tiekoties ar ārpus Latvijas gundegām, kurām beidzot bija brīva iespēja apciemot Latviju un Latvijas gundegas:

“Ar viņām vienmēr tika rīkoti kopīgi vakari, un daudz kas tika pārrunāts. Viņas mums deva daudz ko, kas nāca no «ārpusēs», savukārt mēs viņas informējām par to, kas notiek šeit, Latvijā.”¹⁵³

Ar ārpus Latvijas gundegām H. Viļumaini saista silta draudzība daudzu gadu garumā.

Heljas Viļumaines krustmāte studenšu korporācijā Gundega bija fil! Vera Berģe 19. c!, kuru H. Viļumaine mīļi dēvē par Veriņu, savukārt krāsu māte – fil! Inese Grīnvalde 100. c!. Heljas Viļumaines krāsu dziesma – «Caur sidraba birzi gāju». Pamatojot savu krustmātes izvēli, H. Viļumaine stāsta:

“Viņa [V. Berģe] un vēl kāda, kuru vairs neatceros, bija [...] pirmskara laika gundegas. Līdz ar to, es domāju, kuru tad vēl lai es bildinu! Viņa bija izdarīga. [...] Es zinu, ka viņai bija spēcīgi latviskie pamati. Viņai bija savi untumi, taču tāda nu viņa bija – vienkārši Veriņa.”¹⁵⁴

Tāpat viņa norāda, ka Veriņa bijusi spēcīga un stingra personība, to, pamatojot ar šādu stāstījumu:

“Korporācijas noteikumi un prasības ir atbilstošas laikam. Reizēm no viņas [V. Berģes] saņēmu aizrādījumus. Sevišķi prātā palicis laiks, kad biju audzinātāja, un kādos svētkos, iespējams, valsts svētkos, kad tika rīkots mielasts, es biju atbildīga par galda klāšanu. Pirmo reizi es atļāvu katrai ieliet pa nelielai vīna glāzītei. Par to Veriņa man stingri aizrādīja: «Kā gan Tu varēji tādu lietu atļaut! Kā Tu varēji ļaut uzlikt

¹⁵² Jēkabsons, Rūta Astra, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 13. februāris.

¹⁵³ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹⁵⁴ *Ibidem*.

alkoholu uz galda!» Es zināju un sapratu, ka viņai bija personīgi iemesli pret to iebilst, tomēr viņa aizrādīja. Pašreiz tā ir pieņemts. Šī mazā alkohola deva pie pusdienām ir pat kardioloģijas institūta¹⁵⁵ atzīta, un tur nekādas pretestības nevar būt.”¹⁵⁶

Pati Helja Viļumaine korporāciju sarīkojumos sagaidījusi augstu izpildes līmeni un bijusi kritiska pret detaļām, kuras viņai nav šķitušas piemērotas korporāciju akadēmiskajai videi. Rakstot par korp! Gundega 75 jubilejas svinībām, H. Viļumaine līdzās jūsmīgām atsauksmēm nevairās izteikt arī kritiku tā laika Vāgnera koncertzālē skanošajai mūzikai:

“Vakarā balle Vāgnera koncertzālē. Šī skaistā zāle ar milzīgām kristāla lustrām, lieliem zeltītiem spoģuļiem, kuru fonā redzami skaisti vakartērpi, bagātīgi klāti galdi gar sienām. Viss tas dod gara spēku, audzina estētiski, dod skaistuma sajūtu, kas tik ļoti nepieciešams mums katrai kā akadēmiskai sievietei. Vakars, protams, nav iedomājams bez mūzikas, šajā gadījumā un šajās telpās pēc sava izpildījuma un skaļuma tā varēja būt nedaudz ieturētāka. Atbilstoši visām augstākās sabiedrības likumībām, kā jau katrā akadēmiskā vakarā, balle sākas ar polonēzi, kuras vadību graciozi nodemonstrēja Baiba Ozola ar vīra kungu.”¹⁵⁷

Helja Viļumaine, esot krāsnese, pildījusi dažādus amatus, proti, bijusi audzinātāja, Literārās Kom! Locekle, mag! lit!, Komāna Kom! locekle, Konventa tiesas locekle. H. Viļumaine dalās pārdomās par audzinātājas lomu:

“Mēģināju jaunajos iedvest to, ko zināju: kā jāuzvedas sabiedrībā, kā var iet uz kādiem pasākumiem, kā izturēties pret krāsām un kā uzvesties, tās nesot. Ja tev ir uzlikta korporācijas krāsas, tā ir atbildība. Tev jāatbild par savu

¹⁵⁵ Domāts – Latvijas Universitātes Kardioloģijas un reģeneratīvās medicīnas institūts. *Red. piez.*

¹⁵⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹⁵⁷ Viļumaine, Heljo. “Vēl sildāmie atmiņās”, *Dailei. Tautietei*, Nr. 21, 1991, 33.–34. lpp.

stāju: ko Tu runā, kā uzvedies. Tam visam jābūt paraugam. Tikai tad Tu vari sevi pierādīt korporācijas sastāvā.”¹⁵⁸

Helja Viļumaine atminas arī Konventa tiesas sēdi, kurā izskatīja jautājumu par neatbilstošu uzvedību ārpus konventa un gundegas atbilstības turpmākajai piederībai korporācijai pārbaudi. H. Viļumaine arī ārpus amatiem ikdienā sekoja līdzi uzvedības normu ievērošanai konventā:

“Skatījos. Ja kāda atnākusi uz konventu nesakopusies, [aizrādīju]: «Tā nedrīkst!»

Galda kultūrai jābūt.

Tas ir kaut kas, ko man vienmēr mācīja māte: «Neaizmirsti apgērba ziņā, uz kurieni tu ej, kā arī, ar ko tu runā un par ko tu runā!»

Tagad, protams, tās lietas ir vienkāršākas.”¹⁵⁹

Raksturojot Helju Viļumaini kā audzinātāju, fil! Ingūna Tirzmale 108. c! atminas, ka viņa meitenēm mācīja ētikas principus, protams, arī Komānu un korp! Gundega tradīcijas, tomēr pēdējo, galvenokārt, meitenes apguva pašmācības ceļā.¹⁶⁰ Lielu devumu sniedza viņas stāsti par mākslu, kā arī iespēja uzturēties viņas vīra darbnīcā, kas daudzām meitenēm tajā laikā bija neierasta un unikāla pieredze. Audzināšana nebija didaktiska; meitenes netika strikti organizētas, līdz ar to bija nepieciešams pašām izrādīt iniciatīvu.¹⁶¹

Spriežot pēc t/l vēsturnieces Jutas Grantiņas 110. c! apraksta par 1996./97. akadēmiskā gada pavasara semestra notikumiem, Helja Viļumaine bijusi stingra pret apgērba stilu korporācijas sarīkojumos, ko neslēpa arī citiem, 1996. gada 28. aprīļa darba konventā filistru biedrības vārdā aizrādot, ka meiteņu apgērbs un uzvedība varētu būt vairāk pārdomāta, orientējoties uz akadēmisko

¹⁵⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰ Tirzmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁶¹ *Ibidem*.

sarīkojumu garu. Tāpat H. Viļumaine ierosinājusi sarīkot kopēju meiteņu un filistru vakaru, lai pārrunātu šos jautājumus.¹⁶²

Ingūnu Tīrzmali korporācijā ievada 1993./94. akadēmiskā gada rudens semestrī Heljas Viļumaines krustmāte Vera Berģe, pie kuras I. Tīrzmale ārpus studijām apguva angļu un latīņu valodas. Reiz V. Berģe jautājusi, kā Ingūna Tīrzmale studiju laikā plāno veidot savu sabiedrisko dzīvi. Jautājumam sekojusi saruna par korporāciju. Stāstījums I. Tīrzmali ieinteresējis, un viņa izlēma iestāties.

Atbilstoši Ingūnas Tīrzmāles stāstītajam tajā pašā rudenī korp! Gundega svinēja 70. gadu jubileju, kas bija pirmā lielā jubileja pēc korporācijas atjaunošanas. Vera Berģe piekudinājusi, ka pirmā semestra laikā pēc iestāšanās jāizvēlas krustmāte. Tas bijis interesants laiks korp! Gundega vēsturē. Vēl nebija konventa dzīvokļa, tādēļ literārie vakari un audzināšanas stundas notikušas, kur nu sanācis, reizēm Ziemeļvalstu literatūras bibliotēkā, kurā strādāja Rūta Astra Jēkabsonē. Savu krustmātes izvēli I. Tīrzmale apraksta sekojoši:

“Audzinātāja tajā laikā bija fil! Baiba Ozola 100. c!, ārkārtīgi harizmātiska personība, tādēļ puse no jaunajām meitenēm par krustmāti izvēlējās viņu. Man negribējās sekot plūsmai un vēlējos atrast krustmāti, kurai es būšu viena no nedaudzajām.

Reiz man vajadzēja palīdzēt nogādāt konditorejas izstrādājumus mūsu komerša vietā. Sazinājos ar Helju Viļumaini, – sarunājām [veikalā] «Bērnu Pasaulē» tikšanos. Helja Viļumaine bija ļoti apņēmīga, darbīga, enerģiska. Tuvojās jubilejas akts Latvijas Universitātē, kurā piedalījās ārkārtīgi plašs gundegu loks. Tas man palīdzēja saprast, uz kuru pusi labāk skatīties krustmātes izvēlē. Biju Helju Viļumaini jau iepazinusi un toreiz redzēju, cik viņa ir eleganti sagatavojusies, ar melniem mežģīņu cimdiem un pieskaņotu somiņu, viss tik ļoti atturīgi un eleganti. Viņai piemīt skaists, iedvesmojošs tēls, un es toreiz domāju, ka arī vēlētos tāda būt, ar lielu pašapziņu un staltu muguru.

¹⁶² Grantiņa, Jūta, t/l vēsturniece, 110. c! “1996./97. a. g. pavasara semestris”, *Latvijas Universitātes studentu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega arhīvs], 2011, 44.–46. lpp.

Pagāja jubilejas pasākumi, Baiba Ozola tika ievēlēta par seniori, un pavasara semestrī par audzinātāju kļuva Helja Viļumaine. Tad arī sanāca biežāka tikšanās, mēs braucām pie viņas uz dzīvokli, kur notika audzināšanas stundas. Mēs par daudz ko runājām, un sapratu, ka mums saskan. Mums abām tuva ir māksla, un H. Viļumaines zināšanas gan par latviešu māksliniekiem, gan ārzemju klasiķiem ir milzīgas. Tā nu izlēmu, ka uzrunāšu viņu par krustmāti.

Sarunājām, ka aizbraukšu ciemos, un man vēl pievienojās m! Dace Priede, vienu coetu par mani vecāka, zobārstniecības studente. Izrādījās, ka abas esam izvēlējušās Helju Viļumaini par savu krustmāti. Abas reizē viņu uzrunājām. Helja Viļumaine bija iepriecināta un pacilāta, un tā aizsākās mūsu dziļā draudzība. Tajā reizē, kad viņu bildinājām, viņa mums ar Daci Priedi rādīja vīra skices un jāva kādu no tām izvēlēties,¹⁶³

Ingūnai Tirmalei sanācis kopā ar savu krustmāti arī ceļot, dodoties uz Tezē (*Taizé*) kopienu Francijā 1994. gada pavasarī. Helja Viļumaine vairāk laika pavadījusi ar vecāka gadagājuma ceļotājiem, kamēr I. Tirmale – ar citiem studentiem.

Bieži Ingūnai Tirmalei ar apbrīnu sacīts: “Kāda gan tev ir krustmāte!” Viņa arī pati apbrīno savu krustmāti:

“Helja Viļumaine vienmēr mācējusi aizraut ar stāstiem. Viņa ir pieredzējusi un toleranta, ar ārkārtīgi smalku sajūtu, kur un ko stāstīt. Es domāju: «Jauki, ka mēs satikāties un es tieši viņu izvēlējos par krustmāti.» Arī, skatoties viņas fotogrāfijas, var redzēt, ka Heljai Viļumainei vienmēr ir ļoti skaistas pozas. Viss ir pārdomāts: kā salikt rokas un kā noturēt stāju. Turklāt foto redzami arī viņas tērpi, kuri ilgu gadu ir tie paši, tomēr ārkārtīgi rūpīgi uzglabāti, labi pašūti, viņai atbilstoši. Tēla ietvaros izvēlēti atbilstoši aksesuāri. Tas viss piedod rāmumu viņas tēlam. [...]

Ir fantastiski raudzīties, kā apgērbis tikai pasvītro viņas personību, kas vienmēr tiek izcelta pirmā. Tas atgādina par

¹⁶³ Tirmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

niansēm, kas cilvēku dara laimīgu, kas nav tikai nauda un bagātības. [..]

Viņas personībā nav rūgtuma. [..] Viņa ir ārkārtīgi gaiša, un tas iedvesmo. Viņai ļoti patīk cilvēki. Viņa gan nav tāda sabiedrības dāma, kā to varbūt mūsdienās cilvēki saprot – ļoti efektīga un ārēji izteiksmīga. Viņa ir ļoti harizmātiska ar savu siltumu un inteligenci, valodas bagātību un smalku takta sajūtu. Ja arī kādreiz kaut kas noiet greizi, viņa pēcāk to nepiemin un nestāsta tālāk.”¹⁶⁴

Konfukši Rūta Astra Jēkabsone un Helja Viļumaine saglabājušas tuvu draudzību arī vēlākajos dzīves gados. Kopā pavadīto laiku R. A. Jēkabsone raksturo sekojoši:

“Pārvācos no Brīvības ielas uz Āgenskalnu. Kad atklājās, ka dzīvojam uz vienas ielas, kopā sākām apmeklēt koncertus, it sevišķi koncertus Doma baznīcā. Kopā apmeklējām arī Gundegas literāros vakarus. Vēlāk, kad viņa sāka apceļot pasauli, bieži sanācām viņas dzīvoklī un aplūkojām bildes, un jauki pavadījām laiku.

Kad H. Viļumainei gadījās nelaime – muguras trauma – , gāju viņai palīgā. Tas vienmēr bijis pats par sevi saprotams.”¹⁶⁵

Helja Viļumaine par korp! Gundega teic:

“Korporācija man devusi daudz ko. Tajā sastāvējušas sievietes un meitenes ar intelektu, kuras prata korporācijas seju veidot, celt un parādīt. Cik es esmu analizējusi un sapratusi, mūsu Gundega ir salīdzinoši ar citām korporācijām diezgan augstā līmenī. [..]

Korporācija gan nevar būt vairs tāda kā agrāk, jo laiks ir mainījies un jaunatne ir mainījusies. Piemēram, kad es skatos dažus no šodienas korporācijas pasākumiem, [..] ņemot vērā tajos vilkto apģērbu, man tas it kā ir nepieņemami, taču tāds ir laikmets.

Tevis ir jāzina un jāklausa, un jāskatās. Tu vari analizēt un pieņemt, vai arī nepieņemt, bet tā tas vienkārši ir.

¹⁶⁴ Tīrzmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁶⁵ Jēkabsone, Rūta Astra, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 13. februāris.

Slikti, ka es vairs nebraucu uz korporācijas sanāksmēm un filistru biedrības sapulcēm, lai visam izsekotu līdzī, taču man ir diezgan sarežģīti uz tām tikt, tāpēc palieku mājās. Taču – ir jāiet un jāpiedalās, it īpaši jaunajām krāsnesēm un meitenēm. Galvenais – parādīt visu to latvisko un nacionālo.

Korporācijā arī iestājās dažādu profesiju pārstāves, no kurām katra kaut ko mums deva, katra bija jāuzklausa. [...] Mūsu korporācija jaunām sievietēm var dot daudz ko vērtīgu, jo mums ir ļoti, ļoti vērtīgas un gudras filistres. Korporācijām ir jābūt, tās veicina Latvijas sieviešu kultūras attīstību.”¹⁶⁶

Helja Viļumaine izsaka nožēlu par nespēju vairs mūža nogalē piedalīties korp! Gundega sarīkojumos, tomēr priecājas, ka spēka gados centusies iesaistīties no visas sirds un dalīties savās zināšanās ar citām.

4. Ceļojumi

Helja Viļumaine aizrāvusies ar ceļošanu vēl studiju laikā, tolaik gan ceļojot PSRS robežās. Vēlāk ceļojusi kopā ar vīru. Taču, tikai atjaunojoties Latvijas neatkarībai, ceļošana kļuvusi par neatņemamu viņas dzīves sastāvdaļu. Divi ceļojumi gadā bijusi viņas norma.¹⁶⁷

Iespēju ceļot ļāvuši ienākumi no netaiņa vīra darbiem. Helja Viļumaine ilgi un rūpīgi glabājusi Jūlija Viļumaiņa darbus, nevēloties no tiem šķirties, tomēr mainījusi viedokli, jo daudzi mākslas zinātnieki un pētnieki mudinājuši dalīties ar vīra daiļradi: “Lai taču cilvēki skatās!”¹⁶⁸ Pateicoties tam, H. Viļumaine pabijusi teju visos pasaules nostūros, kopā 28 valstīs.

Helja Viļumaine pārdzīvo, ka nav apguvusi darbu ar datoru, tādējādi nespējot tikt līdzī laikam, kas viņai vienmēr bijis ārkārtīgi svarīgi. Tāpat sarūgtina, ka nav spējusi digitalizēt ceļojumu fotogrāfijas.

¹⁶⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. marts.

¹⁶⁷ Tirmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁶⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

Savu ceļojumu gaitu sākumā Helja Viļumaine apskatījusi lielu daļu Krievijas teritorijas, kad tas bijis brīvi iespējams PSRS laikā. Viņa izsaka gandarījumu, ka jaunībā bijusi šāda iespēja, jo politiskās situācijas dēļ ceļošana šobrīd ir būtiski apgrūtināta. Tolaik H. Viļumaine bijusi dažādās Krievijas teritorijas vietās. Tā, piemēram, Maskavā dzīvojuši H. Viļumaines attāli radi, pie kuriem ar vīru gandrīz katru gadu notikusi viesošanās, kā arī teātra apmeklējumi. Ļeņingradā (tagad Sanktpēterburga) pavadīts mēnesis stažējoties. H. Viļumaine bijusi arī tālajos austrumos – aizceļojusi līdz Vladivostokai un redzējusi Kuriļu salas. Izdevību redzēt slēgto zonu raksturo: “Toreiz neliela grupa no universitātes brauca, un man tur bija mazliet pazīšanās; tā es tiku tolaik līdzī.” Visvairāk fascinējusi Kuriļu salu daba – jūra, kurā darbojas milzīgi geizeri. Kad jūra pārplūdusi, cilvēki lasījuši koraļļus un zivis. Ainu salas, tostarp arī Kuriļu salas, pirms tās okupējusi PSRS, bijušas Japānas pārvaldībā. Pēc nostāstiem turp braucis ārstēties arī viens no Japānas imperatoriem. Dodoties kruīza braucienā pa Ļenas upi, izdevies aplūkot Krievijas sādžas. Heljai Viļumainei tās ļoti patikušas – sakoptas, tīras un simpātiskas ar savu guļbaļķu arhitektūru.¹⁶⁹

Helja Viļumaine atzīst, ka vienīgais kontinents, kurā nav bijusi, ir Antarktīda. Tomēr, viņasprāt, to daļēji kompensē vēl PSRS laikā apmeklētā Franča Jozefa zeme, kur redzēts arī ledus lācis, un, kā lepmi norāda H. Viļumaine: “[..] un man ar to ir fotogrāfija!”¹⁷⁰

Helja Viļumaine apceļojusi lielu Eiropas daļu. Viens no pirmajiem ceļojumiem uz Rietumu pasauli vedis uz Franciju. Savai krustmeitai Ingūnai Tirmalei krustmāte bija stāstījusi par savu vīru, kurš jaunībā bijis papildināt prasmes Grenoblē (Francijā)¹⁷¹, un ka viņa kādreiz vēlētos aizceļot uz zemi, par kuru vīrs bija daudz stāstījis. Turklāt Helja Viļumaine atminas, ka vīrs esot bažījies, ka nekad nevarēs

¹⁶⁹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁷⁰ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁷¹ 1939. gadā radošā ceļojuma laikā Jūlijs Viļumainis apmeklēja Vāciju, Beļģiju, Franciju, arī Grenobli, Šveici, kur apmeklēja Ženēvu. Kaksis, Jānis. “Spēka pilna nosvērtība”, *Literatūra un Māksla*, Nr. 17, 1969, 26. aprīlis, 12. lpp. Turklāt spriežot pēc atmiņām par Rūdolfu Pinni, Jūlijs Viļumainis ir ciemojies pie mākslinieka laikā, kad viņš bija apmeties Parīzē un izstādīja savas gleznas ‘Maija salonā’. Spriežot pēc atmiņām, salons atradies blakus Monmartrai, kurp, neesot naudas metro biļetēm, bijis jādodas kājām pāri Sēnai. Jūlijs Viļumainis arī bija aicināts apmeklēt ‘Maija salonu’, lai novērtētu gleznas. Slava, Laima. “Rūdolfam Pinnim 85”, *Literatūra un Māksla*, Nr. 41, 1987, 9. oktobris, 8. lpp. *Red. piez.*

aizvest sievu uz sev tik tuvo un pazīstamo valsti.¹⁷² Līdz ar to tad, kad Ingūnas Tīrzmales draudzene aicinājusi doties līdz kristīgo jauniešu svētceļojumā uz Tezē kopienu Francijā, viņa atcerējusies par krustmātes sapni un aicinājusi doties līdz. Rezultātā 1994. gada pavasarī Helja Viļumaine devusies ceļā. Autobuss ceļā uz Tezē apstājies arī Parīzē, kur H. Viļumaine paspējusi apskatīt Orsē muzeju, palūkoties uz Luvru. Ieejas biļetes tolaik bijušas pārāk dārgas, lai varētu aplūkot arī mākslas darbus. Pastaigas izvedušas cauri Monmartrai, kas bijis liels piedzīvojums.¹⁷³ Francijā Helja Viļumaine piedzīvojusi Eiropas kultūras telpu milzīgā plašumā:

“Toreiz es jau pasauli nebiju necik redzējusi. Tomēr, nevar tā teikt. [...] biju gana apbraukājusi Krieviju, kas jāatzīst, ir ievērojama. To man arī deva mana māte, kura tur bija dzīvojusi un daudz stāstījusi. Un arī tagad, uzskatu, ka Krievija tomēr ir liela kultūras zeme, no kuras varam daudz mācīties. Nav tik vienkārši! Jā, nerunāsim par politiku, tā ir pavisam cita lieta, bet kultūras ziņā Krievija ir bagāta.”¹⁷⁴

Spilgti Heljas Viļumaines atmiņā iespiedusies Spānija:

“Tas bija brīnišķīgi un ārkārtīgi savilņojoši – visu redzēt pavisam savādāk, nekā bijām to iedomājušies. Satiekot Spānijas iedzīvotājus, Eiropa mums atausa pavisam citā gaismā. Spānija man palikusi atmiņā ar cilvēku inteligenci, neskatoties uz viņu ugunīgo temperamentu.”¹⁷⁵

Savukārt Itālija, kur pabūts vairākas reizes, atstājusi brīnišķīgu iespaidu ar tās dabu. Referāta autore arī dalījusi ceļa gaitas ar Helju Viļumaini, 2010. gadā kopīgi dodoties uz Itāliju un Austriju. Viss apbūris un sajūsminājās – Dienvidtiroles Dolomītu Alpu varenība, romantiskais brauciens ar gondolu pa Venēcijas kanāliem, stikla ražotnes apmeklējums Murano salā un mežģīņu mākslinieku mājvieta Burano salā, bet noslēgumā Zalcburga.

Jaukas atmiņas palikušas arī no Grieķijas. Helja Viļumaine apgalvo, ka tā ir valsts, kur ikviens inteligents cilvēks var daudz

¹⁷² Tīrzmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁷³ Tīrzmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁷⁴ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

pasmelties. Kā Rietumu civilizācija, no tās esam daudz ko guvuši. H. Viļumaine apgalvo:

“Tur ir mūsu pasaules cilvēka kultūras vērtība. No turienes nāk pirmie zinātnieki, kuri Eiropai un pasaulei devuši milzīgas bagātības. Uzskatu, ka Grieķija ir viena no galvenajām zemēm, no kurienes nākusi cilvēces garīgā attīstība.”¹⁷⁶

Pateicoties paziņu uzaicinājumam paviesoties Šauhauzenā, Heljai Viļumainei ir bijusi iespēja mēnesi iepazīt Šveici. Visa Šveice apbraukāta ar mašīnu. Redzēti gan kalni, gan lauki. Apskatīti atpūtas nami un veco ļaužu pansijas.

Vācija arī to valstu starpā, kas apciemota vairākkārt, atstājot uz Helju Viļumaini sakoptas zemes iespaidu, ko allaž nācies salīdzināt ar mūsu dzimteni.

Norvēģija nesusi brīnišķīgas atmiņas, it sevišķi Norvēģijas ziemeļdaļas ledāju masīvie stāvi. Tāpat dabas varenība piedzīvota arī Islandē, kur Helja Viļumaine jūsmojusi par dabas vannām, kurās brīžiem ūdens bijis tik karsts, ka tam bijis bīstami pieskarties. Kājas no vannas ceļojuma beigās bijušas pietūkušas.¹⁷⁷

Helja Viļumaine pieredzējusi trīs lielus kruīza braucienus – divus no tiem pa Karību jūru un vienu – uz Aļasku. Par kruīziem H. Viļumaine stāsta:

“Kuģi bija ārkārtīgi patīkami un ērti. [..]

Uz kuģa tika izvestas sacīkstes, vakaros notika koncerti un kuģa galos bija mazas kafejnīcas, kurās vakaros klausīties mūziku. Braucām garām dažādām mazām salām Kubas krastos.

Taču visskaistākais kruīza brauciens bija uz Aļasku ar divpadsmitstāvīgu kuģi, kādu pat pirms braukšanas nevarēju iedomāties. Uz kuģa bija milzīgi baseini, kur varēja peldēties rītā un vakarā, viss bija izrotāts ar zaļumiem – ziedēja puķes un mazajos baseiniņos bija strūklakas. Bija piedāvātas arī ūdens procedūras skaistumkopšanas nolūkos. Uz kuģa bija arī pirts, kas man ir ļoti mīļa. Pat

¹⁷⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

nevaru apraktīt! Tu sēdi kuģa augšā pirtī uz lāvas siltumā un vēro, kā garām slīd milzīgi ledāji gaiši zilos, tumši zilos un zaļganos toņos. Tie reizēm arī sabrūk un krit, un Tu to visu vēro no pirts lāvas. Aļaskā iebraucot, nevarēja redzēt neko citu, kā šos ledājus.”¹⁷⁸

Dienvīdamerikā gaitas vedušas uz Argentīnu un Brazīliju. Argentīnā Helja Viļumaine piedzīvoja zādzību. Uzkāpusi kopā ar grupu kādā uzkalnā, lai pavērotu naksnīgo pilsētu no augšas, un kāds garnadzis uz motocikla, garām braucot, no rokām izrāvis somiņu, kurā bijusi gan visa nauda, gan dokumenti, gan arī dzīvokļa atslēgas. Līdz ar to daudz kas no Argentīnas netika apskatīts. Par laimi, Riodežaneiro ir Latvijas Republikas vēstniecība, kurā sarūpēti dokumenti, lai Helja Viļumaine varētu atgriezties Latvijā. Atgriežoties mājās ļoti vēlā stundā, H. Viļumaine devusies pie Rūtas Astras Jēkabsones, kura, dzīvojot ļoti netālu, glabāja otras Heljas Viļumaines mājas atslēgas. Nevēloties R. A. Jēkabsoni modināt, H. Viļumaine nakti pārlaidusi viņas kāpņu telpā, par ko draudzene bijusi pamatoti sašutusi un pārmetusi, kādēļ nav zvanīts. Kā attaisnojumu Helja Viļumaine atzinusi, ka tagad saprotot, kā jūtas cilvēki, kuriem diemžēl nav mājokļa.¹⁷⁹ Par spīti nepatīkšanām, H. Viļumaine neslēpj sajūsma par Argentīnu kā ārkārtīgi skaistu zemi:

“Katrā zemē jāskatās, kas tev vairāk patīk: vai tās ir attiecības ar cilvēkiem, vai daba, vai kultūra – arhitektūra un māksla. Visur var kaut ko sev atrast!”¹⁸⁰

Dienvīdamerikā pabūts arī Galapagu salās. Tur sastapts tik liels bruņurupucis, ka Helja Viļumaine uz tā varējusi uzsēsties, un tas lēnām viņu nesis uz priekšu.¹⁸¹

Helja Viļumaine atzīst, ka nav zemes, kur viņa nebūtu smēlusies patīkamas un vērtīgas atmiņas, tomēr, viņasprāt, Amerikas Savienotās Valstis ir viena no tām vietām, kura viņai par smagnēju:

“ASV esmu redzējusi arī Ņujorku, kas gan nav priekš manis. Tur dzīvo mana tuva draudzene Vija Vētra, taču par spīti šīs

¹⁷⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁷⁹ Tīrzmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁸⁰ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁸¹ *Ibidem*.

pilsētas lieliskajai kultūrai, tā mani nomāc. Tās masīvā arhitektūra un spožās reklāmas viena pēc otras, ar kurām nosegtas mājas – es to nesapratu un nevarēju panest. Biju mākslas galerijās un citur, taču tas nav man. Noteikti, ja ir iespējams, uz Ameriku ir jābrauc, taču ja man tur vajadzētu dzīvot, tas nebūtu iespējams.”¹⁸²

Viesošānās Namībijā Heljai Viļumainei atsauc šādas atmiņas:

“Pilnīga anticivilizācija. Dzīvo neliela cilvēku grupa ikdienā bez apģērba, pārtiekot tikai no tā, ko dod daba. Guļ pašizveidotos mājokļos no koku zariem. Fantastiski! Šo cilvēku, kuriem ir sarkanīga ādas krāsa, nav daudz. Vienu no šīm grupām redzējām. Tie mums dejoja, gandrīz tikai sievietes. Bija tikai viens vecs, neliela auguma vīrietis, kurš man pēkšņi sāka tuvoties, un es nezināju, vai man stāvēt uz vietas vai izvairīties. Paliku uz vietas, un šis vīrietis paņēma manu roku un ļoti spēcīgi saspieda. Kad pieskrēja viens no maniem grupas biedriem, viņš mani palaida vaļā.”¹⁸³

Helja Viļumaine atminas arī Etiopijā dzīvojošās tautas, tai skaitā interesantos sejas rotājumus, kas rietumu cilvēkam varētu likties briesmīgi:

“Ausu līpiņās milzīgi riņķi, tāpat arī degunā. Neredzēju, kā viņi ēd, un brīnījos, kā to visu var panest. Biju pārsteigta par to, kā pēc cilvēki uz pleciem nes ieročus, un izrādās ka, starp ģimenēm veidojas nesaskaņas, taču ieroči netiek lietoti. Tie tiek nēsāti tikai, lai izrādītu spēku.”¹⁸⁴

Āfrika Helju Viļumaini īpaši vilinājusi ar tur sastaptajiem cilvēkiem un viņu mākslu. “Tur ir sava sāls!” viņa teic.¹⁸⁵

Redzētas daudzas salas, arī Madagaskara, ko Helja Viļumane gluži latviešu tautasdziesmu stilistikā raksturo: “Ārkārtīgi skaista zaļumu zaļumos, visapkārt jūra un salas vidū kalni.”¹⁸⁶

Ēģiptē redzētas piramīdas, un arī šo valsti Helja Viļumaine uzskata par tādu kultūras vērtību radītāju, no kurām mēs šobrīd

¹⁸² Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁸³ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁸⁵ Tīrzmale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁸⁶ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

dzīvojam. Tomēr kultūras un arhitektūras vērtību mūsdienīguma kulminācija, viņasprāt, piedzīvota Dubajā, kad ar astoņu liftu palīdzību sasniegta augstākās celtnes virsotne.¹⁸⁷

Irāna Heljai Viļumainei palikusi prātā ar to, ka redzēti lepras slimnieki: “Es skatījos apkārt parkā un domāju: «Dievs pasarg’, viens ģindenis no cilvēka! Bet dzīvība ir iekšā vēl.»”¹⁸⁸ Tas, viņasprāt, bijis šokējoši.

Indijā būs divreiz – gan ziemeļos, gan dienvidos. Šī valsts Heljai Viļumaine saistās ar pārdomām par priekšstatiem:

“Esmu dzirdējusi domas no citiem, ka Indija ir netīra zeme. Es tā neteiktu! Indija ir ļoti skaista zeme ar lielām cilvēku bagātībām, kuras ir grūti apkopt. Bijām ar grupu Deli no paša rīta. Pa ielu staigā sievietes garos, baltos sarī ar gariem, skaistiem, tumšiem matiem. Tās dodas rītos uz Gangu peldēties. Tur ir pilns ar peldētājiem. Turpat spēcīgajā saulē sieviete matus izžāvē. [...] tāpat arī izmazgā savus baltos brunčus. Es neredzēju nevienu netīru cilvēku! Redzēju daudzus vīriešus sniegbaltos kreklos,”¹⁸⁹

Helja Viļumane sev ir uzdevusi jautājumu:

“Vai tik tiešām man neizdosies dzīvēt Everestu! Man taču tas ir jāredz!”¹⁹⁰

Sevis iedvesmota viņa devusies uz Himalaju kalniem. Uzbraukts 5250 m virs jūras līmeņa. Helja Viļumaine bijusi apņēmības pilna redzēt Himalaju kalnu augstāko virsotni Everestu, un tam apzināti fiziski gatavojoties, vingrojot un stiprinot imunitāti. H. Viļumaine stāsta, ka, nonākot Tibetā Himalaju augstienēs, kur nācies cīnīties ar retināta gaisa izraisītajām neērtībām, panesusi tās labāk nekā grupas sastāvā esošās gados jaunākās sievietes.¹⁹¹

Patīkamu iespaidu atstājusi arī Japāna. Tur būs divreiz:

“Tā mani ārkārtīgi vilka, jo Tokijā, muzejā ir vīra gleznas. Pirmoreiz Japānā biju 2003. gadā. Pie mums Eiropā kā

¹⁸⁷ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁸⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁸⁹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹¹ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 15. aprīlis.

tūristi japāņi mēdz būt ļoti īpatnēji, taču tur Japānā tie ir ārkārtīgi mīļi un, ja esi apjucis, tie uzreiz nāk klāt un mēģina runāties un palīdzēt. Kad viesojos pirmoreiz, daudz redzēju sievietes valkājām tradicionālos tērpus un koka apavus, kas man šķita ārkārtīgi jauki. Otrreiz, kad biju 2007. gadā, vien pēc četriem gadiem, viss jau bija ļoti mainījies, un jaunatne valkāja rietumnieciskus apģērbus. Domāju, ka žēl, taču tā nu tas ir. Visa pasaule mainās! Viss mainās, un mēs paši arī maināties.”¹⁹²

Pēdējais ceļojums Helju Viļumaini vedis uz Filipīnām. Tas bijis grūts. Viss sācies ar to, ka H. Viļumaines dzīvokli filmēšanas vajadzībām izmantoja Andra Gaujas filmas «Izlaiduma gads» (2014) filmēšanai. Tas Heljai Viļumainei nācies grūti, jo nav bijis vienkārši sakoordinēt jauniešu darbības dzīvoklī. Filmēšanas noslēgumā H. Viļumaine nolēmusi doties atpūsties uz Filipīnām, iepriekš pienācīgi nenovērtējot savu veselības stāvokli. Pēc ceļojuma Helja Viļumaine pieredzēja nopietnu muguras traumu, kam sekoja ilga un pamatīga atveseļošanās. Tomēr arī pēc piecu muguras skriemeļu lūzuma Helja Viļumaine atguvusies un nosvinējusi savu 90 gadu jubileju. Lai tiktu pāri saasinātām veselības problēmām, daudz palīdzējušas arī gundegas. Neskatoties uz visu, Helja Viļumaine ir optimiste. Viņa teic, ka ilgdzīvošana nāk līdzīvi viņas ģimenē: māte Anna Rogenbauma nodzīvojusi 93 gadus, bet vecākais brālis – 81 gadu.¹⁹³

Viena no galvenajām atziņām, kas nākusi līdzīvi iespaidīgajiem ceļojumiem:

“Mēs tomēr esam dikti izlepuši. Āfrikā esmu bijusi mazāk zināmās valstīs, kā Mali un Burkinafaso. Tur cilvēki dzīvo trūcīgi, brīžiem pat antisanitāros apstākļos, ļoti primitīvi izveidotās guļavietās, un pārtika nāk tikai no dabas. Mēs esam pieraduši pie tā, ka vienmēr kaut kas nav labi. Tomēr visur pasaulē ir cilvēki, kuri dzīvo patiešām trūcīgi, ka žēl pat noskatīties.”¹⁹⁴

Heljas Viļumaines ceļojumu vispārīgs apskats ļauj novērtēt, cik plašu apvārsni paver citu kultūru un cilvēku ikdienas iepazīšana. Šī

¹⁹² Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

¹⁹³ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

¹⁹⁴ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. marts.

H. Viļumaines dzīvesgājuma daļa ir būtiska, lai izprastu viņas neizsīkstošo dzīves sparpu, kas ļāvis paveikt tikt daudzus ceļojumus. Heljas Viļumaines krustmeita Ingūnas Tirmzale saka:

“Reizēm liekas, ka kaut kas nav izdarāms. Es to nedarīšu. Bet ir brīnišķīgs paraugs kā Helja Viļumaine, kura tiek ar visu galā. It sevišķi jauniem cilvēkiem, kuriem varbūt šķiet, ka pēc 50 gadu vecuma tikai jāsēž pie loga un jāgaida nāve. Sevi piepildīt un veidot dzīvi var arī lielā vecumā.”¹⁹⁵

Helja Viļumaine ir priecīga par savu košo un bagāto dzīves gājumu, taču vienu uzdevumu viņai nav izdevies paveikt – kļūt par mammu:

“Citas sievietes var priecāties par bērniem un mazbērniem. Man diemžēl to nav, taču es meklēju citus prieka avotus. Bez teātriem, koncertiem un izstādēm savu dzīvi nevaru iedomāties. Un tas to mūžu bagātina.”¹⁹⁶

Neskatoties uz to, Helja Viļumaine ik rītu pieceļoties pateicas par to, ka var dzīvot. Ik dienas iespējams, ka varbūt kāda liksta atgadās, taču tās visas vienmēr atrisinās:

“Vienmēr jādomā visu to labāko! Ja arī kas gadās – pāries, tev ir grūtības – tiks galā!”¹⁹⁷

Noslēgums

Krāsu referāts tapis pandēmijas ierobežojumu laikā. Autorei nācās aprobežoties ar saziņu telefoniski, kas liedzis kopīgi aplūkot bagātīgos Heljas Viļumaines materiālus, kuri viņai saglabājušies no ceļojumiem, kā arī ceļojumu fotogrāfijas, kas atviegloju stāstījumu un tajā paustā izklāstu.

Kā Rīgas Medicīnas institūta absolventei nozīmīgākās darbavietas bijušas Rojas poliklīnikā, Rīgas pilsētas 15. poliklīnikā, kā arī Rīgas Medicīnas institūta kardioloģijas nodaļā. Neskatoties uz to, ka nozīmīgākā ārstes karjeras daļa, pēc pašas vārdiem, aizvadīta

¹⁹⁵ Tirmzale, Ingūna, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 7. februāris.

¹⁹⁶ Viļumaine, Heljo. “Viedums, nevis vecums. Jātur acis un ausis vaļā”, *Ieva*, Nr. 9, 2015, 3. aprīlis, 19. lpp.

¹⁹⁷ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

kardioloģijas nozarē, Helja Viļumaine atradusi sevī arī aicinājumu būt par apitaterapeiti. Turklāt, spriežot pēc kolēģu teiktā, Helja Viļumaine uzskatāma par sava laika apiterapijas 'korifeju' Latvijā.

Heljas Viļumaines dzīves gaitas saistījis un ar savu daiļradi tās bagātinājis viņas dzīvesbiedrs Jūlijs Viļumainis. Savukārt H. Viļumaine rūpējusies par vīra atstāto mantojumu un modinājusi interesi par tās nozīmi Latvijas kultūrā.

Studenšu korporācija Gundega Heljai Viļumaine sniegusi paraugu, kā noturēt stāju jebkurā dzīves situācijā, ko viņa atbilstoši mācījusi arī korp! Gundega meitenēm, bet jo sevišķi savām krustmeitām.

Par Heljas Viļumaines ceļojumos pieredzēto būtu iespējams uzrakstīt vairākus darbus. Tomēr milzīgā aizrautība nav salīdzināma, pēc pašas teiktā, ar sajūtu, izkāpjot no lidmašīnas lidostā «Rīga». H. Viļumaine atzīst, ka allaž ir laimīga būt atpakaļ savā zemē.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Viļumaine, Heljo, intervija, intervēja Anna Pētersone, 2021, 28. februāris.

I Gundegu fotomirkļi

Jaunie mākslinieki — Mākslas akadēmijas absolventi

Pirmā rindā no kreisās — vec. doc. Burkards Dzenis, vec. doc. Ģederts Eliass, Kārlis Miesnieks, rektors prof. Jānis Kuga, prof. Boriss Vippers, vec. doc. Kārlis Bikše, Valdemārs Tone. Augusts Annuss, Konrāds Ubāns.

Otrā rindā beigušie — Jūlijs Viļumainis (dabas skatu meistardarbņica), Anšlavs Eglītis (figurālā meistardarbņica), Raimonds Auniņš (figurālā meistardarbņica), Jānis Kalmīte (figurālā meistardarbņica), Ella Martinsone (keramikas meistardarbņica), Kārlis Vanags (tēlniecības meistardarbņica), Kārlis Papulis (grafiskā meistardarbņica), Albīns Dzenis (dekoratīvā meistardarbņica), Konrāds Ķikuts (figurālā meistardarbņica), Lūce Strute (figurālā meistardarbņica), Ansis Cepure (dekoratīvā meistardarbņica).

Atpūta, Nr. 597, 1936, 10. aprīlis, 16. lpp.

Ingūna Tīrzmale, Heljo Viļumaine
100. c! piecdesmit semestru svinības 2014. gada 1. novembrī C! Q!
Roberta Elekša foto

Viktorija Alīde Jansone
1939. gads

Viktorijas Alīdes Jansones 29. c! gundegas anketa, paplašināta¹⁹⁹

Vārds, uzvārds: Viktorija Alīde Jansone (dzimusi Jējere, mainīts uz Medniece²⁰⁰)

Dzimusi: 1918. gada 30. augustā, Druvienas pagasta Mazvasaraudžos²⁰¹

Izglītība: Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes tiesību zinātņu nodaļa (1937–1941[1942]) – juriste²⁰²
Rīgas pirmsskolas darbinieku pedagoģiskā skola (1948)²⁰³
Latvijas valsts pedagoģiskā institūta neklātienes nodaļa (1949–?)²⁰⁴

Amati konventā: atjaunotāja (1989), Revīzijas komisijas locekle (1989), Komāna komisijas locekle (1992), Konventa Tiesas locekle (1992)

¹⁹⁹ Sastādījušas zinātniskās redaktores.

²⁰⁰ Viktorija Alīde Jējere bija patstāvīgi iesniegusi lūgumu par uzvārda maiņu vienlaicīgi ar savu vecāku un nepilngadīgo māsu vārdā vecāku kopīgo lūgumu par uzvārda maiņu (*Valdības Vēstnesis*, Nr. 37, 1940. 15. februāris, 4. lpp.). 1940. gada 1. marta iekšlietu ministra biedra un Administratīvā departamenta direktora lēmums par uzvārda maiņu Nr. PV0951U stājās spēkā lēmuma izdošanas brīdī, proti, 1940. gada 1. martā (LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 5. lp., Jansons (Mednieks, Jējers), Viktorija, matricula Nr. 21682). Ievērojot publiski pieejamo informāciju par to, no kura brīža lietojams jaunais uzvārds attiecībā uz tēvu, proti, no 1940. gada 1. marta, uzskatāms, ka lēmums par uzvārda maiņu stājās spēkā 1940. gada 1. martā arī uz citiem ģimenes locekļiem (*Rīts*, Nr. 60, II izdevums, 1940, 1. marts, 9. lpp.).

²⁰¹ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 23. lp., 1941. gada 7. janvāra pašrocīgi rakstīta Viktorijas Jansones autobiogrāfija.

²⁰² LVVA 7427. f. 1. apr., 20958. l. 65 l., 14. lp., Latvijas valsts universitātes Kadru daļas vadītājas A. Stepanovičas 1948. gada 1. februāra uzziņa Nr. 799.

²⁰³ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 13. lp., Viktorijas Jansones 1948. gada 21. februāra lūgums Latvijas valsts universitātes rektoram.

²⁰⁴ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 15.–16. lp., Viktorijas Jansones 1949. gada 28. maija lūgumi Latvijas valsts universitātes rektoram; LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 17. lp., Latvijas valsts universitātes Kadru daļas vadītāja Hugo Krūskopa, Ivana dēla, 1949. gada 30. maija uzziņa Nr. 3290.

Krustmāte: Irma Priedīte 14. c!²⁰⁵

Krāsu māte (krusttēvs): Tatjana Melcere, pirmajā laulībā – Purvinskis, dz. Eniņa 16. c!²⁰⁶

Krustmeita: Rūta Astra Jēkabsone 103. c!

Krāsu meitas: Iveta Bērziņa 100. c!, Inese Ābele 117.* c!

Krāsu dziesma:

“Ne pie viena es neiešu, kamēr savu sagaidīš’
Kamēr savu sagaidīš’, patīkamū tēva dēl.”

Laulība: 1942. gada 4. oktobrī, Rīgā, Alfrēds Jansons²⁰⁷

Mūžībā aizgājusi: 2001. gada 5. februārī, Rīgā; guldīta Jaundubultos

Anketas paplašinājums

Tēvs: Jānis Jējers, no 1940. gada 1. marta Mednieks,²⁰⁸ dzimis 1886. gada 7. novembrī (pasē 8. novembrī) Dreiliņu pagastā.²⁰⁹ Beidzis Pēterburgas skolotāju institūtu,²¹⁰ 1914. gadā iesaukts Krievijas Impērijas bruņotajos spēkos, 1915. gada augustā ievainots un nosūtīts ārstēties uz Petrogradu. 1916. gada janvārī nosūtīts saīsinātām mācībām uz Vladimira karaskolu Petrogradā²¹¹, kur Krievijas Impērija sagatavoja kājinieku virsniekus, to pabeidzot atgriezies frontē Pļaviņu un Daugavpils pusē. 1917. gada jūlijā smagi ievainots galvā un rokā pie tagadējās Zemgales stacijas, kādēļ ārstējās Maskavā. Atgriežoties Latvijā, 1919. gadā 20. jūlijā kļūst par brīvprātīgo Latvijas Republikas bruņotajos spēkos, divas dienas vēlāk

²⁰⁵ K! protokols Nr. 487 – 14.11.1938. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 173.–174. lp.

²⁰⁶ K! protokols Nr. 520 – 30.10.1939. LVVA, 4276. f., 1. apr., 6. l., 35.–36. lp.

²⁰⁷ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 6. lp., 1947. gada 2. oktobrī atkārtoti izsniegta laulības apliecība Nr. A1H1.

²⁰⁸ *Rīts*, Nr. 60, II izdevums, 1940, 1. marts, 9. lpp.

²⁰⁹ *Valdības Vēstnesis*, Nr. 37, 1940. 15. februāris, 4. lpp.

²¹⁰ *Latvijas tiesneši. Senāts, tiesu palāta un apgabaltiesas biogrāfijās. 1918–1940.* Sastādītāji Ēriks Jēkabsons, Valters Ščerbinskis. Rīga: Tiesu administrācija, 2017, 162. lpp.

²¹¹ *Ibidem*.

22. jūlijā iecelts par Armijas virspavēlnieka štāba priekšnieka adjutantu, oktobrī – par Galvenās artilērijas pārvaldes adjutantu, bet jau 1920. gada februārī turpat pilda sevišķu uzdevumu virsnieka amatu.²¹² Ieguvis kapteiņa pakāpi. No 1920. gada 10. aprīļa līdz 20. jūlijam piekomandēts Latvijas pamiera delegācijai Maskavā. 1922. gada maijā demobilizēts. 1919. gadā uzsāktās pedagoģijas studijas Latvijas Universitātē 1920. gadā nomainītas uz tieslietām, 1925. gadā iegūstot atbilstošu diplomu²¹³. Bija viens no 26 Latvijas Universitātē studējošajiem virsniekiem, kas 1922. gada 30. aprīlī nodibināja studentu korporāciju *Tervetia*.²¹⁴ Studijas beidzot, sāk darbu tiesu resorā – sākumā Latgales apgabaltiesā, tad Jelgavas apgabaltiesā, bet no 1935. gada Rīgas apgabaltiesā, 1936. gada 11. decembrī kļūstot par Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja biedru.²¹⁵ No 1928. līdz 1930. gadam bijis 18. Daugavpils aizsargu pulka Līksnas nodaļas aizsargs.²¹⁶ 1940. gada 23. oktobrī apcietināts, pārvests uz Vjatkas soda nometnēm, 1941. gada 24. maijā piespriesti astoņi gadi brīvības atņemšanas. Miris 1942. gada 1. jūlijā.²¹⁷

Māte: Alīda Anna, dzimusi 1891. gada 24. jūnijā (pasē 1892. gada 25. maijā) Druvienas pagastā ar uzvārdu Sīlis;²¹⁸ mājsaimniece²¹⁹.

²¹² *Latvijas tiesneši. Senāts, tiesu palāta un apgabaltiesas biogrāfijās. 1918–1940.* Sastādītāji Ēriks Jēkabsons, Valters Ščerbinskis. Rīga: Tiesu administrācija, 2017, 162. lpp.

²¹³ LVVA, 7427. f., 1. apr., 973. l.

²¹⁴ "Korporācija «Tervetia» Ogrē svinēs maija komeršu", *Ogres Ziņas*, Nr. 10, 1939, 27. maijs, 4. lpp.

²¹⁵ *Latvijas tiesneši. Senāts, tiesu palāta un apgabaltiesas biogrāfijās. 1918–1940.* Sastādītāji Ēriks Jēkabsons, Valters Ščerbinskis. Rīga: Tiesu administrācija, 2017, 162. lpp.

²¹⁶ *Ibidem*.

²¹⁷ *Latvijas tiesneši. Senāts, tiesu palāta un apgabaltiesas biogrāfijās. 1918–1940.* Sastādītāji Ēriks Jēkabsons, Valters Ščerbinskis. Rīga: Tiesu administrācija, 2017, 162. lpp.; "Jauns priekšsēža biedrs Rīgas apgabaltiesā", *Jaunākās ziņas*, Nr. 258, 1936, 12. novembris, 10. lpp.

²¹⁸ *Valdības Vēstnesis*, Nr. 37, 1940. 15. februāris, 4. lpp.

²¹⁹ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 12. lpp., anketa aspirantiem.

Māsas: starptautiski atzīta latviešu keramiķe Latvīte Aleksandra, dzimusi 1924. gada 8. decembrī Rīgā²²⁰, mirusi 2018. gada 2. martā; Anna Hortenzija, dzimusi 1921. gada 31. martā Rīgā.²²¹

Bērni: meita

Izglītības gaitas: Mācības sāktas Rīgas pilsētas 23. pamatskolā, turpinātas Jelgavas skolotāju institūta paraugpamatskolā, tad 2. Jelgavas valsts vidusskolā,²²² visbeidzot, 1935. gada 9. septembrī turpināta skološanās Rīgas Jūrmalas pilsētas ģimnāzijā, kas absolvēta ar latīņu valodu²²³ un labām (četri) un ļoti labām (pieci) sekmēm 1937. gada 15. jūnijā.²²⁴ Absolvējusi Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes tiesību zinātņu nodaļu, iegūstot jurista kvalifikāciju 1941. gadā atbilstoši PSRS okupācijas varas iestāžu prasībām un 1942. gadā atbilstoši prasītajam nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas laikā.²²⁵ 1948. gadā turpinājusi mācības Rīgas pirmsskolas darbinieku pedagoģiskā skolā.²²⁶ 1949. gadā

²²⁰ *Valdības Vēstnesis*, Nr. 37, 1940. 15. februāris, 4. lpp.

²²¹ *Ibidem*.

²²² LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 23. lp., 1941. gada 7. janvāra pašrocīgi rakstīta Viktorijas Jansones autobiogrāfija.

²²³ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 52. lp., matrikula Nr. 21682.

²²⁴ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 10.–11. lp., 1937. gada 15. jūnija gatavības apliecība Nr. 027488.

²²⁵ Viktorijas Jansones 1942. gada 19. februāra lūgums Latvijas Universitātes rektoram liecina, ka 1942. gada 19. februārī nebija izpildīti programmas nosacījumi, kas savukārt nesaskan ar turpmāk izsniegtajām uzziņām (LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 20. lp.). Lietā esošajā uzziņas otrajā pusē ir divi spiedogi. Pirmais, kas norāda, ka “1941. gada 11. martā ir beigusi LVU ekonom. jurid. fak. pilnu kursu ties. zinātņu specialitātē ar kvalifikāciju jurists. Otrais, kas norāda, ka 1942. gada 12. jūnijā ļoti sekmīgi beigusi L. U. tiesību zinātņu nod. pilnu kursu ar arodtiesībām. bet bez zinātn. grada” (LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 52. lp. otra puse). Minētās neatbilstības skaidrojamas ar atšķirīgām PSRS un nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas varas institūciju prasībām jurista profesijai.

²²⁶ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 13. lp., Viktorijas Jansones 1948. gada 21. februāra lūgums Latvijas valsts universitātes rektoram.

sāktas mācības Latvijas valsts pedagoģiskā institūta neklātienes nodaļā, pabeigtas, ziņu par beigšanas laiku nav.²²⁷

Darbs un amati: Strādājusi vasaras praksē Valkas apriņķa 2. iecirkņa miertiesā²²⁸, par skolotāju-audzinātāju 1. Īpatnējo bērnu namā²²⁹, par Ķemeru pilsētas (1.) bērnu dārza pārzini²³⁰, vēlāk – vadītāju²³¹, vadījusi arī Jūrmalas pilsētas bērnu dārzu «Pienenīte»²³², bijusi tautas tiesas piesēdētāja,²³³ ar Pētera Strautmaņa vadītās LPSR Augstākās Padomes lēmumu iecelta šādā amatā arī LPSR Augstākajā Tiesā²³⁴, vairākkārt bijusi Ķemeru pilsētas tautas (darbaļaužu) deputātu padomes deputāte²³⁵, Ķemeru pilsētas vēlēšanu komisijas locekle²³⁶.

²²⁷ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 15.–16. lp., Viktorijas Jansones 1949. gada 28. maija lūgumi Latvijas valsts universitātes rektoram; LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 17. lp., Latvijas valsts universitātes Kadru daļas vadītāja Hugo Krūskopa, Ivana dēla, 1949. gada 30. maija uzziņa Nr. 3290.

²²⁸ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 23. lp. otra puse, 1941. gada 7. janvāra pašrocīgi rakstīta Viktorijas Jansones autobiogrāfija.

²²⁹ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 19. lp., Viktorijas Jansones 1950. gada 27. aprīļa iesniegums Latvijas valsts universitātes rektoram.

²³⁰ "Rīgas rajona Darba ļaužu deputātu padomes izpildu komitejas lēmums Nr. 178 Par tautas tiesnešu un tautas piesēdētāju kandidātu reģistrēšanu Rīgas rajona I un II tautas tiesas vēlēšanu apgabalos", *Darba Balss*, 1957, 29. novembris, 2. lpp.

²³¹ Ļitvinova, A. "Nams aiz zaļā žoga", *Rīgas Balss*, 1962, 3. augusts, 2. lpp.; Rinkuss, A. "Pie mazajiem draugiem", *Darba Balss*, 1957, 25. decembris, 4. lpp.

²³² "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija dekrēts Par Apgabalu vēlēšanu komisiju sastāva apstiprināšanu Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanām", *Rīgas Balss*, Nr. 30, 1967, 5. februāris, 3. lpp.

²³³ "Rīgas rajona Darba ļaužu deputātu padomes izpildu komitejas lēmums Nr. 178 Par tautas tiesnešu un tautas piesēdētāju kandidātu reģistrēšanu Rīgas rajona I un II tautas tiesas vēlēšanu apgabalos", *Darba Balss*, 1957, 29. novembris, 2. lpp.;

Rinkuss, A. "Pie mazajiem draugiem", *Darba Balss*, 1957, 25. decembris, 4. lpp.,

²³⁴ "Latvijas PSR Augstākās Padomes lēmums Par Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Tiesas ievēlēšanu", *Cīņa*, Nr. 69, 1980, 22. marts, 2. lpp.

²³⁵ Rinkuss, A. "Pie mazajiem draugiem", *Darba Balss*, 1957, 25. decembris, 4. lpp.; "Izvirza deputātu kandidātus rajona ciemu un pilsētu Darbaļaužu deputātu padomju vēlēšanām", *Darba Balss*, Nr. 14, 1953, 4. februāris, 1. lpp.

²³⁶ "Rīgas rajona darbaļaužu deputātu Padomes izpildu komitejas lēmums Nr. 1 Par pilsētu un ciemu vēlēšanu komisiju apstiprināšanu pilsētu un ciemu darbaļaužu deputātu Padomes vēlēšanām", *Darba Balss*, 1953, 4. janvāris, 2. lpp.; "Rīgas rajona Darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas lēmums Nr. 14 Par vēlēšanu komisiju apstiprināšanu ciemu, ciematu un pilsētu Darba ļaužu deputātu padomju vēlēšanām", *Darba Balss*, Nr. 9, 1959, 20. janvāris, 4. lpp.

Mūža nogalē strādājusi Luda Bērziņa memoriālajā muzejā Jaundubultos.²³⁷

Apbalvojumi: “par sasniegtajiem panākumiem pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā ar nozīmi «Teicamnieks tautas izglītības darbā»”²³⁸

Krāsu radi Latvijas Universitātes studentu lietās

Krustmāte: Irma Priedīte, Ernesta meita, dzimusi 1912. gada 24. jūnijā Ādažu pagasta *Slejās*²³⁹. No 1920. gada rudens mācījies M. Milleres ģimnāzijā, no 1921. gada rudens – M. Bekkeres ģimnāzijā, no 1926. gada 28. augusta līdz 1929. gada 15. jūlijam mācījies un beigusi Rīgas pilsētas 3. vidusskolas kursu.²⁴⁰ Studijas sāktas no 1929. gada rudens Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes tiesību zinātņu nodaļā²⁴¹ un 1935. gada 31. janvārī sekmīgi pabeigts tiesību zinātņu nodaļas pilns kurss ar tiesību zinātņu kandidāta grādu²⁴². Otrā pasaules kara laikā devusies bēgļu gaitās, bet atgriezta, pieredzējusi filtrāciju²⁴³ un atbilstoši trimdas gundegu rīcībā esošajām ziņām mirusi “pēc aizvešanas atpakaļ uz dzimteni”²⁴⁴.

Krāsu māte: Tatjana Eniņa, pirmajā laulībā Purvinskis, otrajā laulībā – Melcers, dzimusi 1912. gada 29. jūlijā Pociema pagastā, mācījies Madonas pamatskolā, tad Madonas ģimnāzijā, no

²³⁷ Diemžēl muzeja liktenis stipri nepārsniedza Viktorijas dzīves ilgumu. Kristaps Keggi (1934), kam piederēja šis muzejs, 2005. gadā bija nolēmis dāvināt māju un zemi savam brālēnam Jurim Bērziņam, līdz ar to izbeidzot 15 gadu ilgo muzeja darbību. “Beigs pastāvēt Luda Bērziņa Mūzejs”, *Latvija Amerikā*, Nr. 49, 2005, 10. decembris, 17. lpp.

²³⁸ “Apbalvojumi”, *Skolotāju Avīze*, 1965, 22. septembris, 1. lpp.

²³⁹ LVVA, 7427. f., 1. apr., 13853. l., 3. lp., Priedīte, Irma, matricula Nr. 14.043, pase NT Nr. 005535; LVVA, 7427. f., 1. apr., 13853. l., 10. lp., *curriculum vitae*.

²⁴⁰ LVVA, 7427. f., 1. apr., 13853. l., 5. lp. 1929. gada 15. jūnija gatavības apliecība; LVVA, 7427. f., 1. apr., 13853. l., 10. lp.

²⁴¹ LVVA, 7427. f., 1. apr., 13853. l., 10. lp.

²⁴² LVVA, 7427. f., 1. apr., 13853. l., 31. lp. otra puse, matricula Nr. 14.043.

²⁴³ LVA, 1821. f., 1. apr., 4048. l.

²⁴⁴ “In memoriam”, *Universitas*, Nr. 2 [trimdā], 1955, rudens, 82. lpp.

1927. gada augusta līdz 1930. gada jūnijam mācījusies un pabeigusi Rīgas pilsētas 4. ģimnāziju²⁴⁵, studijas Latvijas Universitātes Matemātikas un dabas zinātņu fakultātē dabas zinātņu nodaļā sākusi 1930. gadā²⁴⁶, 1936. gadā atsākusi studijas²⁴⁷, bet nepabeidz²⁴⁸. Pēdējais dokumentētais ieraksts, kas veikts studentes kārtā, ir 1942. gada augusta pašrocīgs apliecinājums, ka saņemts šķiršanās apliecības noraksts.²⁴⁹ Noraksts lūgts, acīmredzot, vīra pavalstniecības sakarā. Vīrs – Nikolajs Melcers (*Moelzer*), Artura dēls, dzimis 1898. gada 13. jūnijā Žadeiķos, Lietuvā, laulības noslēgšanas brīdī 1941. gada 21. augustā bija tulks “Kēnigsbergā, vācu armijā” bez pavalstniecības.²⁵⁰ Mirusi 2003. gada 20. oktobri Leikvudā, Ņurdžersijā, ASV.²⁵¹

²⁴⁵ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15080. l., Eņiņš, Tatjana, matricula Nr. 15.314, 5.–6. lp., 1930. gada 17. jūnija gatavības apliecība Nr. 016034.

²⁴⁶ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15080. l., 1. lp., 1930. gada 23. jūlijā apliecināts Tatjanas Eņiņas lūgums par uzņemšanu Latvijas Universitātē.

²⁴⁷ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15080. l., 8. lp., 1936. gada 22. janvāra Tatjanas Purvinskas lūgums par atkal uzņemšanu Latvijas Universitātē.

²⁴⁸ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15080. l., 15. lp. otra puse, matricula Nr. 15.314.

²⁴⁹ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15080. l., 11. lp. otra puse, 1942. gada 6. jūlija Tatjanas Melcers lūgums izsniegt kristāmzīmi pavalstniecības jautājuma kārtīšanai.

²⁵⁰ LVVA, 7427. f., 1. apr., 15080. l., 10. lp., laulības apliecība, 1941. gada ieraksts Nr. D-1466.

²⁵¹ *Laiks*, Nr. 17, 2004, 1. maijs, 23. lpp.

Korp. Gundega 29. coets

Pirmā rinda no kreisās – Aina Elfrīda Meijere (Meiere, prec. Leitāne, 1920),
Ērika Olga Branta (1918), Lidija Meijrone (1921), Ņina Zvirgzde Zvirgzdiņa
(prec. Ozola, 1917)

Otrā – Velta Tatjana Ramoliņa (Rāmoliņa, prec. Priede, 1917),
Vera Zāgere (1917), Viktorija Alīde Jējere (Medniece, prec. Jansone, 1918)
Pavasara komeršs 1940. gada 19. maijā Lidijas Meijrones tēva Hugo
Meijroņa jaunsaimniecībā Ādažu pagasta Remberģes muižā

Viktorija Jansone 29. c!

Dr. biol. fil! Baiba Ozola 100. c!

Atmiņas. Referāts nolasīts 2013. gada 9. decembra Lit! Vak!

Filistre Viktorija Jansone ir dzimusi 1918. gada 30. augustā Druvienas pagastā. Tolaik šis pagasts atradās Cēsu apriņķī, tagad – Gulbenes novadā. Druvienas pagasts ir viens no mazākajiem, bet bagāts ar kultūras cilvēkiem un notikumiem. Īpaši šī pagasta iedzīvotāji lepojas ar tur dzimušo dzejnieku Jāni Poruku (1871–1911) un Rūdolfa Blaumaņa (1863–1862) lugu «Skroderdienas Silmačos» (1901), kuras sižetu Blaumanis esot patapinājis no Poruka, un lugas notikumi norisinājušies Druvienā Silmaču mājās. Viktorija lepojās ar savu dzimšanas vietu, un bieži, raksturojot kādu cilvēku, atzinīgi teica: “Tas ir kultūras cilvēks.” Tā bija viņas augstākā uzslava.

Viktorija ir beigusi Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāti, kā arī neklātienē Latvijas valsts pedagoģisko institūtu. Pēc Otrā pasaules kara tieši šī neklātienē iegūtā pedagoģiskā izglītība ļāva Viktorijai strādāt par bērnudārza vadītāju, jo strādāt par juristi viņai liedza tēva dēļ.

Viktorijas tēvs Jānis Jējers dzimis 1886. gadā, Brīvības cīņu dalībnieks, apbalvots ar vairākiem ordeņiem, beidzis Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāti. Strādājis Latgales apgabaltiesā, Jelgavas apgabaltiesā un bijis iecelts Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja biedra amatā. Viņš ir korporācijas *Tervetia* dibinātājs un filistrs²⁵².

Tēvs mācījies Pēterburgas skolotāju seminārā, un kādu laiku strādājis par skolotāju Viļa Olava komercskolā, kur bijis dzejnieces Paulīnas Bārdas (1890–1983) dzimtās valodas skolotājs. Viņš ir bijis liels teātra mākslas mīļotājs. Audzējis un kopis rozes. Bijis arī akciju sabiedrības «Valters un Rapa» akcionārs.

1941. gadā viņu notiesāja ar brīvības atņemšanu uz astoņiem gadiem. Jānis Jējers miris Sibīrijā, Vjatkas soda nometnē 1942. gadā.

²⁵² “Jauns priekšsēža biedrs Rīgas apgabaltiesā”, *Jaunākās ziņas*, Nr. 258, 1936, 12. novembris, 10. lpp.

Viktorijas mamma Alīda Anna, dzimusi Sīlis, gribējusi kļūt par dziedātāju, bet pēc apprecēšanās ar Jāni Jējeri kļūst par mājsaimnieci. Laulībā dzimušas trīs meitas – Viktorija Alīde (1918), Anna Hortenzija (1921) un Latvīte Aleksandra (1924).

Viktorija, acīmredzot, tēva darba vietu maiņas dēļ, mācījusies dažādās skolās, tai skaitā Jāņa Zālīša pamatskolā, un ar labām un ļoti labām sekmēm beigusi Rīgas Jūrmalas pilsētas ģimnāziju.²⁵³ 1937. gada pavasarī Viktorija kopā ar citiem absolventiem bija uzaicināta pieņemšanā pie ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa (1836—1901),²⁵⁴ arī Viktorijas klases biedrene Vera Ludmilla Alma Kaziņa (prec. Ūdris, dz. 1918), kura vēlāk kļūst par konfuksi Gundegā.

Tieši Tiesību zinātņu fakultātē Viktorija satikās ar manu mammiņu Ninu Zvirgzdi (prec. Ozola), un kļuva par mūža draudzenēm. Kurai no viņām radās ideja iestāties Gundegā, nezinu, bet uz Gundegu 1938. gada rudens semestrī viņas atnāca kopā. Tas bija Gundegas piecpadsmit gadu dibināšanas atceres gads, kas tika atzīmēts klusi, t. i. bez balles, bet iezīmējies mūsu vēsturē ar to, ka šī svētku akta laikā god! fil! profesors Kārlis Oskars Kundziņš (1883—1967) iesvētīja Gundegas filistres nozīmi. Jāatzīmē, ka šajā laikā Gundegā bija 270 locekles, no kurām 108 – aktīvas!

Viktoriju ievada Irma Priedīte 14. cī²⁵⁵ (1912–?). Gundega Irma Priedīte arī ir bijusi juriste, kurai 1935. gadā apstiprināts pirmais zinātniskais grāds *cand. iur.* jeb tiesību zinātņu kandidāta grāds. Var izteikt pieņēmumu, ka Irma Priedīte ir strādājusi Latvijas Universitātē. 1938. gada 10. oktobrī Viktoriju uzņēma 29. coetā. Tajā bija deviņpadsmit meitenes, tai skaitā mana mammiņa Nina Zvirgzde un vēlākā filistre atjaunotāja Veronika Švarcbaha (prec. Kalniete, Cīrule, 1919—2020). Par Viktorijas krustmāti kļuva Irma Priedīte.²⁵⁶ Iepriekšējā semestra pēdējā konventā²⁵⁷ pieņem komāna grozījumu, ka “par krustmāti meitene var izvēlēties arī filistri un balsstiesīgu tautieti

²⁵³ LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. f., 10.–11. lp.

²⁵⁴ “Uzticību var apliecināt arī ikdienas mazās lietās”, *Jaunākās Ziņas*, Nr. 135, 1937, 19. jūnijs, 9. lpp.

²⁵⁵ K! protokols Nr. 481 – 10.10.1938. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 164.–165. lp.

²⁵⁶ K! protokols Nr. 487 – 14.11.1938. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 173.–174. lp.

²⁵⁷ K! protokols Nr. 477 – 04.05.1938. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 157.–158. lp.

filistri”. Līdz tam tas bija noliegts. Irma Priedīte ir viena no pirmajām filistrēm, kura bildināta par krustmāti.²⁵⁸

Par krusttēvu jeb, kā mēs tagad sakām, krāsu māti pieteicās Tatjana Melcere (iepriekš prec. Purvinskis, dz. Eniņa, 1912–2003) 16. c!²⁵⁹ Viktorija nolasīja krāsu referātu par Sallijas Salminenes (*Sally Alina Ingeborg Salminen*, 1906–1976) romānu «Katrīna»²⁶⁰. Šis romāns 1936. gada tika apbalvots ar 1. godalgu zviedru romānu sacensībā. Romāns stāsta par meiteni, kura iemīlējusies jūrniekā, aizbrauc viņam līdz, bet jūrnieka mājās viss izrādās citādi nekā stāstīts. Romānā attēloti notikumi šīs meitenes un jūrnieka dzīvē visa mūža garumā. Šis referāts tā laika Gundegas vēsturē atzīmēts kā viens no interesantākajiem un pārrunas rosinošākajiem. 1939. gada 16. oktobrī Viktoriju proponē krāsām²⁶¹, 30. oktobrī balso par krāsu piešķiršanu²⁶². Īsi pirms Mārtiņu vakara 1939. gada 6. novembrī Viktorijai tika uzliktas krāsas, 4. decembrī parakstīts komiltones svinīgais solījums. Viņas krāsu dziesma ir «Aiz upītes es uzaugu». Gundegas vēsturē par šo vakaru minēts interesants fakts, ka “pēc krāsu uzlikšanas jauntautietēm no *Fraternitas Lataviensis* tika atnestas 11 sarkanas rozes” (šis konvents atradās turpat Purgaļu namā, kur Gundegas konvents).²⁶³

Par Viktorijas laulībām un kļūšanu par Jansoni man diemžēl ziņu nav. Šajā laulībā dzimusi meita, kurai ir trīs bērni – Viktorijas mazbērni.

Viktorija Jansone ir to gundegu skaitā, kuras piedalījās Gundegas atjaunošanā 1989. gadā. Viņas pirmais amats bija Revīzijas komisijas locekle. Pēc tam 1992. gadā viņa tika ievēlēta arī Komāna komisijā un Konventa Tiesas sastāvā.

²⁵⁸ K! protokols Nr. 487 – 14.11.1938. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 173.–174. lp.

²⁵⁹ K! protokols Nr. 520 – 30.10.1939. LVVA, 4276. f., 1. apr., 6. l., 35.–36. lp.

²⁶⁰ No zviedru valodas ar autores atļauju grāmatu tulkojusi Milda Kalniņa, izdota Rīgā 1937. gadā apgādā «Grāmatu Draugs». Grāmatu ievadījis tulkotājas apcerējums – “Sallija Salminene, Ūlandes zemnieku meitene un viņas ceļš uz slavu”. *Valsts bibliotēkas Biļetens*, Nr. 9, 1938, 15. aprīlis, 84.–85. lpp. *Red. piez.*

²⁶¹ K! protokols Nr. 517 – 16.10.1939. LVVA, 4276. f., 1. apr., 6. l., 32.–34. lp.

²⁶² K! protokols Nr. 520 – 30.10.1939. LVVA, 4276. f., 1. apr., 6. l., 35.–36. lp.

²⁶³ Amoliņa-Brūvele, Ida, 29. c! “Pēdējais gads brīvajā Latvijā Gundegas konventa dzīvoklī”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 119., 126.–128. lpp.

Bet sirdij vistuvākā Viktorijai visos laikos bija mākslas un kultūras pasaule. Gundegas protokolos atrodama ziņa, ka Viktorija pieteikusies piedalīties radošo mākslinieču vakarā studenšu korporācijā *Imeria*. Bet 1995./1996. gada Gundegas vēstures apskatā atrodams ieraksts, ka Viktorija Jansone ir starp tām gundegām, kuras regulāri apmeklē studenšu korporācijas Līga rīkotos mākslinieciski augstvērtīgos muzikālos vakarus.

Pēc 1990. gada Viktorija strādāja memoriālajā muzejā Jaundubultos par ekspozīcijas uzraudzītāju. Ludvigs Ernests Bērziņš (1870–1965) bija luterāņu mācītājs, skolotājs, Latvijas Universitātes profesors, folklorists un dzejnieks. 1909. gadā viņš piedalījās Dubultu ģimnāzijas dibināšanā, bija arī tās vadītājs. Dr. phil. h. c. Luda Bērziņa redakcijā no 1935. līdz 1937. gadam iznāca Latviešu literatūras vēsture sešos sējumos. Otrā pasaules kara laikā Ludis Bērziņš emigrēja uz Vāciju, pēc tam uz Amerikas Savienotajām Valstīm, kur 1965. gadā mira. Šis darbs muzejā ļāva Viktorijai apmeklēt muzejus bez maksas, ko viņa arī regulāri darīja.

Atjaunotajā Gundegā Viktorija izcēlās ar regulāriem konventu un lit! vak! apmeklējumiem. Vairākas reizes par to viņa saņēma atzinību un nelielas balviņas.

Viktorija Gundegā ievada savu meitu Rasmu Jansoni 101.* c!, un arī savas māšas Annas mazmeitu levu Baumanī 102.* c!; abas diemžēl no Gundegas izstājušās.

Viktorijas krustmeita ir visām gundegām pazīstamā filistre Rūta Astra Jēkabsonē 103. c! Viktorija neizcēlās ar lielu aktivitāti runu teikšanā, bet dažreiz tomēr konventos runāja. Starp tām dažām uzstāšanās reizēm jāmin pozitīvā runa par savu krustmeitu Rūtu Astru Jēkabsoni krāsu piešķiršanas sakarā, kā arī runa par Rudītes Kalniņas 105. c! atbilstību krāsu piešķiršanai. Diemžēl samērā bieži Viktorijai bija jātaisnojas par meitas mazo aktivitāti un retajiem apmeklējumiem.

1997.gada rudens komeršā Viktorija kopā ar savu krustmeitu Rūtu Astru Jēkabsoni bija Saules meitas.

Īpašs brīdis Viktorijai un mums visām bija 1998. gada Gundegas 75 gadu dibināšanas atceres svinīgais akts, kad Viktorija kā simboliski vecākā klātesošā gundega un leva Lapiņa 116. c! kā

visjaunākā Latvijas Universitātes Lielās aulas apsīdā aizdedzināja divdesmit četras sveces dibinātāju piemiņai.

Viktorija, kamēr vien spēja, bija aktīva ne tikai konventos, bet arī vienmēr pieteicās stāvēt goda sardzē mūžībā aizgājušo Gundegu bērēs. 1998. gadā viņa stāvēja goda sardzē gan fil! Ērikas Lūses (dz. Kliņģeres, 1910–1998) 15. c!, gan fil! Lilijas Rozes (dz. Kozlovskas, 1912–1998) 17. c! bērēs. Jāatzīmē, ka tad jau Vikiņai bija 80 gadi!

Vēlreiz gribu atgriezties pie Viktorijas mākslas un kultūras mīlestības. Viņa bija paraugs tam, ka ar patiešām pieticīgu rocību, dzīvojot Jūrmalā, kur līdz stacijai gabaliņš pa mežu, viņa centās apmeklēt visas jaunākās izstādes un teātra iestudējumu ģenerālmēģinājumus. Šad un tad es pie viņas konsultējos par kultūras pasākumiem, uz kuriem ir vai nav jāiet.

Īpašs stāsts ir par Vikiņas un manas mammiņas mūža draudzību. Viņas esot iepazinušās Latvijas Universitātē pie ziņojumu dēļa ar uzņemto studentu sarakstu. Kopā izstudēja tieslietas, kopā atnāca uz Gundegu. Vēlākajos gados abas kopā bieži piedalījās dažādos pasākumos, brauca skolotāju nama rīkotajās ekskursijās. Vikiņa bija biežs viesis mūsu mājās. Reizēm viņas abas ar meitu ieradās pie manas mammiņas, lai mammiņa izšķirtu viņu abu strīdu vai samierinātu viņas. Uz daudziem jautājumiem Vikiņa meklēja atbildes pie manas mammiņas. Pēc mammiņas aiziešanas mūžībā Vikiņa man teica: “Nezinu, kā es tagad dzīvošu, kam es tagad prasīšu padomu.” Pēc mammiņas aiziešanas 1992. gada 10. septembrī Vikiņa vienmēr piedalījās manai mammiņai veltītajos piemiņas pasākumos – viņas vārda dienas atzīmēšanā, kad mēs ar mammiņas tuvajiem cilvēkiem satiekamies kapos, pēc tam vakariņojam manā mājā un atceramies viņu.

Diemžēl Vikiņas mūža noslēgums bija ļoti grūts. Vispirms viņa ārstējās Bulduru slimnīcā, pēc tam Rīgas psihoneiroloģiskajā slimnīcā. Kad pēdējo reizi tur apmeklēju Vikiņu, viņa mani atpazīna un lūdza, lai es palīdzu viņai tikt līdz stacijai, lai viņa var aizbraukt mājās.

Viņas mūžs noslēdzās 2001. gada 5. februārī. Viktorijai veltītajā sēru konventā 7. februārī piedalījās daudz gundegu. Kā raksta sava laika vēsturniece Aija Vancāne 116. c!:

“Sēru konventam noslēdzoties, gundegas uzreiz neizklīda, bet vēl stundu uz kavējās pārrunājot notikumus un atceroties Vikiņu. Viņa bija viena no tām filistrēm, kas apmeklēja visus korporācijas dzīves pasākumus. Vienmēr izstaroja sirsnīgumu, mīļumu un labestību. Gundegas nolēma papildināt tradīcijas, pieļaujot, ka ziemā sēru ceremonijas laikā, cedras drīkst likt uz virsdrēbēm. Bēres notika 9. februārī Jaundubultos. Bērēs piedalījās 15 gundegas.”²⁶⁴

²⁶⁴ Vancāne, Aija, t/l vēsturniece, 116. c! “2000./2001. a. g. pavasara semestris”, *Latvijas Universitātes studenšu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega arhīvs], 2011, 59. lpp.

Irma Priedīte

LVVA, 7427. f., 1. apr., 13853. l., 36. lp. o. p.

Tatjana Eniņa, 1930

LVVA, 7427. f., 1. apr., 15080. l., 19. lp. o. p.

Vera Ludmilla Alma Kaziņa
(prec. Ūdris, 1918), 1937
LVVA, 7427. f., 1. apr., 20774. l., 1. lp.

Irēne Anastasija Vīlpa
(prec. Kazriča, 1912), Ņinas krustmāte
LVVA, 7427. f., 1. apr., 19392. l., 30. lp. o. p.

Lidija Sprukta, 1933
(prec. Pukse, Zīverte, 1916), Ņinas krusttēvs
LVVA, 7427. f., 1. apr., 18565. l., 27. lp. o. p.

Viktorija Alīde Jējere
1937
LVVA, 7427. f., 1. apr., 18565. l., 1. lp.

Milda Kadiķe dz. Kalniņa
1924. gada janvāris

Milda Kadiķe. “Gundegas konvents viņai bija viss”

Dr. biol. fil! Ināra Kampenusa 121. c!

Referāts nolasīts 2018. gada 22. oktobra Lit! Vak!

Ievads

Agronome Milda Antonija Kadiķe, dzimusi Kalniņa, ir viena no Latvijas Universitātes studenšu korporācijas Gundega dibinātājām ar būtisku lomu Gundegas tapšanas posmā:

M. Kadiķi rodam pirmajā prezidijā, kā pirmo meiteņu audzinātāju, kā Filistru biedrības dibinātāju un pirmo ilggadēju tās priekšnieci, turklāt, vienlaikus sastāvot citās organizācijās, kas veicinājušas ne vien Latvijas sieviešu pašapziņas celšanu un sadarbību ar Eiropas sievietēm, bet arī vairākkārt tieši ietekmējušas politiskas norises un lēmumus sieviešu tiesību jomā valstī.

M. Kadiķe ievedusi Gundegā māsu Vilmu Kalniņu. Abu darbība Gundegā formāli krustojusies reti.

Darbā lielākoties izmantoti Gundegas un universitātes dokumenti no Latvijas Nacionālā Arhīva un korporācijas krājuma. Oficiālie avoti papildināti ar atradumiem presē un laikabiedru un ģimenes atmiņām, un *vice versa*. Stāstījums par M. Kadiķes dzīvesgājumu sajūgts ar norisēm viņas dibinātajā korporācijā Gundega un tās Filistru biedrībā – organizācijās, kurām 2018./19. mācību gadā aprit, attiecīgi, 95 un 90 gadi kopš to dibināšanas.

Korporācijas Gundega dibinātāja, Korporācijas Gundega Filistru Biedrības dibinātāja, Filistru Savienības dibinātāja, L. A. I. S. A. pamatlicēja, L. S. O. P. biedre, 4. Saeimas vēlēšanu kandidāte, agronome, saimniece, māte, gundega.

Fil! Dib! Mildas Kadiķes gundegas anketa

Vārds, uzvārds: Milda Antonija Kadiķe dz. Kalniņa

Dzimusi: 16.04.1900.*, Rīgā

Izglītība: Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultāte (1920.–1927.) – agronome

Amati konventā: dibinātāja (23.11.1923.), pirmā viceseniore (1924. pav. sem.), S! P! K! viceseniore (1925. rud. sem.), audzinātāja (1924. rud. sem., 1927. rud. sem.), Revīzijas Komisijas locekle (1926. pav. sem.), Fil! B! dibinātāja (17.03.1929.), Fil! B! valdes pr-tāja (1929. pav. sem.–1938. rud. sem.), vairākkārtēja Studenšu filistru savienības (S. F. S.) valdes locekle un pr-tāja, vairākkārtēja Fil! B! pārstāve S! P! K! S! K!

Krustmeitas: Elza Grīnberga dz. Grīne 1. c!, Ērika Kalme (dzimusi Jēkabsone, prec. Karčevska, mainīts uz Kalme) 3. c!

Krāsu meitas (krustdēli): Lidija Sīpols (Lūse) dz. Āze 10. c!

Ieved jeb uzņemšanai ieteic: Elza Grīnberga dz. Grīne 1. c!, Vera Krustiņšone dz. Lediņa 1. c!, Marija Rancāne 1. c!, Alīde Zviņģele dz. Medne 1. c!, Malvīne Ozola 2. c!, māsa Vilma Kalniņa 3. c!, Rasma Edela dz. Siliņa 4. c!, Elza Ņezbere dz. Grasberģe 4. c!, Rozālija Purgale dz. Bandere 4. c!²⁶⁵

Laulība: 15.10.1927., Rīgā
agronoms Eižens Kadiķis (1903.–1985./86.)

Mūžībā aizgājusi: 01.06.1954., Pierīgā; guldīta Rīgas I Meža kapos

* Visi datumi šajā rakstā norādīti jaunajā stilā. Datumu pieraksts: DD.MM.GGGG., ja nav norādīts citādi.

²⁶⁵ Lūgumi uzņemšanai Gundegā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 17. l., 25., 75., 103., 113., 119., 120. lp.; LVVA, 4276. f., 1. apr., 18. l., 184., 205., 206. lp.

Kalniņu ģimene

Milda Antonija Kadiķe, meitas uzvārdā Kalniņa (s. Struņķe), dzimusi 1900. gada 16. aprīlī, Dreiliņos, Rīgā²⁶⁶. M. Kadiķes tēvs, kalējs²⁶⁷ **Augusts Eduards** Pētera dēls (16.08.1864.–24.04.1943.) jaunībā ienācis Rīgā no Valmieras puses – Kocēnu pagasta Brēmeles²⁶⁸. 1891. gadā apprecējies ar **Annu Matildi**²⁶⁹ (06.08.1867.–?.01.1958.)²⁷⁰ un 1900. gadā nopircis namu Rīgā, Kuzņecova (Slāvu) ielā 19 – pašā pilsētas nomalē²⁷¹. Ēka atradusies pie tagadējā Dienvidu tilta apļa un ir nojaukta aptuveni 1974. gadā²⁷². Pirmo pasaules karu Kalniņu ģimene pārļaida Krievijā, taču izdevies pēc tam atgriezties savā namīpašumā²⁷³. 1940. gada janvārī, *pamatojoties uz Likumu par dalītu īpašuma tiesību atcelšanu* A. Kalniņš izpircis, domājams, zem ēkas esošo zemi²⁷⁴ un tur dzīvojis līdz pat nāvei, guldīts Biķeru kapos, Rīgā²⁷⁵.

Ģimenē dzimuši kopā pieci bērni – divi dēli un vēl divas meitas. Vecākais bērns – **Zelma Johanna** – , dzimusi trīs gadus pēc vecāku laulībām un nodzīvojusi gandrīz deviņdesmit gadus (26.01.1894.–

²⁶⁶ *Milda Antonie Kalning gen. Strunke*. 228. ieraksts Rīgas Ģertrūdes ev. lut. draudze (Dzimušie-kristītie 1898. g.–1901. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 1429. f., 5. apr., 16. l., 440. lpp.

²⁶⁷ Rīgas iedzīvotāju saraksts. Rīgas adresu-izziņas grāmata 1928, 500. lpp.

²⁶⁸ *August Eduard Strunke gen. Kalning*.

Wolmar, Kokenhof, Brehmel. 211. ieraksts Vidzeme, Valmieras apriņķis, Valmieras (Austrumu) draudze (Dzimušie, laulātie 1856. g.–1885. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas (1717. g.–1944. g.). LVVA, 235. f., 7. apr., 659. l., 232. lpp.; *Rīkojuma Vēstnesis*, Nr. 203, 02.09.1943., 2. lpp.

²⁶⁹ *12.09.1891. Līgavaiņa vecāki Pēteris un Anna, dz. Gartel. Līgavas vecāki Pēteris Dukke un Līze dz. Stockmann*. 153. ieraksts Rīgas Ģertrūdes ev. lut. draudze (Laulātie 1883.g.–1891. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 1429. f., 3. apr., 119. l., 255. lpp.

²⁷⁰ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 09.06.2018.

²⁷¹ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 11.05.2018.

²⁷² M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

²⁷³ M. Kalniņš lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. apr., 18. l., 1. lp.

²⁷⁴ “Zemkopības Ministrijas Rīgas pils. un Rīgas apr. vērtēšanas kolēģijas paziņojums. 5. saraksts”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 15, 19.01.1940., 12. lpp.; Likums par dalīta īpašuma tiesību atcelšanu [pieņemts 1938. gada 8. decembrī], *Valdības Vēstnesis*, Nr. 286, 16.12.1938., 1. lpp.

²⁷⁵ *Tēvija*, Nr. 99. 28.04.1943., 5. lpp.

04.05.1985.²⁷⁶), guldīta Rīgas Meža kapos, netālu no M. Kadiķes kapavietas. Zelmai seko abi brāļi²⁷⁷: **Jānis Voldemārs** (05.12.1896.–28.06.1898.) un **Oskars Eduards** (28.12.1898.–26.08.1899.), kuri miruši pavisam mazi. Jaunākā meita – **Wilma Olga** (18.11.1904.–25.09.1999.²⁷⁸) studiju laikā pievienojusies mātai M. Kadiķei gundegu saimē. Abas M. Kadiķes māsas nav precējušās²⁷⁹.

Kadiķu ģimene

M. Kadiķe un studiju biedrs Eižens Kadiķis izsludināti laulībai Rīgas Dzimtsarakstu nodaļā 16.09.1927.²⁸⁰ un laulāti 15.10.1927.²⁸¹. Ģimenē dzimuši trīs bērni: meita **Astrīda** (02.12.1929.–12.11.2018.), ārste²⁸²; dēls **Armands Jānis** (26.01.1931.²⁸³–28.05.1952.²⁸⁴); un meita **Laila** (16.05.1940.–25.02.2020.)²⁸⁵, zobārste²⁸⁶.

Eižens Jānis Kadiķis dzimis 07.07.1903. un piecu dienu vecumā kristīts tēva mājās – Vecmoku pagasta *Purvēveros*²⁸⁷. Viņa vecāki –

²⁷⁶ *Selma Iohanna*. 99. ieraksts. Rīgas Ģertrūdes ev. lut. draudze (Dzimušie-kristītie 1892. g.–1895. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 1429. f., 3. apr., 108. l., 310. lpp.; M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 28.04.2022.

²⁷⁷ *Wilma Olga*. 600. ieraksts. Rīgas Ģertrūdes ev. lut. draudze (Dzimušie-kristītie 1901. g.–1905. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 1429. f., 5. apr., 17. l., 785. lpp.; M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 07.09.2018.

²⁷⁸ *Wilma Olga*. 600. ieraksts. Rīgas Ģertrūdes ev. lut. draudze (Dzimušie-kristītie 1901. g.–1905. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 1429. f., 5. apr., 17. l.; M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.; un M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 28.04.2022.

²⁷⁹ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

²⁸⁰ "Rīgā", *Latvis*, Nr. 1779, 17.09.1927., 4. lpp.

²⁸¹ Kadiķe Antonija Milda. Pase. LVVA, 2996. f., 10. apr., 1251. l., 3. lp.

²⁸² "Sēru vēsts", *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 1. lpp.; M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 16.11.2018., 28.04.2022.

²⁸³ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 11.05.2018.

²⁸⁴ Armands Kadiķis. Timenote.info. Pieejams: <https://nekropole.info/lv/Armands-Kadikis>

²⁸⁵ "Sēru vēsts", *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 1. lpp.

²⁸⁶ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 11.05.2018.

²⁸⁷ *Eugen Jahnis Kaddik, Евгений Яань*. 173. ieraksts Kurzeme, Tukuma apr. Tukuma ev. lut. draudze 1765. g.–1939. g. (Dzimušie, laulātie, mirušie 1903. g.). Kurzemes,

Matīss Jānis Jāņa dēls (26.11.1867.–1931.²⁸⁸) un Auguste Lizete (15.02.1874.²⁸⁹–1958.) – laulāti 1901. gadā²⁹⁰, un ģimenē dzimuši divi bērni – Eižens un Aleksandra, prec. Andersone.

E. Kadiķis interesējies par arhitektūru, taču viņa tēvs uzstājis uz saimniecībai noderīgām studijām.²⁹¹ Tāpēc, absolvējot Tukuma pilsētas vidusskolu, E. Kadiķis 1922. gadā iestājas Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātē²⁹², un jau pēc pieciem gadiem (03.06.1927.), aizstāvot diplomdarbu «Žāvēšanas paņēmieni iespajds uz piena ķīmisko un botānisko sastāvu»²⁹³, beidz studijas ar agronoma grādu. E. Kadiķis turpina pētījumus piensaimniecībā un 1931. gadā publicē rakstu «Sviesta organoleptiskā vērtēšana»²⁹⁴.

25.03.1949. izsūtīts²⁹⁵ un nometināts Tomskas apgabala Krivošeinas rajonā (*Томская обл., Кривошеинский р.*)²⁹⁶; pie apcietināšanas bijusi iespēja izbēgt, taču, *kur nu ies bez dokumentiem*, viņš vēlāk meitām stāstījis.²⁹⁷ No izsūtījuma atbrīvots 07.03.1957.²⁹⁸, pēc atgriešanās Latvijā apprecējies ar Sibīrijā iepazītu tautieti, ģimenē

Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 4799. f., 1. apr., 12. l., 29. lpp.

²⁸⁸ *Matthis Jannis Kadikk*. 343. ieraksts Kurzeme, Tukuma apr. Tukuma ev. lut. draudze 1765. g.–1939. g. (Dzimušie, laulātie, mirušie 1860. g.–1870. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 235. f., 2. apr., 2202. l., 379. lpp.

“Baznīcas ziņas”, *Jaunā Tukuma Balss*, Nr. 9, 05.03.1931., 6. lpp.

²⁸⁹ 12.05.1901. 28. ieraksts Kurzeme, Tukuma apr. Tukuma ev. lut. draudze (Dzimušie, laulātie, mirušie 1901. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA: 4799. f., 1. apr., 10. l., 57. lp.; M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

²⁹⁰ *Auguste Lisette Neilant*. 35. ieraksts Kurzeme, Tukuma apr. Tukuma ev. lut. draudze 1765. g.–1939. g. (Dzimušie, laulātie 1869. g.–1883. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 235. f., 6. apr., 1008. l., 133. lpp.

²⁹¹ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

²⁹² Eižens Kadiķis lieta Latvijas Universitātē. LVVA: 7427. f., 1. apr., 6310. l., 1. lp.

²⁹³ “Jauni Agronomi”, *Pēdējā Brīdī*, Nr. 7, 04.06.1927., 14. lpp.

²⁹⁴ Kadiķis, E. “Sviesta organoleptiskā vērtēšana”, *Lauksaimniecības mēnešraksts*, Nr. 8, 01.08.1931., 528.–550. lpp.

²⁹⁵ Lieta Nr. 5157. Pieejams:

<http://www.archiv.org.lv/dep1941/sikak.php?baze=dep49&id=15575>

²⁹⁶ Eižens Kadiķis. Timenote.info. Pieejams: <https://nekropole.info/lv/Eizens-Kadikis>

²⁹⁷ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

²⁹⁸ Deportēto Latvijas iedzīvotāju saraksti; 1949. Latvijas Nacionālais arhīvs.

dzimuši divi bērni, dzīvojis *sovhozā pie leišu robežas*, bijis arī mežsargs. Miris 1985. vai 1986. gadā, Sabilē, kur arī apglabāts, kopā ar sievu²⁹⁹.

Gimnāziste, studente

1920. gada vasarā, 29. jūnijā, lūgumā tikt uzņemtai Latvijas Universitātē, M. Kadiķe (tolaik un līdz pat 1927. gada rudenim, meitas uzvārdā Kalniņa) norāda, ka ir *beigusi D. Levina gatavības atestāta kursus Rīgā*. Pirms tam, kara laikā, skolojusies Krievijā: 1917./18. mācību gadā 6. klasi – Rīgas sieviešu Krutovas ģimnāzijā Pēterpilī, 7. klasi *izņēmusi kādos vispārīgļītojošos kursus Maskavā*, un 1918./19. mācību gadā Rīgā absolvējusi V. Blūma reālskolu ar diviem pieciniekiem (krievu valodā un vēsturē), pieciem četriniekiem un četriem trijniekiem eksaktajos priekšmetos³⁰⁰.

Lauksaimniecības fakultātē M. Kadiķe studējusi bez pārtraukuma līdz pat studiju pabeigšanai 1927. gadā. Jau līdz ar iestāšanos Latvijas Universitātē M. Kadiķe bijusi sabiedriski aktīva – studiju biedrs atceras M. Kadiķi no 1920. gada studentu padomes vēlēšanām³⁰¹.

Kopš 1922. līdz 1926. gadam³⁰² M. Kadiķe studijas apvieno ar darbu Latvijas Lauksaimniecības Centrālbiedrības Mācības līdzekļu nodaļā, kas izveidota 1922. gada aprīlī un strauji top par visaptverošu izziņas materiālu krātuvi Latvijas un vēlāk arī ārvalstu lauksaimniekiem un skolām. Nodaļā sagatavotas labības un dārzāju sēklu kolekcijas, herbāriji, preparāti botānikas un zooloģijas studijām, diapozitīvi, kā arī izdotas brošūras ar populārzinātniskiem rakstiem un instrukcijām, ieteikumiem saimniecībā u. c.³⁰³. Bez tam Latvijas Lauksaimniecības Centrālbiedrība katru gadu aicināja studentu organizācijas piedalīties «Laucinieku un pilsētnieku tuvināšanās vakara» organizēšanā un

²⁹⁹ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

³⁰⁰ M. Kalniņš lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. apr., 18. l., 1.–3. lp.

³⁰¹ Liepiņš, Kārlis Valters. "Par maniem Latvijas Universitātes studiju gadiem", *Tehnikas Apskats*, 2003.01.01.

³⁰² Raksti par Latvijas pilsoņu biedrības Vācijā stipendijas piešķiršanu vienam universitātes lauksaimniecības fakultāti beigušam agronomam. LVVA, 7427. f., 6. apr., 144. l., 12.–15. lp.

³⁰³ "Mācības līdzekļi lauksaimniecībā", *Nedēļa*, Nr. 42, 17.10.1924., 19. lpp.

gundegas ir vairākkārt (vismaz 1924. un 1927. gadā) *sekmējušas vakara izdošanas ar dalību pie bola galda sarīkošanas*³⁰⁴.

Gundegas dibinātāja, komiltone. 1923. – 1927. gads

Gundegas dibināšanu ierosinājušas studentes, kas izstājušās no studenšu korporācijas Varavīksne pirmorganizācijas – 1922. gada 6. martā dibinātās Latvijas Universitātes studenšu literārās biedrības Varavīksne³⁰⁵. Nav rastas sīkākas ziņas par M. Kadiķes gaitām un sasniegumiem Varavīksnē, vien zināms, ka, *Varavīksnas delegēta*, piedalījies Latvijas Lauksaimniecības Centrālbiedrības Kaucmindes pirmās mājturības skolas atklāšanā 1923. gada 4. februārī³⁰⁶, un diez vai organizāciju eksterņi pārstāvēt būtu uzticēts nule uzņemtai un nepieredzējušai biedrei.

Gundegas pamatnostādnes rastas jau 1923. gada nogalē, un nākamajā – pirmajā pilnajā – pastāvēšanas semestrī – 1924. gada pavasarī – tās dzīvi vada amatpersonas, no kurām pēc vārdiem šobrīd zināma vien audzinātāja, magister literarum un prezidijs, M. Kadiķe

³⁰⁴ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 17. l., 93. lp.; LVVA, 4276. f., 1. apr., 19. l., 255. lp.

³⁰⁵ Nosaukums dažādos avotos laika posmā no 1922. līdz 1923. gadam atšķiras. Turklāt gan dokumentos, gan publikācijās atšķiras pat vārda 'varavīksne' rakstība, proti, izmantota arī šī vārda ceturtās deklinācijas forma. Latvijas Universitātes studentu savienība «Varavīksne», saīsināti studentu savienība «Varavīksne» ("38. Izvilkums no Latvijas Universitātes studentu savienības «Varavīksne» statūtiem, *Universitātes kalendārs 1922.–1923. gadam*. Rīga: Universitātes Studentu Padomes Mācību Līdzekļu Apgāda Kom., 1922, 300.–301. lpp.), Studenšu Sabiedrība «Varavīksna» (*Students*, Nr. 12, 06.12.1922., 4. lpp.); Sieviešu Studentu Savienība «Varavīksne» (*Students*, Nr. 20, 28.02.1923., 2. lpp.); Studenteņu sabiedrība «Varavīksne» (*Latvijas Universitāte. Kalendārs 1923.–1924.*, sastādījis Kārlis Upesleja. Rīga: Kārļa Upeslejas izdevums, 1923, 298. lpp., *Students*, Nr. 11, 19.03.1923., 4. lpp.). Atbilstoši oficiālajai publikācijai 1928. gada 14. decembrī, pamatojoties uz 1927. gada 25. novembra pieņemtajiem statūtu grozījumiem, mainīts iepriekš reģistrēts nosaukums «Rīgas Latvijas universitātes studenšu biedrība (savienība) «Varavīksne»» uz «Latvijas universitātes studenšu biedrību «Korporācija Varavīksne»» (*Valdības Vēstnesis*, Nr. 26, 02.02.1928., 6. lpp.). Tiesa, oficiālajā publikācijā nav norādīts, vai nosaukuma izmaiņas ir veiktas pirmo reizi kopš dibināšanas.

³⁰⁶ M. Kalniņš lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. apr., 18. l., 4. lp.

esot pirmajai Gundegas viceseniorei³⁰⁷. Semestri iezīmē Gundegas noteikumu izstrāde. Statūtus Rīgas Apgabaltiesā un Latvijas Universitātē apstiprina itin drīz³⁰⁸, tomēr to atkārtota pārreģistrēšana turpinās līdz pat 1926. gada 25. janvārim³⁰⁹.

M. Kadiķes, t/l viceseniore, nav starp Statūtus parakstījušajām gundegām; bet, tā kā iekšējo un ārējo noteikumu izstrādei gundegas ievēlējušas divas komisijas³¹⁰, ir iespējams, ka Statūtus iesniegušas to sastādītājas t/l seniores vadībā, un M. Kadiķe bijusi starp tām, kuras formulējušas iekšējos noteikumus. Komāns pieņemts konventā pāris semestrus vēlāk – 1925. gada 2. martā³¹¹ – , un to parakstījis jau attiecīgais prezidijs.

1924. gada rudenī, gundegām uzņemot pirmajā coetā sešpadsmit studentes, četras no tām M. Kadiķes ievestas, M. Kadiķe audzinātājas amatā *ar lielu nopietnību pievēršas radīt pamatus*, pēc kādiem gundegas audzinās savas meitenes³¹², turklāt tieši M. Kadiķi gundegas atceras kā pirmo audzinātāju³¹³. Tātad iepriekšējā semestrī formāli pirmajai Gundega audzinātājai, strādājot ar dibinātājām, augstākminētos pamatus ielikt nebija izdevies; daļai negribot būt nedz audzināmo, nedz darītāju lomā, lai gan krāsas maija beigās tomēr

³⁰⁷ "Coetu saraksts", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 161.–224. lpp.

³⁰⁸ "Pirmie pieci gadi korporācijas Gundega darbībā – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 11.–14. lpp.

³⁰⁹ Latvijas Universitātes Studenšu Biedrības "Korporācija Gundega" statūti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 1. l., 6.–9. lp.

³¹⁰ "Pirmie pieci gadi korporācijas Gundega darbībā – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 11.–14. lpp.

³¹¹ Šis komāns nolasīts un pieņemts C! K! 02.03.1925.

³¹² "1924./25. m. g. rudens sēmeestris – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 15.–18. lpp.

³¹³ Berga, Marija, 18. c! "Manas atmiņas par gundegām Latvijas laikā" [pirmpublicācija – *Vēstnesis*, Nr. 13, 2011, janvāris], *Latvijas Universitātes studenšu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega arhīvs], 2011, 441.–447. lpp.; Orle, Ērika, 10. c! "Sēru vēsts", *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 1. lpp.; "Gundega" desmit gadu gaitās", *Pēdējā Brīdī*, Nr. 269, 28.11.1933., 6. lpp.

saņēmušas visas dibinātājas un arī četri jau uzņemtie Goda filistri³¹⁴.

Toruden Gundega strauji attīstās – apdzīvo savu pirmo konventa dzīvokli (Studentu namā, Valdemāra ielā 67-b), sekojot vispārējām korporāciju tradīcijām, sāk noturēt katru nedēļu gan konventus (pirmdienās), gan literāros vakarus (trešdienās), Mārtiņvakaru ar pārgērbšanos un fukšu teātri, pirmoreiz iet 18. novembra gājienā un svin Gadasvētkus, kā arī kopā ar vecāko studenšu korporāciju Daugaviete semestra nogalē dibina Studenšu Prezidiju Konventu (S! P! K!)³¹⁵. M. Kadiķe, esot konventa mājas māte, šajā semestrī *ziedojsi daudz laika un enerģijas*³¹⁶, kopā ar pārējām amatpersonām iedibinot konventa kārtību tieši tādu, kāda tā pamatā būs visu Gundegas pastāvēšanas laiku līdz pat Latvijas okupācijai un kādu to esam pārmantojušas šodien. Semestris bijis tik straujš, ka tā nogalē grūti ievēlēt jaunas amatpersonas³¹⁷, visām aptverot, cik daudz darba Gundega prasa. Nākamajā semestrī, 1925. gada pavasarī, M. Kadiķe nav vadošā konventa amatā un t/l vēsturnieces semestra notikumu aprakstā, ko caurvij viegls humors un kurā ne visās situācijās pieminētās gundegas ir sauktas vārdos, M. Kadiķi atpazīt nevar.

Taču jau 1925. gada rudenī, Gundegai pirmoreiz prezidējot S! P! K!, M. Kadiķe atgriežas prezidijā, atkal viceseniores amatā, bez tam ievēd Gundegā savu studijas uzsākušo māsu Vilmu Kalniņu. Semestra sākumā izstājas vairākas gundegas, ko amatpersonas saista ar *iekšējās dzīves neizveidotību un vēl nopietnāki ķeras pie darba*³¹⁸. S! P! K! vienojas par studenšu korporāciju ārējo nozīmju

³¹⁴ “Pirmie pieci gadi korporācijas Gundega darbībā – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 11.–14. lpp.

³¹⁵ “1924./25. m. g. rudens sēmeestris – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 15.–18. lpp.

³¹⁶ “Pirmie pieci gadi korporācijas Gundega darbībā – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 11.–14. lpp.

³¹⁷ “1924./25. m. g. rudens sēmeestris – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 15.–18. lpp.

³¹⁸ “1925./26. m.g. rudens sēmeestris – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 21.–22. lpp.

audzinātājas uzdevumus³²⁵.

Pavisam drīz, jau rudenī, M. Kadiķe aizstāv diplomdarbu «Zemas temperatūras iespaids uz dīgļu skaitu un sugu maiņām sviestā»³²⁶ un beidz studijas ar agronoma grādu³²⁷. Drīz pēc tam apprecas ar studiju biedru Eiženu Kadiķi, un 27. septembrī kopā ar vīru (tobrīd līgavaini) apstiprināta par Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātes studējošo biedrības vecbiedri³²⁸.

Pēc zinātniskā grāda iegūšanas viņa *paliek pie fakultātes un palīdz jauno agronomu sagatavošanā* – strādā Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātes laboratorijās³²⁹.

Filistre, Fil! B! dibinātāja. 1927. – 1940. gads

Līdz ar studiju beigšanu, formāli beidzas M. Kadiķes gaitas aktīvajā konventā – pēc t/l noteikumiem filistres ir gaidītas piedalīties kopīgajos vakaros, bet ne ieņemt amatus konventa dzīves organizēšanai. *Cand.* grāds paver iespēju citām sabiedriskām aktivitātēm, un tās M. Kadiķe cieši sajūdz ar Gundegu un studenšu korporācijām un to attīstību kopumā.

1928. – 1929. gads

Lai arī protokolu trūkums ierobežo raksturot M. Kadiķes aktivitāti konventā laika posmā kopš filistrēšanās līdz 1929. gadam, ticams, ka, dzīvojot Rīgā, lai arī patālāk no pilsētas centra, M. Kadiķe ir radusi iespēju dalībai konventos vai literārajos vakaros. Taču zināms, ka M. Kadiķe piedalījies organizācijās ārpus Gundegas un

³²⁵ “1924./25. m. g. rudens sēmeštris – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa” *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 27.–32. lpp.

³²⁶ Raksti par Latvijas pilsoņu biedrības Vācijā stipendijas piešķiršanu vienam universitātes lauksaimniecības fakultāti beigušam agronomam. LVVA, 7427. f., 6. apr., 144. l., 12.–15. lp.

³²⁷ “Universitātes padomes sēde”, *Pēdējā Brīdī*, Nr. 166, 22.09.1927., 6. lpp.

³²⁸ “L. U. Lauksaimniecības fak. studējošo [..]”, *Latvijas Sargs*, Nr. 159, 28.11.1927., 3. lpp.

³²⁹ “Sēru vēsts”, *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 1. lpp.

nodevusies profesionālai izaugsmei.

1928. gada aprīlī M. Kadiķe ir viena no astoņiem referentiem³³⁰ Latvijas Agronomu biedrības rīkotajā 6. Agronomu zinātniskajā kongresā. Kongress noticis Lauksaimniecības fakultātes telpās Kronvalda bulvārī³³¹ un translēts tiešraidē Latvijas Radio³³². Kongresu atklājis pats zemkopības ministrs³³³, tanī uzstājās nozares prominences un M. Kadiķes ziņojums «Zemas temperatūras nozīme sviesta konzervēšanā» bija papildinājums zināšanām par sviesta kā eksportpreces kvalitātes nodrošināšanu. M. Kadiķe vairākkārt publicējusi rakstus par piensaimniecības jautājumiem nozares žurnālos³³⁴.

Pieaugot izstudējušo sieviešu skaitam, 1928. gada 12. jūnijā dibinās Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienība³³⁵ ar pamatmērķi *stiprināt latvju sievietes garīgās intereses, veicināt viņas profesionālo darbu un līdz ar to radīt un izveidot latvju sievietes kā garīga cilvēka lomu un nozīmi Latvijas dzīvē*³³⁶. Tobrīd jau pastāv vairākas citas sieviešu organizācijas, tostarp dažādu biedrību un draudžu dāmu komitejas, ar dažādiem to mērķiem, taču L. A. I. S. A. apvieno tieši izstudējušās – izglītotās – sievietes. M. Kadiķe ir viena no *iniciatoru sapulces* ievēlētajām Organizācijas komisijas locekļēm un

³³⁰ "Latvijas agronomu 6. zinātniskā kongresa referentu slehdzeeni", *Zemes Spēks [Brīvā Zemes ikpārnedējas pielikums lauksaimniecības un lauku dzīvei]*, Nr. 8, 24.04.1928., 12.–13. lpp.

³³¹ "Aizrādījumi", *Latvijas Kareivis*, Nr. 79, 05.04.1928., 4. lpp.

³³² "Aizrādījumi. Radiofons", *Latvijas Kareivis*, Nr. 82., 13.04.1929, 4. lpp.

³³³ "Ko spreeda muhsu agronomu 6. zinātniskais kongress", *Pēdējā Brīdī*, Nr. 84, 15.04.1928, 7. lpp.

³³⁴ Raksti par Latvijas pilsoņu biedrības Vācijā stipendijas piešķiršanu vienam universitātes lauksaimniecības fakultāti beigušam agronomam. LVVA, 7427. f., 6. apr., 144. l., 12.–15. lpp.

³³⁵ "Latvijas akadēmiski izglītooto sieviešu apvienības pirmā gada darbības pārskats", *Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu apvienības Ziņojumi*, Nr. 2, 15.10.1929., 30.–31. lpp.

³³⁶ Paļeiviča, Milda. "Latvijas akadēmiski izglītooto sieviešu apvienības tapšana un pirmais darba posms", *Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 28. 15.05.1938., 1.–3. lpp.

statūtu autorēm³³⁷, kā arī ievēlēta L. A. I. S. A. pirmajā valdē³³⁸ un pilda kasieres pienākumus³³⁹ līdz pat 1930. gada 2. februārim, kad uz gadu ievēlēta valdē³⁴⁰ par biedrzini³⁴¹. Pirmo pastāvēšanas gadu L. A. I. S. apvienības valdes priekšsēde un Gundegas god! fil! Milda Paļēviča atceras kā intensīvu, valdes sēžu piesātinātu, veidojot noteikumus un veicot pirmās eksternās aktivitātes, uzņemot ārzemju viešņus³⁴². Bez formālajiem pienākumiem M. Kadiķe, kas pārvalda vācu, krievu un *daļēji zina* franču valodu³⁴³, vēlāk rodama arī starp *Kulturālās komisijas* pēcpusdienas tējas rīkotājiem³⁴⁴.

1928. gada nogalē Universitātes padome M. Kadiķi kā vienu no trim kandidātiem izvirza Latvijas Pilsoņu biedrības Vācijā stipendijai trīs, četrus mēnešus *papildināties agronomiskās zināšanās*³⁴⁵ kādā no Vācijas lauksaimniecības iestādēm, taču stipendija domāta tikai

³³⁷ "Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības 10 gadi", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 28, 15.05.1938., 30.–31. lpp.

³³⁸ Paļēviča, Milda. "Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības tapšana un pirmais darba posms", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 28, 15.05.1938., 1.–3. lpp.

³³⁹ "Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības pirmā gada darbības pārskats", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 2, 15.10.1929., 30.–31. lpp.; "Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības 1929. gada darbības pārskats", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 3, 15.01.1930., 33.–35. lpp.

³⁴⁰ "Gada sapulcē 1930. g. 2. februārī", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 4, 15.03.1930., 61.–62. lpp.

³⁴¹ "Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības 1929. gada darbības pārskats", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 6, 15.01.1931., 85.–88. lpp.

³⁴² Paļēviča, Milda. "Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības tapšana un pirmais darba posms", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 28, 15.05.1938., 1.–3. lpp.

³⁴³ Raksti par Latvijas pilsoņu biedrības Vācijā stipendijas piešķiršanu vienam universitātes lauksaimniecības fakultāti beigušam agronomam. LVVA, 7427. f., 6. apr., 144. l., 12.–15. lpp.

³⁴⁴ "Komisiju darbība. Pārskats par Kulturālās komisijas darbību", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 1, 15.06.1929., 11.–13. lpp.

³⁴⁵ "Skola un izglītība. Universitātes padomes sēdē", *Latvijas Kareivis*, Nr. 273, 30.11.1928., 4. lpp.

vienam fakultātes absolventam, un to piešķir viņas kolēģim³⁴⁶.

1929. gada pavasara semestrī, martā, M. Kadiķe ziņo konventam, ka Filistru biedrība un arī Filistru Biedrību Apvienība *jau dibinoties*³⁴⁷. Jāpiemin, ka Fil! B! dibināta divreiz. Pirmoreiz – divus gadus iepriekš – 1927. gada 21. martā, tik tikko pirmajām gundegām absolvējot augstskolu; toreiz konstatētas sešas biedres un pagaidu valde trīs personu sastāvā, taču pēc tam biedrība ieņēmusi *nogaidošu stāvokli* un *nodomājusi darbību turpināt* līdz ar *biedru dabīgo pieaugumu*³⁴⁸. Par Fil! B! dibināšanas datumu tik un tā uzskata 1929. gada 17. martu un par Fil! B! dibinātājām sauc arī pirmā mēģinājuma aktīvistes.

1929. gada 15. aprīlī notiek pirmā Fil! B! valdes sēde, kurā *Valdes pienākumus vienprātīgi sadala*, ievēlot M. Kadiķi par priekšsēdētāju³⁴⁹. Jau pēc pusgada, 1929. gada rudenī, pieņemti Fil! B! statūti³⁵⁰, kā arī tiek strādāts pie aktīvā konventa un filistru attiecību pilnveides, tostarp *nolemj pieprasīt aktīvo konventam izcitēt arī filistrēm par visiem svarīgākiem konventiem un sarīkojumiem, kā piemēram: svētku gadījumus, svarīgākos literāriskos vakarus un konventus, kuros iet runa par jautājumiem, kuri var interesēt arī filistres*³⁵¹. Filistru dalība konventos ir protokolos atsevišķi fiksēta, parasti filistres ierodas, kad izskatāms kāds strīdīgāks vai kutelīgāks jautājums vai arī aizstāvama krustmeita sarežģītākās diskusijās vai pārkāpumu lietās.

Bez sabiedriskās aktivitātes plaukst arī M. Kadiķes akadēmiskā karjera – 1929. gada 6. maijā viņai piešķir Kultūras fonda Stipendiju *ārzemju ceļojumam ārpus L.U. stāvošiem zinātniekiem* LVL 500 apmērā³⁵². Trūkst sīkāku ziņu, kad un uz kuriem M. Kadiķe devusies.

Gada nogalē M. Kadiķei dzimst pirmais bērns – meita

³⁴⁶ Raksti par Latvijas pilsoņu biedrības Vācijā stipendijas piešķiršanu vienam universitātes lauksaimniecības fakultāti beigušam agronomam. LVVA, 7427. f., 6. apr., 144. l., 40. lp.

³⁴⁷ K! protokols Nr. 161 – 03.03.1929. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 13.–15. lp.

³⁴⁸ Fil! B! ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 16. l., 164. lp.

³⁴⁹ Fil! B! valdes sēdes 15.04.1929. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 1. lp.

³⁵⁰ Fil! B! statūti 1929. g. (noraksts 1936. g.). LVVA, 4276. f., 1. apr., 1. l., 4. lp.

³⁵¹ Fil! B! valdes sēdes 11.10.1929. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 2. lp.

³⁵² "Valdības iestāžu paziņojumi", *Valdības Vēstnesis*, Nr. 102, 08.05.1929., 2.–3. lpp.

Astrīda³⁵³.

1930. gada pavasara semestris

1930. gada martā filistres satrauc Gundegas aktīvā konventa nupat rīkots ekstersns vakars, kurš *neatgādinājīs viesu vakaru, kā bij' domāts, bet balli*³⁵⁴: meitenes nav bijušas uzdevumu augstumos, turklāt viesi vadījuši iepriekš nepieteiktas dziesmas. Kopumā gan saviesīgo norisi tas nav ietekmējis, ja reiz akadēmiskajā presē³⁵⁵ norādīts, ka vakars pagājīs *lielā omulībā* un ka par viesiem *zaļi-zili-sudrabortā saime rūpējusies ar lielu disciplīnu un acīmredzamu patiku*, tomēr diskusijas noslēgumā M. Kadiķe aicina konventu turpmāk šādu vakaru organizēšanai piesaistīt filistres, kopskaitā desmit³⁵⁶. Jāsecina, ka līdz ar Fil! B! nodibināšanos filistres ne vien piedalās konventa dzīvē, bet arī uzstāj uz savu līdzdalību būtiskās un reprezentatīvās situācijās.

Tanī pašā konventā izskatīta amatpersonu disciplīnas lieta, kas ar tās pārsūdzēšanu ievelkas trijos konventos, pat ar God! fil! Jura Plāķa piedalīšanos³⁵⁷ otrajā no tiem. Lieta uzsākas ar M. Kadiķes krustmeitas E. Grīnbergas sūdzību pret apvainojumu par *konventa naudas izlietošanu personīgām vajadzībām*. Lai arī sūdzētāja atgādina, ka *lietā no svara ir noskaidrot līdzekļu izsaimniekošanas faktu*, konvents vairāku stundu garumā cenšas precizēt, kura no divām citām komiltonēm s/l seniori aprunājusi vairāk kā otra un kura vien *līdzī* vai tomēr *nepatiesību konventā runājusi*. M. Kadiķe vērš nogurušā konventa uzmanību, ka *nav pierādīts noziegums*, tomēr vienu no abām soda ar piespiedu izstāšanos³⁵⁸, un C! K!ts pēc septiņu stundu darba tiek slēgts vien pusčetros no rīta. Pāris konventu vēlāk sodu mīkstina – izslēdz uz divarpus gadiem³⁵⁹.

Šo semestri iezīmē M. Kadiķes sadarbība ar citu studenšu

³⁵³ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 11.05.2018.

³⁵⁴ K! protokols Nr. 199 – 17.03.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 98.–106. lp.

³⁵⁵ “Gundegas viesu vakars”, *Universitas*, Nr. 3, 15.03.1930., 16. lpp.

³⁵⁶ Filistru b-bas sastāvs uz 1930. gada 1.janvāri. Fil! B! sastāvs. LVVA, 5677. f., 1. apr., 3. l., 1.–3. lp.

³⁵⁷ K! protokols Nr. 200 – 24.03.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 107.–109. lp.

³⁵⁸ K! protokols Nr. 199 – 17.03.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 98.–106. lp.

³⁵⁹ K! protokols Nr. 201 – 31.03.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 110.–112. lp.

konventu filistrēm: 1. martā³⁶⁰ uz «Gundega's» fil. b-bas ierosinājumu³⁶¹, proti, M. Kadiķes un Fil! B! valdes t/l sekretāres vadībā³⁶², četru vecāko studenšu konventu filistres dibina *Latvijas Universitātes Studenšu Korporāciju Filistru Savienību* (S. F. S.), kas reģistrācijai un statūtu izskatīšanai Rīgas Apgabaltiesā pieteikta jau pēc diviem mēnešiem – 12. maijā³⁶³, un reģistrēta 11. jūnijā³⁶⁴.

1930. gada rudens semestris

Semestra ietvaros notiek vismaz viena Fil! B! biedru sapulce (5. novembrī) un divas Fil! B! valdes sēdes – 1. un 26. novembrī, no kurām pēdējā M. Kadiķe ziņo, ka S. F. S. valdē Fil! B! ieguvuse divas vietas³⁶⁵. Pēc pāris nedēļām M. Kadiķe kopā ar vēl trim aktīvām filistrēm piedalās Gundegas Sp! C! K!, kad vēlētas nākamā semestra amatpersonas un saņemts filistru biedrības raksts, kurā filistru biedrība lūdz dot paskaidrojumu, kādēļ filistrēm netiek ziņots par gaidāmajiem literārajiem vakariem, izmaiņām sarakstos un komānā³⁶⁶. Bez tam izskatīti «Apvienotā studenšu korporāciju komāna» papildinājumi, taču filistrēm varētu būt bijis kas sakāms pie arī punkta dažādi – *Ienācis uzaicinājums iestāties Vislatvijas sieviešu apvienības organizācijas padomē*³⁶⁷ (L. S. O. P.), kuras kongresā 23.–24. novembrī nolemts nākamajās vēlēšanās visām sievietēm apvienoties uz vienas kopējas listes³⁶⁸. Tomēr konventu protokolos par šo konferenci, nedz arī par tās iznākumu, nav nekas minēts.

³⁶⁰ Filistru savienība – raksts S. F. grāmatai, 1940. g. LVVA, 5677. f., 1. apr., 4. l., 6.–7., 12. lp.

³⁶¹ K! protokols Nr. 206 – 05.05.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 120.–121. lp.

³⁶² Fil! B! valdes sēdes 28.03.1930. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 3. lp.

³⁶³ Reģistrācijas pieteikums. I. par Filistru savienību. 12.05.1930. LVVA, 1536. f., 21. apr., 527. l., 1.–2. lp.

³⁶⁴ "Tiesu sludinājumi", *Valdības Vēstnesis*, Nr. 155, 15.07.1930., 2. lpp.

³⁶⁵ Fil! B! valdes sēdes 26.11.1930. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 4. lp.

³⁶⁶ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 25. l., 17. lp.

³⁶⁷ K! protokols Nr. 223 – 08.12.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 163.–167. lp.

³⁶⁸ "Sievietēm jāapvienojās", *Latgales Ziņas*, Nr. 7. 13.02.1931., 4. lpp.; Paļevič-Bite, Mild. "II. Vislatvijas Sieviešu konference Rīgā", *Pasta-Telegrāfa Dzīve*, Nr. 17, 01.12.1930., 520.–522. lpp.

1931. gads

1931. gada janvāra beigās M. Kadiķei dzimst otrs bērns, un visu semestri viņas dalība nav fiksēta nevienā K!ta protokolā. Taču Fil! B! amatpersonas M. Kadiķes vadībā bez ikdienas lietām izstrādā Fil! B! darbības pamatus – tradīcijas, kārtības rulli, filistru dziesmu³⁶⁹ – , un notiek arī darbs S. F. S. Kā viens no izstrādātajiem noteikumiem minams gundegu saziņas formāts, proti, jau pirms gada akcentēts, vai filistres būtu jāuzrunā ar ‘Tu’³⁷⁰, un kopš 1931. gada maija³⁷¹ turpmāk ieviesta skaidrība, ka *filistres un komm. savā starpā uzrunājas ar “Jūs”*, izņemot tās, kas *k-tā vienā laikā bijušas aktīvas, bez tam filistrei ir tiesības tautietes un meitenes uzrunāt ar “Tu”*. Mūsdienās šī kārtība ir citāda.

Bez tam 1931. gada 23. janvārī L. A. I. S. apvienībā nodibināta Agronomju sekcija³⁷², kā viens no uzdevumiem bez regulāriem priekšlasījumiem ir arī izbraucieni uz saimniecībām, kurās *redzams sievietes darbs*³⁷³; tobrīd L. A. I. S. A. sastāvā no 181 biedres agronomju ir 17, no kurām vien divas strādā savās saimniecībās³⁷⁴. Diez vai M. Kadiķe ir viena no abām, jo viņas adrese joprojām ir Rīgā, tēva mājās³⁷⁵, taču pavisam drīz, jau šajā gadā, pēc vīratēva nāves M. Kadiķe sāk saimniekot *Purvēveros*³⁷⁶.

Profesionālās karjeras sakarā M. Kadiķe piedalās Baltijas valstu agronomu savienības kongresā 5. jūlijā Rīgā³⁷⁷ un nepaliek

³⁶⁹ 1931. gada Darbības pārskats. Fil! B! Darbības pārskati. LVVA, 5677. f., 1. apr., 2. l., 1.–7. lp.

³⁷⁰ K! protokols Nr. 198 – 06.03.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 97. lp.

³⁷¹ K! protokols Nr. 239 – 04.05.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 9.–13. lp.

³⁷² “Agronomju sekcija”, *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 9, 15.01.1932., 151.–153. lpp.

³⁷³ “Gada sapulcē 1931. g. 8. februārī”, *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 7, 15.05.1931., 107.–109. lpp.

³⁷⁴ “Biedreņu sastāvs”, *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 8, 15.10.1931., 131.–132. lpp.

³⁷⁵ Filistru b-bas sastāvs uz 1931. gada 1. janvāri. Fil! B! sastāvs. LVVA, 5677. f., 1. apr., 3. l., 1.–3. lp.; “L. A. I. S. A. sastāvs 15.01.1931.” *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 6, 15.01.1931., 103.–106. lpp.

³⁷⁶ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

³⁷⁷ “Trešais Baltijas valstu agronomu savienības kongress”, *Latvijas Kareivis*, Nr. 141, 01.07.1931., 4. lpp.

nepamanīta, kā viena no trim vietējām agronomēm ierodoties tautastērpā³⁷⁸.

Tomēr, galvenokārt, 1931. gadu iezīmē rudenī notiekošās 4. Saeimas vēlēšanas. Arī *Gundegas filistre Milda Kadiķe pārliecinoši aizstāv reto izdevību un nepieciešamību balsot par sievieti Saeimā*³⁷⁹, turklāt, kā neapšaubāmi viena no *latvju sieviešu biedrību priekšstāvēm*³⁸⁰, M. Kadiķe startē 4. sarakstā «Sieviešu organizāciju kandidātu saraksts, pie Latvijas sieviešu organizāciju padomes»³⁸¹. Jau gada sākumā Daugavietes dibinātāja ievēlēja Rīgas domē³⁸² un sievietes nopietni gatavojas iekļūšanai Saeimā – gan apvienojas atsevišķā sarakstā, gan startē individuāli citos. Sieviešu saraksta popularizēšanas ietvaros M. Kadiķe kopā ar citām kandidātēm uzstājas "referātu dienā" ar runu «Sievietes darbs Satversmes Sapulcē»³⁸³. Jo īpaši intensīvs uzstāšanās grafiks ir septembrī³⁸⁴, arī gundegas atsevišķu konventu velta M. Kadiķes stāstījumam par drīzajām Saeimas vēlēšanām³⁸⁵. Tikmēr dažviet presē viss saraksts, jo īpaši M. Kadiķe kā tā izvirzītā kandidāte, nozākāts par *korporāciju dāmu mandātu tīkotāju listi un raibu nenozīmīgu pilsonisko madāmiņu baru*³⁸⁶, pat izsmiets kādas kandidātes uzvārds ar repliku, ka *starp kandidātēm var būt ielavījies kāds vīrietis*³⁸⁷.

Īsi pirms vēlēšanām S! P! K! Sabiedriskā komiteja (S! K!), ne vien nolemj visām *obligatoriski* balsot par tieši sieviešu sarakstu Nr. 4, bet vēl arī izsvītrot visas kandidātes, izņemot trīs korporantes, tostarp

³⁷⁸ "Kā priedējās agronomi", *Aizkulises*, Nr. 29, 17.07.1931., 3. lpp.

³⁷⁹ "1931./32. m. g. rudens sēmeštis – t/l vēsturniece Irma Cēbere, 10. c!", *Studenšu korporācija Gundega Vēsture, pirmā daļa, Studenšu korporācija Gundega. Vēsture, pirmā daļa*, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, ĀILI, 2008, 57.–60. lpp.

³⁸⁰ "Sievietēm jāapvienojās", *Latgales Ziņas*, Nr. 7, 13.02.1931., 4. lpp.

³⁸¹ "Latvijas Republikas Saeimas 1931. gada vēlēšanu kandidātu saraksti", *Valdības Vēstnesis*, Nr. 193, 31.08.1931., 3. lpp.

³⁸² "Chronika", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 7, 15.05.1931., 120. lpp.

³⁸³ "Sieviešu referātu diena", *Latvijas Sargs*, Nr. 22, 01.06.1931., 4. lpp.

³⁸⁴ "Sieviešu organizāciju kandidātu saraksts. Tautas sapulces", *Pēdējā Brīdī*, Nr. 206, 13.09.1931., 7. lpp.

³⁸⁵ K! protokols Nr. 245 – 29.09.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 22. lpp.

³⁸⁶ "“Dzeguzens” pilsonisko seeweeshu liztē", *Sociāldemokrāts*, Nr. 216, 26.09.1931., 2. lpp.

³⁸⁷ "Sīkais feļetons", *Sociāldemokrāts*, Nr. 217, 27.09.1931., 5. lpp.

M. Kadiķi, turklāt pierakstot klāt prof. Arnoldu Spekki un prof. Juri Plāķi³⁸⁸. Šis lēmums izplatījās krietni ārpus konventu dzīvokļu robežām, ja reiz prese brīdina vēlētājus, ka *korpores gribot ar taloniem ieperināt savu dzeguzeni Kadiķis*³⁸⁹. Svītrošana sieviešu sarakstā nudien izcēla visas trīs korporantes, taču ar acīmredzami neviendabīgu rezultātu: 1388, 1230 (M. Kadiķei) un 1182 biļeteniem³⁹⁰, apsteidzot, piemēram, Zentu Mauriņu³⁹¹. Taču šie centralizētie centieni nevainagojas panākumiem un neviena no sieviešu saraksta kandidātēm Saeimā neiekļūst, un komiltones *jau nesaudzīgāk savā starpā pārrunā, ka varbūt nākotnē šādos gadījumos vajadzētu atstāt katrai brīvas rokas*³⁹².

No Gundegas avotiem nav saprotams, kādēļ pēc vēlēšanām neveismīgi kandidējusi Daugavietes dibinātāja sacījusi, ka *eventuālās neveiksmēs attiecībā uz 4. Sarakstu Saeimas vēlēšanās, vainīgs būšot vienīgi Gundegas K!ts*³⁹³, uz ko gundegas reaģē ar sūdzību S! P! K! Tiesā³⁹⁴. Tur *konstatē, ka apvainojums nav vērst pret visu Gundegas K!tu, bet gan pret atsevišķu Gundegu*³⁹⁵, domāts – M. Kadiķi. Taču nākamajā semestrī konvents interni uzsver, ka vēsturē jābūt skaidri fiksētam, ka konflikts S! K! *noticies* starp daugavietes dibinātāju un Gundegas K!tu, nevis M. Kadiķi³⁹⁶. T/l vēsturniece atceras abus studenšu konventus *grūtu sirdi* veicam tiesāšanās pienākumu un min Gundegu paliekam *ne visai vēlamā lomā*³⁹⁷.

³⁸⁸ K! protokols Nr. 247 – 02.10.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 25. lp.

³⁸⁹ “Sīkais feļetons”, *Sociāldemokrāts*, Nr. 217, 27.09.1931., 5. lpp.

³⁹⁰ “Rīgas apgabalā ievēlētie deputāti būs zināmi šodien”, *Latvijas Kareivis*, Nr. 227, 09.10.1931., 1. lpp.

³⁹¹ “Taloni sāk sagādāt pārsteigumus”, *Latvis*, Nr. 2983, 09.10.1931., 5. lpp.

³⁹² “1931./32. m. g. rudens sēstestris – t/l vēsturniece Irma Cēbere, 10. c!” *Studenšu korporācija Gundega Vēsture, pirmā daļa, Studenšu korporācija Gundega. Vēsture, pirmā daļa*, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 57.–60. lpp.

³⁹³ K! protokols Nr. 248 – 05.10.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 26.–28. lp.

³⁹⁴ K! protokoli: Nr. 248 – 05.10.1931., Nr. 249. – 12.10.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 26.–32. lp.

³⁹⁵ K! protokols Nr. 259 – 07.12.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 61.–64. lp.

³⁹⁶ K! protokols Nr. 263 – 08.02.1932. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 73.–75. lp.

³⁹⁷ “1931./32. m. g. rudens sēstestris – t/l vēsturniece Irma Cēbere, 10. c!” *Studenšu korporācija Gundega Vēsture, pirmā daļa, Studenšu korporācija Gundega. Vēsture, pirmā daļa*, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 57.–60. lpp.

Neskatoties uz nepatīkamo jezgu vai arī tieši tās sakarā M. Kadiķe piedalās vairākos semestra konventos³⁹⁸, no kuriem vienā³⁹⁹ ziņo, ka Fil! B! turpmāk no konventa ģrēs vienu istabu, un citā⁴⁰⁰ skaidro filistru redzējumu par filistrēšanās noteikumiem, proti, ka Fil! B! uzņems tikai tās taut! fil!, kuras pavisam pārtraukušas studijas.

1932. gada pavasara semestris

1932. gada 31. janvārī notiek Fil! B! kopsapulce, kurai valde gatavojas divās sēdēs iepr. gada novembrī un decembrī, tostarp risina S. F. S. aktualitātes, attīsta *filistru komana projektu*, un pārvēlē valdi, M. Kadiķei paliekot priekšsēdētājas amatā⁴⁰¹.

M. Kadiķe ir viena no trim gundegām S! K! prezidijā⁴⁰², aprīlī ievēlēta par S! K! prezidija priekšsēdi⁴⁰³ un kopā ar vēl četrām filistrēm ir delegāte S. F. S.⁴⁰⁴. Arī šis gads izvēršas politiski aktīvs, sieviešu organizācijām reaģējot pret sieviešu teologu tiesību ierobežošanu⁴⁰⁵, tā panākot atļauju atbilstoši izglītotām sievietēm sprediķot no katedras baznīcā⁴⁰⁶, un iestājoties pret likuma projektu, kas liegtu precētām sievietēm tiesības strādāt⁴⁰⁷ (tas vēlāk Saeimā noraidīts ar divu balsu pārsvaru⁴⁰⁸).

Neveiksmei iepriekšējā gada vēlēšanās tagad seko skandalozs atvilnis: Nacionālajā teātrī uzved Jāņa Akurātera «Amora talonu», *loti dzīvā, jautrā veidā izvedot akūtas jautājumus, sevišķi sieviešu frontē un*

³⁹⁸ K! protokols Nr. 249 – 12.10.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 29.–32. lp.

³⁹⁹ K! protokols Nr. 253 – 02.11.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 39.–40. lp.

⁴⁰⁰ K! protokols Nr. 257 – 29.11.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 52.–55. lp.

⁴⁰¹ Fil! B! valdes sēžu 02.11.1931., 23.12.1931., 30.12.1931., 31.01.1932. protokoli. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 6.–7. lp.

⁴⁰² K! protokols Nr. 268 – 29.02.1931. LVVA: 4276. f., 1. apr., 4. l., 83.–85. lp.

⁴⁰³ Fil! B! valdes sēdes 21.04.1932. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 7.–8. lp.

⁴⁰⁴ Fil! B! valdes sēdes 21.04.1932. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 7.–8. lp.

⁴⁰⁵ K! protokols Nr. 268 – 29.02.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 83.–85. lp.

⁴⁰⁶ Osvalda, K. "Vērojumi un iespaidi sieviešu kongresā", *Zeltene*, Nr. 6. 15.03.1934., 15.–16. lpp.

⁴⁰⁷ "Memorands", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 9, 15.01.1932., 156.–157. lpp.

⁴⁰⁸ Raksts S. F. grāmatai, 1940. g., gundegu piesūtītā labotā versija. LVVA, 5677. f., 1. apr., 4. l., 6.–7., 12.–12. lp.

politikā⁴⁰⁹, par ekstravagantas sieviešu listes lozungiem⁴¹⁰, par iecerētu apvērsumu sabiedrībā, virtuvē un guļamistabā⁴¹¹. Lai arī izsmējušies skatītāji aplaudē ar ovācijām, luga konstatēta kā vien rupjš apvainojums sievietei⁴¹², un pēc S. F. S. ierosinājuma konvents atbalstīja Nacionālā teātra izrāžu boikotu, kamēr vien komēdija būs repertuārā⁴¹³.

Pārrunājot jaunās parādības literatūrā un mākslā, starp citu, sapulce izteica izbrīnu par to, ka Valsts nacionālais teātris, kas ir tautas mākslas gaumes veidotājs un saņem pat tagadējos grūtajos laikos valsts pabalstus, uzņem savā repertuārā tādu sēnalu literatūras paraugu, kāds ir «Amora talons», – sacīts S. F. S. paziņojumā⁴¹⁴. L. A. I. S. A. sapulcē valdei uzdots vērsties pie Izglītības ministra ar aizrādījumu, par lugai «Amora talons» līdzīgu literāriski mazvērtīgu lugu izrādīšanas nevēlamību valsts teātrī un ar lūgumu rūpēties par Nacionālā teātra repertuāra uzlabošanu⁴¹⁵. Par teātra apmeklēšanu filistres sodīja ar desmit latu naudassodu, bet komiltones izstūma no konventa uz vienu mēnesi⁴¹⁶, taču katras izrādes skatītājos mana vairākas korporantes⁴¹⁷, arī gundegas⁴¹⁸. Pēc diviem mēnešiem, pienākot iemīļotas aktrises jubilejas svinībām, S! K! boikotu atceļ⁴¹⁹, lai arī Gundegas konvents nostāju nemaina⁴²⁰.

Jānis Akuraters par korporanšu buntu vien pasmējies –

⁴⁰⁹ “Divas oriģinālas novitātes Nacionālā Teātrī”, *Teātra Vēstnesis*, Nr. 5, 1931./1932. g. sezona, 16. lpp.

⁴¹⁰ “Māksla. Nacionālais teātris”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 26, 03.02.1932., 2. lpp.

⁴¹¹ “Māksla. J. Akuratera “Amora talons» Nac. teātrī”, *Latvijas Kareivis*, Nr. 26, 03.02.1932., 4. lpp.

⁴¹² K! protokols Nr. 263 – 08.02.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 73.–75. lp.

⁴¹³ K! protokols Nr. 263 – 08.02.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 73.–75. lp.

⁴¹⁴ “Galvas pilsēta. Sieviešu protests”, *Latvijas Kareivis*, Nr. 35, 13.02.1932., 4. lpp.

⁴¹⁵ “Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības gada sapulce 1932. g. 7. februārī” Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi, Nr. 10, 15.04.1932., 175.–177. lpp.

⁴¹⁶ Fil! B! valdes sēdes 21.04.1932. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 7.–8. lp.

⁴¹⁷ “Māksla. Akuratera “Amora talons»”, *Aizkulises*, Nr. 11, 11.03.1932., 3. lpp.

⁴¹⁸ K! protokols Nr. 268 – 29.02.1932. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 83.–85. lp.

⁴¹⁹ Fil! B! valdes sēdes 21.04.1932. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 7.–8. lp.

⁴²⁰ K! protokoli: Nr. 270 – 14.03.1932., Nr. 272 – 11.04.1932. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 87.–88. lp.

autoram grūti izprast, kāds šīm dāmām sakars ar negatīvām figūrām, un filistru uzstāšanās presē rādot, ka komēdijai īstenībā ir bijuši dziļāki un plašāki pamati nekā es rakstot domāju⁴²¹. Izsmietas ir ne vien sievietes un sieviešu tiesības un ambīcijas kā tādas, bet arī mūsu goda filistru pierakstīšana centralizētās biļetenu svītrošanas ietvaros (bez viņiem sarakstam ar taloniem pievienoti vēl citi⁴²²), jo lugā darbojas kāds *elegants dāmu mednieks*, kas no sieviešu saraksta ieguvis 300 talonus⁴²³... Luga esot *radīta svētku repertuāram, vieglai baudai, nervu atpūtināšanai* un jau pavisam drīz, vēl kamēr korporantes turpina boikotēt teātri, lugu iestudē reģionos – Cēsīs, Liepājā, Kandavā, Rausā u. c.⁴²⁴. Neapmierinātība sieviešu vidū fiksēta arī ārpus Rīgas⁴²⁵, un, lai arī principiālā korporanšu nostāja radīja lielisku izrādes reklāmkampaņu, tā tomēr ir likusi autoram taisnoties, ka *komēdiju rakstījis bez ļauna nolūka, viegli smīnēdams par sieviešu vājībām, ka smeļ par sievieti politiķi, bet ne par nopietno politiķi, kas tiešām var stāties blakus vīrietim politisko cīņu arēnā, bet gan par tām, kas politiskās cīņās dodās ar pūderslotiņām*⁴²⁶. Ne visi kritiķi uzņēma lugu ar sajūsmu – *autors neesot satīru sapratis un pārvērtis rupjā groteskā*⁴²⁷, un *komēdija neesot no autora labākajām*⁴²⁸. Esot par *sālītu*⁴²⁹, secinājis kāds deputāts, un avīzē «Students» diplomātiski sacīts, ka autora centiens *izsmiet pārmērības modernā sieviešu kustībā* darīts *vājiem mākslinieciskiem līdzekļiem*⁴³⁰. Atsevišķi izceļams vērtējums, ka autors *pabailīgi pieskāries* vēlēšanu tēmai, nevis atrādot *lielo partiju andeles*, bet gan *izjokojojt kādu pazīstamu pilsoņu*

⁴²¹ "Ko saka Akuraters?" *Latvis*, Nr. 3085, 13.02.1932., 8. lpp.

⁴²² "Taloni sāk sagādāt pārsteigumus", *Latvis*, Nr. 2983, 09.10.1931., 5. lpp.

⁴²³ "Māksla. J. Akuratera "Amora talons", *Centra balss*, Nr. 6, 12.02.1932., 8. lpp.

⁴²⁴ "Māksla. Amora talons", *Cēsu Avīze*, Nr. 270, 26.03.1932., 3. lpp.;

"Māksla. Liepājas Jaunais teātris", *Strādnieku Avīze*, Nr. 95, 29.04.1932., 4. lpp.; "Kandavas dzīve", *Talsu Balss*, Nr. 16, 29.04.1932., 2. lpp.; "Rausa. Rausas pagasta jaunatne", *Smiltēnes Ziņas*, Nr. 9, 15.07.1932., 4. lpp.

⁴²⁵ "Amora talonu zvejneeki Cehsu teātrī", *Cēsu Avīze*, Nr. 271, 02.04.1932., 3. lpp.

⁴²⁶ *Ibidem*.

⁴²⁷ Stirajs, Arw. [Stirājs, Arveds] "Amora talons", *Latviešu Balss*, Nr. 5, 07.02.1932.

⁴²⁸ "Vietējās ziņas. Krustpils pag. aizsargi", *Jēkabpils Vēstnesis*, Nr. 18, 05.05.1932., 2. lpp.

⁴²⁹ "Mākslas chronika. Akurātera «Amora talons»", *Filma un Skatuve*, Nr. 78, 26.02.1932., 11. lpp.

⁴³⁰ Č., A. "Teātri", *Students*, Nr. 185, 09.03.1932., 5. lpp.

*šufrazisti, sieviešu kustības vadoni, un viņas vīru*⁴³¹. Galu galā, sievietē taču jau labu laiku bija sabiedrībā ievērota un turīgo dzimtas vīriešu atbalstīta un neizbēgama Latvijas un Rietumu pasaules tautsaimniecības un zinātnes parādība, ar ko nevar nerēķināties valstī, kur sievietēm un vīriešiem dotas vienlīdzīgas politiskās tiesības. Krietni vēlāk, piecdesmitajos, Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Zinātņu Akadēmijas apgādā izdota latviešu literatūras hrestomātija skaidro, ka izrāde ataino, kā *buržuāziskie vēlēšanu kandidāti iegūst balsis*⁴³². Vēl deviņdesmitajos, jau pēc Latvijas Republikas faktiskās neatkarības atgūšanas, korporantes negrozāmi paliek pie secinājuma, ka lugas *saturs galvenā kārtā ir latvju sievietes rupji apvainojumi*⁴³³. Pēc teju 90 gadiem, jāsecina, ka politisko aizkulišu kariķējums četros cēlieņos ticis krietni pārspīlēts, papildus pabanāliem jokiem ietērpjot dažus tēlus mainītu dzimumu lomu apgērbā.

Pavasaris aizrit *Amora talona* zīmē, taču darbs turpinās. Semestra noslēgumā M. Kadiķe piedalās konventā, kur izskata fundamentālus noteikumus par filistrēm⁴³⁴, vairumu piedāvāto punktu konventā pieņem, taču noslēgumā M. Kadiķe *atgādina kādreizējo lūgumu* Fil! B! būt pārstāvētai tradīciju komisijā, un turpmāk amatpersonas šo ievēro (ir piemēri konventa un Fil! B! sarakstē).

Bez tam, gada sākumā, kamēr Rīgas sabiedrību savīļņo Nacionālā teātra repertuārs, *enerģiskā Kadiķa kdze* ir viena no Vecmoku pagasta zemturu dienas organizatorēm un, noprotams, arī Latvijas Zemnieku Savienības Vecmoku nodaļas biedre⁴³⁵. Rudenī M. Kadiķei L. A. I. S. A. biedru adrešu sarakstā tēva mājām pievienojas

⁴³¹ P., J. "Novitātes teātros. 3. Nacionālais teātris", *Domas*, Nr.3, 01.03.1932., 231.–232. lpp.

⁴³² *Latviešu literatūras vēsture. Buržuāziski demokrātisko revolūciju periods no 20. gs. sākuma līdz 1917. gadam*, 4. sējums. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība, 1957, 303.–306. lpp.

⁴³³ "Valērija Sיעeciece. Latvijas Universitātes Studenšu Korporācija «GUNDEGA»", *Latvijas sieviete valsts 75 gados. Pētījumi, statistika, atmiņas*, sastādījusi Pārsla Eglīte. Rīga: Zvaigzne, 1994, 135.–141. lpp.

⁴³⁴ K! protokols Nr. 277 – 02.05.1932. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 101.–102. lp.

⁴³⁵ "Vecmoku pagasta zemturu apspreede", *Jaunā Tukuma Balss*, Nr. 8, 25.02.1932., 4. lpp.

otra – Tukumā – *Ābela grāmatu veikals*⁴³⁶, kas, spriežot pēc preses, noder kā sludinājumu-saziņas punkts apriņķa iedzīvotājiem. Taču kā Fil! B! priekšsēdētāja M. Kadiķe par dzīvesvietu uzrāda tēva mājas Kuzņecova ielā līdz vismaz 1936. gadam⁴³⁷.

1932. gada rudens semestris iesākas ar skaidrību, ka filistrēm nēsājamas korporācijas nozīmes tāpat kā komiltonēm, *izjēmot ikdienišķo dzīvi*⁴³⁸, un atgādinājumu, ka iestāšanās L. A. I. S. A. *ir labi vēlama*⁴³⁹ un M. Kadiķe aicina *stiprāk karot par sievietes tiesībām*⁴⁴⁰, piedaloties S! K! darbā. Gada nogalē, trīs gadus kopš Fil! B! dibināšanas, tajā ir 26 filistres un 20 taut! fil!⁴⁴¹ – akadēmiski izglītotu sieviešu skaits aug, taču tagad L. A. I. S. A. biedru skaits sarucis no 192 uz 164⁴⁴², un biedru adrešu sarakstu turpmāk vairs nenumurē.

1933. gada pavasara semestris

30. janvārī M. Kadiķe piedalās konventā, kur izskata dažus komāna grozījumus⁴⁴³. Līdz ar filistru skaita pieaugumu, arvien grūtāk ir nodrošināt filistru-tautiešu konventa lemttiesību un gundegas meklē risinājumus kvoruma aprēķinam – ir skaidrs, ka paredzēto 1/5 filistru *nekad nevarēs dabūt kopā, tādēļ ierosina filistrēm uz pilnsapulci sūtīt pārstāvi, pie kam Fil! biedrībai jau iepriekš būtu jāiepazīstas ar D!K!*. Diskusija izbeidzas ar M. Kadiķes lūgumu šo jautājumu atlikt *pārrunai*. Un pēc trim mēnešiem, maijā, nolemj par pietiekamu, ja pilnsapulcē piedalās divas filistres no Fil! B! valdes⁴⁴⁴.

⁴³⁶ "Biedreņu saraksts", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 11/12, 15.11.1932., 219.–225. lpp.

⁴³⁷ Salmāns, Voldemars. Maldups, Aleksandrs. "Rīga", *Pilsētu apraksti*, trešā daļa, Rīga: Valsts statistikas pārvalde, 1936, 44. lpp.

⁴³⁸ K! protokols Nr. 279 – 19.09.1932. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 105.–107. lp.

⁴³⁹ Fil! B! valdes sēdes 20.10.1932. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 8. lp.

⁴⁴⁰ Fil! B! valdes sēdes 20.10.1932. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 8. lp.

⁴⁴¹ 1932. gada pārskats. Fil! B! Darbības pārskati. LVVA, 5677. f., 1. apr., 2. l., 1.–7. lp.

⁴⁴² "Biedreņu saraksts", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 9, 15.01.1932., 168.–173. lpp.; "Biedreņu saraksts", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 11/12, 15.11.1932., 219.–225. lpp.

⁴⁴³ K! protokols Nr. 295 – 30.01.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 148.–153. lp.

⁴⁴⁴ K! protokols Nr. 309 – 08.05.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 197.–199. lp.

Janvāra beigās S! K! organizē priekšlasījumus ar filmu par Latvijas Brīvības cīņām⁴⁴⁵. Aprīlī sieviešu organizācijas – L. A. I. S. A., S. F. S., S! P! K!, L. S. O. P. – vienojas kārtējam memorandam pret absurdu nodomu samazināt viena ģimenes locekļa algu tikai laulības fakta dēļ.⁴⁴⁶ M. Kadiķe nav nevienas šīs organizācijas priekšiece, S! K! sevišķi aktīvas ir daugavietes⁴⁴⁷, taču M. Kadiķe joprojām ir Fil! B! vadītā, un šajā semestrī Gundega prezidē S! P! K!.

Semestra noslēgumā M. Kadiķe ielūdz gundegas nosvinēt Maija komeršu *Purvēveros*⁴⁴⁸. 16. coeta meitenes tur saņem krāsas⁴⁴⁹. Dalībnieču kopbildē saskaitāmas 82 gundegas, un meitenēm bijis jānakšņo saimniecībā, lai varētu visu nokopt, ko palīdzējuši saimes ļaudis, turklāt vakara noslēgumā meitenes vakariņojušas *virtuvē pie balti noberzta galda kopā ar dibinātājas piederīgajiem un mājas saimi*.⁴⁵⁰

1933. gada rudenī, Gundegas desmitgades semestrī bez konventa aktualitātēm, tostarp vāpeņa iegādes, filistres iekārto filistru istabu jaunajā konventa dzīvoklī Elizabetes ielā, un tam veltīta atsevišķa biedru sapulce 3. oktobrī⁴⁵¹. M. Kadiķe divreiz piedalās konventos, kad apspriež jubilejas svinību detaļas, studentu padomes komisiju aktualitātes, studenšu korporācijas Aurora goda filistrus

⁴⁴⁵ Fil! B! valdes sēdes 06.01.1933. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 9. lp.; K! protokols Nr. 295 – 30.01.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 148.–153. lp.

⁴⁴⁶ “Memorands”, *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 13, 15.04.1933., 242.–243. lpp.

⁴⁴⁷ Fil! B! valdes sēdes 29.01.1933. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 9.–10. lp.

⁴⁴⁸ K! protokols Nr. 307 – 24.04.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 191.–193. lp.

⁴⁴⁹ Grantiņa, Juta, t/l vēsturniece, 110. c! “1996./97. a. g. rudens semestris”, *Latvijas Universitātes studenšu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega arhīvs], 2011, 40.–43. lpp.

⁴⁵⁰ Berga, Marija, 18. c! “Manas atmiņas par gundegām Latvijas laikā” [pirmpublicācija – *Vēstnesis*, Nr. 13, 2011, janvāris], *Latvijas Universitātes studenšu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega arhīvs], 2011, 441.–447. lpp.

⁴⁵¹ 1933. gada darbības pārskats. Fil! B! Darbības pārskati. LVVA, 5677. f., 1. apr., 2. l., 1.–7. lp.

u. c.⁴⁵². M. Kadiķe ziedojsi trīsdesmit latu konventa jubilejas sarīkošanai⁴⁵³ un *aizrāda komiltonēm ierasties K!ta dzīvoklī krāsu stienšos vai lentēs*⁴⁵⁴.

1934. gada pavasara semestris

1934. gadu uzsākot, filistru skaits sakuplojis līdz teju septiņdesmit, un pēc M. Kadiķes ierosinājuma, *lai filistres biežāki redzētos, lai nezustu kontakts, bez valdes sēdēm un visai retajām sapulcēm* (vienu līdz trīs reizes gadā) filistres uzsāk papildus tikšanās reizes katra mēneša pirmajā pirmdienā⁴⁵⁵. Semestra laikā M. Kadiķe piedalījies divos semestra konventos⁴⁵⁶, kuros izskatītas S! P! K! risināmas problēmas Studentu Padomē, kāda disciplinārlieta, nule pilnveidotie meiteņu audzināšanas materiāli, noteikumi par filistrēm u. c. jautājumi.

Aktivitāti Gundegā – Rīgā – M. Kadiķe apvieno ar Latviešu Zemnieku savienības Tukuma rajona padomes sēdēm – tajās janvārī formulē neapmierinātību ar valdības darbu un lauksaimnieku un cukurbiešu audzētāju prasības situācijas uzlabošanai⁴⁵⁷, pēc dažiem mēnešiem, 10. aprīlī M. Kadiķe iecelta valdes locekļu *kandidātos*⁴⁵⁸.

Martā gatavojas dibināties jauna organizācija – kāds sieviešu centrs, kas turklāt *vēlas, lai S. F. S. uzņemtos organizāciju*. Fil! B! valde ir piesardzīga un, lai arī *piekrīt sieviešu centra dibināšanai*, no organizēšanas atsakās, turklāt nolemj *ieņemt nogaidošu stāvokli* pat tad, *ja ieietu pārejās filistru biedrības*; nostāju varētu mainīt, kad noskaidrotos, kādas organizācijas *centrā* sastāvētu, un arī tikai tad, ja centram būs *audzinoša, kulturala nozīme, ja tas attīstīsies par*

⁴⁵² K! protokoli: Nr. 320 – 30.10.1933., Nr. 327. – 11.12.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 226.–228. lp.

⁴⁵³ K! protokols Nr. 321 – 06.11.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 229.–232. lp.

⁴⁵⁴ K! protokols Nr. 320 – 30.10.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 226.–228. lp.

⁴⁵⁵ Fil! B! valdes sēdes 05.03.1934. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 12. lp.

⁴⁵⁶ K! protokoli: Nr. 336 – 05.03.1934., Nr. 344 – 07.05.1934. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 278.–280. lp.

⁴⁵⁷ "Ko prasa Tukuma apriņķa zemneeki", *Jaunā Tukuma Balss*, Nr. 4, 25.01.1934., 1. lpp.

⁴⁵⁸ "Vecās zemniecības konference", *Tukuma Ziņas*, Nr. 17, 26.04.1934., 4. lpp.; "Vietējās ziņas", *Jaunā Tukuma Balss*, Nr. 16, 19.04.1934., 1. lpp.

*institūtu, kas audzina sievieti un nenodarbosies ar politiku*⁴⁵⁹. Tikmēr ir nupat noticis sieviešu kongress, kurā izskanējis, cik aplami ir bijis iepriekšējās vēlēšanās piedalīties ar atsevišķu sarakstu, kas esot bijis *skajš, amaconisks kaŗa gājiens pret vīrieti, turklāt sievietei nesimpatisks un atbaidošs bijis aģitācijas saucienu ārdošais patoss*⁴⁶⁰. Pēc kaujas gudri ir visi – secināts, ka vēlētajam interesē reālas politiskās programmas, ne principiāls saraksts, kas iestāsies par vispārīgām sieviešu tiesībām vien. Taču drīz seko 14. maijs, pēc kura – *izbeidzoties Saeimas darbībai, pārtrūka arī S. F. S. līdzdalība politiskā dzīvē*⁴⁶¹, un darbs turpinās filistru savstarpējai saliedēšanai, tuvināšanai, izglītošanai – korporāciju un to filistru biedrību mērķu izpildei bez politiskā komponenta.

1934. gada rudens semestris

1934. gada rudens semestra sākumā M. Kadiķe izteikusies, *ka vēlētos redzēt kltu citādāku*, tādēļ prezidijam ierosināts viņu uzaicināt uz konventu šo pārrunāt⁴⁶². Nav liecību, par ko tieši M. Kadiķe bija vīlusies gundegu darbā, taču novembrī samilzt konflikts starp aktīvo konventu un Fil! B!, kad piecas filistres ierodas sapulcē⁴⁶³ ar nokavēšanos un uzstāj, ka no plānoto svinību viesu saraksta strīpojams Rīgas pilsētas valdes izglītības nodaļas vadītājs, kas būs izpelnījies filistru neiecietību vismaz par iepriekšējā gadā atbalstītu algu samazināšanu pamatskolotājiem⁴⁶⁴. Seniore pēc *vispusīgām pārrunām* lūdž Kltu balsot, uz ko *filistres paceļas un aiziet*. Konventu pārtrauc, kamēr prezidijs *nokārto šo lietu ar filistrēm* un atstāsta konventam, ka:

[..] filistres atrod, ka mums nebija tiesības likt šo lietu uz balsošanu, jo tas bijis ne atsevišķās filistres domas, bet

⁴⁵⁹ Fil! B! valdes sēdes 05.03.1934. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 12. lp.

⁴⁶⁰ Osvalda, K. "Vērojumi un iespaidi sieviešu kongresā", *Zeltene*, Nr. 6, 15.03.1934., 17.–18. lpp.

⁴⁶¹ Raksts S. F. grāmatai, 1940. g., gundegu piesūtītā labotā versija. LVVA, 5677. f., 1. apr., 4. l., 6.–7., 12. lp.

⁴⁶² K! protokols Nr. 381 – 30.09.1935. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 396.–399. lp.

⁴⁶³ K! protokols Nr. 387 – 04.11.1935. LVVA: 4276. f., 1. apr., 5. l., 11.–12. lp.

⁴⁶⁴ "Rīgas skolotāji, neaizmirstiet savu pienākumu!" *Mūsu Nākotne*, Nr. 5, 03.02.1932., 1. lpp.

visas fil. biedr. lēmums [..] filistru lēmums mums jārespektējot [..] filistres šo gadījumu neuzskatīšot par tādu, kas varētu mūsu attiecības samaitāt [..] visi mūsu lēmumi uz viņām neattiecas [..] filistres savus viesus K!tam neziņos.

Konvents izstrīpo nevēlamo viesi, un filistres viesu sarakstu tomēr atsūtīšot, taču sapulces turpinājumā komiltones ierosina seniorei *noskaidrot, kas mūs saista ar fil. Biedrību*. Un atkal nav sīkāku liecību, ko tieši seniore ar filistru vadību šajā sakarā pārrunājusi – turpmāko konventu protokolos skandālam turpinājuma nav, vien piezīme, kas varbūt arī attiecas uz pavisam citu tematu, ka *ir lietas, kas nav protokolējamas*⁴⁶⁵, un turpmākie protokoli ir vēl īsāki un kodolīgāki.

Toruden, piecus gadus pēc Fil! B! dibināšanas, nolemts, ka jaunās filistres turpmāk jāiepazīstina ar Fil! B! lēmumiem un tradīcijām un biedru skaits ļauj uzdāvināt konventam gada svētkos radio divsimt latu vērtībā⁴⁶⁶.

1935. gads

1935. gada sākumā Fil! B! vētī nemaksātāju sarakstus, un pavisam nesena iemīļotas dibinātājas izvadīšana pēdējā gaitā likusi izprast turpmāku Fil! B! rīcību dažāda statusa gundegu nāves gadījumos⁴⁶⁷ – *taut! fil! miršanas gadījumu ziņot avīzēs* un *com! bērēs nolikt ziedus* no Fil! B!. Gada noslēgumā S. F. S. ietvaros Fil! B! ziedo Draudzīgajam aicinājumam Annas Brigaderes rakstus dāvāšanai pamatskolām⁴⁶⁸.

Pavasari, aprīlī M. Kadiķe kopā ar vēl četrām filistrēm fiksēta piedalāmies vienā semestra konventā⁴⁶⁹, kur, cita starpā, izskata ziņas par studentu nama izbūves progresu un Igaunu korporācijas *Filiae Patriae* viesošanos, kā izdevumus apmaksā Fil! B!.

⁴⁶⁵ K! protokols Nr. 389 – 19.11.1935. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 14.–16. lp.

⁴⁶⁶ Fil! B! valdes sēdes 07.12.1934. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 12.–14. lp.

⁴⁶⁷ Fil! B! valdes sēžu 27.01.1935., 04.03.1935. protokoli. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 14. lp.

⁴⁶⁸ Fil! B! valdes sēdes 09.11.1935. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 15. lp.

⁴⁶⁹ K! protokols Nr. 374 – 08.04.1935. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 376.–379. lp.

Kamēr M. Kadiķes vīrs strādā Zemkopības ministrijai pakļautajā Eksportostā kā *Piensaimniecības ražojumu kontrolēšanas un pienotavu revidēšanas ekspertu asistents* un dzīvo sievastēva ēkā⁴⁷⁰, viņa saimnieko *Purvēveros*. Vasaras pilnbriedā tur ierodas delegācija novērot, kā *saimnieko cilvēki, kas speciālas zināšanas baudījuši un no bērna kājas nav bijuši zemes arāji*⁴⁷¹. Raksta autors ar sajūsmu uzskaita spodrību M. Kadiķes pagalmā, meliorācijā uzlaboto un lekno purvāju, *teicami paaugušās* cukurbietes – saimniecība nostādāma *blakus katrai ārzemju fermam – derīgais savienots ar patīkamo, izveidojot to varenā un skaistā darba un panākumu kopībā. Saimniecību vada un rīko kundze, laulātais draugs, arī agronomi, Purvēveros ierodas tikai pāris reizes mēnesī* – piemetināts delegācijas novērojumos.

Taču, neskatoties uz aizņemto dzīvi Tukuma pusē un neregulāro ierašanos Rīgā, M. Kadiķe pieķer jauno Gundegas paaudzi *aizmirstam komānu uz galda*⁴⁷² – komāns tolaik vienā eksemplārā glabājās konventa dzīvoklī, tika izsniegts pēc nepieciešamības un tā nenolikšana vietā bija ievērojams pārkāpums. Un semestra beigās konvents lūdz M. Kadiķi *pastāstīt par agrākiem lit. vakariem*⁴⁷³.

1936. gads

Viss 1936. gads Fil! B! vadībai paiet, grozot Fil! B! statūtus – pavasarī tam divkārtīgi sasaukta sapulce⁴⁷⁴, līdz tie pieņemšanai izsludināti uz 28. novembri piecos – stipri tuvu iespējamam rudens komerša laikam⁴⁷⁵. Liekas, ka pārējo filistru aktivitāte un iesaiste nav pietiekama, ja aktualizē jau reiz nolemto – *katra mēneša pirmās pirmdienas sanāksmē apspriest sabiedriski populārus, literāriskus un*

⁴⁷⁰ Valsts Adresu Kalendars 1936. gadam, sastādījis Aleksandrs Maldups. Rīga: Valsts statistikas pārvalde, 447.–449. lpp.

⁴⁷¹ Grinblats, J. "Tur, kur arklū vada zinātnes diktāts. Vērojumi Zemgales laukos", *Pēdējā Brīdī*, Nr. 172, 02.08.1935., 3. lpp.

⁴⁷² K! protokols Nr. 381 – 30.09.1935. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 396.–399. lp.

⁴⁷³ K! protokols Nr. 388 – 11.11.1935. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 13.–14. lp.

⁴⁷⁴ Fil! B! valdes sēžu 19.01.1936., 02.03.1936., 30.03.1936. protokoli. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 16. lp.

⁴⁷⁵ Fil! B! valdes sēdes 05.10.1936. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 16.–17. lp.

zinātniskus jautājumus, liekot priekšā filistrēm pēc kārtas vadīt šīs apspriedes⁴⁷⁶.

Pavasara semestra noslēgumā M. Kadiķe piedalās konventā, kur izskatītas vairākas konfliktlietas; konvents slēgts pēc triju stundu darba, bet tā protokols ietilpst vienā lappusē⁴⁷⁷. Arī nākamais konvents pārsniedz trīs stundas, tanī piedalās rekordskaits (22) filistru, šķiet, ar mērķi ietekmēt amatpersonu, jo īpaši seniores, pārvēlēšanu⁴⁷⁸ – uzreiz pēc tam, kad izraudzīta seniore (88 balsotājas), viceseniore (81), sekretāre (81), audzinātāja (81) un ekonomē (48), klātesošo skaits zaudē kvorumu un vēlēšanas ir jāpārtrauc, tik vien vēl sapulcē izdarīts, kā izlemts, kur svinēs komeršu un ka ielūgs studenšu korporācijas Aurora prezidiju un audzinātāju.

Pirms tam, 31. martā M. Kadiķe ievēlēja apjomīgajā S. F. S. valdē kopā ar vēl divām Gundegas filistrēm un mācību gada ietvaros ir piedalījusies septiņās no vienpadsmit S. F. S. valdes sēdēm⁴⁷⁹. Vēlāk, rudens semestrī M. Kadiķe nav fiksēta piedalāmies konventos, taču viņas vadībā notiek vairākas Fil! B! valdes sēdes, kur lemj par Fil! B! budžetu, filistres nozīmes izveidi, bez tam Fil! B! ierosina S. F. S. visām filistru biedrībām veidot vienāda stila regāliju *saktas ietvarā*⁴⁸⁰, kā arī S. F. S. ziedo Uzvaras parka izbūvei⁴⁸¹.

Un atkal M. Kadiķe apvieno sabiedrisko un profesionālo aktivitāti, un 5. maijā⁴⁸², Tukuma Zemnieku dienas ietvaros, ielūdz L. A. I. S. apvienības Agronomju sekcijas dalībnieces uz *priekšzīmīgo* saimniecību⁴⁸³.

⁴⁷⁶ Fil! B! valdes sēdes 19.01.1936. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 16. lp.

⁴⁷⁷ K! protokols Nr. 408 – 04.05.1936. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 46.–47. lp.

⁴⁷⁸ K! protokols Nr. 409 – 11.05.1936. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 47.–48. lp.

⁴⁷⁹ Pārskats Par L.U. Studenšu korporāciju filistru savienības darbību 1936./37. gadā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 16. l., 12.–14. lp.

⁴⁸⁰ Fil! B! valdes sēdes 07.12.1936. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 17.–18. lp.

⁴⁸¹ Fil! B! valdes sēdes 05.10.1936. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 16.–17. lp.

⁴⁸² "Latvija būs tik stipra, cik stipri mēs savu zemi mīlēsim. Iekšlietu viceministris zemnieku dienā Tukumā", *Latvijas Kareivis*, Nr. 102, 05.05.1935, 3. lpp.

⁴⁸³ Priedīte, Ida. "Agronomju sekcija", *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi*, Nr. 21/23, 15.03.1936, 7.–8. lpp.

1937. gads

Pie filistres nozīmes izveides tiek strādāts teju visu 1937. gadu un atkal Fil! B! gada sapulce izsludināta 28. novembra dienā⁴⁸⁴, pēc kuras filistres lūdz konventam iestrādāt komānā nozīmes nēsāšanas tiesības⁴⁸⁵. Taču nav izdevies S. F. S. *konstatēt par visu filistru nozīmju apvienošanu*⁴⁸⁶, un katra filistru biedrība veidos savas atšķirības zīmes bez saskaņošanas ar S. F. S.

Šopavasār M. Kadiķe piedalās vienā konventā, maija pirmajā pirmdienā, kad kā galvenais darba kārtības punkts – izskatīt sarežģītu lietu par s/l kasieres kļūdām – tiek kvoruma nepietiekamības dēļ atcelts, lai arī piedalās būtisks skaits (25) filistru un taut! fil!⁴⁸⁷. Rudens otrajā pusē M. Kadiķe piedalījies biežāk. Tā, novembra pirmajā pirmdienā⁴⁸⁸ konvents ilgst četras stundas, līdz pusnaktij, un izskata revīzijas komisijas ziņojumu, t. sk. s/l kasieres darbu, krāsu piešķiršanu un kādas komiltones atpakaļuzņemšanu. Pēc mēneša, decembra sākumā⁴⁸⁹ M. Kadiķe piedalās komāna grozījumu izskatīšanā, un, gluži kā pirms pieciem gadiem, *lūdz pieaicināt komisijā arī Fil! B! pārstāvi un nākt ar labāku redakciju, kā arī lūdz pieņemt lēmumu – filistrēm piesūtīt katru semestri amatpersonu sastāvu*. Tanī pat datumā notiek vēl viens konvents, kurā kārtējo reizi spriež par atbilstošāko konventa rīcību studenšu korporācijas Aurora atzīšanai S! P! K!, un M. Kadiķe sniedz padomu veiksmīgākai stratēģijai⁴⁹⁰, tomēr nākamajā pavasarī M. Kadiķe pati būs lūgta *kārtot Auroras lietu ar Imeria filistrēm*⁴⁹¹.

Šajā gadā M. Kadiķe minēta presē kā farmācijas pārvaldes delegācijas apraudzīta sinepju audzētāja⁴⁹². Daļa stādu izdeguši saulē,

⁴⁸⁴ Fil! B! valdes sēdes 13.10.1937. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 18.–19. lp.

⁴⁸⁵ Fil! B! valdes sēdes 06.12.1937. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 20. lp.

⁴⁸⁶ Fil! B! valdes sēdes 01.11.1937. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 19. lp.

⁴⁸⁷ K! protokols Nr. 442 – 03.05.1937. LVVA: 4276. f., 1. apr., 5. l., 97.–98. lp.

⁴⁸⁸ K! protokols Nr. 453 – 01.11.1937. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 115.–119. lp.

⁴⁸⁹ K! protokols Nr. 459 – 06.12.1937. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 126.–127. lp.

⁴⁹⁰ K! protokols Nr. 460 – 06.12.1937. LVVA: 4276. f., 1. apr., 5. l., 127.–128. lp.

⁴⁹¹ K! protokoli: Nr.465 – 07.02.1937., Nr. 467 – 21.02.1938. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 135.–136., 139.–140. lp.

⁴⁹² “Sējumi, kas nes drošu un labu peļņu”, *Brīvā Zeme*, Nr. 153, 13.07.1937., 6. lpp.

taču M. Kadiķe noskaņota sinepju kultivēšanu turpināt. Toties labība tovasar augusti raženi: septembrī Zemgales mērogā M. Kadiķe *par labībām* saņem godalgu – tiesības uz Latvijas Lauksaimniecības Kameras (LLK) sudraba medaļu laukkopībā⁴⁹³. *Katram pilsētniekam varu teikt strādāt un dzīvot laukos. Laukos rodas laba veselība un spēks, un no pilsētas mākslas es iegūstu vairāk, ja baudu to retāk, sacījusi M. Kadiķe*⁴⁹⁴.

1938. – 1940. gads

1938. gada maijā noslēdzas Fil! B! statūtu pārreģistrēšana⁴⁹⁵, un līdz ar noteikumu maiņu Fil! B! *skaitās 97 locekles*⁴⁹⁶. 1938. gada rudenī, īsi pirms Gundegas gadasvētkiem, pēc gandrīz desmit gadu nepārtraukta darba M. Kadiķe pirmo reizi nav ievēlēta Fil! B! valdē⁴⁹⁷. M. Kadiķes dalība nav fiksēta neviena 1938. – 1940. gada konventa protokolā, taču viņa ir neklātienē palīdzējusi atšķetināt kādas filistres melošanas lietu⁴⁹⁸ un 1939. gada novembra sākumā piedalījies Fil! B! valdes sēdē⁴⁹⁹.

M. Kadiķe arvien vairāk nododas darbam saimniecībā, kopā ar vīru paplašina un attīsta *Purvēverus*, t. sk., agrārās reformas ietvaros, 1938. gadā, uzbūvējot *vienu no modernākām laukstrādnieku mājiņām Tukuma apriņķī. Katram deputatniekam paredzētas 2 istabas un virtuve, pie kam viena istaba domāta tikai bērniem. Istabām iebūvēti trīsrāmju logi, bet virtuves iekārtotas pēc Zviedrijas parauga ar iebūvētiem galdiem un trauku skapjiem. Mājiņas iemītniekiem būs arī*

⁴⁹³ "Godalgas Zemgales izstādē", *Jaunākās Ziņas*, Nr. 198, 03.09.1937., 3. lpp.

⁴⁹⁴ "Sējumi, kas nes drošu un labu peļņu", *Brīvā Zeme*, Nr. 153, 13.07.1937., 6. lpp.

⁴⁹⁵ Korporācijas "GUNDEGA'S" Filistru Biedrības Statūti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 1. l., 11.–14. lp.

⁴⁹⁶ 1937./38. gada darbības pārskats Fil! B!. Darbības pārskati. LVVA, 5677. f., 1. apr., 2. l., 1.–7. lp.

⁴⁹⁷ 1938./1939. gada darbības pārskats. Fil! B! Darbības pārskati. LVVA, 5677. f., 1. apr., 2. l., 1.–7. lp.

⁴⁹⁸ Fil! B! valdes sēdes 27.03.1939. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 30.–32. lp.

⁴⁹⁹ Fil! B! valdes sēdes 06.11.1939. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 32.–33. lp.

*īpaša drēbju žāvētava un citas labierīcības.*⁵⁰⁰ Tautas labklājības ministrijas pārstāvjiem viņu veiktajā inspekcijā *enerģiskās saimnieces*⁵⁰¹ sacītais, ka jaunizbūvētās telpas Kadiķi piedāvās vien daudz bērnu ģimenēm, turklāt pieļauj iespēju laukstrādnieku atvases izskolot, tā nodrošinot *lauksaimniecības priekšzīmīgu attīstību*, ir nopublicēts vismaz trijos dažādos formulējumos⁵⁰².

1940. – 1941. gads

1940. gada maijā, vēl brīvā Latvijā, M. Kadiķei piedzimst trešais bērns, meita Laila. Pārtikusī *Purvēveru* saimniecība maijā tirgo iepriekšējā gadā ievāktos kartupeļu krājumus.⁵⁰³ Lauku darbos un mātišķās rūpēs M. Kadiķe pieredz Latvijas okupāciju...

1940. gada nogalē Vecmoku pagasts, otrs mazākais Tukuma apriņķī, *sociālistiskajā sacensībā* ieguvis pirmo vietu – Tukuma apkārtnes teritorijas *enerģiski* atbrīvotas no krūmiem un celmiem un apartas ar pagasta vienīgo traktoru; raksts cildinošā patosā ieskicē *vecsaimnieku* palīdzību *jaunajiem kaimiņiem – valsts stipruma celšanas labā, ziedojot sēklu gaudā un naudā*; dažs saimnieks sakās esam atvieglots, šķiroties no 41 ha, – būšot *vieglāk zemi intensīvi izmantot*⁵⁰⁴... Avīzē nav minēti nedz *Purvēveri*, nedz to enerģiskā saimniece, tomēr baigo gadu Kadiķu ģimene klusām dzīvojusti Vecmokās. 1941. gada 14. jūnijā izvests ciema vecākais, aizsargi. M. Kadiķes ģimene, Ulmaņlaiku paraugsaimniecības īpašnieki, bailēs no atkārtotas izvešanas, slēpušies mežā, līdz pat drīzajai vācu karaspēka ienākšanai⁵⁰⁵.

⁵⁰⁰ “Jauna ceļa gājējs lauksaimnieks”, *Jaunā Tukuma Balss*, Nr. 40, 06.10.1938., 2. lpp.

⁵⁰¹ “476 dzīvokļi gaida ģimenes laukstrādniekus”, *Brīvā Zeme*, Nr. 215, 22.09.1938., 3. lpp.

⁵⁰² “Jauna ceļa gājējs lauksaimnieks”, *Jaunā Tukuma Balss*, Nr. 40, 06.10.1938., 2. lpp.; “Laukstrādnieku dzīves vērojumi Kurzeme un Zemgalē. Valdības pūles lauku dzīves apstākļu uzlabošanā vainagojušās panākumiem”, *Jaunākās Ziņas*, Nr. 215, 22.09.1938., 3. lpp.; “476 dzīvokļi gaida ģimenes laukstrādniekus”, *Brīvā Zeme*, Nr. 215, 22.09.1938., 3. lpp.

⁵⁰³ *Zemgales Balss*, Nr. 103, 08.05.1940., 3. lpp.

⁵⁰⁴ “Kā Vecmoku pagasts uzvarēja sacensībā”, *Padomju Latvija*, Nr. 93, 27.11.1940., 3. lpp.

⁵⁰⁵ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

1941. – 1945. gads

1941. gada septembra beigās, M. Kadiķes vīrs E. Kadiķis kā Vecmoku pagasta vecākais agronoms iecelts laikraksta «Tukuma ziņas» *speciālā* redkolēģijā, lai nodrošinātu laikraksta *idejisku vadību un kontroli*⁵⁰⁶, un jau nākamajā avīzes numurā, pēc piecām dienām, ziņots esam Pūres pagasta valdes loceklis un Vecmoku pagasta vecākais⁵⁰⁷. Kā pagastvīra sieva M. Kadiķe neapšaubāmi ir piedalījies pagasta dzīves organizēšanā, piemēram, pagasta vadība 1942. gada janvārī dāvā tukumniekiem koncertu, sagādājot *paliekošu mākslas baudu un stiprinot nacionālās jūtas*⁵⁰⁸. Martā *zem Lielvācijas un mūsu karogiem* Tukumā notiek rajona zemnieku diena,⁵⁰⁹ un maijā E. Kadiķis ziedojis piecdesmit reihsmarku 26. Tukuma bataljonam⁵¹⁰, kas šajā gadā saformēts galvenokārt no Tukuma, Jelgavas un Bauskas apriņķa vīriem⁵¹¹.

Ražas novākšanu Lauksaimniecības galvenā direkcija atzīmē sevišķi pompozi, uzņemot Latvijas zemes pārvaldītājus, pieņemot un godinot *latviešu lauku ļaužu* delegāciju novadu tautastērpos; Pļaujas svētkos Rīgā kā Tukuma apriņķa delegāte M. Kadiķe dāvā Latvijas zemes pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirektoram maizes klaipu⁵¹², un vietējiem Pļaujas svētkiem Tukumā visu delegātu vārdā M. Kadiķe sūta sveicienu telegrammā⁵¹³.

Pāris mēnešus pēc M. Kadiķes tēva nāves, 1943. gada jūnijā,

⁵⁰⁶ "Izdevēju kolēģija", *Tukuma Ziņas*, Nr.18, 25.09.1941., 4. lpp.

⁵⁰⁷ "Tukuma apriņķa valžu sastāvs", *Tukuma Ziņas*, Nr. 19, 30.09.1941., 3. lpp.

⁵⁰⁸ "Es sapni par dzimteni pagalvī likšu. A. Kaktiņa un M. Vētras koncertā", *Tukuma Ziņas*, Nr. 7, 27.01.1942., 4. lpp.

⁵⁰⁹ "Zemnieki, pie darba! Tukuma rajona zemnieku diena", *Tukuma Ziņas*, Nr. 21, 17.03.1942., 1. lpp.

⁵¹⁰ "Lai šautenes vienmēr būtu spodras...", *Tukuma Ziņas*, Nr. 40, 26.05.1942., 2. lpp.

⁵¹¹ "26. Tukuma bataljons", *Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā*. Dokumentu un atmiņu krājums, II sējums, Osvalda Freivalda un Oskara Cauniša redakcijā. Vesterosa: Daugavas Vanagu Centrālā valde, 1972, 152.–159. lpp.

⁵¹² "Latviešu arāju tauta Eiropas likteņciņā. Tēvuzemes novados", *Daugavas Vanagi*, Nr. 29, 09.10.1942., 2. lpp.; "Pastāvēt, izturēt un ražot", *Tēvija*, Nr. 230, 05.10.1941., 3. lpp.; "Ģenerālkomisārs pieņem Latvijas zemkopju delegāciju", *Tukuma Ziņas*, Nr. 78, 06.10.1942., 1. lpp.

⁵¹³ "Saulaini Pļaujas svētki Tukumā", *Tukuma Ziņas*, Nr. 78, 06.10.1942., 2. lpp.

E. Kadiķis atsauc M. Kadiķei 1935. gada 4. februārī dotu pilnvaru⁵¹⁴, kas laikam nozīmē lietas ap nekustamo īpašumu – *Purvēveriem* –, kur viņš 1943. gada beigās⁵¹⁵ un arī nākamgad nodarbojas ar lopkopību – vismaz vaislas ērzeļu⁵¹⁶, buļļu⁵¹⁷ un karakula aitu⁵¹⁸ audzēšanu. Šajā gadā E. Kadiķis joprojām ir Vecmoku pagasta vecākais⁵¹⁹ un rāda tautiešiem piemēru, esot viens no Latvijas lauksaimniekiem, kas *pieprasa, lai arī viņu mājām paredz gaidītos ciemiņus – veselotājus karavīrus*⁵²⁰.

Kara beigās, 1945. gada sākumā *Purvēveros* mīt un meklē piederīgos kara laikā izklīdušie Latvijas iedzīvotāji⁵²¹. Taču līdz ar otrreizējo PSRS okupāciju, ģimene sakrauj iedzīvi trijos ratos un pārceļas uz dzīvi citur – E. Kadiķis uz Okti un M. Kadiķe ar bērniem uz Vandzeni⁵²².

*Retajās sanāksmēs, ko gundegas noturēja vācu okupācijas laikā, Milda allaž ieradās, kaut arī vēju aprautu seju un sastrādātām rokām, bet allaž gatava pielikt roku kopējai lietai par godi zaļi-zili-sidraba krāsām.*⁵²³ Tobrīd korporācijām bija iespējams oficiāli sapulcēties, pat nosvinēt gadaspētēkus.

1945. – 1954. gads

1948. gadā emigrējušos tautiešus sasniedz raksts par dzīvi

⁵¹⁴ “Sludinājumi”, *Rīkojumu Vēstnesis*, Nr. 141, 20.06.1941., 3. lpp.

⁵¹⁵ *Adresu grāmata 1943 g. Zemes pašpārvalde, pašvaldības, organizācijas un uzņēmumi*. Rīgā: Latvijas statistikas pārvalde, 1943, 352. lpp.; “Tukuma telefona centrāles abonentu saraksts”, *Tukuma Ziņas*, Nr. 84, 28.10.1943., 4. lpp.

⁵¹⁶ “Tukuma aprīņķi vaislai atzīto ērzeļu saraksts”, *Tukuma Ziņas*, Nr. 40, 20.05.1943., 3. lpp.

⁵¹⁷ “Vaislas dzīvnieku saraksts Tukuma agr. rajonā”, *Tukuma Ziņas*, Nr. 57, 20.07.1944., 3. lpp.

⁵¹⁸ “Sludinājums”, *Tukuma Ziņas*, Nr. 36, 06.05.1943., 4. lpp.

⁵¹⁹ “Tukuma Aprīņķa pagasti”, *Adresu grāmata 1943 g. Zemes pašpārvalde, pašvaldības, organizācijas un uzņēmumi*. Rīgā: Latvijas statistikas pārvalde, 1943, 284.–285. lpp.

⁵²⁰ “Lauku sētas aicina”, *Daugavas Vanagi*, Nr. 23, 11.06.1943., 1.–2. lpp.

⁵²¹ “Meklē piederīgos”, *Tēvija*, Nr. 17, 20.01.1945., 2. lpp.; “Meklē piederīgos”, *Tēvija*, Nr. 50, 27.02.1945., 2. lpp.

⁵²² M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

⁵²³ “Sēru vēsts”, *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 1. lpp.

Tukumā. Tur norādīts, ka *liela daļa vecsaimnieku no savām agrākām lauksaimniecībām pārvietoti uz citurieni, jo viņu darbība kara laikā bijusi "noziedzīga pret strādniecību"* un minēts, ka agronoms E. Kadiķis strādā Oktē⁵²⁴ – ciematā Talsu pusē uz Ziemeļiem no Tukuma. Liekas, ka E. Kadiķis būs jaunajā vietā iedzīvojies, ja reiz 1948. gada presē par padomju saimniecības «Okte» Vandzenes pagastā gūtajiem ražas panākumiem propagandas slavēts kā *jauna tipa Padomju Latvijas lauku cilvēks*⁵²⁵, tomēr 1949. gada Māras dienā izsūtīts⁵²⁶ reizē ar citiem kolektivizācijas ieviešanai un varai traucējošiem Latvijas iedzīvotājiem un to ģimenēm.

Tikmēr M. Kadiķe ar bērniem dzīvo atsevišķi. 1946. gadā M. Kadiķe strādā kolhozā «Valdeķi», Kandavas pusē un ir apgabalu vēlēšanu komisijas locekle LPSR Augstākās padomes vēlēšanās⁵²⁷. 1949. gadā Valdeķos M. Kadiķe brīdināta par gaidāmām izvešanām un ar bērniem paguvusi noslēpties⁵²⁸. Bailēs par izvešanu, jo sevišķi, lai no tā pasargātu jaunāko meitu, viņa to ik palaikam nodevusi padzīvot paziņu ģimenēs, vienu reizi pat ievietojuši slimnīcā⁵²⁹. M. Kadiķe dzīvojuši arī Sidgundā un Liepupē, Salacgrīvas pusē⁵³⁰.

1952. gadā saslimst ar meningītu⁵³¹ un mirst M. Kadiķes dēls, un drīz pēc tam pasliktinās arī pašas M. Kadiķes veselība. Taču, nedz veselības problēmas, nedz padomju varas uzspiestā centralizētā saimniekošana ar tam pakārtotām kratīšanām un mantas atsavināšanām, M. Kadiķi nekavē uzkrāt pārtikas produktus ģimenes vajadzībām un eventuālam barteram. Tā, 1954. gada sākumā M. Kadiķei esot slimnīcā, viņas sarūpētos krājumus *ap 150kg medus*,

⁵²⁴ "Pašreizējā dzīve Tukumā", *Nedēļas Apskats*, Nr. 106, 01.10.1948., 4. lpp.

⁵²⁵ Celms, J. "Sacensība par augstu ražu sākusies", *Cīņa*, Nr. 96, 23.04.1948., 3. lpp.; Zorins, M. "Mūsu lauku cilvēki", *Literatūra un Māksla*, Nr. 42, 17.10.1948., 2. lpp.;

"Vanadzenieši piedzīvojuši lielu godu un uzslavu", *Latviešu Ziņas*, Nr. 73, 22.09.1948., 4. lpp.: "No Rīgas radiofona", *Latvju Ziņas*, Nr. 90, 20.11.1948., 4. lpp.

⁵²⁶ Lieta Nr. 5157. Pieejams:

<http://www.archiv.org.lv/dep1941/sikak.php?baze=dep49&id=15575>

⁵²⁷ "Latvijas PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrets Par Apgabalu vēlēšanu komisiju apstiprināšanu Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanām. Kandavas vēlēšanu apgabals Nr. 75", *Cīņa*, Nr. 297, 22.12.1946., 7. lpp.

⁵²⁸ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

⁵²⁹ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 9.05.2018.

⁵³⁰ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

⁵³¹ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

100kg speķa, 50–60kg tecinātu tauku, 20–25kg, sviesta, milti, mannā u. c. produktu, t. sk. tekstiliju un tekstilizejvielu, apsaimnieko kāda radniece, kuras mājās tobrīd dzīvo M. Kadiķes jaunākā meita⁵³². Četrpadsmitgadīgā meitene maija beigās apsviedīgi notirgo pārpalikušos kartupeļus par lielāku cenu, kā viņai ieteikts tos pārdot, un kārto pēdējos eksāmenus⁵³³. Pēc nedēļas, 1. jūnijā, M. Kadiķe mirst un rūpes par meiteni uzņemas M. Kadiķes māsa V. Kalniņa.

1954. gads

Laikā, kad emigrējušie latvieši sasauca un trimdā kārto savu organizāciju darbības atjaunošanu jaunā, ģeogrāfiskai biedru izkļidei piemērotā formātā, kāda vēstule no LPSR skopi vēsta, ka pēc dēla nāves *sabrukums* un *neārstējama sirds vaina*⁵³⁴ divu gadu laikā jaunākajai, nepilngadīgajai M. Kadiķes meitai atņem māti. Tas ir viss, ko par M. Kadiķes nāves apstākļiem 1954. gadā uzzina nule darbību atsākušās Gundegas pirmās amatpersonas, daļa no tām M. Kadiķes mūža fukši un krāsu radi. Piemiņas brīžus savai dibinātājai t/l seniore lūdž visām noturēt septembra sākumā, lai *mūsu sēru laiki dažādās vietās daudz maz sakristu*⁵³⁵ un nākamajos Apkārtrakstu numuros gundegas stāsta, kā M. Kadiķe pieminēta Mineapolē (pirms S! P! K! sanāksmes)⁵³⁶, Ņujorkā⁵³⁷ un Sietlā⁵³⁸. *Visa Gundegas saime klusi noliecām galvas un noskaitam lūgšanu pār Tavu iedomāto kapa kopiņu!*⁵³⁹ – ir viss, kā emigrējušās mūža draudzenes var no M. Kadiķes atvadīties.

M. Kadiķe guldīta Rīgas I Meža kapos.

⁵³² M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 20.06.2018.

⁵³³ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 18.06.2018.

⁵³⁴ “Sēru vēsts”, *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 1. lpp.

⁵³⁵ *Ibidem*.

⁵³⁶ “Elma Tone 7. c!” *Apkārtraksts*, Nr. 6, 01.11.1954., 2. lpp.

⁵³⁷ “Mirdza Krilova 23. c!” *Apkārtraksts*, Nr. 6, 01.11.1954., 15. lpp.

⁵³⁸ “Rozālija Purgale 4. c!” *Apkārtraksts*, Nr. 7, 01.02.1955., 5. lpp.

⁵³⁹ Briška, Vera, 6. c! “Mūsu mīļo dibinātāju un manu audzinātāju Mildu Kadiķi pieminot,” *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 2. lpp.

Māsa Vilma Kalniņa – 3. coeta gundega

Izglītība

M. Kadiķes jaunākā māsa Vilma Olga Kalniņa, dzimusi 1904. gada 18. novembrī⁵⁴⁰, arī tēva mājās, Kuzņecova ielā 19. Pirmā pasaules kara gadus kopā ar ģimeni pārdzīvojusi Krievijā un vēlāk atminās⁵⁴¹, kā tēvs centies meitas bēglu gaitās izskolot par spīti materiālajām grūtībām. Ģimenei atgriežoties Latvijā, V. Kalniņa 1919./20. m. g. mācās Rīgā, Natālijas Draudziņas ģimnāzijā⁵⁴² un uzreiz pēc tam iestājas Rīgas 1. ģimnāzijā, ko absolvē 1923. gadā⁵⁴³ ar pieciniekiem ticības mācībā, krievu valodā, kosmogrāfijā, zīmēšanā un mākslas vēsturē. Tā paša gada nogalē V. Kalniņa ar ļoti labām sekmēm beidz stenogrāfijas kursu⁵⁴⁴ un nākamgad, 1924. gadā beidz skolotāju sagatavošanas kursu, un strādā⁵⁴⁵ par latviešu valodas, Latvijas vēstures un Latvijas ģeogrāfijas, zīmēšanas un vingrošanas skolotāju *privātā pamatskolā un ģimnāzijā «Tora vderech erēc»* vismaz līdz 1932. gada rudenim⁵⁴⁶.

Divus gadus pēc vidējās izglītības iegūšanas, 1925. gadā iestājas Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes Baltu filoloģijas nodaļā⁵⁴⁷ un uzsāk savas gaitas Gundegā. Veselības problēmu dēļ 1928. gadā no studijām eksmatrikulēta⁵⁴⁸, tomēr jau nākamgad lūdz tikt uzņemta fakultātes Vēstures nodaļā bez iestājpārbaudījumiem⁵⁴⁹. 1933. gada pavasarī V. Kalniņa pārtrauc studijas, līdz 1934. gada rudens semestrī *izglītības turpināšanai*

⁵⁴⁰ *Wilma Olga*. 600. ieraksts. Rīgas Ģertrūdes ev. lut. draudze (Dzimušie-kristītie 1901. g.–1905. g.). Kurzemes, Vidzemes un Latgales ev. lut. draudžu metriku grāmatas. LVVA, 1429. f., 5. apr., 17. l., 785. lpp.

⁵⁴¹ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 01.07.2018.

⁵⁴² Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 21. lp.

⁵⁴³ Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 21., 22. lp.; "Skolas beigušie", *Valdības Vēstnesis*, Nr. 130, 18.06.1923., 3. lpp.

⁵⁴⁴ "Rīga", *Latvis*, Nr. 675, 15.12.1923., 3. lpp.

⁵⁴⁵ V. Kalniņas lūgums uzņemt Gundegā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 17. l., 25. lp.

⁵⁴⁶ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 09.11.2018.

⁵⁴⁷ Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 1. lp.

⁵⁴⁸ Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 23. lp.

⁵⁴⁹ Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 6. lp.

atgriežas Vēstures nodaļā⁵⁵⁰. V. Kalniņa studē līdz pat Latvijas okupācijai, un 1940. gada rudenī, sakarā ar Pedagoģijas nodaļas likvidēšanu, lūdz tikt ieskaitīta *Latvijas PSR Īniversitātes Vēstures un Filoloģijas fakultātes Baltu nodaļā*⁵⁵¹. Nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas laikā universitātes darbs atkal tiek reformēts, un 1942. gadā V. Kalniņa atgriežas Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes Pedagoģijas nodaļā⁵⁵². Tomēr V. Kalniņas studijas tā arī nav pabeigtas, t. i., nav finišētas ar kandidāta grādu, kas bija to laiku izglītības mēraukla, arī gundegām mērķtiecīgi uz to tiecoties. Kā vēlāk V. Kalniņa stāstījusi ģimenei – *visu mūžu studējusi, lai būtu korporācijā*⁵⁵³ un līdz pat Latvijas okupācijai bijusi Gundegas aktīvā konventa sastāvā. Pie labvēlīgākiem apstākļiem, ja Latvija būtu atguvusi neatkarību īsi pēc Otrā pasaules kara, V. Kalniņa būtu varējusi Gundegā turpināt komiltones gaitas.

Gundega

Gundegā V. Kalniņa iestājas 1925. gada rudens semestrī, viņu uzņemšanai *ieteic* dibinātāja Milda Karčevska dz. Matisone un māsa M. Kadiķe⁵⁵⁴. Krāsu referātam «Galvenie motīvi Veidenbauma dzejā»⁵⁵⁵ 1927. gada pavasarī seko izvešana krāsās⁵⁵⁶, par krāsu pantīnu saņemot rindas no «Es zinu visi mani nievā», Ed. Veidenbauma vārdiem:

*Kā gulbji balti mākonīši:
Tiem vēlētos es līdzī skriet.*⁵⁵⁷

⁵⁵⁰ K! protokoli: Nr. 300 – 27.02.1933., Nr. 346 – 17.09.1934. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 169.–172., 304.–306. lp.; Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Īniversitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 8. lp.

⁵⁵¹ Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Īniversitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 12. lp.

⁵⁵² Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Īniversitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 13. lp.

⁵⁵³ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

⁵⁵⁴ V. Kalniņas lūgums uzņemt Gundegā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 17. l., 25. lp.

⁵⁵⁵ Referāts. LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l., 1.–4. lp.

⁵⁵⁶ “1926./27. m. g. pavasara sēmestris – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa”, *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 27.–32. lpp.

⁵⁵⁷ 6. izvedums. Krāsu pantīnu grāmata. LVVA, 4276. f., 1. apr., 9. l.

Meiteņu laikā bijusi Melnā Konventa seniore⁵⁵⁸. Krāsu radi – krustmāte un krusttēvs (krāsu māte) – nav zināmi.

No 1927. līdz 1929. gadam ir aktīva komiltone – atrodams tikai viens lūgums attaisnot kavējumu: darba apstākļi liedz piedalīties 1928. gada 18. novembra gājienā⁵⁵⁹. Lūgumi atbrīvot no Valsts svētku gājiena turpmākajos gados sekos vairākkārt un varētu būt saistāmi ar viņas darbu skolā vai arī gluži vienkārši – dzimšanas diena – katrai gundegai komānā atļauts iemesls neierasties konventā.

Līdz ar protokolu pieejamību, sākot ar 1929. gadu, sīkāk noskaidrojams, ka V. Kalniņa 1929. gada pavasarī ir pasīva⁵⁶⁰ un iekavē maksājumus⁵⁶¹, tomēr semestra beigās, 6. maijā, amatpersonu vēlēšanās nākamajam semestrim izvirzīta par viceseniori, taču ar 13 balsīm (no aptuveni 40 balsotājām) nav ievēlēta Gundegas un S! P! K! prezidijā⁵⁶².

Nākamajā – 1929. gada rudens – semestrī V. Kalniņa *atgriežas aktīvajās*⁵⁶³, taču lūdz attaisnot iztrūkšanu reprezentatīvos notikumos – Latvijas Universitātes gadasvētku gājienā⁵⁶⁴, 18. novembra gājienā⁵⁶⁵ un pat komeršā⁵⁶⁶ –, bez tam lūdz pagarināt mēnešmaksu termiņu⁵⁶⁷ un iekavē fotogrāfijas iesniegšanu biogrāfiju mapei⁵⁶⁸. Šādi lūgumi ir ikdienišķi tā laika Gundegas aktīvajā dzīvē. Oktobra beigās V. Kalniņu ievēl Eksaminācijas komisijā, kur viņa turpina darboties arī nākamajā pavasarī⁵⁶⁹, kā arī atkārtoti ievēlēta vēlāk, 1931. gada pavasarī.

Amatpersonu vēlēšanās 1930. gada pavasarim V. Kalniņu

⁵⁵⁸ S! M! P! K! protokoli. LVVA, 5571. f., 1. apr., 44. l., 162. lp.

⁵⁵⁹ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 19. l., 43. lp.

⁵⁶⁰ K! protokols Nr. 159 – 18.02.1929. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 7.–8. lp.; Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 20. l., 159. lp.

⁵⁶¹ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 20. l., 210. lp.

⁵⁶² K! protokols Nr. 168 – 06.05.1929. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 26.–27. lp.

⁵⁶³ K! protokols Nr. 171 – 16.09.1929. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 31.–32. lp.; Ienākušie raksti. LVVA: 4276. f., 1. apr., 20. l., 61. lp.

⁵⁶⁴ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 20. l., 15. lp.

⁵⁶⁵ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 21. l., 48. lp.

⁵⁶⁶ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 21. l., 38. lp.; K! protokoli: Nr. 185 – 25.11.1929., Nr. 187 – 09.12.1929. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 63.–65, 68.–70. lp.

⁵⁶⁷ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 21. l., 92. lp.

⁵⁶⁸ Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 21. l., 29. lp.

⁵⁶⁹ K! protokoli: Nr. 180 – 21.10.1929., Nr. 190 – 20.01.1930., Nr. 223 – 08.12.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 49.–52., 74.–76., 163.–167. lp.; Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 22. l., 37., 109. lp.

izvirza, taču neievēl par audzinātāju⁵⁷⁰, un kādas gundegas atmiņās viņa kļūdaini norādīta par kantmaģistri⁵⁷¹. Bez tam 1930. gada pavasarī V. Kalniņa trīskārt sakarā ar darba apstākļiem, martā un aprīlī, lūdz viņu atbrīvot no dalības dziesmu vakaros⁵⁷², kā arī legalizē nepiedalīšanos reprezentatīvajā 11. marta viesu vakarā⁵⁷³, aprīļa lāpu gājienā⁵⁷⁴ un maijkomeršā⁵⁷⁵, taču tā semestra coetā ievēd trīs studentes.

V. Kalniņa ievēlēja par 1930. gada rudens semestra vēsturnieci⁵⁷⁶, taču ar amata izpildi piedzīvo grūtības: ierobežotās iespējas apmeklēt literāros vakarus⁵⁷⁷ un citus sarīkojumus, kā arī materiālie sarežģījumi⁵⁷⁸, tieši saistāmi ar konventa noraidītu V. Kalniņas lūgumu atbrīvot no vēsturnieces pienākumiem semestra vidū⁵⁷⁹. Nepārsteidz, ka vēstures apraksts iekavējas un nav iesniegts konventam pat vēl aiznākamajā semestrī – 1931. gada rudenī, lai arī V. Kalniņa pa to laiku saņēmusi vismaz divus amata rājienus par (pat pašas solītu) termiņu neievērošanu⁵⁸⁰.

Abi 1931. gada semestri, šķiet, aizvadīti bez pienākumiem konventa amatos. 1931. gada nogalē ar kādu nebūt izrīcību V. Kalniņa izpelnījies meiteņu uzmanību, tiekot pieminētai Meiteņu žurnālā un, aizskarta par *formu*, pieprasa anulēt tajā ievietoto rakstu. Tomēr

⁵⁷⁰ K! protokols Nr. 187 – 09.12.1929. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 68.–70. lp.

⁵⁷¹ Orle, Ērika, 10. c! "Atmiņas par Gundegu", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 133.–141. lpp.

⁵⁷² K! protokoli: Nr. 197 – 03.03.1930., Nr. 200 – 24.03.1930., Nr. 207 – 12.05.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 94.–96. lp.; lenākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 22. l., 2., 47. lpp.; LVVA, 4276. f., 1. apr., 23. l., 48. lp.

⁵⁷³ lenākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 23. l., 97. lp.

⁵⁷⁴ K! protokols Nr. 206 – 05.05.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 120.–121. lp. lenākušie raksti. LVVA: 4276. f., 1. apr., 23. l., 55. lp.

⁵⁷⁵ K! protokols Nr. 207 – 12.05.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 122.–124. lp.; lenākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 23. l., 12. lp.

⁵⁷⁶ K! protokols Nr. 207 – 12.05.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 122.–124. lp.

⁵⁷⁷ K! protokoli: Nr. 212 – 13.10.1930., Nr. 209 – 22.09.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 122.–124. lp.; lenākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 25. l., 53., 80. lp.

⁵⁷⁸ "Ko Rīga runā. Filoloģijas un filosofijas fakultātes dekāns", *Pēdējā Brīdī*, Nr. 208, 14.09.1930., 10. lpp.

⁵⁷⁹ K! protokols Nr. 216 – 27.10.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 143.–147. lp.

⁵⁸⁰ K! protokoli: Nr. 228 – 16.02.1931. Nr. 229 – 23.02.1931., Nr. 255 – 16.11.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 182.–184. lp.

K!ta Uzticības tiesa (U!T!) vēlāk soda pašu prasītāju ar diviem rājieniem par žurnāla izdevējas apvainošanu faktu sagrozīšanā⁵⁸¹.

1932. gada rudens semestrī bijusi U!T! sastāvā⁵⁸². No 1933. gada pavasara ieskaitot sakarā ar studiju pārtraukumu, trīs semestrus skaitās par tautieti-filistri⁵⁸³. 1935. gada rudenī darbojas Tradīciju komisijā⁵⁸⁴, kas tosemestr izstrādā S!P!K! sēru tradīcijas⁵⁸⁵.

Pēc 1940. gada

Vismaz līdz 1942. gadam V. Kalniņa dzīvo tēva mājās⁵⁸⁶, 1944. gada pavasarī kā dzīvesvietu ziņo dzīvokli Rīgas centrā, Ģertrūdes ielā 27⁵⁸⁷, taču vēlāk pēc kara, līdz pat piecdesmito gadu beigām, V. Kalniņa dzīvo laukos⁵⁸⁸.

1954. gadā V. Kalniņa saņem māsas M. Kadiķes vēstuli, kurā, nojaušot savas slimības iznākumu, viņa lūdz V. Kalniņu kļūt par jaunākās meitas audžumāti.⁵⁸⁹ Un tā, pēc M. Kadiķes nāves V. Kalniņa kļūst par ģimenes galveno atbalstu – uzaudzina māsas jaunāko meitu, palīdz savai vecākajai māsai un E. Kadiķa mātei, līdz pat E. Kadiķa pārbraukšanai no Sibīrijas 1957. gadā. Piecdesmito beigās V. Kalniņa pārceļas uz Rīgu un strādā par skolotāju⁵⁹⁰.

Ģimene atceras V. Kalniņu satiekamies ar citām gundegām⁵⁹¹, pat nav izslēdzams, ka viņa piedalījies kādā *Annīņas dzimšanas dienā*, tomēr V. Kalniņa nav atgriezies Gundegā, tai atjaunojot darbību Rīgā. Taču ir nodevusi konventam zīmīgas Gundegas vēstures foto liecības, tostarp foto no pašas pirmās krāsu uzlikšanas, kurā sapulcējušās visas dibinātājas un jau uzņemtie goda filistri.

⁵⁸¹ K! protokoli: Nr. 253–02.11.1931., Nr. 256 – 23.11.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 39.–40. lp.

⁵⁸² K! protokols Nr. 240 – 11.05.1931. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 14.–16. lp.

⁵⁸³ K! protokoli: Nr. 300 – 27.02.1933., Nr. 317 – 16.10.1933., Nr. 346 – 17.09.1934. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 169.–172., 200.–201., 304.–306. lp.

⁵⁸⁴ K! protokols Nr. 379 – 23.09.1935. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 392.–395. lp.

⁵⁸⁵ K! protokols Nr. 387 – 04.11.1935. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 11.–12. lp.

⁵⁸⁶ Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 14. lp.

⁵⁸⁷ Kalniņ Vilmas lieta Latvijas Universitātē. LVVA, 7427. f., 1. a., 9236. l., 18. lp.

⁵⁸⁸ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

⁵⁸⁹ M. Kadiķes mazmeita Una sarunā ar autori, 20.06.2018.

⁵⁹⁰ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

⁵⁹¹ M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

Nodzīvojusi gandrīz 95 gadus, mirusi 1999. gada septembrī, kremēta un guldīta Rīgas I Meža kapos blakus māšai Zelmai un E. Kadiķa mātei.⁵⁹²

Vilmas Kalniņas 3. c! gundegas anketa

Vārds, uzvārds: Vilma Olga Kalniņa

Dzimusi: 18.11.1904., Rīgā.

Izglītība: Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes Baltu filoloģijas nodaļa (1925.–1928.; 1929.–1933.); Vēstures nodaļa (1934.–?); Pedagoģijas nodaļa (?–1940.); Latvijas valsts universitātes Vēstures un Filoloģijas fakultātes Baltu nodaļa (1940.–?); Latvijas Universitātes Filoloģijas un Filozofijas fakultātes Pedagoģijas nodaļa (1942.–1944.).

Amati konventā: Vēsturniece (1930. rud. sem.), Eksaminācijas komisijas locekle (1929. rud. sem., 1930. pav. sem., 1931. pav. sem.), Uzticības tiesas locekle (1932. rud. sem.), Tradīciju Komisijas locekle (1935. rud. sem.).

Krustmeitas: *nav zināmas.*

Krāsu meitas (krustdēli): Zelma Nīkure dz. Zibens 8. c!⁵⁹³.

Krāsu dziesma: Kā gulbji balti mākonīši:

Tiem vēlētos es līdzī skriet. (Ed. Veidenbaums)

Ieved jeb uzņemšanai *ieteic*: Anna Arnoldija dz. Lāce 8. c!, Lūcija Īve (Grodniš) dz. Ančeva 10. c!, Velta Cīrulle 10. c!, Malvīne Bērtule dz. Dūte 12. c!, Marta Maurīte 12. c!, Milda Vestmane dz. Kille, Alma Valdovska dz. Henriņa 13. c!⁵⁹⁴.

Mūžībā aizgājusi: 25.09.1999., Rīgā; kremēta un guldīta Rīgas I Meža kapos.

⁵⁹² M. Kadiķes meita Astrīda sarunā ar autori, 14.05.2018.

⁵⁹³ K! Protokols Nr.177 – 07.10.1929. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 44.–45. lp.

⁵⁹⁴ Lūgumi uzņemt Gundegā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 19. l., 341. lp.; LVVA, 4276. f., 1. apr., 20. l., 186., 192. lp.; LVVA, 4276. f., 1. apr., 22. l., 131., 132., 151. lp.; LVVA, 4276. f., 1. apr., 24. l., 32. lp.

Kopsavilkums

Milda Kadiķe, dzimusi rīdziniece, vidējā no trim meitām kalēja un namīpašnieka ģimenē. Pirmais Pasaules karš sarežģī skološanos, taču, nevienu klasi neizlaidusi, uzreiz pēc skolas beigšanas M. Kadiķe 20 gadu vecumā iestājas Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātē un jau pirmajā studiju semestrī redzēta kopā ar sabiedriski aktīviem studentiem. Ceturtajā studiju gadā viņa pamet studenšu literāro biedrību Varavīksne un kopā ar domubiedrēm dibina tolaik otru studenšu korporāciju, sauktu gara uguns degšanas vārdā – Gundega. M. Kadiķe ir ne vien Gundegas dibinātāja, bet arī tās izveidotāja, pirmā viceseniore, pirmo meiteņu audzinātāja, tradīciju sastādītāja un paraugs citām gundegām, izpildot Gundegas pamatprincipus arī ārpus korporācijas sadzīves. Gundega, kas dibināta *jaunās latvju sievietes*⁵⁹⁵ – studentes – izaugsmei, ir M. Kadiķes mūža darbs, pildot konventa amatus Gundegas pirmsākumos un esot aktīvai filistrei vēlāk, līdz pat Gundegas darbības slēgšanai 1940. gadā un retajām sapulcēšanās reizēm vēlāk *vācu okupācijas laikā*.

M. Kadiķe studē bez pārtraukuma un septiņu gadu laikā iegūst agronoma grādu. Turpinot akadēmisko un pētniecisko darbu, sastāvot agronomu biedrībā un esot aktīvai Gundegas filistrei, M. Kadiķe pamanāmi iesaistās sieviešu tiesības pārstāvošu un izaugsmi veicinošu organizāciju izveidē un darbā. Gadu pēc studiju beigšanas M. Kadiķe ir viena no L. A. I. S. A. izveidotājām, pēc gada dibina savas korporācijas filistru biedrību un vēl pēc gada apvieno visu studenšu konventu izstudējušās biedres filistru savienībā, un piedalās S! P! K! S! K! darbā, kas veicina un koordinē korporanšu un filistru politisko aktivitāti. Tāpat M. Kadiķes līdzdalība ir jaušama L. A. I. S. A. Agronomju sekcijas darbā. Nav skaidrs, kuras ir bijušas M. Kadiķes tuvākās domubiedres, taču par vienu no iedvesmotājām bez šaubām var uzskatīt Gundegas god! fil! un L. A. I. S. A. dibinātāju filozofijas doktori Mildu Paļēviču.

M. Kadiķes racionālā pieeja un priekšlikumi caurvij Gundegas dokumentus un sniedzas ārpus korporācijas. Lai liktu pamatus jaunai organizācijai – filistru biedrībai – , esot pirmā bērna gaidībās, un

⁵⁹⁵ "Pirmie pieci gadi korporācijas Gundega darbībā – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 11.–14. lpp.

kandidētu Saeimas vēlēšanās īsi pēc otra piedzimšanas, to visu apvienojot ar profesionālo izaugsmi piensaimniecības mikrobiotehnoloģijas nozarē, jābūt ne vien enerģiskai, bet arī ļoti mērķtiecīgai un organizētai, un ar prasmi strādāt intensīvās situācijās. Tas redzams arī iepriekšējos gados, viņai esot aktīvā konventa amatos sevišķi darbietilpīgos semestros vai arī uzreiz pēc sarežģītiem posmiem, kad turpmākai Gundegas darbībai nepieciešams vēss skatījums un koordinēts darbs.

Piedaloties sapulcēs, kur izskatītas disciplinārlietas, konflikti un formāli risināmas problēmas, M. Kadiķe parasti cenšas saīsināt ieilgušas diskusijas ar iederīgiem priekšlikumiem. Tā S. F. S. nosaukums nav jāmaina, jo ir *juridiski pareizs*⁵⁹⁶ – pasniegts kā Fil!B! nostāja; *nevajaga jau labot redakciju, ja tikai šis paragrāfs būtībā ir saprotams*⁵⁹⁷ – M. Kadiķe komentē priekšlikumu precizēt dažus vārdus kādā komāna punktā, kura izmaiņšanai nepieciešams $\frac{3}{4}$ gundeļu atbalsts; *[v]ispirms vajadzētu nostiprināt aizmuguri un tad tikai proponēt*⁵⁹⁸ – M. Kadiķe iesaka ieilgušās Auroru krāsu atsegšanas sakarā.

M. Kadiķe vairākkārt aptur konventa diskusijas par filistrēm saistošiem noteikumiem vai atgādina konventam lūgt filistru padomu vai palīdzību. Viņa stingri nostāda Fil!B! lomu nebūt tieši pakļautai konventam, taču maksimāli palīdzot un regulējot pēc vajadzības konventa darbu grūti izšķiramās vai lielāka mēroga problēmsituācijās. Aktīvais konvents un jo sevišķi vecākās – ilgi, jo ilgi studējošās – komiltones, filistru vienaudzes, kas nereti vēlētas vadošos konventa amatos, protams, nav apmierinātas par šādu filistru nostāju, taču, kad 1934. gada nogalē komiltonēm vadzis lūzt, līdz pat ieprotokolētai vajadzībai noskaidrot, *kas īsti saista* aktīvo konventu ar filistru biedrību, filistres notur pozīciju, un abu organizāciju sadarbība turpinās kā ierasts.

Zināms, ka M. Kadiķei bijušas divas krustmeitas – Elza Grīnberga 1. c! un Ērika Kalme 3. c!, bet to skaits iespējams krietni lielāks, ņemot vērā, ka M. Kadiķe ir mūža audzinātāja 29 meitenēm, no

⁵⁹⁶ Fil! B! valdes sēdes 20.10.1932. protokols. Valdes protokoli, 1929.–1940. LVVA, 4276. f., 1. apr., 2. l., 8. lp.

⁵⁹⁷ K! protokols Nr. 295 – 30.01.1933. LVVA, 4276. f., 1. apr., 4. l., 148.–153. lp.

⁵⁹⁸ K! protokols Nr. 460 – 06.12.1937. LVVA, 4276. f., 1. apr., 5. l., 127.–128. lp.

kurām pusei nav zināmi krāsu radi. Tāpat, ir zināma tikai viena krāsu meita – 1930. gada pavasarī⁵⁹⁹ M. Kadiķe piesakās par krusttēvu Lidijai Sīpols 10. c!. Interesanti, ka M. Kadiķes krustmeitu E. Grīnbergu raksturo kā *vienu no vispašaižiedzīgākām gundegām*⁶⁰⁰ un līdzīgi var sacīt arī par L. Sīpolu un M. Kadiķi.

Īsi pēc studiju beigšanas M. Kadiķe apprecas ar studiju biedru Eiženu. Sākotnēji ģimene mīt Rīgā, taču pēc vīratēva nāves M. Kadiķe pārņem saimniekošanu vīra dzimtajās mājās Tukuma pusē, kurp itin drīz ar bērniem pārceļas uz dzīvi. Tikmēr E. Kadiķis paliek dzīvot Rīgā un strādā ostas muitā, ģimeni un dzimtas īpašumu apraugot dažas reizes mēnesī. Jau pāris gadu laikā, kopš M. Kadiķe vada *Purvēverus*, saimniecība tirgo selekcionētus, augstražīgus rudzus un kviešus sēklai⁶⁰¹. Pielietojot teorētiskās zināšanas praksē un audzējot mazāk ierastas kultūras, viņa vairākkārt izpelnās kolēģu uzmanību ministriju delegāciju līmenī un gandrīz vienmēr presē dēvēta par *enerģisko Purvēveru saimnieci*.

Neveiksmīgais starts 4. Saeimas vēlēšanās M. Kadiķi neattur no turpmākas politiskās aktivitātes zemniecības jautājumos, taču apvērsums aptur politisko iniciatīvu, tā atbrīvojot iespēju intensīvāk saimniekot *Purvēveros*, nodoties bērnu audzināšanai, vienlaikus esot sabiedriski aktīvai, jo īpaši savā mūža organizācijā, bez tam, kā jau tā laikmeta sabiedrības elitei, vasarās atpūšoties Ķemeru kūrortā⁶⁰². Tomēr trīsdesmito gadu otrajā pusē, M. Kadiķe arvien retāk piedalās aktīvā konventa notikumos, jo īpaši pēc 1938. gada, kad viņa pirmoreiz nav ievēlēta Fil! B! valdē. Neizbēgami, jaunākās gundegas viņu ne vienmēr varēja atpazīt kā savas organizācijas izveidotāju⁶⁰³.

⁵⁹⁹ K! protokols Nr. 199 – 17.03.1930., Nr. 202 – 07.04.1930. LVVA, 4276. f., 1. apr., 3. l., 98.–106. lp.

⁶⁰⁰ "1927./28. m. g. rudens sēmeštis – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā!L!, 2008, 33.–34. lpp.

⁶⁰¹ "Sludinājums", *Tukuma Ziņas*, Nr. 35, 31.08.1933., 1. lpp.

⁶⁰² "Ķemeru peldiēstādē ieradušos peldviesu saraksts", *Ķemeru Ziņas*, Nr. 3, 24.06.1935., 6. lpp.; "Ķemeru peldiēstādē ieradušos peldviesu saraksts", *Ķemeru Ziņas*, Nr. 4, 28.06.1936., 10. lpp.

⁶⁰³ Berga, Marija, 18. c! "Manas atmiņas par gundegām Latvijas laikā" [pirmpublicācija – *Vēstnesis*, Nr. 13, 2011, janvāris], *Latvijas Universitātes studenšu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega arhīvs], 2011, 441.–447. lpp.

Audzinātāja meitenes par nezināšanu nesodīja, taču nav izslēgts, ka ar uzrunu: “Vai tu mani pazīsti?” M. Kadiķe meitenes vien āzējusi. Gundegas M. Kadiķi atceras kā laipnu un vēlīgu⁶⁰⁴, sirsnīgu, *arvien smaidošu* un čaklu⁶⁰⁵, tanī pat laikā *ar asu skatu, stingru valodu un asām, straujām kustībām*⁶⁰⁶. Kā enerģisku viņu raksturo gan gundegas, gan ģimene, gan laikabiedri presē. M. Kadiķe *nešķiroja cilvēkus* un uzņēma saimes ļaudis kā savu ģimeni⁶⁰⁷, un līdz ar to ir pavisam nopietni domāts viņas sacītais presē, ka Kadiķu ģimene varētu palīdzēt labiem strādniekiem izskolot bērnus. Iespējams, ka tieši šī īpašība paglāba viņu no izvešanām, tiekot brīdinātai paslēpties.

* * *

M. Kadiķe ievē Gundegā četrus gadus jaunāko māsu Vilmu Kalniņu, kas, būdama pavisam atšķirīga rakstura, korporācijas attīstību ietekmējusi citādi. Ar īsiem pārtraukumiem studējot līdz četrdesmito gadu vidum, V. Kalniņa ir sastāvējusi tikai aktīvajā konventā, pildījusi dažus amatus ārpus prezidija, taču galvenais viņas pienesums ir mērāms gundegu ataudzes nodrošināšanā: V. Kalniņa Gundegā ievēdusi vairāk kā septiņas studentes⁶⁰⁸; un vēl trīs viņas klasesbiedreņu⁶⁰⁹ iesniegumus, V. Kalniņai esot vēl meitenēs, galvo M. Kadiķe. Bez tam, vēl trīs V. Kalniņas uzņemšanai ieteiktās studentes nav tikušas uzņemtas; iemesli nav norādīti, bieži – gluži vienkārši nebija iespējams uzņemt visas gribētājas⁶¹⁰. V. Kalniņas krāsu radi nav

⁶⁰⁴ Berga, Marija, 18. c! “Manas atmiņas par gundegām Latvijas laikā” [pirmpublicācija – *Vēstnesis*, Nr. 13, 2011, janvāris], *Latvijas Universitātes studentu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega arhīvs], 2011, 441.–447. lpp.

⁶⁰⁵ Briška, Vera, 6. c! “Mūsu mīļo dibinātāju un manu audzinātāju Mildu Kadiķi pieminot”, *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 2. lpp.

⁶⁰⁶ “Rozālija Purgale 4. c!” *Apkārtraksts*, Nr. 7, 01.02.1955., 5. lpp.

⁶⁰⁷ Berga, Marija, 18. c! “Manas atmiņas par gundegām Latvijas laikā” [pirmpublicācija – *Vēstnesis*, Nr. 13, 2011, janvāris], *Latvijas Universitātes studentu korporācijas Gundega internā vēsture kopš darbības Latvijā atjaunošanas*, Ināras Kampenusas redakcijā. Rīga: [korp! Gundega grāmatu un dokumentu krātuve], 2011, 441.–447. lpp.

⁶⁰⁸ Apzināts ierobežots apjoms gundegu iestāšanās iesniegumu, un ne visām galvotājas ir parakstījušās.

⁶⁰⁹ E. Grasberģes, R. Siliņas, R. Banderes lūgumi uzņemt Gundegā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 18. l., 184., 205., 206. lp.

⁶¹⁰ Lūgumi uzņemt Gundegā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 19. l., 81., 249. lp.; LVVA, 4276. f., 1. apr., 24. l., 38. lp.

zināmi, taču ir iespējams, ka krustmāte varētu būt bijusi dibinātāja Milda Karčevska – M. Karčevska bija otra galvotāja⁶¹¹ V. Kalniņas ievēšanai Gundegā, bez tam M. Karčevska, būdama t/l seniore, lūdz konventu⁶¹² *vēlreiz caurskatīt* kādu 08.11.1926. sapulces lēmumu *attiecībā uz meitenes V. Kalniņas izstumšanu* – parasti šāda veida aizstāvības veic tieši krustmātes. Tomēr atkārtoti jāuzsver, ka tas ir tikai pieņēmums! Otra iespēja V. Kalniņas krāsu radu atpazīšanā ir fil! dib! Elza Ābele dz. Skrastiņa, ar kuru kopā 1930. gada pavasarī V. Kalniņa iesaka uzņemšanai divas Filoloģijas un Filozofijas fakultātes (baltu un vēstures nodaļu) studentes⁶¹³, taču šis fakts ir daudz vājāk saistāms ar krāsu radu tēmu, drīzāk ar kopīgām studiju gaitām. Nav arī ziņu, vai V. Kalniņai bijušas krustmeitas, taču rodams viens viņas pieteikums būt par krusttēvu. Studijas apvienodama ar darbu, V. Kalniņa nevar piedalīties visos konventa notikumos, taču lūgumu attaisnot kavējumus sešpadsmit gadu laikā, kopš iestājusies Gundegā, ir visai nedaudz; turklāt pamatā tie ir reprezentatīvie pasākumi (gājieni, viesu vakari) un komerši, visbiežāk sakarā ar darba apstākļiem.

Pēc māsas M. Kadiķes lūguma V. Kalniņa uzņemas rūpes par bāreņos palikušo vēl nepilngadīgo meitu. Gundegas darbībai atjaunojoties Latvijā, V. Kalniņa dāvā fotogrāfijas – liecības par vecākās māsas darbu. Skolotāja V. Kalniņa nodzīvo 94 gadus.

Divdesmit trīs gadu vecumā M. Kadiķe kā viena no dibinātājām ieliek pamatus organizācijai, kas šogad [2018. gadā] atzīmējusi savu 95. gadskārtu. M. Kadiķes ilgtermiņa ieguldījumu netieši turpinājušas viņas audzinātās meitenes: vēlāk pildot amatus konventā Rīgā, nodrošinot Gundegas darbību trimdā, sargājot Gundegas liesmu PSRS laikā un uzturot to ārpus Latvijas, kā arī sagaidot Atmodu un atjaunojot Gundegas darbību Latvijā. M. Kadiķe ievada Gundegā jaunāko māsu, taču nodot Gundegu savām meitām viņai nebija lemts. *Gundegas konvents viņai bija viss*⁶¹⁴.

⁶¹¹ V. Kalniņas lūgums uzņemt Gundegā. LVVA: 4276. f., 1. apr., 17. l., 25. lp.

⁶¹² Ienākušie raksti. LVVA, 4276. f., 1. apr., 18. l., 115. lp.

⁶¹³ Lūgumi uzņemt Gundegā. LVVA, 4276. f., 1. apr., 22. l., 131.–132. lp.

⁶¹⁴ Briška, Vera, 6. c! "Mūsu mīļo dibinātāju un manu audzinātāju Mildu Kadiķi pieminot", *Apkārtraksts*, Nr. 5, 1954, 2. lpp.

III Gundegu fotomirkļi

Korp. Gundega komeršs 1933. gada maijā *Purvēveros*

Korp. Gundega t/l prezidijs:
sen! Emīlija Ansone dz. Krese, vicesen! Milda Antonija Kadiķe,
sekr! Elza Ābele dz. Skrastiņa
1925. gada rudens

Vilma Kalniņa
1925

LVVA, 7427. f., 1. apr., 9236. l., 22.a. lp. o. p.

Vilma Kalniņa
1925

LVVA, 7427. f., 1. apr., 9236. l., 6. lp.

Kalniņu ģimene – vecāki, māšas, bērni – Armands, Astrīda
1933

Milda Kadiķe ar jaundzimušo Lailu un vecākajiem bērniem
1940. gada maijs

Galvenie motīvi Veidenbauma dzejā⁶¹⁵

Kalniņu Vilma, stud! filol!⁶¹⁶

Motto: Kas staigājot pa košām puķu lejām,
Tik' apskata, cik siena viņas dos,
Lai mani nelasa. Pie manām dzejām
Tik piktu prātu viņš sev iemantos.

Ed. Veidenbaums

Dzeja ir tā, kas vieno un tuvina cilvēku dvēseles, liek no jauna skanēt apklusušām dvēseles stīgām, kuŗu brīnišķā meldija mūs vadā pa aizmirstām tekām. Dažādas ir šīs tekas, gan asarotas, gan saules apspīdētas, bet visas viņas ir vienlīdzīgi mīļas: lūk tecīņa, pie kuŗas stāvēdama, tu viji pirmo ziedu vainadziņu, par kuŗu tā priecājās tavs bērna prāts. Līgsma tu gāji pa taciņu uz priekšu, mīlinādāmās ar skaistiem ziediem, bet piepeši ass nātrās dzēlums rokā lika tev klusu iekliegties un sāpēs aizmirsdama vainadziņu, ļāvi viņam krist. Un ziedi

⁶¹⁵ LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l. [Vilmas Olgas Kalniņas krāsu referāts studenšu korporācijā Gundega, latviešu valodā, rokrakstā, uz 6 lapām, pārrakstījusi Ināra Kampenusa]. Precīzs krāsu referāta nolasīšanas laiks nav zināms, tomēr, zinot, ka Vilma Olga Kalniņa uzņemta par nepilntiesīgu locekli studenšu korporācijā Gundegā 1925./26. akadēmiskā gada rudens semestrī, ka krāsu referāts ir priekšnoteikums, lai kļūtu par pilntiesīgu locekli, uzskatāms, ka krāsu referāts nolasīts laikā no 1926. gada nogales līdz 1927. gada pavasarim. Šāds pieļāvums atbilst arī krāsu referātā esošajai atsaucei uz docentu Aleksandru Daugi, jo tikai 1931. gadā Aleksandru Daugi Latvijas Universitātes padome ievēlēja par profesoru. *Red. piez.*

⁶¹⁶ Vilma Olga Kalniņa, dzimusi 1904. gada 18. novembrī Rīgā, uzsākusi studijas Latvijas Universitātē 1925. gadā, studējusi baltu filoloģiju un pedagoģiju līdz 1944. gadam, studijas nepabeidzot (LVVA 7427, 1. apr., 9236. l.), iestājusies studenšu korporācijā Gundegā 1925./26. akadēmiskā gada rudens semestrī, uzņemta 3. coetā, 1926./27. akadēmiskā gada pavasara semestrī kļūst par pilntiesīgu locekli (LVVA, 4276. f., 1. apr., 17. l., 25. lp., "1926./27. m. g. pavasara sēstestris – t/l vēsturniece fil! dib! Elza Ābele-Skrastiņa", *Studenšu korporācija Gundega. Vēsture*, pirmā daļa, Sibillas Korules redakcijā. Toronto: korp! Gundega, Ā! L!, 2008, 27.–34.lpp.), mirusi 1999. gada 25. septembrī. *Red. piez.*

ira - - - Tās bija tavas pirmās sāpes, kuŗas sagādāja niecīgais nātras augš. Tu apstājies taciņas vidū un, lūkodamās izīrušā vainadziņā, brīnījies: kā varēja skaisto ziedu vidū iekļūt dzēlīgā nātra, un šaubās un pārdomās tu gāji tālāk, līdz nemanot nonāci pie tekas beigām, kuŗu izbeidza bezdibeņa mala. Izmisumā tu raudzījies viņa mēmā dziļumā, pār kuŗu pārejas nebij, nevarībā tu saļimi uz tekas, un rūgtas asaras bija iz nesen vēl smaidošām acīm --- Man liekas, ka arī mūsu lielā dzejnieka Veidenbauma dzīves teka bij līdzīga šai bērna tekai.

Eduards Veidenbaums dzimis 1967. gada 21. septembrī Glāznieku ciematā, 2 v. no Cēsīm. Viņš bij ļoti veselīgs un mundrs garā. Piektā dzīves gadā viņš jau prata tekoši grāmatu lasīt; 8 g. vecs jau tikt galā ar pagrūtiem rēķinumiem un⁶¹⁷ mācēja arī pa vāciski un krieviski lasīt un rakstīt. Kad Veidenbaums bij 11 g. vecs, tad viņam nomira tēvs. Tēva nāve stipri sāpināja zēna jau tā jūtīgo dvēseli, bieži viņš aizstaigāja līdz viņa kapa kopiņai. Stundām ilgi viņš kavējās kapsētā, kuŗas drūmā noslēpumainība viņu valdzināja jau no mazām dienām; arī vēlāk tā atstāja zināmu iespaidu uz viņa dzeju. Tādēļ nav brīnums, ka visā viņa dzejā izskan domas par iznīcību, nāvi. 11 g. vecs Veidenbaums iestājas Cēsu draudzes skolā, kuŗu beidza 1890. gada jūnijā. Tā paša gada augusta mēnesī viņš iestājās Cēsu apriņķskolā, kuŗu beidza 1887. gada decembrī, 14 g. vecs. Pēc apriņķskolas beigšanas Veidenbaums 4 gadus pavadīja mājās, daudz lasīdams, rakstīdams, pārdomādams. Šai laikā Veidenb. visvairāk tuvojās Horaca dzejai, kas imponēja viņam ar savu pesimistisko pasaules uzskatu, kas tik radniecīgs bija Veidenbauma dvēselei. Pēc tam viņš gatavojās uz gimnazijas abiturienta eksāmenu, bet tomēr, uz sava bijušā apriņķskolas priekšnieka Böhma⁶¹⁸ padomu, 1886. gada janvārī iestājās Rīgas gub. gimnazijas primā, kuŗu beidza 1886. gada decembrī, iegūdams II numura diplomu. Gadu pēc gimnazijas beigšanas, t.i., 1887. gada augustā, Veidenbaums iestājas Tērbatas augstskolas juridiskā fakultātē. (Tā kā viņš uzreiz dzīvokli nevarēja sadabūt, tad

⁶¹⁷ LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l. [Vilmas Olgas Kalniņas krāsu referāta 1. l.p.]

⁶¹⁸ Domāts Cēsu apriņķa skolas priekšnieks Kristians Bēms (*Christian Boehm*, dzimis 1823. gada 7. februārī, miris 1888. gada 14. decembrī), precējies ar Emiliju (*Emilie Boehm*, dzimusi Reimers, dzimusi 1830. gada 13. martā, mirusi 1902. gada 13. augustā). Abi laulātie apglabāti Cēsu kapos, un uz kopīga kapakmens par Kristianu Bēmi norādīts – “Kreisschul inspector” (rajona skolu inspektors – no vācu val.). *Red. piez.*

pateicoties pazīšanām, viņam bij atļauts.) Gaidot uz pieņemšanu augstskolā un visu dok. nokārtošanas laiku, viņš pagaidām apmetās korporācijas "Lettonia's" telpās, kas dažus vedina uz domām, it kā viņš būtu bijis korp. Lettonia loceklis. Ka viņš pie tās nav piederējis, pierāda 24. aug. rakstītā vēstule viņa brālim Kārlim: "Esmu jau divas nedēļas Tērbatā, Letonijas konventa namā es nodzīvoju vienu nedeļu, līdz⁶¹⁹ mani papīri tika pieņemti. Tad sameklēju dzīvokli. Letonijā dzīvodams, es satikos ar daudziem studentiem; viņi mani mēģināja pierunāt, lai iestātos korporācijā, bet es to negribu darīt, jo man tur nepatīk. Vienkārt tur valda smieklīgi augstprātīgs aristokrātu gars, par ko man tur uzturoties jau ar daudziem lielas ķildas un disputācijas iznāca, un otrkārt, tur iziet briesmīgi daudz naudas (vismaz 70 rubļu gadā)." Kā redzam, tad Veidenbaums nesimpatizēja Letonijai, tomēr ir bijuši (korp. dzīvē) brīži, par kuŗu skaistumu, kā doc. Dauge⁶²⁰ izsakas, Veidenb. bij līdz asarām aizgrābts un tas bij korporācijas svētkos, kad, svinīgas dziesmas dziedot, jaunekļi, zobeniem rokās, zvērēja dzīvot un kalpot tikai patiesībai, nekad nerunāt melus, nebīties nekad acīs sacīt taisnību – tas bij aizraujošs brīdis. Tūkstoši studentu sēd ap gaŗiem galdiem, zem kupliem kokiem, katra korporācija ar saviem karogiem, uguns sārta deg un jaunu zēnu dziesmas plūst un viņo pa kluso nakti, dziesmas par buršu brīvību, par godu, par to namu, ko visi kopā cēluši. Veidenbaums par šādiem svinīgiem brīžiem runāja ar aizgrābtību: "Tas

⁶¹⁹ LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l. [Vilmas Olgas Kalniņas krāsu referāta 2. lp.]

⁶²⁰ Aleksandrs Dauge (1868–1937) – izcils sava laika intelektuālis, par ko Zenta Mauriņa rakstīja, ka, "ja Aleksandrs Dauge vēl tagad būtu pie mums, viņš daudzējādā ziņā varētu būt mūsu ceļa rādītājs, viņš prastu ap sevi pulcināt cilvēkus un veselos graudus atšķir no pelavām" (Mauriņa, Zenta. "Aleksandrs Dauge", *Daugavas Vēstnesis. Literātūrai un Mākslai*, 1942, 15. marts, 1. lpp.). Aleksandra Dagues iespaidu uz cilvēkiem Zenta Mauriņa raksturo šādi: "[...] mīļāks par visu viņam bija cilvēks, un tādēļ jaunatne viņu tīri vai dievināja, tādēļ arī viņa lekcijas Universitātē bija viskuplāk apmeklētas. Nāca ne tikai pedagoģijas, filoloģijas un filozofijas fakultātes studenti, kam šīs lekcijas bija obligatas, bet nāca arī klausītāji no inženieru un lauksamniecības fakultātes" (Mauriņa, Zenta. "Aleksandrs Dauge", *Daugavas Vēstnesis. Literātūrai un Mākslai*, 1942, 15. marts, 1. lpp.). No 1920. gada vadīja Latvijas Universitātes pedagoģijas nodaļu, bet laikā no 1921. līdz 1922. gadam bija izglītības ministrs, 1931. gadā par nopelniem pedagoģijā Latvijas Universitātē 1931. gadā piešķīra Goda doktora grādu pedagoģijas zinātnē – Dr. paed. honoris causa – un ievēlēja par profesoru (*Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 3, 1937, 295. lpp.). *Red. piez.*

ir vajadzīgs, tie nav kumēdiņi vien, tas sagrābj visu sirdi un no tā uz visu mūžu kaut kas paliek pāri.” Savā dabā Veidenb. bij liels savādnieks. Viņš nebij noteikts, bet svaidījās no viena ekstrēma uz otru: nākošā momentā jau neatzina to, ko iepriekš bij cildinājis un otrādi, tādēļ arī nav brīnums, kad 1888. g. nodibinājās Literariski-zinātniskā Studentu Sabiedrība, arī Veidenb. ņēma pie viņas dzīvu dalību, bet drīz sajuta, ka arī te viņa ilgās un tieksmes neatrod apmierinājumu.

Ir redzams, ka reti kad Veidenb. rod apmierinājumu, un šī neapmierinātība bij tā, kas lika stīgas viņa cerību sa⁶²¹plōsītai dvēselei, kas raud par cilvēku drūmo likteni. Iepazīstoties tuvāk ar Veidenbauma dzeju, galvenā kārtā arī uzkrīt viņa pesimisms. Reti kad viņš atmiņās kavējās pie pagājušām dienām, jo, kā pats izsakas: “Pagātne arī jau sāpes sedz.” Tomēr ir bijuši brīži, pie kuŗiem vēl tīkas pakavēties, kaut arī paliek ap sirdi skumji. To redzam no sekošā dzejoļa:

“Es atminos rožainos laikus,
Un meiteņu līksmajos vaigus
Un puķēm raibotas lejas,
Un jautrības, smieklus un dejas.
Cik skaisti bij zudušie tēli
Un sirdij tik žēli, tik žēli.”

Skumst viņš arī par savu cerību un sapņu nepiepildīšanos:

“Laiks aizgāja – cerības zuda kā dūmi,
Viss mira, kas sirdij bij dārgs un svēts;
Nu dievīgie tēli tik bāli, tik drūmi,
Un dīdzis nekas nav, kas ticībā sēts.”

Tā kā Veidenbauma materiālā eksistence arī nebij nodrošināta, tad viņš cerēja to uzlabot, iesūtīdams redakcijai savus dzejoļus, lai par saņemto naudu varētu turpināt savu izglītību. Bet viņš bij vīlies savās cerībās: viņa gara ražojumi tāļāk par papīrkuŗvi netika. Tas ir izskaidrojams ar to, ka toreiz laikraksti labprāt iespieda tikai tādus dzejoļus, kas bij pilni salkana romantisma vai tautiskuma, bet, tā kā Veidenbauma dzejā tā trūka, tad viņa darbi tika atstāti bez ievēŗības, vai arī padoti iznīcībai. Tādēļ nav nekāds brīnums, ka Veidenb. sakarā ar to rodas rūgta ironija un viņš izsaucas:

⁶²¹ LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l. [Vīlmas Olgas Kalniņas krāsu referāta 3. lp.]

“Kam velti dārgo laiku tērē
 Un dzejām papīri tik smērē?
 Sen beidzies liras laikmets svēts,
 Pēc maizes tagad cilvēks brēc.⁶²²
 Jo mūsu prozaiskās dienās.
 Nav žēlabainām dzejām cieņas:
 Ēst salkušam tās nevar dot
 Un paēdis tās nesaprot.
 Tu raksti romānīšus vieglus
 Un saprātīgi zobojies,
 Lai plašai publikai ceļ smieklus –
 Tu redzēsi, kā tad tev ies:
 Būs slava liela, kaudzēm naudas,
 Un dzīvi baudīsi, cik jaudas.”

Veidenbaumu skumdināja pasaules sāpes un netaisnība. Viņa pesimisms reizēm nonāk tik tāl, ka viņš iesaucas:

“Ciešanas, sāpes	vai arī	“Viss apriebies, apnicis ir –
Sirds tikai jūt - - -		Ko kavējies dzīvajos vēl?
Nolādēts liktens,		Lai lode reiz likteni šķir!
Cilvēkam būt!”		Tev droši pēc nebūs žēl!”

Doc. Dauge, ar kuru Veidenbaums studiju laikā Tērbatā dzīvoja vienā istabā un bij viņa labākais draugs, stāsta, ka viņš savā mūžā neesot neviena cilvēka sastapis, kas tik šausmīgi vientulis, atstāts, izmisis, bez mazākā cerības stariņa, būtu bijis kā Veidenb. šajos acumirkļos. “Kā kraukļi nāk domas un cērt nagus un knābļus manās smadzenēs, - trakam jāpaliek,” sūdzējās viņš. To nodarbināja arī pašnāvības domas: “Viena lode – dzīve irst.” Ilgi un bieži šīs domas viņu mocīja: “Ātrāk, - ātrāk hadesā slēgts, tikt vajā no šausmīgā dzīvības lāsta.” Savos izmisuma brīžos viņam nav žēl šķirties no dzīves, un uz nāvi viņš skatās kā uz visu ciešanu atpestītāju. To skaidri izteic sekošais viņa dzejolis:

“Es priedājos, ka nāves balss
 Prom mani aizsauc jaunu,
 No pasaules, kur mūžīgs sals,
 Kur dzird un redz tik jaunu.”⁶²³

⁶²² LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l. [Vilmas Olgas Kalniņas krāsu referāta 4. lp.]

⁶²³ LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l. [Vilmas Olgas Kalniņas krāsu referāta 5. lp.]

Veidenbauma dzejnieka īpatnība ir tā, ka viņš dzīvu būtņi apskatīja kā kādu īpašu pasauli, kā individu. Viņš tic, ka cilvēka individualitātei tikai tad būs vērtība, ja tai atļauj pilnu svabadību. Viņš domā, ka vajaga atļaut ikvienam cilvēkam iekārtot savu dzīvi tā, kā tas to par labu atrod, bet nevis uzspiest tam savu dzīves gudrību. Piem., viņa dzejolis:

“Citam nav nekādas daļas,
Ka man patīk dzīve zaļa.”

Šis dzejolis skaidri rāda, ka Veidenbaums stūrgalvīgi turējās pie saviem dzīves uzskatiem, un apbrīnojama vienaldzība viņam bij pret to, ko kāds par viņu domāja, tiklīdz viņš pats ar sevi bij skaidrībā.

Viņš saka: “Nevar neviens to par neprātu saukt,
Ko cilvēks sev izvēlas brīvi!”

Tādēļ attaisnojami ir arī tie viņa dzejoļi, kuŗos cauri skan motīvs: “vajaga baudīt dzīvi.” Veidenbaums nemīlēja slēpties, maskēties, viņš bij pārāk patiess, lai to darītu; viņš nostājās sabiedrības priekšā tāds, kāds viņš faktiski bij vienā vai otrā momentā: nebēdīgi jautrs, pārgalvīgs, vai arī drūms, kā pelēka, lietaina rudens diena. Tā, piem., dzejolī:

“Iedzer brāli, nodzer prātu,
Prāts tik bēdu kaudzes ceļ” jau izskan zināma pārgalvība, spītība.

Reizēm Veidenbauma dvēselē ietrīcas reliģioza stīga, un tādos acumirkļos dzejnieks ir dziļi sirsnīgs. Veidenbaums sajūt asas, degošas sāpes, noskatoties uz visas pasaules postu. Viņš domā veicināt cilvēces labklājību ar to,⁶²⁴ ja atsevišķs indivīds nedzīsies tikai pēc sava labuma, bet kalpotu vispārējām interesēm, tādā kārtā visi cilvēki taptu brāļi:

“Nākt Olimpā mums aizliedz dievu spēks ---
Lai pasaulē mēs Olimpu sev ceļam!
Kas nievā cilvēkus – ir necilvēks,
Daudz dabā prieku, lai tik ārā smeļam!”

Veidenbaums asā ironijā izsmej bagātņiekus, kas netaisnā kārtā tikuši pie mantas, bet tāpat nosoda arī nabagus, kas bagātņieku priekšā klanās un tiem glaimo, bet aiz muguras nespēcīgās dusmās rāda dūri.

⁶²⁴ LVVA, 4276. f., 1. apr., 189. l. [Vilmas Olgas Kalniņas krāsu referāta 6. lp.]

Viņš nicina ļaudis, kas grib izlikties par lieliem patriotiem, kaut gan patiesībā viņi savu tēviju nemaz nemīļo. Uz to viņš saka:

“Bet tā jau nu reiz ir pasaules mode
Un nebeigsies ātrāk, kā zemes lode!”

Dažos dzejoļos viņa ironija pāriet kodīgā sarkasmā – Veidenb. mēģināja modināt strādniecību no garīgā sastinguma, lai arī tie, līdzīgi turīgiem pilsoņiem, nāktu pie izglītības, pie labākas dzīves. Iemezdams viņos cerības dzirkstelīti, viņš tos uzmudina sekošiem vārdiem:

“Mosties, mosties reiz, svabadais gars;
Celies un salauzi kalpības spaidus,
Atpestī cietējus, klusini vaidus,
Mosties reiz, brīvības cēlajais gars!”

Visa Veidenbauma sāpju saraustītā dzeja nedara lasītāju sentimentālu, bet turpretim viņa ierosina cenšanos pacelties pāri zemes niecīgumam un dzīties pēc augstākiem ideāliem.

Galvnie motīvi Verdenbaumu Dzejā.

Motīvi: Kas iedzīdājis par mātēm jauku laimā,
Pm' apmācā, ar mēnu viņas oļā,
Tāi māmā mēlā. Pm' mātēm Dzejā
Pm' pūcā pūcā nūj' sev tēvātos.
bet Verdenbaum

Dzeja ir tā, kas rāda un turina cilvēku dvēseli, bet no jauna rāda
nēl apbruācām dvēselē stāgām, kurā bīvētā mēlā nūš vadā
pa bīvētām tēvām. Dzejādas ir šīs tēvas, jau asarās, jau
seules apmācādas, bet vias viņas ir bīvētāji mēlās: lēk tēvā,
pie sūpās stāvēdama, tu nūjī pūcā xiedu vaiņādijim, par mē
tu tā pūcājis šīs tēva pūcā. Līguma tu gāji pa taciņu uz
pūcā, mēlācāmās ar mēlācām xiediem, bet pūcājis ar mēlās
Dzēlums rokā lēk ter mēlās mēlācāmās mēlās, pūcājis mēlās
vaiņādijim, lēsi viņam mēlās. Tu xiedā mēlās --- Pm' tija tēvas
pūcājis sūpās, kurās sagādāja mēlācāmās mēlās aug. Tu ap
stājis taciņās vidē mēlās, mēlācāmās mēlās vaiņādijim, bīvētā
jās: nē varēja mēlās xiedu vidē mēlās dzēlās mēlās, mēlās
lās mēlās pūcājis tu gāji tēlās, lēk mēlās mēlās pūcājis
līgām, kurā mēlās tēvācāmās mēlās. Līgumā tu mēlās
viņas mēlās dzēlās, pūcājis mēlās pūcājis mēlās, mēlās tu
salīmā uz tēvas, mēlās asarās tija mēlās mēlās mēlās
šām acīm --- Mēlās lēkās, mēlās ar mēlās lēkās dzēlās.
Verdenbaumu Dzejas tēva bij lēkās šīs tēva tēvai.
Eduards Verdenbaumus Dzejas 1867. gada 21. septembrī Jēlās
cīmatā, 2. v. no tēvas. Viņš bij lēkās mēlās mēlās
rā. Pūcājis Dzejas gada viņas jau pūcājis tēvācāmās lēkās
mēlās Dzejas pūcājis jau tēlās ar pūcājis mēlās mēlās

Augstskolas autonomijas anatomija: brīvā Latvijā brīva Universitāte⁶²⁵

Dr. iur. fil! Kristīne Jarinovska 116. c!

Latvijas kā nacionālas valsts ar parlamentāru valsts iekārtu pamatus veido Vilhelma fon Humbolta idejas par zinātnes un izglītības vienotību un izglītības kā personas un tātad arī valsts veidotāju. Konstitucionālā tradīcija aizsargāt un nodrošināt zinātnes un mācību brīvību ir vairāk kā 170 gadus sena un aizsākusies ar 1848. gada Prūsijas valsts Konstitūcijas 17. pantu, kas pārņemts 1849. gada Vācijas Impērijas Konstitūcijas 152. pantā, tad 1919. gada Vācijas Konstitūcijas 142. pantā, visbeidzot, kļuvis par daļu no Latvijas Republiku formējošiem elementiem. 1917. gada 8. – 12. jūnijā, 105 gadus atpakaļ, kad norisinājās latviešu skolotāju kongress Tērbatā, cita starpā, pieņemta *Tērbatas latviešu skolotāju kongresa rezolūcija latviešu augstskolas lietā*, kas Latvijas pastāvēšanu saista ar Latvijas augstskolas – zinātnes un mācību brīvības vienotības iemiesotāju – dibināšanas nepieciešamību. Kā liecina Latvijas Universitātes satversmes apspriešana Latvijas Republikas Saeimas 1. sesijā un konkrēti referenta Ernesta Felsberga – tobrīd arī Latvijas Universitātes rektora un Saeimas izglītības komisijas priekšsēdētāja – uzstāšanās 1923. gada 23. februārī, rezolūcija kalpojusi par pamatu lēmumu pieņemšanai, veidojot zinātnes un izglītības attīstībai nepieciešamu līdzekli – Latvijas augstskolu (*Saeimas Stenogrammas, I sesija*. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, no 1922. gada 7. novembra līdz 1923. gada 23. martam, 300. sl.). Rezolūcijas 3. punkts paredzēja, ka latviešu augstskolas

“galvenais uzdevums ir zinātnes veicināšana. Viņai jāstāv uz stingri zinātniskiem pamatiem un par mācības

⁶²⁵ Raksts veltīts Latvijas Universitātes simtgades jubilejas norisēm un publicēts iepriekš vairākos plašsaziņas līdzekļos, piemēram, <https://nra.lv/viedokli/kristine-jarinovska/289518-augstskolas-autonomijas-anatomija-briva-latvija-briva-universitate.htm>. Ievērojot minēto, saglabāts sākotnējās publikācijas veidols, veicot tikai saturiskus precizējumus.

pasniedzējiem viņā var būt vienīgi personas ar attiecīgu zinātnisku grādu. Tai jābūt autonomai iestādei ar neaprobežotu mācības brīvību” (*Jaunais Vārds*, Nr. 145, 1917, 29. jūnijs, 1. lpp.).

Kā norāda Felsbergs, 1919. gada 28. septembrī atvērtajai universitātei, kas no Rīgas politehniskā institūta bija pārveidota par nacionālu un apvienota tipa augstskolu, bija jāklūst “autonomai savā zinātniskā un paidogogiskā dzīvē” (*Saeimas Stenogrammas, I sesija*, 301. lpp.) un līdztekus kalpošanai tam, ko rezolūcijas 3. punkts dēvē par “praktiskiem mērķiem”, “jāveicina patstāvīga zinātniska pētīšana”, uzturot arī dzīvu sakaru starp latviešu tautu un “pasaules augstskolām” (*Saeimas Stenogrammas, I sesija*, 301. lpp.).

Latvijas Universitātes pirmās satversmes

Latvijas Universitātes satversme tapa ar pietāti pret akadēmiskās dzīves tradīcijām, tai skaitā tām, kas īstenotas Rīgas politehniskajā institūtā. Tās izstrādei studēta atbilstoša zinātniskā literatūra un citu universitāšu un politehnisko institūtu satversmes. Novērtējot dažādus darbības modeļus, vērtētas priekšrocības, trūkumi, atbilstība Tērbatā definētajiem principiem un gūtajai pieredzei jau pārveidotās augstskolas darbības sākumā. 1921. gada maijā Latvijas augstskolas organizācijas padome trešajā lasījumā pieņēma vairāk kā gadu tapušu satversmes projektu, ko iesniedza izglītības ministram. Ministru kabineta vairāk kā gadu ilgusi kavēšanās, Latvijas Universitātes satversmi iesniedzot Latvijas Republikas Satversmes sapulcei vien 1922. gada maijā, noteica to, ka Latvijas Republikas Satversmes sapulce nepaspēja izskatīt Latvijas Universitātes satversmi, tāpēc to ar grozījumiem 16. jūlija likuma kārtībā apstiprināja Ministru kabinets 1922. gada 23. augustā un ieviesa dzīvē 1922. gada septembrī. Saeimai Latvijas Universitātes satversme iesniegta kopā ar citiem 16. jūlija likuma kārtībā pieņemtajiem likumiem, bet Saeimas izglītības komisijā sāka skatīt no 1922. gada 1. decembra (*Saeimas Stenogrammas, I sesija*, 301., 303. lpp.). Latvijas Universitātes satversme skatīta trijos lasījumos, sākot ar referenta runu pirmā lasījuma ievadā 1. Saeimas I sesijas

15. sēdē 1923. gada 23. februārī, turpinot ar skatīšanu pirmajā lasījumā 16. sēdē 1923. gada 27. februārī, kad vienbalsīgi atbalstīta pāreja uz “pantu lasīšanu” (327. sl.), proti, likumprojekta skatīšana otrajā lasījumā tajā pašā sēdē, kas turpināta arī 17. sēdē 1923. gada 2. martā. Otrais lasījums noslēdzās 18. sēdē 1923. gada 6. martā ar balsojumu, kur neviens nebija pret un neatturējās (387. sl.). Tāpat trešajā lasījumā, kas noritēja un arī noslēdzās 21. sēdē 1923. gada 16. martā, nebija neviena, kas būtu pret vai atturētos (519. sl.). Tādējādi likums – Latvijas Universitātes satversme – pieņemts trijos lasījumos 1923. gada 16. martā (nevis 28. martā, kā norādīts raksta tapšanas laikā, 2019. gadā spēkā esošās Latvijas Universitātes satversmes preambulā, ko atbilstoši likuma *Par Latvijas Universitātes Satversmi* 1. pantam pieņēma Latvijas Universitātes Satversmes sapulce 1996. gada 29. martā un ko apstiprināja Saeima bez skatīšanas lasījumos, un ko izsludināja kopā ar minēto likumu). Valsts prezidents Jānis Čakste (1859–1927) likumu – Latvijas Universitātes satversme – parakstīja 1923. gada 27. martā, bet *Valdības Vēstnesī* Nr. 66 likums izsludināts 1923. gada 28. martā (*Likumu un ministru kabineta noteikumu krājums*, 5. burtnīca, 1923, 18. aprīlis).

Latvijas Universitātes autonomija 1923. gada satversmē – ieceres un noteikumi

Kā Ministru kabinets, tā arī vēlāk Saeima sākotnējā projektā veica daudz būtisku grozījumu. Kā pirmajā lasījumā 1923. gada 27. februārī norādīja sociāldemokrāts Kārlis Dēķens (1866–1942), par spīti referenta apgalvojumiem, ka “darba būšot maz”, jo satversme skatīta gan Universitātē, gan Izglītības ministrijā, gan arī Ministru kabinetā, tomēr Saeimas izglītības komisijai nācās strādāt 2,5 mēnešus “pilnīgā kontaktā ar augstskolas spēkiem”, rīkojot vairāk kā 30 sēdes, kā rezultātā no 107 pantiem

“tikai 32 ir palikuši negrozīti, 6 pilnīgi strīpoti, 69 pārstrādāti un 9 par jaunu pielikti” (308. sl.).

Skats uz Latvijas Republikas rītausmu, diskusijām, kas noteica Latvijas Universitātes veidolu un līdz ar to arī visas Latvijas zinātnes un

augstākās izglītības sistēmu, ļauj skaidrāk apzināties Latvijas Republikai eksistenciāli svarīgākos zinātnes un augstākās izglītības sistēmas balstus. Vēl 1917. gada *Tērbatas latviešu skolotāju kongresa rezolūcija latviešu augstskolas lietā* nodibina, ka Latvijā zinātnes un augstākās izglītības vienotība un brīvība nodrošināma ar autonomas nacionālas universitātes palīdzību, kas ir pieejama ikvienam un kurai savā darbībā līdztekus kalpošanai “praktiskiem mērķiem” kā skolotāju, “kas spēj pasniegt priekšmetus latviešu valodā”, sagatavošana (rezolūcijas 1. punkta 1. apakšpunkts), “zinātniski izglītotu darbinieku administrācijā un tautsaimniecībā sagatavošana” (rezolūcijas 1. punkta 2. apakšpunkts), “jauna tipa pamatskolu” atvēršana un “latviešu draudžu reliģisko vajadzību” nepieciešamo izglīto personu sagatavošana (rezolūcijas 1. punkta 3. un 4. apakšpunkti), jāveicina pastāvīga zinātniska pētniecība, starptautiska sadarbība, latviešu valodas lietošana zinātnē un izglītībā un valsts izaugsme.

Eiropas universitāšu asociācija universitāšu autonomiju piedāvā novērtēt pēc četrām autonomijas izpausmēm, proti, organizatoriskā, finansiālā, personāla un akadēmiskā autonomija.⁶²⁶ Saeimas izglītības komisijas priekšsēdētāja Ernesta Felsberga runa, nododot Latvijas Universitātes satversmi izskatīšanai Saeimai 1923. gada 23. februāra sēdē, atklāj, ka teju simts gadus kopš runas teikšanas autonomijas novērtēšana nav stipri mainījies.

Felsbergs universitātes autonomiju novērtē pēc četrām autonomijas izpausmēm – “saimnieciskā”, “paidagoģiskā”, “zinātnisko grādu piešķiršanā” un “mācības spēku ievēlēšanā”.

Finansiālā autonomija

Eiropas universitāšu asociācijas finansiālā autonomija salīdzināma ar Saeimas izglītības komisijas priekšsēdētāja minēto saimniecisko autonomiju. Šī autonomijas izpausme ietver vairākas pazīmes, pēc kurām novērtē finansiālās autonomijas pilnīgumu: valsts finansējuma noteikšanas cikls, noteiktā valsts finansējuma izmantošanas elastīgums, tiesības ņemt kredītu, tiesības paturēt neizmantotos cikla ietvaros piešķirtos finanšu līdzekļus, īpašuma tiesības uz celtnēm, rīcība ar mācību maksu. Latvijas Universitātes

⁶²⁶ Skat. <https://www.university-autonomy.eu/>

satversme noteica, ka universitāte ir juridiska persona un tādēļ tai ir tiesības iegūt un atsavināt kustamu un nekustamu mantu, slēgt līgumus, stāties saistībās, celt prasības un atbildēt uz tām tiesā. Šīs tiesības īstenojamas ar atrunu, ka visas minētās darbības veicamas, ievērojot noteikumus par valsts iestādēm (98. pants). Universitātes rīcībā nodeva valsts budžetā paredzētos un speciālos līdzekļus (108. pants). Speciālos līdzekļus veidoja studentu reģistrācijas un laboratoriju nauda un “universitātes laboratoriju un pētīšanas institūtu ieņēmumi”, eksterņu un citu personu pārbaudīšanas maksa un dāvināti kapitāli un manta un ienākumi no tiem (109. pants). Laboratoriju un institūtu ieņēmumi, kā speciālie līdzekļi, sākotnēji nebija paredzēti un iekļauti, pateicoties Demokrātiskā centra deputāta Arveda Kalniņa (1891–1944) priekšlikumam otrajā lasījumā (385.–386. sl.). Novērtējot pirmajam lasījumam nodoto Latvijas Universitātes satversmi un tajā paredzēto saimniecisko autonomiju salīdzinājumā ar citu valstu universitātēm, Ernests Felsbergs secina, ka tā ir “tik šaura, ka grūti runāt vispār par autonomiju šai ziņā” (305. sl.). Saimnieciskās autonomijas trūkumu izglītības komisijas priekšsēdētājs saista ar to, ka universitātes padome nelemj par “studentu mācības maksu”, jo tā “ietek valsts kasē un universitātes specialie ienākumi varētu tikai pastāvēt no dāvinājumiem, ja tādi būs un no gluži niecīgas maksas par eksterņiem un par studentu reģistrāciju” (305. sl.). Izšķiršanās par to, ka mācību maksa “ietek valsts kasē”, nozīmēja, ka Latvijas Universitāte līdz ar to saistīta ar valsts budžetu, un tātad ar pienākumu virzīt budžeta projektu, kā arī norēķinus par budžeta izlietojumu izglītības ministram tālākvirzīšanai izskatīšanai Saeimā.

Saeimas izglītības komisijas priekšsēdētāja nostāja par “studentu mācības maksu” mainījās, ieklausoties sociāldemokrāta Kārļa Dēķena (1866–1942) iebildumos trešajā lasījumā pret ieceri Universitātes speciālajos līdzekļos ietilpināt 25% “studentu mācības maksas” daļu:

“Ja mums ir 6000 studentu un mācības maksa no budžeta komisijas nolikta 6000 rubļu, tad 6 reiz 6 ir 36 miljoni, 25% no tiem būs 9 miljoni. Tā ir prāva suma un jums teikts: lūdzu, ar šiem 9 miljoniem jūs varat segt to un to un galu galā var pateikt: ņemiet visu mācību maksu un paliekat par autonomizētu uzņēmumu,” (514. sl.).

Minēto iebildumu sakarā Felsbergs – nu jau vairāk kā rektors nekā Saeimas atbildīgās komisijas priekšsēdētājs un likumprojekta referents – bilda:

“Universitāte nevēlas 25% no mācības maksas, ja viņai tai pašā laikā strīpo attiecīgu sumu no viņas budžeta. Universitātei ir patīkamāki nepieciešamās sumas dabūt parastā budžeta ceļā. Buševica kungam man jāteic, ka tik bagāta augstskola nav, ka viņa nevarētu izlietot tos līdzekļus, ko viņai finansu ministrija piešķir. Šogad universitāte ir lūgusi mācības līdzekļiem 30 miljonus, bet viņai ir atvēlēti 10 miljoni. Kungi, ja no augstskolas daudz tiek prasīts, tad viņai arī daudz ir jādod. Nav pareizi saaicināt arājus un nedot viņiem arklus” (518. sl.).

Lai iztēlotos universitātei paredzēto līdzekļu apmēru, un universitātes devumu, jāmin Ernesta Felsberga pirmajā lasījumā stāstītais:

[...] budžets, kas atvēlēts Latvijas augstskolai, ir tik ārkārtīgi mazs, ka es nezinu, vai ir vēl kāda universitāte Eiropā, kas saņem mazāk kā Latvijas Universitāte. Es gribētu rēķināt priekšā pēdējā gada izdevumus no 1921. gada jūlija līdz 1922. gada jūlijam. Latvijas Universitāte ir saņēmusi no valdības 61 miljonu rubļus un devusi atpakaļ ieņēmumu veidā kādus 18 miljonus rubļus. Tā tad ir dabūjusi piemaksu apmēram 43 miljonu rubļu lielumā. Tā kā par daļu no šiem 43 miljoniem ir iegādātas vērtības, kas nav tikai vienai dienai: ir iepirktas grāmatas, aparāti u.t.t. un izdarīti kapitāli remonts, tad iznāk ka tas, ko universitāte dabūjusi no valsts kā piemaksu šim gadam, nepārsniedz vairs pat 30 miljonus rubļu. Tā, zināms, ir neiespējami maza suma,” (325. sl.).

Akadēmiskā autonomija

Autonomija pedagoģisku un zinātnisku spriedumu sakarā salīdzināma ar akadēmiskās autonomijas kritēriju, kuru Eiropas universitāšu asociācija piedāvā novērtēt pēc šādām pazīmēm – studentu skaits, uzņemšanas noteikumi, programmu ieviešana un izbeigšana, studiju valoda, kvalitātes pārbaudes mehānismi un to

izvēles tiesības, programmu satura noteikšana. Saeimas izglītības komisijas priekšsēdētājs Ernests Felsbergs autonomiju pedagoģisku un zinātnisku spriedumu sakarā novērtē kā salīdzinoši plašāku, tomēr detalizētu savu ieskatu nepamato. Ievērojot minēto, novērtējuma kritēriji meklējami satversmes tekstā un diskusijās. Universitātes pilnvaras studentu skaita un programmu noteikšanā ierobežotas ar konkrētu fakultāšu noteikšanu satversmē (2. pants), kā arī nosakot saskaņošanas pienākumu fakultāšu aprises izmaiņām. Praktiski minētais nozīmēja štatu apstiprināšanu Saeimā. Studiju valoda bija noteikta latviešu, bet citu valodu lietojums bija pieļauts tikai “atsevišķos gadījumos ar Universitātes padomes sevišķu atļauju” (3. pants). 1923. gada 16. marta sēdē, skatot likumprojektu trešajā lasījumā, bija piedāvāts ierobežot Universitātes padomes tiesības noteikt termiņu lekciju lasīšanai svešvalodā līdz trim gadiem bez iespējas termiņu pagarināt, tomēr Felsberga iebildumu dēļ priekšlikumu neatbalstīja. Saeimas izglītības komisijas priekšsēdētājs norādīja, ka jau šobrīd Latvijas Universitātē lekcijas lielākoties (69%) norit latviešu valodā, daudz mazāk citās valodās: krievu valodā – aptuveni 19%, vācu valodā – aptuveni 8%, angļu valodā – aptuveni 1%, franču valodā – mazāk kā 1%. Tāpat viņš informēja, ka Universitāte noslēgusi līgumus ar ārvalstu profesoriem, dodot “tiem solījumu, ka viņiem 5 gadus būs atļauts lasīt savā valodā”, bet līgumu laušana nevirotu “Latvijas labo slavu ārzemēs” (506. sl.). Kvalitātes pārbaude ārpus Universitātes nebija paredzēta. Programmu saturs pilnībā uzticēts Universitātei, un vienīgais, kas ierobežo, rīcības brīvību ir satversmē noteiktie kritēriji grādu, tai skaitā doktora grāda iegūšanai un pielīdzināšanai.

Personāla autonomija

Tomēr par pilnīgu Ernests Felsbergs nosauca tikai autonomiju, kas saistīta ar “mācības spēku ievēlēšanu”, kas salīdzināms ar personāla autonomijas kritēriju, ko Eiropas universitāšu asociācija piedāvā novērtēt pēc šādām pazīmēm – augstākā akadēmiskā un administratīvā personāla izvēlēšanās un atcelšanas procedūra, viņiem noteiktais atalgojums un karjeras iespējas. Izglītības komisijas priekšsēdētāja vērtējums fokusējās uz svarīgāko, proti,

“Latvijas Universitātē neviens mācības spēks nevar tikt no valdības iecelts, visiem jātop vēlētiem no universitātes padomes. Valdībai ir tikai veto tiesības” (305. lpp.).

Izglītības ministram par docentu un privātdocentu ievēlēšanu un atstādināšanu, bet Ministru kabinetam par rektora, prorektoru, dekānu un profesoru ievēlēšanu un atstādināšanu bija dotas suspensīvā veto tiesības, jo atkārtoti kandidātu varēja stādīt priekšā ne ātrāk kā pēc trim mēnešiem (8. panta 2. piezīme). Profesoru izraudzīšanās bija paredzēta divos veidos – “uzaicinājuma ceļā” (58. pants) un konkursa kārtībā (59. pants). Abos gadījumos sākumā norit aizklāta balsošana fakultātes padomē, par vairākiem kandidātiem spriež vienā sēdē, bet par “ievēlētu skaitās kandidats, kurš padomē dabū vislielāko balsu skaitu un pie tam vairāk nekā pusi no nodotām balsīm” (361. sl.).

Zīmīgs bija Gustava Reinharda (1868—1937) no Kristīgionacionālās savienības spriedums par atalgojumu un 1. Saeimas deputātu domām atalgojuma sakarā:

“Te pieveda piemērus, ka mūsu zinātnieki, mūsu docenti un profesori ieņemot līdz 7 algotām vietām ārpus augstskolas. Ja mēs viņus nealgotam un nealgosim kā īstus profesorus, tad nav nekāds brīnums, ka mēs uz priekšu viņus augstskolā nemaz nedabūsim; uz priekšu mums nebūs kur ņemt profesorus. Jūs taču ziniet, ka profesors ir tāds cilvēks, kas strādājis savu darbu visu mūžu un pa lielāku daļu pret mazu atalgojumu. Ja mēs arī uz priekšu tāpat pieturēsimies un tāpat algosim profesoru darbu, kā tagad universitātē – ar 10–12 tūkstošiem mēnesī, tad domāju, ka nedabūsim daudz labu zinātnisku spēku. Esmu dzirdējis, ka linu punkta pieņēmējs pelna daudz vairāk, nekā Latvijas augstskolas profesors. Es domāju, ka bez šī amata ir vēl citi vienkāršāki amati, kur bez nekādām lielākām zināšanām pelna divi, trīsreiz tik daudz, kā mūsu profesori un tad nu mēs prasām no mūsu profesoriem, lai viņi dod mums to lielo zinātni, lai izplata zinātni tautā un lai mācītu studentus. Visu to lai viņš dara badu ciezdams. Daudzi profesori man ir aizrādījuši, ka viņiem nav iespējams dzīvot, lai gan viņi paši pelna un pelna arī viņu sievas. Man ir zināms kāds profesors, kas pats nodarbojas universitātē, sieva viņam ir asistente, bet tomēr viņš saka, ka neiznākot tik daudz, lai varētu kārtīgi dzīvot, lai

varētu dzīvot tā kā pienākas. Jūs, taču, ziniet, ka katram profesoram vajaga iegādāties sev bibliotēku, vajaga būt labāki apģērbtam, viņam vajaga kaut kādu apkalpotāju un bez tam viņam ir vēl daudzas citas dzīves prasības. Šinīs dienās, es nezīnu, cik tur ir taisnības, bet es lasīju laikrakstos, ka viens no mūsu visievērojamākiem augstskolas spēkiem iet prom. Viņš bij ļoti iecienīts un uz viņu varēja likt lielas cerības, jo viņš bij ļoti noderīgs mūsu senatnes pētišanai. Tagad viņš iet prom. Saprotams, ka viņš par to algu, ko te maksā, nepaliks. Tā tad mēs ar to neko nepanāksim, ja mēs iesim plašumā un radīsim vienu profesūru pēc otras (317. lpp.).”

Organizatoriskā autonomija

Ernesta Felsberga ievadrunā neminēta palikusi organizatoriskās autonomijas izpausme, tāpēc atliek vien novērtēt satversmes normas un diskusijas, salīdzinot ar Eiropas universitāšu asociācijas piedāvātajām organizatoriskās autonomijas pilnīguma pazīmēm, proti, izpildvaras galvas izvēlei noteiktie kritēriji un izvēles izdarīšanas procedūra, izpildvaras galvas atcelšanas nosacījumi un pilnvaru termiņš, ārpus universitātes esošu personu iekļaušana universitātes orgānos, pilnvaras noteikt akadēmisko struktūru un pilnvaras dibināt juridisko personu.

Atbilstoši 1923. gada 2. martā lemtajam Universitātes pārvalde bija uzticēta šādiem orgāniem – Universitātes padomei, rektoram un prorektoriem, dekānu padomei, saimniecības padomei, Universitātes sekretariātam un revīzijas komisijai. Gan administratīvo amatu personām, gan arī padomju locekļiem bija jāprot valsts valoda un jābūt Latvijas Republikas pilsoņiem (5. pants). Galvenais lēmējorgāns bija Universitātes padome, kas arī izvēlējās izpildvaras galvu – rektoru un divus tā biedrus – prorektorus, no kuriem viens atbild par studentu lietām, bet otrs par saimniecību (8. panta 1. punkta a. apakšpunkts). Gluži kā Universitātes padomi, arī rektoru varēja ievēlēt tikai uz vienu gadu ar nosacījumu, ka rektoru var pārvēlēt, bet amatu nevar ieņemt vairāk kā divus gadus no vietas (15. pants). Rektoru izraudzījās no profesoru vidus, kas nozīmēja, ka normāli tā bija persona ar doktora grādu, un tikai izņēmuma gadījumos, ievērojot to,

ka piecpadsmit no Rīgas Politehniskā institūta pārņemtās personas bija ievēlētas par profesoriem, kam nebija doktora grāda (309. sl.), un ka prakse ievēlēt par profesoru bez doktora grāda pastāvēja “Latvijas Universitātes tapšanas laikā” (510. sl.), par rektoru varēja kļūt arī persona bez doktora grāda. Trešajā lasījumā Saeima, ievērojot sociāldemokrāta Paula Kalniņa (1872–1945) argumentāciju, par nepieņemamu atzīstot situāciju, ka par zinātniskiem grādiem spriedīs personas bez zinātniskiem grādiem, nolēma ierobežot šādu profesoru atrašanos amatos, nosakot, ka doktora grāds iegūstams Universitātes padomes noteiktajā laikā (56. pants). Universitātes padomes lēmumu par rektora ievēlēšanu un atstādināšanu sakarā Ministru kabinetam bija suspensīvā veto tiesības.

Universitātes pārvaldē faktiski nepiedalījās ārpus universitātes esošas personas. Nosacīti par šādām personām var uzskatīt goda biedrus, kas ietilpa Universitātes padomē un kuru darbība atšķirībā no citiem padomes locekļiem neaprobežojās ar vienu gadu (6. pants), tomēr goda biedrus kvorumā neskaitīja (14. pants). Goda biedrus izraudzījās Universitātes padome (8. panta 1. punkta d. apakšpunkts) ar “2/3 no visām padomes locekļu balsīm” (13. pants), ja lemšana noritēja īsi pirms Universitātes gada svētkiem (28. septembrī); citos gadījumos tikai “ar vienprātīgu lēmumu” (78. pants). Goda biedriem bija jābūt tādām personām, “kas ar savu darbību izcilus kārtā veicinājušas zinātni, mākslu vai tehniku vispāri, vai ar sevišķiem nopelniem darbojušās Latvijas kulturelās uzplaukšanās labā” (77. pants).

Akadēmisko struktūru noteica satversme, bet izmaiņas bija saskaņojamas ar Saeimu (8. panta 6. punkts). Praktiski Saeima lēma par Universitātes štata vietām.

Universitātes pilnvaras juridisku personu dibināšanā saistāmas ar zinātniskām biedrībām un studentu organizācijām. Proti, satversme paredzēja Universitātei tiesības dibināt zinātniskas biedrības (102. pants), bet studentu organizāciju sakarā noteica Universitātes padomei tiesības tās apstiprināt (8. panta 2. punkta g. apakšpunkts). Praktiski tas nozīmēja, ka, neesot Universitātes padomes piekrišanai, nevarēja lemt par juridiskas personas studentu organizācijas veidā dibināšanu, reorganizēšanu vai likvidēšanu, bet Universitātes padomes iebildumi varēja būt ne tikai iemesls studentu

organizācijas pārvaldes izmaiņām, bet arī likvidēšanai. Universitātes satversmes 94. pants paredzēja pienākumu ievērot Universitātes padomes noteikumus, bet organizācijas statūtu vai Universitātes padomes noteikumu neievērošana bija noteikts kā pamats Universitātes padomei slēgt attiecīgo organizāciju. Sociāldemokrāts Nikolajs Kalniņš (1894–1942) savā runā par ieceri aizliegt studentu organizāciju telpās, kā arī studentu sarīkojumos lietot alkoholiskus dzērienus, norāda uz tā laika juridisku studentu organizāciju novērtējumu:

“Studentu organizācijas neietilpst vispārējās organizācijās un kad būs runa citā likumā par biedrošanās brīvību, tad tur par universitātes korporācijām, studentu organizācijām, kultureliem vai pašizglītības pulciņiem, pastāvošiem pie universitātes ga runa neies” (379. sl.).

Jābilst, ka gluži tāpat kā studentu padomes pārstāvju skaits Universitātes padomē arī piezīme pie 94. panta, kas domāta žūpības apkarošanai, izraisīja daudz plašākas diskusijas nekā Universitātes pārvaldes jautājumi.

Universitātes autonomija laika griežos

1919. gada 28. septembrī izglītības ministrs Kārlis Kasparsons Latvijas Universitātes atklāšanā teica plaši citētos vārdus:

“Mēs stāvam uz zemes, kas nes Latviju un viņas augstskolu. Brīvi pētīt, brīvi mācīt ir pamata nosacījums mūsu jaunai gaismas pilij,” (*Valdības Vēstnesis*, Nr. 50, 1919, 30. septembrī, 4. lpp.).

Desmit gadus vēlāk Pēteris Zālīte (1864–1939) – Latviešu Nacionālās Padomes loceklis, Latvijas Universitātes profesors, filozofijas doktors un Latvijas autonomijas idejas aizsācējs – Latvijas Universitātes jubilejai veltītajā rakstā pauda:

“Latvijas valsts un Latvijas Ūniversitāte ir vienotas nesaraujamām saitēm. Viņas viena no otras atkarīgas un nevar viena bez otras pastāvēt, attīstīties un izveidoties līdz pilnībai. [...] Piepildījušās ir mūsu ilgas. Mums tagad ir

sava neatkarīga valsts un ir arī sava Ūniversitāte [..]”
(*Studenta Dzīve*, Nr. 1, 1929, 27. septembris, 1. lpp.).

Latvijas Republikas un Latvijas Universitātes likteņu saistība jūtama 1940. gadā. 1940. gada 23. augusta *Padomju Latvijā* lasām, ka

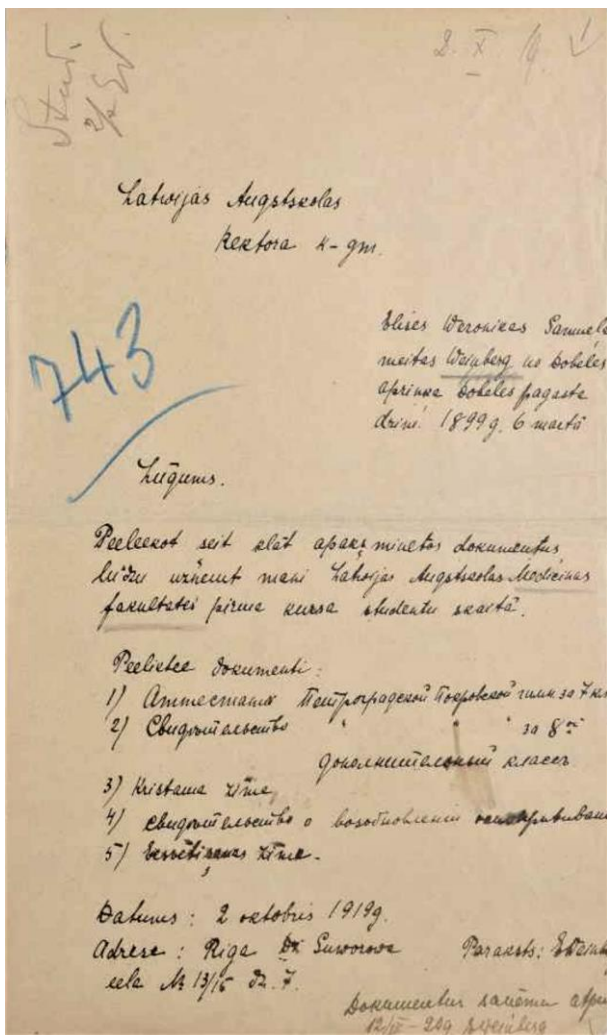
“Ministru kabinets apstiprināja šādus jaunus mācības spēkus LPSR ūniversitātē: prof. Pēteri Valeskalnu, prof. Jāni Paškēvicu, prof. Voldemāru Miški, ārk. prof. Jāni Kalnbērziņu un ārk. prof. Jāni Avotiņu” (2. lpp.).

Mēnesi vēlāk, 25. septembrī, Ministru kabineta apstiprinātā profesora un kopš 29. jūlija Ministru kabineta ieceltā rektora pienākumu izpildītāja Paškēvica (*Cīņa*, Nr. 44, 1940, 2. augusts, 8. lpp.) vadībā izstrādātos Latvijas valsts universitātes statūtus pieņem Latvijas valsts universitātes padome (*Padomju Latvija*, Nr. 41, 1940, 26. septembris, 11. lpp.). 1940. gada novembrī statūtus apstiprināja LPSR Tautas Komisāru Padome (*Cīņa*, Nr. 129, 1940, 12. novembris, 7. lpp.). Statūti, cita starpā, paredzēja, ka Latvijas valsts universitāte “apstiprināta un var tikt likvidēta vienīgi ar PSRS tautas komisāru padomes rīkojumu”, ka universitātes “īpašumi ir valsts īpašumi”, turklāt bija noteikts, ka statūtus apstiprina un groza Vissavienības augstskolu lietu komiteja pēc LPSR Izglītības tautas komisariāta priekšlikuma (*Jaunais Komunārs*, Nr. 42, 1940, 3. oktobris, 4. lpp.), līdz ar to normatīvi un arī faktiski Latvijas Universitāte vairs nebija juridiska persona, bet iestāde ar iestādei raksturīgu autonomijas neesību organizatoriskā, finansiālā, personāla un akadēmiskā ziņā.

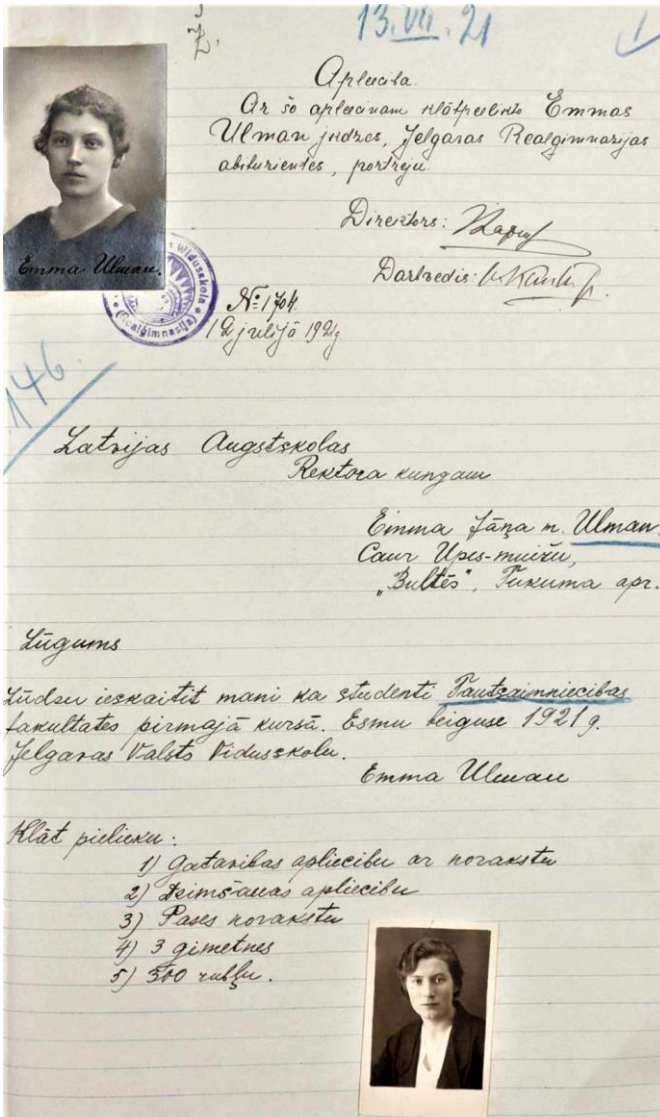
1991. gada 30. septembrī Latvijas Republikas Augstākā Padome, kā rakstīja 1991. gada 1. oktobra *Diena*, “oficiāli atzina Latvijas Universitātes neatkarību”, tomēr arī rektors Juris Zaķis apzinājās un puda, ka Latvijas Universitāte vēl neatbilst Eiropas augstskolu prasībām. Deviņdesmito gadu Universitātes rektoram Zaķim patika lietot klasisko citātu: “Tikai pēc tam, kad tika nodibināta Latvijas universitāte, pa īstam tika nodibināta Latvijas valsts.” Tikai 2005. gada 23. augustā, Ministru kabinetam lemjot Satversmes 81. panta kārtībā, Latvijas Universitātei bija beidzot atgriezts tās personas statuss, proti, atvasinātas publiskas personas statuss un līdz ar to ar šo statusu saistītais un Rietumeiropas universitātei nepieciešamais un vēl Tērbatā iecerētais autonomijas minimums. Ar

2006. gada Saeimas Augstskolu likuma grozījumiem tas tika nostiprināts, ar 2011. gada grozījumiem papildināts (piemēram, nostiprināta rektora, satversmes sapulces un akadēmiskās šķīrējtiesas kā publiskas personas orgānu loma), bet ne pilnībā pabeigts. Latvijas Universitātes simtgadē aizsākusies vētra pamodināja leģistisko jaunradi augstskolu autonomijas jautājumos. Latvijas Universitātes rektora Ernesta Felsberga vadītai 1. Saeimas izglītības komisijai bija nepieciešami vien divarpus mēneši intensīva darba, lai sasniegtu tam laikam progresīvāko un Latvijas valstij atbilstošāko risinājumu. Kopš “Latvijas Universitātes neatkarības” atzišanas pieredzam jau devīto Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisiju, kas beidzot noveda līdz galam universitāšu autonomijas pilnveidi. Līdz pilnīgam galam!

Alma mater caur Gundegu prizmu. Fotomirkļi

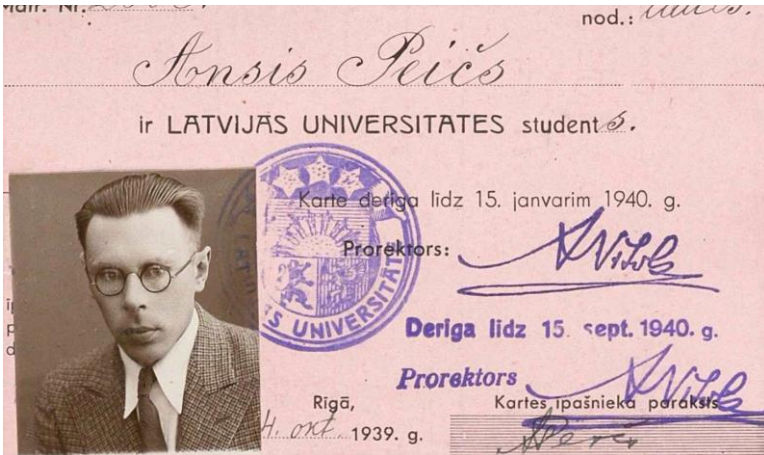
Elīzes (Elīzas) Veronikas Veinberģes (Veinbergas) 1919. gada
2. oktobra lūgums Latvijas Augstskolas rektoram
LVVA, 7427. f., 1. apr., 737. l., 1. lp.

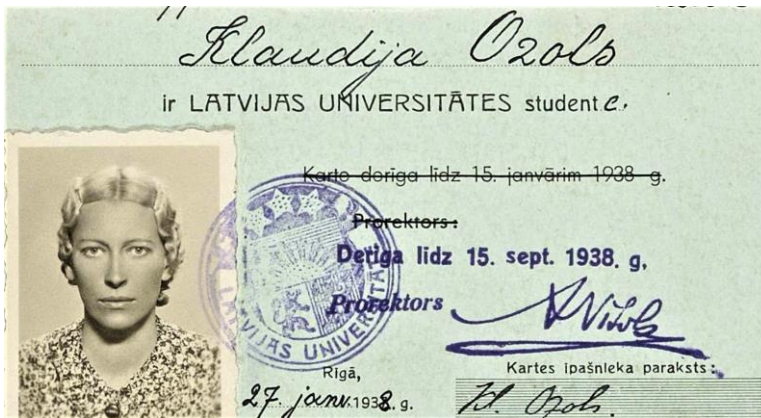
Emmas Mīles (Milijas) Ulmanes 1921. gada 12. jūlija lūgums
Latvijas Augstskolas rektoram
LVVA, 7427. f., 1. apr., 4062. l., 1. lp.

Jāņa Purgāja 1926. gada 8. decembra apliecinājums (reģistra Nr. 13631) par gīmetnes atbilstību uzrādītājai Elīzei (Elīzai) Veronikai Veinberģei (Veinbergai) un personības pierādīšanu ar pasi
LVVA, 7427. f., 1. apr., 737. l., 3. lp

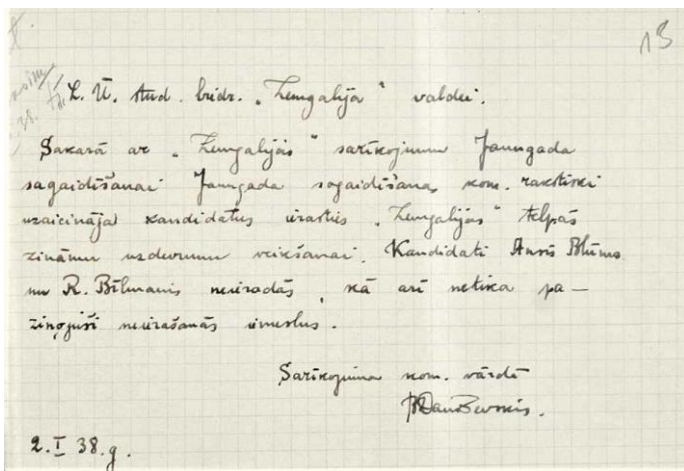
Likvidatora Anša Peiča Latvijas Universitātes studenta apliecība, izsniegta 1939. gada 4. oktobrī
LVVA, 7427. f., 1. apr., 2792. l., 32. lp.

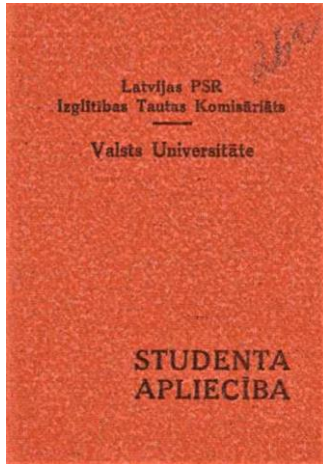
Likvidatores Klaudijas Ozolas Latvijas Universitātes studentes apliecība, izsniegta 1938. gada 27. janvārī
LVVA, 7427. f., 1. apr., 12546. f., 18. lp.

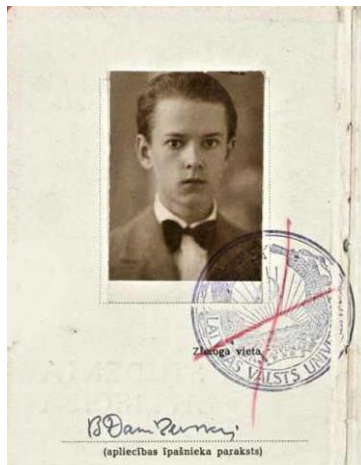
Likvidators Bruno Daniševskis
LVVA, 7427. f., 1. apr., 15003. l., 30. lp. o. p.

Likvidatora Bruno Daniševska 1938. gada 2. janvāra ziņojums
Latvijas Universitātes biedrības «Zemgale» valdei
LVVA, 7427. f., 1. apr., 15003. l., 30. lp. o. p.

Likvidatora Bruno Daniševska Latvijas Valsts universitātes studenta apliecība, izsniegta 1940. gada 23. novembrī
LVVA, 7427. f., 1. apr., 15003. l., 26a. lp.

Likvidatora Bruno Daniševska Latvijas Valsts universitātes studenta apliecība, izsniegta 1940. gada 23. novembrī
LVVA, 7427. f., 1. apr., 15003. l., 26a. lp. o. p.

278

Latvijas PSR
Izglītības Tautas Komisariāts

Valsts Universitāte

STUDENTA APLIECĪBA

Nr. 15.236

Uzvārds Daniševskis,

Vārds Bruno

Iestāšanās laiks 1940. g. 1. oktobrī.

194. g. _____

Fakultāte inženierzinātņu

Rektors: [Signature]

Apliecība derīga līdz 194. l. g. _____

1. martam

Apliecība izsniegta 194. g. _____

23. novembrī

Likvidatora Bruno Daniševska Latvijas Valsts universitātes
studenta apliecība, izsniegta 1940. gada 23. novembrī
LVVA, 7427. f., 1. apr., 15003. l., 27. lp.

Matr. Nr. 19548 Fak.: _____
nod.: Fauts.

Bronislavs Kudeiko

ir LATVIJAS UNIVERSITĀTES students.

Karte derīga līdz 15. janvārim 1940. g.

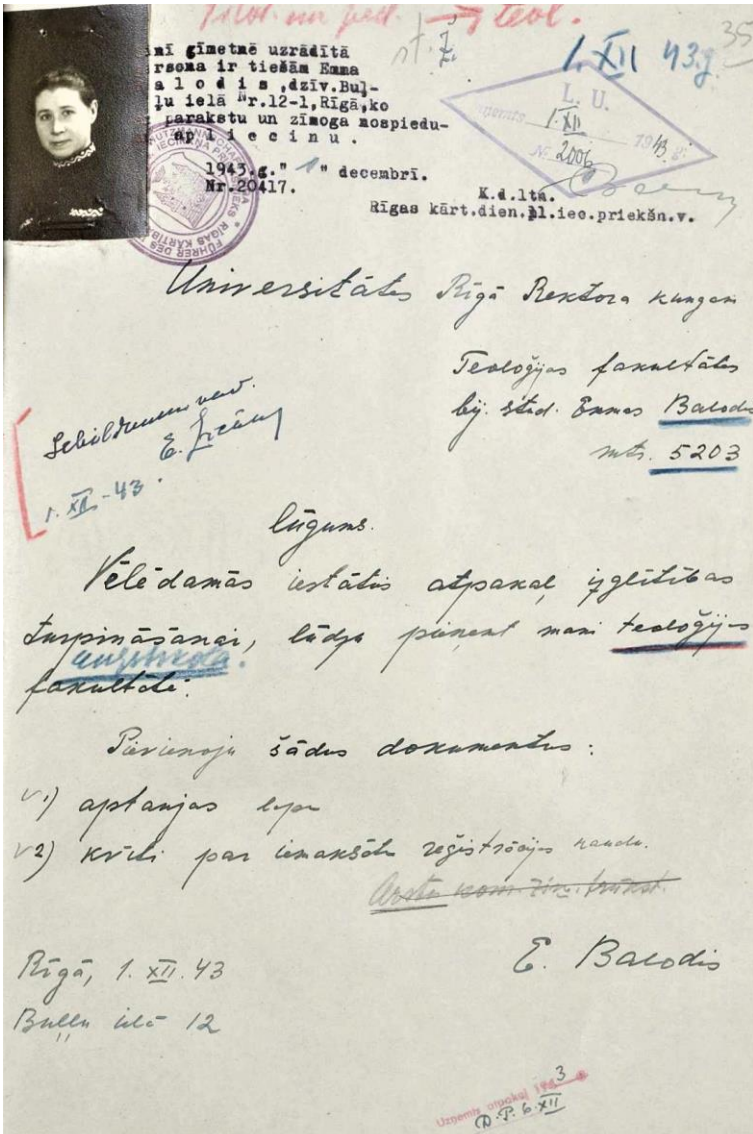
Prorektors: [Signature]

Derīga līdz 15. sept. 1940. g.

Prorektors [Signature]

Rīgā, _____
6. okt. 1939. g. Kartes īpašnieka paraksts: B. Kudeiko

Studentu padomes pilnvarotā Bronislava Kudeiko
Latvijas Universitātes studenta apliecība,
izsniegta 1939. gada 6. oktobrī
LVVA, 7427. f., 1. apr., 2792. l. 32. lp.

Emmas Balodes 1943. gada 1. decembra lūgums Rīgas

Universitātes rektoram

LVVA, 7427. f., 1. apr., 5162. l., 35. lp.

UNIVERSITAT IN RIGA
UNIVERSITĀTE RĪGĀ

Viktorija Mednieks 39

ir Latvijas Universitātes *Viņas zinātņu*

— fak./nod. student *l* / Matr. Nr. *21.682*

Kārtes derīguma ilgums: *15. janv. 1942. g.*
pagarināts līdz 15. septembrim 1942. g.

L. U. Prorektors: *K. Stranberg*

Rīgā, *19. marta* 1942. g.

Ē. spiestuve Rīgā, Doma lauk. 5. — 2275

Viktorijas Mednieces Rīgas Universitātes studenta apliecība,
izsniegta 1942. gada 19. martā
LVVA, 7427. f., 1. apr., 20958. l., 39. lp.

Paraugš III

Ziņojums Latvijas Universitātei
par veselības stāvokli.

Emmas Balodes fakultātes

aspirantam *Balodes Emma* dzim. *1897* gada
ei *7 sept.* (pases № *449 015879*), konstatēti šādi fiziski
defekti, anomālijas, slimības:
chypis

Rīgā, 1942. g. *22 IX*

Paraksti: *Emma Balode*
Dr. V. B.

98. „Gramatnāpnieks” Rīgā, Pils ielā 14.

1942. gada 22. septembra ziņojums
par Emmas Balodes veselības stāvokli
LVVA, 7427. f., 1. apr., 5162. l., 34. lp.

Gundegu pirmās mājas⁶²⁷

Fil! Dr. iur. Kristīne Jarinovska 116. c!

Gundegu pirmās patstāvīgās mājas bijušas Studentu namā – Valdemāra 67-b (tagad 69)⁶²⁸, tādēļ īsumā par Studentu nama vēstures līkločiem un gundegu lomu.

⁶²⁷ Atsaucoties mag! lit! aicinājumam dalīties gundegu mājas stāstos, 2014. gada 26. maijā sagatavota neliela velte Mājas svētkos īsraksta par gundegu pirmo mājvietu Studentu namā - Valdemāra 67-b (tagad 69) – veidā; kopš dzīvokļa piešķiršanas brīža apritēja 90 gadi. Etīde tapa cerībā, ka tā rosinās arī citas gundegu meitenes, iepazīties arī ar gundegu mājas vēstures lappusēm, lai šādā veidā kopīgi varētu veidot priekšstatu par korporācijas identitāti un lomu Latvijas Republikas augstākās izglītības telpā.

⁶²⁸ Atbilstoši fil! Lienas Bundules 112 c! bakalaura darbam *Studenšu korporācijas Gundega vēsture*, kas aizstāvēts Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē 1999. gadā, pirmā gundegu dzīvokļa numurs Studentu namā bijis 22. Publiskas ticamības uzziņu avots par Latvijas Universitātes studentu organizācijām divdesmitajos gados ir Latvijas Universitātes kalendārs. Likumsakarīgi, ka par 1923. gada 29. novembrī dibināto studenšu korporāciju Gundegu nav informācijas Latvijas Universitātes 1923./1924. kalendārā. Tiesa – tur pieejamā informācija par studenteņu (tieši tā tekstā!) biedrību Varavīksne, kas bijusi ierosmes pamats dibināt studenšu korporāciju Gundega, liecina, ka Varavīksne atradusies Romanova (tagad Lāčplēša) ielā 35, dz. 29 (*Latvijas Universitate. Kalendars 1923.–1924.*, sastādījis Kārlis Upesleja. Rīga: Kārļa Upeslejas izdevums, 1923, 298 .lpp.). Tas, ka nav ziņu par studenšu korporāciju Gundega arī nākamā akadēmiskā gada izdevumā, liecina par novēloti publicētu informāciju. 1924./1925. gada izdevumā norādīts, ka studenšu savienības Varavīksne mītne Valdemāra ielā 37, dz. 10 (*Latvijas Universitate. Kalendars 1924.–1925.*, sastādījis Kārlis Upesleja. Rīga: Kārļa Upeslejas izdevums, 1924, 220 .lpp.). Pirmoreiz informācija par studenšu biedrību Gundega, bez norādes uz korporāciju atšķirībā no studenšu biedrībām korporācijām Daugavietē un *Imeria* un bez iekļaušanas atsevišķā korporāciju sarakstā, publicēta vien 1925./1926. gada izdevumā. Tur norādīts, ka gundegas atrodas Valdemāra ielā 67-b, dz. 20 (*Latvijas Universitate. Kalendars 1925.–1926.*, sastādījis Kārlis Upesleja. Rīga: Valters un Rapa, 1925, 242 .lpp.). Atbilstoši *Rīgas Adrešu Grāmatai 1925* Valdemāra ielā 67-b, dz. 22 bijusi IV Rīgas pilsētas vidusskolas direktora Indriķa Rītiņa adrese (*Rīgas Adresu Grāmata 1925*, Helmāra Rudziša redakcijā. Rīga: Saturns, 18. lpp.). 1926./1927. gada kalendārā Gundega joprojām dēvēta par studenšu biedrību bez norādes par korporāciju, kā Daugavietē un *Imeria*, toties beidzot adrese ir Valdemāra ielā 67-b, dz. 22. Tad arī studentu savienība Varavīksne beidzot nonāk Valdemāra ielā 67-b, dz. 1 (*Latvijas Universitate. Kalendars 1925.–1926.*, sastādījis Kārlis Upesleja. Rīga:

Ideja par studentu nama, kas līdzinātos citviet Rietumeiropā, tai skaitā kaimiņvalstīs, esošajiem, bijusi apritē kopš Latvijas Universitātes izveidošanas. Izredzes saņemt nepieciešamo finansējumu no ārvalstu un starptautiskām organizācijām, kā Hüvera fonda Rīgas nodaļas⁶²⁹ un Eiropas Studentu palīdzības Savienības Ženēvā⁶³⁰, tolaik šāda veida palīdzības sniegšana studentu dzīves apstākļu uzlabošanai bijusi parasta,⁶³¹ 1922. gadā liek aktīvāk meklēt risinājumu studentu nama idejas īstenošanai. Tādēļ 1922. un

Valters un Rapa, 1925, 254. lpp.). 1927./1928. gada izdevuma informācija par Gundegu tādā pašā apmērā, norādīta tā pati adrese. Ja iepriekšējā gadā tikai Gundega un Varavīksne no norādītajām organizācijām mita Studentu namā, tad tagad klāt nākusi studenšu biedrība korporācija Dzintra – Valdemāra ielā 67-b, dz. 7 – kā arī Cēsu un apkārtnes studentu biedrība un Liepājas un apkārtnes latviešu studentu biedrība, tiesa abām pēdējām nav norādīts konkrēts dzīvoklis (*Latvijas Universitate. Kalendars 1927.–1928.*, sastādījis Kārlis Upesleja. Rīga: Valters un Rapa, 1927, 275.–276. lpp.). Beidzot 1928./1929. izdevumā ieviešas dalījums “vīriešu korporācijas” un “sieviešu korporācijas”. No sešām minētajām trīs mīt Studentu namā – Dzintra 7. dzīvoklī, Gundega 3. dzīvoklī un *Imeria* 5. dzīvoklī. Iepriekšējais Gundegu dzīvoklis, iemainot pret citu tajā pašā namā, tiek Augšzemes studentu biedrībai (*Latvijas Universitate. Kalendars 1928.–1929.*, sastādījis Kārlis Upesleja. Rīga: Valters un Rapa, 1928, 129. lpp.). Dzīvokļu maiņas fakts atrodams arī 1927. gada 28. aprīļa laikraksta *Pēdējā Brīdī*, kur teikts, ka Valdemāra ceļā 67-b, dz. 22 atvēlēts studentu novadnieku biedrību virsorganizācijai Latvijas Universitātes Novadniecību Savienībai (“Jauna studentu organizāciju savienība”, *Pēdējā Brīdī*, Nr. 46, 1927, 28. aprīlis, 7. lpp.). 1929./1930. gada izdevumā informācijas par studentu organizācijām vairs nav. 2022. gada 12. maijā Latvijas Nacionālajā digitālajā bibliotēkā nebija pieejams 1930./1931. gada izdevums, pētīšana te turpināma. 1931./1932. gadam mainās gan sastādītājs, gan arī izdevējs, turklāt saturs būtiski paplašinājies, korporāciju iedalījums ir pēc virsorganizācijām – Studentu korporāciju Prezidiju Konvents un Studenšu korporāciju Prezidiju Konvents – ar norādi par prezidēšanu. Ievērojams, ka agrākais krāsu salikums – smilšu-zils-sudrabs – joprojām nebija labots uz jauno. Norādīts, ka tobrīd ir 100 biedres un adrese ir jau Valdemāra ielā 33 (*Latvijas Universitate. Kalendars 1931.–1932.*, sastādījis Osvalds Freivalds. Rīga: Latvijas Universitātes Studentu padomes grāmatnīcas ģenerālkomisija, 1928, 127.–131. lpp.). Ievērojot minēto, secināms, ka Gundegu pirmais konventa dzīvoklis Studentu namā bija 20. dzīvoklī, no kura vēlāk gundegas pārcēlušās uz 22. dzīvokli, tad 3. dzīvokli, līdz beidzot atstājušas Studentu namu.

⁶²⁹ Acimredzot, domāts *Hoover's European Children's Fund*. Lapsiņš, R. Studentu nams, *Students*, Nr. 126, 1927, 27. septembris, 3. lpp.

⁶³⁰ Acimredzot, domāts *European Student Relief*. Lapsiņš, R. Studentu nams, *Students*, Nr. 126, 1927, 27. septembris, 3. lpp.

⁶³¹ “Palīdzība studentiem ārzemēs un Latvijā”, *Students*, Nr. 23, 1924, 14. marts, 1. lpp.

1923. gadā Studentu padome organizē dažādus sarīkojumus finanšu līdzekļu vākšanai. Sākot ar 1923. gadu, katram Latvijas Universitātes studentam jāmaksā 1 lats semestrī Studentu nama fondam. 1924. gada vasarā⁶³² (4. jūlijā⁶³³, pēc citām ziņām 1925. gada jūlijs minēts kā pirkšanas datums, kas, iespējams, izskaidrojams ar laika nobīdi starp pirkuma līguma noslēgšanu un koroborāciju⁶³⁴) Studentu padome par 120 000 latu (6 milj. rubļu)⁶³⁵ nopirka sešstāvu⁶³⁶ namu ar centrālapkuri, kurā ir 28 dzīvokļi ar 101 istabu, Valdemāra ielā 67-b. Kopā ar saistītajiem izdevumiem, kā dokumentu noformēšana un nodokļu nomaksa, nama iegāde izmaksājusi 140 000.⁶³⁷

Nama arhitekts bijis selonis, izcilā Konstantīna Pēkšēna (1959–1928) palīgs un skolnieks Aleksandrs Vanags (1873–1919),⁶³⁸ uzcelts

⁶³² “Studentu padomes sēde, 17. septembris”, *Students*, Nr. 2, 1924, 19. septembris, 3. lpp.; “Kronika”, *Studentu Dzīve*, Nr. 1, 1924, 1. septembris, 15. lpp.

⁶³³ 1924. gada 4. jūlijā par savāktajiem līdzekļiem tika nopirkts nams Valdemāra ielā 67-b, nama pārvaldīšanai nodibināja trīs cilvēku komisiju: V. Jansons, J. Klinklāvs un Z. Ozoliņš. Prikulis, Alberts, “Dažas liecības studentu pašpārvaldes lietā”, *Padomju Jaunatne*, 1989, 10. janvāris, 4. lpp.

⁶³⁴ Rīgas pilsētas būvvaldes arhīva materiālos pirmais dokuments, kas norāda uz īpašnieku maiņu, ir datēts ar 1925. gadu. Atbilstoši fil! Lienas Bundules 112. c! sniegtajām ziņām.

⁶³⁵ “Studentu padomes sēde, 17. septembris”, *Students*, Nr. 2, 1924, 19. septembris, 3. lpp.; “Kronika”, *Studentu Dzīve*, Nr. 1, 1924, 1. septembris, 15. lpp.

⁶³⁶ Virknē rakstu un dokumentu minēts, ka Valdemāra ielas 67-b (tagad – 69) nams bijis piecstāvu, arī tolaik arhitektūras docenta Paula Kampes (Kampe, P. “Aleksandra Vanaga dzīve un darbs”, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 5, 1929. 1. maijs, 515. lpp.), taču šī kļūme acīmredzami radusies tāpēc, ka sākotnējais projekts paredzēja piecstāvu namu ar jumta izbūvi, kas faktiski ir mansarda dekors, nevis jumta izbūve, kas raksturīgs daudziem nacionālā romantisma namiem, savukārt realizētā būve, atšķirībā no Valdemāra 69 – 69a (tagad 71 un 73), ir ar skaidru sešu stāvu fasādi.

⁶³⁷ Lapsiņš, R. “Studentu nams”, *Students*, Nr. 126, 1927. 27. septembris, 3. lpp.

⁶³⁸ “Rozišu triju namu grupa – tagadējā Valdemāra iela 67b, 69 un 69a” – Kampe, P. “Aleksandra Vanaga dzīve un darbs”, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 5, 1929. 1. maijs, 504. lpp.

1909. gadā, pirmā īpašniece – Līvija (Lilija?) Roziņš⁶³⁹ vai Rozītis^{640 641}. Nams Valdemāra ielā 69, kopā ar Aleksandra Vanaga namiem Valdemāra ielā 71 un 73 (agrāk 69 un 69a), kā arī Eižēna Laubes projektēto Valdemāra 67 (agrāk 67a)⁶⁴² ir izcilākais nacionālā romantisma, ziemeļu jūgendstila komplekss Rīgā; īpaši namā Valdemāra ielā 69 izmantoti maz pārveidoti etnogrāfiskās arhitektūras motīvi, kā, piemēram, ieejas un caurbrauktuves vārtu stabs, kas tapis rūpīgi studējot senās latviešu zemnieku mājas un arheoloģiskajos izrakumos iegūtus ornamentus⁶⁴³.

Jau 1924. gada 17. septembrī nupat nopirktajā namā vienu no dzīvokļiem piešķir studentu korporācijai Gundega, kas izraisa iebildumus “progresīvajai frakcijai”, jo jaunā organizācija neesot piedalījies ziedojumu vākšanā. Šādā rīcībā saskatīja nepamatotu favorītismu, jo vecākām organizācijām, kas atšķirībā no Gundegas esot piedalījušās studentu dienu organizēšanā un parādījušas sevi Studentu padomē, šāda iespēja neesot dota.⁶⁴⁴

1927. gadā daļu dzīvokļu atbrīvoja no iepriekšējiem īrniekiem, seši lielākie dzīvokļi bija nodoti studentu organizācijām – Varavīksnei,

⁶³⁹ Uzvārda ortogrāfija atbilstoši Rīgas pilsētas būvvaldes arhīva materiāliem.

Atbilstoši fil! Lienas Bundules 112c! sniegtajām ziņām.

⁶⁴⁰ Aleksandrs Vanags projektējis arī K. Vāgnera dārza pārcelšanu, interimteātri un “Rozišu triju namu grupu” – P. Kampe kā Valdemāra 67-b īpašnieci norāda L. Rozītis, bet 69 un 69-a J. Rozītis (Kampe, P. “Aleksandra Vanaga dzīve un darbs”, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 5, 1929, 1. maijs, 504. lpp.).

⁶⁴¹ Ticams – namīpašnieka Eduarda Rozītes meita, vēlāk mag. oec. Līvija Ramans, Vara Ramana māte, ķīmiķa Rūsiņa Rozītes un arhitekta Vidvuda Rozītes māsa, gleznotāja Rūsiņa Rozītes tante.

⁶⁴² Jāatceras, ka Valdemāra ielas nami tika pārnumurēti. 67-a kļuva 67, 67-b kļuva 69, 69 kļuva 71, bet 69-a kļuva par 73. Savukārt Nikolaja (vēlāk – Valdemāra) 65/67 atradās Rīgas 2. vingrotāju biedrības, vēlāk – Latvijas Sporta biedrības telpas un sporta būves, kur trenējās, piemēram, pirmais mūsu olimpiskais medaļnieks Haralds Blaus, no kā arī Sporta iela ieguva savu nosaukumu. Vietā, kurā Latvijas valsts rītausmā atradās Valdemāra 65/67, šobrīd ir Rīgas 49. vidusskola Valdemāra ielā 65. 1953. gadā PSRS okupācijas iestādes Krišjāņa Valdemāra ielu “pārdēvēja par Gorkija ielu sakarā ar rakstnieka Maksima Gorkija 85. dzimšanas dienu. 1954. gadā Gorkija ielai tika pievienota Dārzniecības (līdz 1942. gadam Vāgnera) iela un Šarlotes ielas daļa” (Anže, M. “Krišjāņa Valdemāra ielas vēsture,” *Akadēmiskā Dzīve*, 2001, 1. janvāris).

⁶⁴³ Kampe, P. “Aleksandra Vanaga dzīve un darbs”, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 5, 1929, 1. maijs, 501. lpp.

⁶⁴⁴ “Kronika”, *Studentu Dzīve*, Nr. 1, 1924, 1. septembris, 15. lpp.

Gundegai, Dzintrai, Latvijas Universitātes Novadniecību Savienībai, *Imeriai* un Latvijas Universitātes Latgales studentu biedrībai.⁶⁴⁵ Laika gaitā Studentu nams Valdemāra 67-b (tagad 69) kļuva arī par Studentu padomes internātu, kur izdeva gultas vietas trūcīgiem studentiem un mazturīgām studentēm par brīvu.⁶⁴⁶ Vēsturiski namā bija ģimnāzijs. Studentu nams pelnīja ar veikalu un noliktavu telpu iznomāšanu.

Ievērojot to, ka studentu nama ideja bija saistīta vairāk ar plašām kolektīvām aktivitātēm, kā publiski priekšlasījumi, sportošana, bibliotēka un lasītava, bet varēja vien kalpot par mītnēm studentu organizācijām, bija atzīts, ka ir nepieciešams būvēt jaunu namu.

Šīs ieceres īstenošanai bija sāktas sarunas ar Rīgas pilsētu un piesaistīti pat vairāki Latvijas Universitātes arhitektūras fakultātes diplomandi. Sākumā meklēta vieta. Izskatīti dažādi piedāvājumi, sākot ar Rīgas Latviešu biedrības piedāvāto “apbūves gabalu Kronvalda bulvārī aiz Nacionālā teātra”⁶⁴⁷, visbeidzot palika pie Rīgas pilsētas piedāvājuma – “skvērs Kronvalda bulvāra un Elizabetes ielas stūrī”⁶⁴⁸. Tam sekoja atbilstoša projekta meklējumi. 1932. gadā bija izsludināts projektu konkurss. Par spīti tam, ka pirmo vietu ieguva arhitekts Ansis Kalniņš (1903–1945), otro Kārlis Bikše (Pikše, 1887–1955), trešo Pēteris Alfrēds Laukirbe (1901–1993), tomēr pasūtījumu atkal saņēma selonis, šoreiz filistrs Aleksandrs Klinklāvs (1899–1982). Viņa projekts – tāpat kā vēl virkne citu projektu – bija nopirkts un līdz ar to Studentu nama būvkomisijas vērtēts.⁶⁴⁹ Analizējot projektus, Jānis Lejnīeks secina, ka “visi projekti veidoti funkcionālisma formās, un ēka iekļautos vispāreuropeiskās Bauhauza arhitektūras stilistikajās normās”⁶⁵⁰. Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvaldes vērtējumi bija “diametrāli pretēji”. Ja profesors Pēteris Feders (1968–1936) bija atbalstošs,⁶⁵¹ tad profesors Eižens Laube (1880–1967) uzskatīja piedāvājumu par “ekstrateritoriālu”⁶⁵². Tomēr par spīti projektu atlases un vērtēšanas kaislībām 1933. gada 31. jūlijā Studentu nama

⁶⁴⁵ Lapsiņš, R. “Studentu nams”, *Students*, Nr. 126, 1927, 27. septembris, 3. lpp.

⁶⁴⁶ “Paziņojums”, *Students*, Nr. 189, 1932, 27. septembris, 6. lpp.

⁶⁴⁷ Lejnīeks, Jānis. *Rīga, kuras nav*. Rīga: Zinātne, 1998, 86. lpp.

⁶⁴⁸ *Ibidem*.

⁶⁴⁹ *Ibidem*, 88. lpp.

⁶⁵⁰ *Ibidem*, 86. lpp.

⁶⁵¹ *Ibidem*, 88.–90. lpp.

⁶⁵² *Ibidem*, 89. lpp.

projekts bija apstiprināts Ministru kabinetā. Jaunā studenta nama celtniecībai, kas kopumā izmaksātu 1,8 miljonus latu,⁶⁵³ bija jā sākas. Tomēr iecere, kuras rezultātā pēc Jāņa Lejnieka vērtējuma būtu radīta “otra lielākā daudzfunkcionālā ēka pēc Tautas nama”⁶⁵⁴, tā arī palika neīstenota. Iztēlei par neīstenotā projektu “būvprogrammu” Lejnieks piedāvā salīdzinājumam 1937. gadā celtu Daugavpils Vienības namu (arhitekts Verners Vitands, 1903–1982).⁶⁵⁵

Iemesli, lai atteiktos no projekta īstenošanas, bija vairāki. Līdzekļu vākšana nerisinājās tik spoži, kā bija iecerēts. Tam par iemeslu bija studentu organizāciju, kā Zemgalija un Klints, iebildumi, kā arī šīs idejas apkarošanai organizētie uzbrukumi presē.⁶⁵⁶ Vēlāk sakarā ar lauksaimniecības fakultātes pārceļšanos uz Jelgavu fonds atdeva procentuālo iemaksu.

Ik gadu bija rīkoti dažādi sarīkojumi finanšu līdzekļu vākšanai, kas notika ar studentu un studentu organizāciju palīdzību, piemēram, 1928. gadā 30. septembrī bija vākti ziedojumi visā valstī, “uz provinci” bija izbraukuši ziedojuma vācēji, kuru vajadzībām Ministru kabinets un dzelzceļu virsvalde bija piešķīrusi simt brīvbiļešu. Tajā pašā dienā Vērmanes dārzā, savukārt, bija organizēts koncerts, kur uzstājās “studentu Prezidija konventa koris, Prezidija konventa vīru koris un «Dziesmuvaras koris»”, bet “nomalēs”, kā Grīziņkalnā un Arkādijā, uzstājās ar “skrejošiem koncertiem” konservatorijas audzēkņu orķestris.⁶⁵⁷ Rezultātā 1940. gada sākumā fonda līdzekļi bija pietiekoši (vēl 1939. gadā Studentu padomes fonda kapitāls bija 425 tūkstoši latu⁶⁵⁸), lai varētu iegādāties namu no Latvijas kredītbankas īpašumā pārgājušajiem namiem. Celtniecību, ievērojot “saimnieciskos apstākļus un kara blokādi”, atzina par nelietderīgu. Izvēlētais nams – Raiņa bulvārī 11.⁶⁵⁹

Ievērojot to, ka aktīvi tika apkarotas Studentu padomes tiesības atgūt pirms PSRS okupācijas esošos īpašumus, tikai pirmais

⁶⁵³ Lejnieks, Jānis. *Rīga, kuras nav*. Rīga: Zinātne, 1998, 86. lpp.

⁶⁵⁴ *Ibidem*.

⁶⁵⁵ *Ibidem*, 90. lpp.

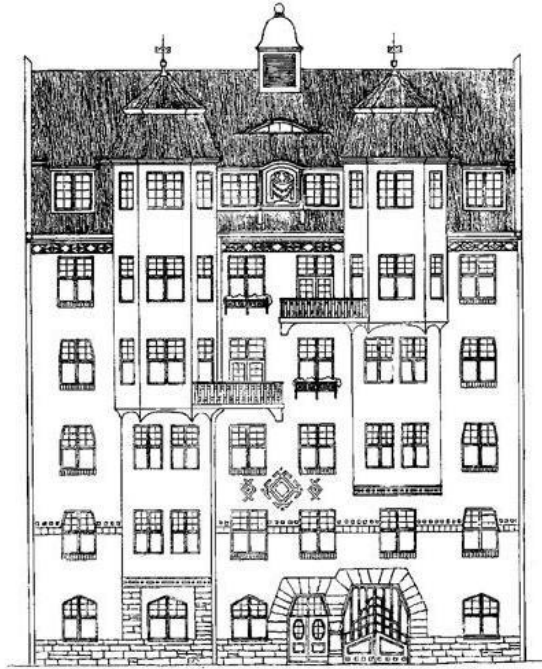
⁶⁵⁶ Lapsiņš, R. “Studentu nams”, *Students*, Nr. 126, 1927, 27. septembris, 3. lpp.

⁶⁵⁷ “Studentu dienas 29. un 30. septembrī”, *Students*, Nr. 139, 1928. 28. septembris, 2. lpp.

⁶⁵⁸ Lejnieks, Jānis. *Rīga, kuras nav*. Rīga: Zinātne, 1998, 90. lpp.

⁶⁵⁹ “Kur atradīsies Studentu nams”, *Brīvā Zeme*, Nr. 85, 1940, 16. aprīlis, 1. lpp.

nams kalpoja sākotnējai iecerei, veidojot uz Latvijas Universitātes vārda reģistrēto īpašumu daļu. Savukārt otrais nav pat atdots Latvijas Universitātes īpašumā.

Aleksandra Vanaga nama fasādes mets
toreizējai Nikolaja 67-b

Post scriptum. Alma mater vārdadienas simtgade

Dr. iur. fil! Kristīne Jarinovska 116. c!

Latvijas Republikas simtgades svinības aizsāka jubileju vilni. Nepacietīgāko un svinēt kārāko starpā ir Latvijas Universitāte, jo savai jubilejai *Alam mater* atvēlēja pat gadu, 2018. gada 28. septembrī aizsākot simtgades svinības, kas kulmināciju tiešā un pārnestā nozīmē sasniedza 2019. gada 30. septembrī Latvijas Universitātes simtgades koncertā Latvijas Nacionālajā operā. Tomēr svarīgākā Latvijas Universitātes jubileja vēl gaidāma – Latvijas Universitātes satversmes simtgade, un līdz ar to arī Latvijas Universitātes vārdadienas simtgade. Tad arī korp! Gundega svinēs savu simto gadskārtu.

Gundegu rakstu 2. sējums gan tieši, gan netieši aplūko izmaiņas, kas skāra Latvijas Universitāti un līdz ar to arī akadēmisko personālu. Saturisko izmaiņu visspilgtākā liecība ir nosaukumu maiņa. Šim nolūkam ir pievienotas atbilstošas ilustrācijas, kā arī sekojošā skice.

1919. gada 28. septembrī atklāta Latvijas Augstskola. Faktiski veidota kā 1861. gada 16. maijā dibinātā Rīgas politehnikuma turpinājums, izvēloties par galveno mītņi politehnikumam būvēto ēku kompleksu, kura pirmais korpuss pabeigts 1869. gadā, Troņmantnieka (kopš 1920. gada Raiņa) bulvārī 19, Rīgā. Ideoloģiski saistīta ar Latvijas Republikas rītausmu, bet universitātes veidols izvēlēts, lai uzsvērtu Latvijas Republikas un Latvijas Universitātes brīvību savstarpējo mijiedarbību. Tieši tāpēc Latvijas Universitātes vecums ir ideoloģisks, nevis faktiskis, un tieši tāpēc Latvijas Universitātes faktisko vecumu atbilstoši dibinātāju iecerei piemin,⁶⁶⁰ bet ne svin.

Latvijas Augstskola pārtapa par Latvijas Universitāti, četrpadsmit dienas pēc tam, kad pirmais Valsts prezidents Jānis Čakste izsludināja Latvijas Republikas Saeimas likumu – Latvijas Universitātes

⁶⁶⁰ Skat., piemēram, *Rīgas Politehnikums. 1862.–1919. g. Albuma Academicum. 1912.–1919. g.* Rīga, Latvijas Universitātes Studentu grāmatnīcas izdevums, 1938.

satversmi – ⁶⁶¹, publicējot to 1923. gada 28. martā oficiālajā laikrakstā⁶⁶² «Valdības Vēstnesis»^{663, 664}.

Līdz ar PSRS okupāciju Latvijas Universitāte pārtapa par Latvijas Valsts universitāti. Mainījās gan nosaukums, gan arī pārvalde, ko atspoguļoja Latvijas Valsts universitātes padomes pieņemtie⁶⁶⁵ un LPSR Tautas Komisāru Padomes apstiprinātie Latvijas Valsts universitātes statūti⁶⁶⁶. Nacionālsociālistiskās Vācijas īstenotā okupācija pielika punktu PSRS viestajām izmaiņām, tomēr jaunā kārtība pieprasīja arī pārmaiņas Latvijas Universitātē. Saturiskie pārgrozījumi atspoguļojās jaunā nosaukumā – Rīgas Universitāte. Atkārtoti okupējot Latvijas teritoriju, PSRS okupācijas vara atlika atpakaļ Latvijas valsts universitātes nosaukumu, kā arī savu izpratni par augstāko izglītību un universitātes lomu.

1958. gada 16. janvārī PSRS Ministru Padome piešķīra Latvijas Valsts universitātei padomju tiesību pamatlicēja Pētera Stučkas (1865—1932) vārdu, lai uzsvērtu augstskolas ideoloģisko saistību ar Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas Pētera Stučkas valdības 1919. gada 8. februārī⁶⁶⁷ pieņemto dekrētu par Latvijas Augstskolas dibināšanu (faktiski Stučkas Latvijas Augstskola bija Rīgas Politehnikums no 1919. gada 3. janvāra līdz 22. maijam)^{668, 669}. Tātad kopš 1958. gada 16. janvāra augstskola saukta Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte. No vienas puses, šāds padomju ideoloģijas risinājums ļāva saglabāt ierasto augstskolas vecuma rēķināšanu, no otras puses, publiskajā komunikācijā uzsvērts padomju tiesību svars augstskolas darbībā. Veiksmīgs ideoloģisks risinājums bija svarīgāks nekā mulsošs un padomju varas slēpts apstākļi, ka Pētera Stučkas

⁶⁶¹ Spēkā stāšanās laiks norādīts atbilstoši tobrīd spēkā esošajai Latvijas Republikas Satversmes 69. panta redakcijai.

⁶⁶² Publikācija laikrakstā «Valdības Vēstnesis» kā izsludināšana Satversmes 69. panta izpratnē izriet no Saeimas kārtības rullja 147. panta. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 65, 1923, 27. marts, 1.–3. lpp.

⁶⁶³ *Valdības Vēstnesis*, Nr. 66, 1923, 28. marts, 1.–3. lpp.

⁶⁶⁴ Tātad likums stājās spēkā 1923. gada 11. aprīlī.

⁶⁶⁵ *Padomju Latvija*, Nr. 41, 1940, 26. septembris, 11. lpp.

⁶⁶⁶ *Cīņa*, Nr. 129, 1940, 12. novembris, 7. lpp.

⁶⁶⁷ “Ordenis pie universitātes karoga”, *Rīgas Balss*, 1967, 16. februāris, 1. lpp.

⁶⁶⁸ *Rīgas Politehnikums. 1862.–1919. g. Albuma Academicum. 1912.–1919. g.* Rīga, Latvijas Universitātes Studentu grāmatnīcas izdevums, 1938, 34. lpp.

⁶⁶⁹ “Ar Pētera Stučkas vārdu”, *Cīņa*, 1958, 23. janvāris, 4. lpp.

godināšanai izvēlētās augstskolas galvenā mītne atrodas Raiņa, kas atklāti nīdās ar māsas Doras vīru, godināšanai, vēl Jānim Pliekšānam (1865–1929) dzīvam esot, nodēvētajā bulvārī.

1958. gadā radīts vēl viens ideoloģisks risinājums, kura izpausmi joprojām novērojam Latvijas Republikas augstskolu jubileju svinību tradīcijā. Lai reālas, tajā skaitā militāri rūpnieciskajam kompleksam izmantojamas, zinātnē pamatotas studijas nošķirtu no padomju ideoloģijas un propagandas apguves, Latvijas Valsts universitāte piedzīvojusi vairākas dalīšanas, piemēram, 1950. gadā PSRS Ministru Padome lēma atdalīt medicīnas fakultāti, izveidojot Rīgas medicīnas institūtu,⁶⁷⁰ bet 1958. gadā – elektroenerģētikas, mehānikas, celtniecības un ķīmijas fakultātes, izveidojot Rīgas politehnisko institūtu.⁶⁷¹ Lai gan sākotnēji uzsvērts, ka Rīgas politehniskais institūts ir jauna augstākā izglītības iestāde, tomēr iecerēts un vēlāk arī uzsvērts, ka institūts ir Rīgas politehnikuma “turpinājums”. Lai nevienam nerastos nekādas šaubas par 1958. gadā izveidotā Rīgas politehniskā institūta atbilstību padomju ideoloģijai vēl pirms 1917. gada boļševiku apvērsuma Krievijā, 1958. gada 5. maija «Cīņas» lasītājiem atgādināts, ka 19. gadsimta “deviņdesmitajos gados noorganizējās marksistiski pulciņi Rīgas Politehniskajā institūtā”⁶⁷². Savukārt pasaule ārpus PSRS saņēma kārtējo ziņu par PSRS lomu tradīciju ievērošanā un kopšanā okupētajā Latvijā, sākot ar tādu sīkumu, kā fotodarbniču saglabāšana vēsturiskajās telpās, un beidzot ar augstākās izglītības iestāžu darbu.

Boļševiku apvērsuma 50. gadadienas⁶⁷³ ietvaros un gadu pirms 40 gadu jubilejas kopš dibināts 1928. gada 7. septembrī PSRS Darba Sarkanā Karoga ordenis, lai ar tā palīdzību “izceltu lielus darba nopelnus Padomju valsts un sabiedrības priekšā”,⁶⁷⁴ Pēteru Stučkas Latvijas Valsts universitātei 1967. gada 7. janvārī PSRS Augstākas

⁶⁷⁰ “Jauns institūts Rīgā”, *Cīņa*, 1950, 11. jūlijs, 4. lpp.

⁶⁷¹ “Rīgas politehniskais institūts”, *Cīņa*, 1958, 7. jūnijs, 4. lpp.

⁶⁷² Ziemelis, S. “K. Marksa mācības pirmie soļi Latvijā”, *Cīņa*, 1958, 5. maijs, 2. lpp.

⁶⁷³ “Ordenis pie universitātes karoga”, *Rīgas Balss*, 1967, 16. februāris, 5. lpp.

⁶⁷⁴ Aruma, A. “Darba Sarkanā Karoga ordenim 40”, *Darba Karogs*, 1968,

7. septembris, 1. lpp.; PSRS Centrālās Izpildu Komitejas un Tautas Komisāru Padomes 1928. gada 7. septembra nolēmums par PSRS Darba Sarkanā Karoga ordeņa statūtu apstiprināšanu.

Padomes Prezidijs piešķir Darba Sarkanā Karoga ordeni⁶⁷⁵. Rezultātā apbalvojums papildināja nosaukumu, un augstskola turpmāk saucās – Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā Pēteru Stučkas Latvijas Valsts universitāte.

Atgriešanās pie Latvijas Universitātes nosaukuma aprakstīta 1991. gada 18. septembra Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmumā «Par Latvijas Universitātes Satversmes apstiprināšanu»⁶⁷⁶. Lēmuma pielikumā, proti, Latvijas Universitātes satversmes sapulces 1991. gada 15. maijā pieņemtajā Latvijas Universitātes satversmes preambulā teikts, ka Latvijas Universitātes nosaukums “atgūts” 1990. gada 19. martā, “Latvijai nostājoties uz valstiskās neatkarības atguves ceļa”. Turklāt preambulas pirmajā teikumā ietverta norāde, ka “Latvijas Universitātes vēsture saistīta ar 1862. gadā⁶⁷⁷ dibināto Rīgas Politehnikumu”⁶⁷⁸. Tādējādi atcelti kategoriskie iebildumi pret to, ka Latvijas Universitātes vecuma skaitīšanā ievēro arī Rīgas Politehnikuma laiku un ka šajā nolūkā rīko svinības.

Lai gan Latvijas Republikas Augstākā Padome eksplicīti vēsturiski saistījusi Latvijas Universitāti gan ar Rīgas politehnikumu, gan ar PSRS okupācijas pārveidojumu Latvijas Valsts universitāti ar vēlākajām “piekabēm”, tomēr minētais neatceļ saturiskās atšķirības, tai skaitā attiecībā uz izglītības kvalitāti un iegūtās izglītības līmeni. Tas arī atbilst Saeimas ieskatam, kas visuzskatāmāk parādās Zinātniskās darbības likuma⁶⁷⁹ 10. panta sestajā daļā, kas aizliedz doktora zinātniskajam grādam pielīdzināt PSRS iegūto zinātnisko grādu, kas iegūts par “darbu marksismā-ļeņinismā, zinātniskajā komunismā, Padomju Savienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsturē, zinātniskajā ateismā, padomju tiesībās, padomju ideoloģisko organizāciju apoloģētikā, kā arī darbu, kurā slavināta totalitāra ideoloģija vai kurā noniecināts vai noliegts Latvijas Republikas

⁶⁷⁵ “PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrēts par Pēteru Stučkas Latvijas Valsts universitātes apbalvošanu ar Darba Sarkanā Karoga ordeni”, *Cīņa*, 1967, 8. janvāris, 2. lpp.

⁶⁷⁶ *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 45, 1991, 14. novembris.

⁶⁷⁷ Tā nav vienīgā faktu kļūda preambulā.

⁶⁷⁸ *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 45, 1991, 14. novembris.

⁶⁷⁹ *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 70, 2005, 5. maijs.

valstiskums”. Tāpat vēsturiskā sasaiste neatceļ Latvijas Republikas neatkarības premisas, kas balstās uz okupāciju neatzīšanu un pienākumu godināt brīvības cīnītājus, pieminēt svešo varu upurus un nosodīt totalitārās varas un to veiktos noziegumus, bet pieprasa tās ievērot ne tikai valstiskā, bet arī lokālā līmenī, ne tikai svētku, atceres un atzīmējamās dienās, bet arī ikdienā. Tas, ko vēsturiskā saite gan ļauj darīt, svinēt visiem absolventiem *Alma mater* vārda svētkus. Turklāt mazāk pacietīgākie var sākt svinības, par atskaites punktu izvēloties 1922. gada 23. augustu, kad ministru prezidents Zigfrīds Anna Meierovics (1887–1925) un izglītības ministra biedre Valērija Seile (1891–1970) parakstīja 1919. gada 16. jūlija likuma kārtībā izdoto Latvijas Universitātes satversmi, vai 1922. gada 2. septembri, kad tā oficiāli izsludināta.⁶⁸⁰ Izturīgākie gan vārdadienas svinēšanu var rēķināt no brīža, kad Latvijas Republikas 1. Saeimas pieņemtais likums – Latvijas Universitātes satversme – stājās spēkā, proti, četrpadsmit dienas pēc tās izsludināšanas 1923. gada 28. martā. Ievērojot to, ka korp! Gundega tāpat kā Fil! B! ir ne tikai dibinātas kā Latvijas Universitātes studenšu organizācijas, bet arī atjaunojot saglabājušas savos nosaukumos Latvijas Universitātes vārdu, Latvijas Universitātes vārda simtgade ir arī gundegu svētki. Tātad gundegu simtgade ir vairāk nekā viena dibināšanas brīža svinēšana. Tā ir virkne ar Latvijas Universitāti saistītu notikumu, kuru pieminēšana pamatoti sākama jau 2022. gada 23. augustā.

⁶⁸⁰ “Latvijas universitātes satversme”, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 196, 1922, 2. septembris, 1.–2. lpp.

IV Gundegu fotomirkļi

Rektors Juris Zaķis korp! Gundega 75 gadu jubilejas svinīgajā aktā
1998. gada 28. novembrī Latvijas Universitātes Lielajā aulā
Gvido Kajona foto

Gundegu raksti 2. sējums

ISBN 978-9934-23-682-2

CP&G

2022 ISBN 978-9934-23-682-2